

**MAITREYI DEVI**

**TAGORE LA GURA SOBEI ÎN MONGPU**

Coperta: *Dana Sugu*  
Pe coperta I:

Maitreyi Devi, *Mongpute Rabindranath*

Copyright © Rupa & Priyadarshi Sen, 2008  
© Casa Cărții de Știință, pentru prezenta ediție

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**  
**MAITREYI DEVI**

**Tagore la gura sobei în Mongpu** / Maitreyi Devi; Traducere din limba bengali de Dana Sugu; Introducere de Mihaela Gligor – Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2008  
ISBN:

I. Devi, Maitreyi  
II. Sugu, Dana (trad.)  
III. Gligor, Mihaela (intro.)

Director: Mircea Trifu  
Fondator: dr. T.A. Codreanu  
Redactor șef: Irina Petraș  
Tehnoredactare computerizată: Mihaela Gligor

Tiparul executat la Casa Cărții de Știință  
400129 Cluj-Napoca; B-dul Eroilor nr. 6-8  
Tel./fax: 0264-431920  
[www.casacartii.ro](http://www.casacartii.ro); e-mail: editura@casacartii.ro

T.L. se virează la Uniunea Scriitorilor din România  
cont 2511.1-171.1/ROL. B.C.R., filiala sector 1, București

**MAITREYI DEVI**

**TAGORE LA GURA SOBEI ÎN MONGPU**

**Traducere din limba bengali de Dana Sugu**

**Introducere de Mihaela Gligor**

**Prefață de Maitreyi Devi**

**Casa Cărții de Știință**

**Cluj-Napoca, 2008**

## INTRODUCERE

**Maitreyi Devi și Rabindranath Tagore.**

**Lecția de la Mongpu.**

Motto: „*Da, îmi voi aminti, cu adevărat îmi voi aminti inundația de verde a dealului înclinat din față, acel copac obraznic, oamenii dealurilor urcând și coborând poteca aceea de departe, ghivecele de mușcate de pe scări radiindu-și parfumul, insinuarea sugerată de lămpile amurgului, mi le voi aminti pe toate. Știu că o să-mi amintesc Mongpu*” (Rabindranath Tagore).

Bucuriile cele mai mari vin din lucrurile mărunte; simplitatea e cea mai mare avere; fericirea adevărată vine din interior; viața trebuie trăită cu responsabilitate; fiecare zi e un nou început și fiecare clipă e prețioasă. Durerea e parte a vieții, însă avem în noi tăria de a trece peste orice. Familia nu se reduce doar la cei ce sunt de același sânge cu tine, îți pot fi mult mai apropiați oamenii care-ți împărtășesc sentimentele și idealurile. Binecuvântările sufletelor sărmane fac mai mult decât orice distincție academică. Respectă-l pe celălalt chiar de îți este inferior, îți vei câștiga astfel un prieten loial. Învață mereu! Cunoașterea îți deschide porți nebănuite și te poartă spre o lume fascinantă.

În cuvinte asemănătoare, adâncit în scaunu-i larg, aflat pe terasa scăldată de Soarele după-amiezii, în Mongpu, se adresa Poetul tinerei sale gazde. Poetul este nimeni altul decât Rabindranath Tagore, cel care a încântat o lume întreagă prin poemele și cântecele sale și care continuă să exercite un interes la fel de mare și în zilele noastre. Iar cea care a ascultat tăcută, stând la picioarele lui, lecția de la

Mongpu și a avut grijă să o transmită mai departe este o mai veche cunoștință de-a noastră, a românilor, Maitreyi Devi.

Însă, pentru mulți cititori români, Maitreyi este un personaj. Unul exotic, fermecător, cum nu mai este altul în literatura română. Inspirat din realitate, ce-i drept, însă acoperit cu iscusita imaginație a celui ce i-a dat viață: Mircea Eliade. Oricum am lua-o, pe calea imaginației, ori pe cea a realității, legătura dintre Maitreyi și Eliade nu poate fi negată sau trecută cu vederea. Însă povestea din spatele romanului *Maitreyi* al lui Eliade, sau a celui răspuns, *Na Hanyate*, semnat de Maitreyi Devi și publicat la 40 de ani distanță, nu face obiectul rândurilor de față. Și aceasta pentru că Maitreyi Devi este mai mult decât un simplu personaj.

Poetă, eseistă, prozatoare. Una dintre cele mai remarcabile femei pe care le-a dat Bengalul. Inteligentă, plină de viață. Mereu în slujba celorlalți. Maitreyi Devi a fondat, în 1964, Council for the Promotion of Communal Harmony și a fost vice-președinte al All-India Women's Coordinating Council.

Fiica la fel de celebrului ei tată, Surendranath Dasgupta, profesor de filosofie la University of Calcutta, cu studii doctorale la Cambridge și autor al celor cinci volume de istorie a filosofiei indiene, *A History of Indian Philosophy*, Maitreyi Devi a primit o educație aleasă. Fire sensibilă, scrie încă din copilărie poezii. Primul volum de versuri i-a apărut pe când avea doar 16 ani, purtând Prefața lui Rabindranath Tagore. De altfel, pe lângă cele patru volume de poezie scrise de-a lungul timpului, cele opt lucrări despre viața și opera *Guru*-lui său, Rabindranath Tagore, Maitreyi a scris cărți de filosofie sau cu tentă socială și, de asemenea, cărți de călătorie. Pentru *Na Hanyate*, romanul-replică la povestea lui Eliade, Maitreyi Devi primește în anul 1976 Sahitya Akademi Award, cea mai importantă distincție din partea Academiei de Litere Indiene.

Între lucrările sale despre Tagore se numără una mai aparte. Scrisă cu drag, din inimă, din dorința de a împărtăși cu ceilalți bucuria de a-l fi avut aproape pe *Gurudev*, de a-l fi văzut pe primul laureat Nobel al Asiei așa cum puțini au avut șansa, *Mongpu* *Rabindranath* este una dintre cele mai citite cărți despre Tagore din lume.

În Mongpu, un mic sătuc din regiunea Darjeeling, unde a trăit o bună bucată de vreme după căsătoria ei,

Maitreyi Devi l-a avut ca oaspete de seamă pe Rabindranath Tagore. Între 1938 și 1940, Tagore a vizitat de patru ori Mongpu și a locuit în casa mai tinerei sale prietene. Pe perioada ultimei sale vizite și-a sărbătorit ziua de naștere, împlinirea a 80 de ani, alături de muncitorii de pe plantațiile de chinină și locuitorii de pe dealurile învecinate cu Mongpu. Multe dintre scrierile sale din acea perioadă au fost influențate de legătura intimă cu natura pe care a avut-o în acest mic sat din Himalaya, aflat la 80 de kilometri de Siliguri.

Amintirile lui Maitreyi Devi legate de acea perioadă au fost publicate în anul 1974 sub titlul *Mongpute Rabindranath* și reprezintă, în fapt, un portret al lui Tagore, realizat de o admiratoare înfocată, care a pus zi de zi pe hârtie conversațiile purtate, glumele, proverbele, poemele și cântecele pe care Poetul le-a împărtășit celor din jurul său. Așa cum Maitreyi spune în *Prefața* sa la ediția originală, în bengali,

„Cartea aceasta nu este doar o biografie; este mai degrabă o consemnare a ceea ce pentru mine reprezintă însăși suflul vieții mele. În ultimi trei ani ai vieții sale, Gurudev a petrecut perioade scurte în casa noastră. Acele zile senine și fericite [...] ne-au oferit bucurii de necrezut”.

*Mongpute Rabindranath* ne prezintă o parte a universului în care Tagore a trăit, acea parte pe care Poetul a iubit-o cel mai mult. Își amintește cu nostalgie multe episoade din copilăria sa petrecută în Calcutta (azi Kolkata), despre greutățile și apoi bucuriile ce i-au fost oferite de Shantiniketan. Anii copilăriei, casa în care a venit pe lume, episoadele petrecute alături de familia sa, primele încercări poetice, izbânzile și eșecurile, bucuria și durerea, toate se împletesc cu dibăcie și contribuie la alcătuirea portretului unui creator de geniu care deși ajuns pe culmile gloriei și-a păstrat mereu simplitatea și nu a uitat niciodată de unde a plecat în marea călătorie a vieții.

Undeva în mijlocul Kolkatei, adăpostită la umbra unor imenși palmieri, se ridică, mândră, *Jorasanko Thakurbari*, casa în care s-a născut, a trăit și lucrat o perioadă îndelungată și în care a murit poetul Rabindranath Tagore. În prezent, clădirea este sediul central al Universității Rabindra Bharati și al Muzeului Tagore din

Kolkata. *Jorasanko Thakurbari* are o vechime considerabilă, 217 ani și o arhitectură pe măsură. Cu două etaje, cu o curte interioară în care aveau loc procesiuni religioase și cu verande largi ce practic o înconjoară, de unde poți admira o bună parte a Kolkatei, casa lui Tagore păstrează aerul vremurilor în care poetul era acolo. Camerele, de diferite mărimi, de la camera minusculă în care s-a născut Rabindranath, la cele în care își petrecea clipele soția acestuia, la camera părinților sau cea destinată oaspeților de seamă și până la biroul în care poetul lucra, toate redau simplitatea stilului bengalez. În camera în care obișnuia să lucreze Tagore se păstrează scaunul său favorit și o serie de obiecte personale. De asemenea, Muzeul, care este parte a Universității, adăpostește un număr important de tablouri originale semnate de Rabindranath Tagore, manuscrise și fotografii din diferitele sale călătorii. Principalul scop al acestei Case-muzeu și al Universității este de a perpetua memoria marelui poet Rabindranath Tagore, ca de altfel și acela de a nuanța rolul jucat de ceilalți membri ai ilustrei sale familii în renașterea culturală a Bengalului de Vest în secolul al XIX-lea. Profesori și cercetători din întreaga lume au trecut pragul acestei Universități în dorința de a afla cât mai multe despre Rabindranath Tagore.

Niciun alt loc din India nu este atât de impregnat de personalitatea și moștenirea culturală și spirituală a marelui Rabindranath Tagore ca Bengalul. Și este normal să fie așa, deoarece poetul s-a născut în Calcutta, și-a petrecut o însemnată parte a vieții în acest oraș, iar în apropiere, la Shantiniketan, a înființat Viswa-Bharati, o Universitate-model pentru acele vremuri, etalon pentru cele de azi. În volumul semnat de Maitreyi apar amănunte semnificative despre viața și opera lui Rabindranath Tagore, însoțite de nenumărate poezii și cântece pe care oaspetele Tagore le-a împărtășit gazdelor sale.

Rabindranath Tagore a devenit primul laureat Nobel al Asiei, când în 1913 a câștigat Premiul Nobel pentru Literatură cu volumul *Gitanjali: Song Offerings*, cu o introducere de W.B. Yeats. Personalitate de tip enciclopedic, Tagore a fost, de asemenea, pictor, dramaturg, muzician. A surprins ca nimeni altul sensibilitatea și frumusețea Bengalului; a transpus poveștile populare în poezii fără egal, iar poeziilor le-a dat viață prin cântecele sale. A călătorit prin

lumea întreagă și a primit numeroase distincții academice<sup>1</sup>, însă ceea ce a contat cel mai mult pentru el au fost binecuvântările și cuvintele ce i-au fost adresate de către oamenii simpli, în mijlocul cărora și-a trăit viața. Și-a iubit concetățenii. Poate cea mai mare dovadă a prețuirii sale pentru poporul din mijlocul căruia s-a ridicat a fost înapoierea titlului de cavaler conferit de Regină, eveniment petrecut ca urmare a Masacrului de la Jallaiyanwala Bagh, când, pe 13 aprilie 1919, armata engleză a deschis focul asupra unei adunări formate din copii, femei și bărbați neînarmați, adunați la un Festival religios. Tagore îi spune tinerei Maitreyi:

„am scris scrisoarea aceea și nu mi-a păsat deloc de consecințe. Mă simțeam strivit de o durere steapă și nu aveam altă cale de a o evita. Ei (englezii) au considerat-o o mare insultă. În Anglia, chiar la multă vreme după asta, am observat că oamenii n-au putut să uite. Era o jignire adusă reginei”.

Universul lui Tagore și respectul pentru personalitatea sa este neschimbat. Bengalezii, și nu numai, știu să îl respecte și azi. Omagiul adus lui Tagore este un ritual fără de sfârșit. Pentru bengalezii de azi această veșnică reverență este o trăire profundă, o legătură intimă, peste timp, cu cel care le-a deschis ochii și mințile, cu cel care a sădit în sufletele lor dorința de cunoaștere și le-a arătat calea către sensibilitatea ce zăcea în interiorul fiecăruia dintre ei. În Bengal, Rabindranath Tagore este un zeu. Și-a trăit viața modest, a suferit enorm, însă a găsit mereu puterea de a-i învăța pe ceilalți, de a-i face să zâmbească.

O întreagă lume știe că Rabindranath Tagore a fost poet, eseist și dramaturg, de asemenea, pictor și muzician prolific, compunând cam 2230 de cântece. Bengalezii au în vocabular expresia *rabindrasangit*, adică “cântecele lui Rabindranath”, acestea fiind parte integrantă a culturii bengaleze. Muzica lui Tagore este inseparabilă de literatura lui, majoritatea acesteia din urmă constituind materia primă pentru cântece. Două dintre cântecele lui Tagore sunt astăzi

imnuri naționale ale statelor Bangladesh și India: *Amar Shonar Bangla*<sup>2</sup>, respectiv *Jana Gana Mana*<sup>3</sup>.

Însă doar cei care i-au stat în preajmă pot spune cu adevărat câte ceva despre Omul Rabindranath Tagore. Iar Maitreyi Devi face acest lucru ca nimeni alta. Respectul ei față de geniul lui Tagore răzbate din fiecare pagină:

„Rămânând apropiat de toți se ridica deasupra tuturor și asta este dovada măreției sale. [...] El era preceptorul țării. Ne-a trezit din amorțeală în tărâmul înțelegerii clare, la bogăția și bucuria expresiei artistice. Bengalul s-a îmbogățit prin învățăturile lui, prin aroma gândurilor sale, și totuși nu s-a pus pe sine niciodată pe un pedestal, dornic să țină predici, ci a preferat să fie prietenul oamenilor, intrând în sufletele lor, plin de înțelegere la durerile și bucuriile, suspinele și zâmbetele celor ce-l înconjurau. Nu dădea nimic de-o parte, nu îndepărta nimic; accepta cu bunăvoință orice i se cerea să facă. Ne-a lăsat să fim cum eram, atât de diferiți de el, chiar dacă el era unul de-al nostru. Acum, după multă vreme, cu cât mă gândesc mai mult cu atât mă minunez de toate acestea. De aceea spun că el n-a fost doar preceptorul nostru, nu numai un mare scriitor, ci mai ales un prieten al oamenilor.

Cuvintele, cu sensurile lor limitate, par insuficiente să exprime felul în care personalitatea lui ne-a fost dezvăluită, cum îl vedeam și detașat și absorbit, în același timp. Oricât de absorbit ar fi fost de ceea ce scria, se putea rupe într-o secundă și ni se alătura. Îl interesau plăcerile sau durerile noastre, problemele noastre de zi cu zi, stând de veghe asupra noastră cu afecțiune și neliniște. Nu privea doar de pe marginea țărmlui, ci se avânta în mijlocul șuvoaielor vieților noastre, simțindu-le cursul”.

Maitreyi este conștientă de binecuvântarea pe care prezența lui Tagore o aducea în viața ei. De altfel, chiar spune acest lucru. Și avea dreptate.

„Oricine îl poate cunoaște pe Rabindranath, poetul și scriitorul, prin scrierile sale. Însă frumusețea

<sup>1</sup> În 1926 Rabindranath Tagore a ajuns și în România și a primit un Doctorat Honoris Causa de la Universitatea din București.

<sup>2</sup> *Lit.* Bengalul meu de aur. Deși imnul Bangladesh-lui, la vremea când versurile au fost scrise Bangladesh-ul era parte a Indiei, Bengalul de est.

<sup>3</sup> *Lit.* Mintea oamenilor.

spiritului ce radia din el nu era accesibilă multora, și nici posterității”.

De cealaltă parte, cuvintele venite din partea lui Rabindranath sunt adevărate lecții; ele surprind o parte a filosofiei care l-a ghidat o viață întreagă. Poetul vorbește despre lucrurile care au fost cu adevărat importante pentru el, care au făcut diferența între o viață obișnuită și una cu adevărat extraordinară, pusă în slujba națiunii din care s-a ridicat, în slujba cunoașterii și, în cele din urmă, în slujba umanității. Pentru care, așa cum aflăm și din dezvoltările pe care i le-a făcut lui Maitreyi, s-a sacrificat, într-un fel, mereu:

„Nu sunt deloc atașat de viață. Știi, e un singur obstacol, Viswabharati a mea. După ce am trecut prin atâtea suferințe pentru a o ridica, nu va mai rămâne nimic din ea după mine? Ea e singura care mă îngrijorează. Nici nu-ți poți imagina câtă muncă stă în spatele ei. [...] Acum mă tem că tot ce am ridicat cu mare durere se va sfărâma după moartea mea. Mai mult, cum vor trăi ei (fiul lui și ceilalți elevi)? Pentru ei am construit un loc nobil, o atmosferă mai elevată – o să fie distruși complet dacă dă faliment. Singura buturugă în calea morții mele e Viswabharati a mea, nimic altceva”.

În Shantiniketan, Rabindranath a pus bazele unei Universități aparte, numită Viswa-Bharati (“din întreaga Indie”). În vremea lui Tagore, cursurile se țineau în aer liber, în curte, în jurul copacilor, cursanții, cu vârste cuprinse între 6 și 25 de ani, învățând într-un climat de libertate absolută, și într-o totală comuniune cu natura.

Acolo, în mijlocul naturii, înconjurat de admiratori, l-a întâlnit și Mircea Eliade care-și amintea cu plăcere că

“Dasgupta m-a luat cu el la Shantiniketan, să-l cunosc pe Rabindranath Tagore. A fost una dintre experiențele hotărâtoare ale acelui an. M-am trezit dintr-o dată în "adevărată viață indiană" după care tânjiseam. Totul mă fermeca în această Universitate, în care cursurile se țineau adesea în grădină, în jurul unui arbore. [...] Prezența lui Tagore era charismatică. Îi recunoșteai geniul în chiar felul lui de a trăi. Ghiceai că Rabindranath Tagore se bucură și profită de viață, așa cum foarte puțini contemporani erau încă în stare s-o facă. Nu-și pierdea timpul, era întotdeauna *present*, ca și cum orice obiect, orice floare, orice pată de lumină ar fi fost o epifanie.

Viața lui era de fapt o continuă "creație". Când nu medita sau scria, compunea melodii [...], picta sau stătea de vorbă cu prietenii și cei care veneau să-l vadă”<sup>4</sup>.

Viswa-Bharati păstrează viu și astăzi spiritul lui Rabindranath. E liniște la Shantiniketan. În zilele noastre, zona în care aveau loc cursurile face parte din complexul muzeal, alături de casele lui Tagore. Poetul avea mai multe case, locuind în ele în diferite perioade, în funcție de starea de spirit. Fiecare casă are o arhitectură diferită în raport cu cealaltă. Însă, la fiecare s-au adăugat camere pe parcurs, acest fapt fiind vizibil și este un element ce dă originalitate întregului complex. Se păstrează și mașinile cu care Rabindranath obișnuia să se plimbe și, la fel ca și în casa din Kolkata, o serie de obiecte personale. Muzeul adăpostește tablouri, gravuri, manuscrise..., lucruri ce odinioară îi erau indispensabile lui Tagore.

Sute de indieni vizitează zilnic complexul muzeal. Își lasă cu pioșenie papucii la intrarea în casele din care, odinioară, răzbătea glasul lui Tagore. Schimbă impresii în șoaptă, pentru a nu deranja cu prezența lor spiritul lui Rabindranath, despre care se spune că are grijă de locurile pe care le-a iubit atât de mult. Grupuri de copii veniți în excursie din toate părțile Indiei învață lucruri noi despre Gurudev Rabindranath, învață că viitorul le aparține și că ei îl pot schimba, prin cunoaștere. Și ce loc ar fi mai potrivit pentru a învăța acest lucru decât Shantiniketanul, cu trecutul lui cultural nemaipomenit?

Muzica și poezia l-au însoțit toată viața pe Rabindranath. Pe parcursul vizitelor sale la Mongpu obișnuia să își întrețină audiența recitând îndelung sau cântând. Însă dincolo de aceste activități, la Mongpu a și scris. Destul de mult, după cum ne povestește Maitreyi. Deși aflat la o vârstă înaintată, Poetul avea o disciplină nemaipomenită când venea vorba despre scris:

„dacă nu stau la masa de scris [...] îmi pierd șirul gândurilor. Scrisul nu se face când stai tolănit, adormit pe jumătate într-un scaun comod. E disciplină și nu relaxare”. În ceea ce privește poezia, aceasta

<sup>4</sup> Mircea Eliade, *Memorii. 1907-1960*, ediția a doua revăzută și indice de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1997, pp. 178-179.

„poate lua o formă cu totul nouă în mintea cititorului. Există căi diferite de a o înțelege; cei ce o analizează și despică firu-n patru nu se apropie cu adevărat de poezie. Pentru a fi capabil să o înțelegi în totalitate trebuie să ai aptitudinea de a trăi bucuria pur extatică. Poezia se pierde în vehemența vivisechției. În cea mai mare parte, profesorii sunt cei ce o distrug – cei ce o adnotează și o explică în clase – "astfel, poetul a vrut să zică ..." – vai! Ce a vrut poetul să zică poți găsi doar în poem, nu în buzunarele lor. Ei se vâra peste fiecare cuvânt spre a găsi de ce a fost scris, care-i este adevăratul sens, sens pe care nimeni nu l-ar bănuia fără explicațiile lor. Ce folos au comentariile acestea? Dacă poemul e bun, este desăvârșit prin sine, sensul bucuriei și al frumuseții sale este inclus în el – dar dacă întrebi – critica n-are nici o trebuință? Sigur că are – iar adevărata critică este literatură – este o muncă creativă și nu de puțină valoare. Analiza însă este inutilă – e inutil să înveți de la un *pandit*<sup>5</sup> frumusețea unui poem. Am observat un lucru și anume că o minte nesofisticată poate fi cuprinsă de farmecul unui poem într-un mod în care cei ce o analizează nu reușesc niciodată. Ei și-au pierdut acea calitate a minții, sau poate n-au avut-o niciodată. Poanta este că poezia trebuie apropiată cu simpatie și emoție”.

Împletea utilul cu plăcutul, recitarea și tânguirea duioasă a cântecelor sale cu prelegerile savante. Îubea muzica și se refugia în ea ori de câte ori putea. Întrebat despre acest gest al său, răspunsul a venit sub forma unei destăinuirii cu valoare educativă:

„Lumea muzicii e o lume diferită; un sălaș îndepărtat și o altă treaptă ... nu trăim adesea acolo. Muzica ne scapă de lumea asta mică, unde ne-a fost dat să trăim, înotând în mici plăceri și dureri; ne poartă spre sfere dintr-o regiune mai înaltă, spre o altă lume. Ambianța vieții de zi cu zi e total diferită de experiența ce o avem în acea regiune, pe tărâmul artei. Simțim în sufletele noastre acea atingere greu de descris, dar nu aparținem acelei lumi și de acolo și sentimentul ăsta de tristețe. Muzica ne întinde mintea spre o regiune unde aceasta nu poate păși și rămâne atârânănd în mod riscant, gata în orice moment să

cadă înapoi la locul ei originar de dedesubt. Așa cum valurile oceanului se întind spre țărm pentru o clipă ca mai apoi să se întoarcă spre hotarul lor, la fel și mințile noastre își depășesc hotarul care le îngrădește și plutesc în muzică ... dar ajung la țărm, unde nu se pot ține de nimic și trebuie să se întoarcă la lumea noastră de dedesubt. Mintea nu se poate adapta acestei intrări momentane în lumea frumosului și astfel fericirea de care se bucură este amestecată cu durere.”

Vorbea rar despre trecutul său plin de durere<sup>6</sup>, însă când o făcea, cel în fața căruia se destăinuia putea lesne observa că întotdeauna destinul său ca ființă umană s-a împletit cu rolul lui de Dascăl, de iubitor de cunoaștere, de om pentru care educația este supremul scop al vieții. Și dacă analizăm cu atenție biografia lui Rabindranath, poate că nu e în totalitate greșit să spunem că această sete de cunoaștere, această dorință de a-i învăța pe ceilalți, această muncă susținută legată de Shantiniketan l-a salvat de durerea imensă pe care trebuie s-o fi simțit atunci când și-a pierdut soția și copiii:

“Școala de la Santiniketan se deschisese – n-aveam bani – datoriile creșteau și mă striveau ... și muncă fără sfârșit. Ce șansă aș fi putut avea să mă concentrez asupra propriei mele fericiri și suferințe? A doua fiică a mea zăcea pe pat de moarte, în Almora. Chiar și atunci a trebuit să fug la Santiniketan ... Alergam într-una dintr-o parte în alta. Dar știi ce mi-a lipsit cel mai tare? Faptul că nu era nimeni căruia să-i spun toate astea. În viață "poveștile" se tot adună – trebuie spuse cuiva, nu neapărat pentru a cere sfaturi, ci doar pentru a le spune, și nu se poate face asta cu oricine. Pe când mă luptam cu toate, și munca se tot aduna, iar fiica mea avansa treptat către moarte, durerea era că nu era nimeni căruia să-i fi spus toate aceste lucruri”.

Oare câți oameni de litere și-au sacrificat sau își sacrifică propria viață pe altarul obligației intelectuale ?

<sup>5</sup> *Pandit*: [<sk.] erudit, înțelept.

<sup>6</sup> Rabindranath Tagore a avut cu soția sa, Mrinalini Devi, cinci copii: trei fete și doi băieți. Începând cu 1902, anul morții soției sale, la doar 29 de ani, universul familial al Poetului începe să se prăbușească. Își pierde, rând pe rând, trei copii.

“Am făcut tot ce ar fi trebuit să fac dar nu m-am lăsat niciodată prins în mrejele vieții. Tot ce am făcut am făcut de la distanță ... așa cum omul ar trebui să facă, cu o atitudine detașată, gândind și cugetând la orice detaliu ... să-i cresc pe copii, să-i educ, a fost mai mult o obligație intelectuală”.

Discuțiile sale cu Maitreyi acoperă domenii variate, de la muzică, pictură, poezie, sfera medicală, botanică... până la chestiunile ce țin de filosofie. Însă mereu îi împărtășește din bogata sa experiență de viață.

“Nu avem răspuns la întrebări de genul: "de unde vin, unde-o să plec?" Când se apropie sfârșitul, nimeni nu știe de totul se sfârșește sau nu. Cine știe de trecutul e pe veci pierdut? Nici ce ne așteaptă și nici ceea ce deja a trecut nu există pentru noi; singura realitate tangibilă e clipa asta. Dar există și realitatea intangibilă. Trecutul pentru mine e pierdut fără de urmă, dar cine știe de e chiar pierdut? Viitorul mi-e necunoscut, dar există”.

Cu siguranță era interesat de religie și avea ceva de spus despre viață și moarte. De altfel, ideea unei relații directe, lipsită de teamă și plină de bucurie cu Dumnezeu poate fi găsită în multe dintre scrierile lui Tagore, inclusiv în poemele din *Gitanjali*. Și asta pentru că Tagore s-a inspirat din tradițiile religioase ale Indiei, texte antice sau poezii populare. De unde și ambiguitatea experienței religioase ce este centrală în multe dintre poemele devoționale ale lui Tagore, ceea ce le face atractive, indiferent de credințele religioase ale cititorilor.

Și poate că, privit și din această perspectivă, a pluralismului religios, faptul că Rabindranath Tagore a numit Viswa-Bharati („din întreaga Indie”) Universitatea de la Shantiniketan, înseamnă că deși diferiți din multe puncte de vedere, totuși, noi, oamenii, avem ceva în comun: setea de cunoaștere, aspirația către mai bine, simțul estetic și câte altele. Și dincolo de acestea, simplitatea, care în India este cea mai mare avere; bucuria adevărată ce vine din interior; sentimentul că viața trebuie trăită cu responsabilitate; că fiecare zi e un nou început și fiecare clipă e prețioasă. Dacă vrei să înveți despre toate acestea, India este locul cel mai potrivit. Iar versurile lui Tagore pot constitui un bun început.

Într-un moment de destăinuire, vorbind despre viață și moarte, Tagore o învață pe mai tână să asculte o lecție importantă :

„Dacă există ceva numit suflet, atunci probabil are de încheiat un ciclu, mai înainte de a se dezlega de vechile lanțuri ca să intre într-o existență nouă. Dar dacă aceste lanțuri se rup brusc și nu așa cum se cuvine, atunci apariția unei existențe dintr-o altă poate fi întârziată și nefirească ... e drept, este imposibil să ghicești ce se poate întâmpla sau nu, totul e nesigur. Și totuși, cred că fiind nefiresc e posibil să existe un conflict, o tortură ... Dincolo de asta, mai e ceva ce-mi trece prin minte - când îți moare cineva drag, nu e bine să încerci să-l oprești prin durerea sau atașamentul tău. În viața mea, ori de câte ori a apărut moartea și am înțeles că nu mai aveam nici o speranță, mi-am adunat toate puterile și-am gândit: "Te las să pleci, mergi urmându-ți destinul". N-am încercat să-mi opresc nici copilul ... când trebuia să plece, dorința și durerea mea nu trebuiau să-l lege de cătușele pământului. N-ar trebui să-l împiedicăm pe muribund să-și rupă legăturile cu lumea asta. Fie ca plecarea să-i fie ușoară, fără efort. Când este nevoie să renunțăm trebuie s-o facem cu resemnare. Curgerea lucrurilor nu stă în puterea mea; doar eu însumi stau în puterea mea. Nu mă opun niciodată inevitabilului. Nu-i de nici un folos să ne rănim sau să luptăm împotriva a ceea ce trebuie să se întâmple. Indiferent de cât de neplăcut sau de dureros este, ceea ce este sigur că se va întâmpla trebuie acceptat cu stăpânire de sine. Este bine să faci astfel, este drept. Dacă vei fi lângă mine când voi muri, să nu fi tulburată de durere, să nu mă chemi înapoi. Încearcă să mă părăsești ... Cred că acesta e cel mai mare ajutor ce-l putem da unui muribund”.

Rabindranath Tagore a părăsit această lume pe 7 august 1941, în casa din Calcuta, înconjurat de familie și prieteni. A lăsat în urma sa o moștenire culturală impresionantă, poeziile și cântecele sale fiind și astăzi parte integrantă a vieții de zi cu zi pentru locuitorii Bengalului. Universitatea de la Shantiniketan, Viswa-Bharati, este una dintre cele mai căutate universități ale Indiei moderne. Cursurile nu se mai desfășoară sub copaci, așa cum se întâmpla pe vremea lui Tagore, însă atmosfera de profundă



intimitate cu natura a rămas aceeași. Același sentiment de liniște și deplină armonie domnește și în *Jorasanko Thakurbari*, casa familiei Tagore din Calcutta, în prezent sediu al Muzeului Tagore și al Universității Rabindra Bharati, a treia Universitate fondată în Calcutta și una dintre cele mai bune pe care metropola le are în zilele noastre.

Trecând pragul casei Poetului, aflată în partea de nord a Calcuttei, intri într-o lume a culorilor și a cuvintelor. Nu găsești aici nimic din larma orașului. Doar vânzătorul de mango ce își laudă marfa cu o voce târăgănată, așa cum, poate, o făcea și bunicul lui pe vremea în care Poetul se plimba pe veranda largă de la etajul superior.

Pe un perete se află pictat arborele genealogic al familiei Tagore, iar ghidul nostru ne spune că toți urmașii direcți ai lui Rabindranath s-au stins.

„*Replica sinelui creată ca viață și formă se va duce, lăsând în urmă-i iluzia luminii și a umbrelor...*”, ar spune Poetul. Plecarea i-a fost ușoară, fără durere... Multe au rămas în *Jorasanko Thakurbari* așa cum le-a lăsat. Și mai multe au rămas în inimile celor ce l-au cunoscut. Amintirile acestora s-au transformat în lecții de neuitat, precum e și lecția de la Mongpu. Maitreyi Devi a făcut parte dintre cei privilegiați, dintre acei câțiva care au putut sta la picioarele Poetului și care au avut ocazia să îl cunoască așa cum era: mereu *aici*, însă în același timp *dincolo*. Prezent, fizic, între cei din jurul său, însă aflat departe, prin puterea gândului.

Maitreyi Devi a reușit să îi surprindă personalitatea extraordinară. A făcut-o cu dibăcie și devotament, cu dragoste și responsabilitate. „Fără el, viața merge înainte; dar cu el, în compania lui, viața dansează prin scurgerea sa plicticoasă, veselă ca un pârau de munte”.

*La ridicarea voalului de nori din Mongpu...*

*În aceste pante ale dealurilor,  
În aceste păduri albastre,  
Joaca fără rost va continua,  
Jocul fără sfârșit al învăluirii și al dezvăluirii...*

\* \* \*

Apariția în limba română a acestei excepționale lucrări nu ar fi fost posibilă fără ajutorul dat de familia lui Maitreyi Devi: domnul Priyadarshi Sen, fiul lui Maitreyi, și soția acestuia, doamna Rupa Sen, cărora le mulțumesc pentru faptul că au avut încredere în mine și și-au dat acordul, astfel încât această carte a putut fi publicată, pentru prima dată în limba română, la Editura „Casa Cărții de Știință” din Cluj-Napoca. De asemenea, mulțumirile mele se îndreaptă către traducătoarea acestei cărți, Dana Sugu, cercetător la Ramakrishna Mission Institute of Culture, Kolkata și Masterand în Cognitive Sciences la Jadavpur University, Kolkata. Prin munca ei, *Mongpote Rabindranath* este acum accesibilă și cititorilor români.

**Mihaela GLIGOR**  
**Cluj-Napoca, 15 august 2008**

## Nota traducătoarei

Maitraye Devi a publicat această lucrare în limba bengali sub numele *Mangpute Rabindranath*, care s-ar traduce *Rabindranath în Mongpu*. Mai târziu și-a tradus romanul în limba engleză și a fost publicat sub titlul *Tagore by the Fireside (Tagore la gura sobei)*. Pentru traducerea în limba română am preferat să folosim amândouă titlurile. După obiceiul bengalez, ne adresăm persoanelor folosindu-le prenumele. În Bengal se vorbește despre Tagore folosind prenumele acestuia, Rabindranath. Și aceasta pentru că numele Tagore aparține unui mare număr de oameni. Așadar, diferența nu se face în Bengal prin nume, precum se face în România, ci după prenume.

De asemenea, Maitraye Devi a schimbat numele Mangpu în Mungpu pentru varianta în limba engleză pentru a fi mai apropiată de pronunțarea din bengali. În română vom folosi Mongpu deoarece ,a' se pronunță între ,a' și ,o'.

Mircea Eliade a preferat să folosească numele de Maitreyi Devi în loc de Maitraye Devi, tocmai pentru că în limba română sună precum numele ei în bengali. Preferăm să păstrăm numele Maitreyi Devi, deoarece ea este cunoscută cititorilor români sub acest nume.

În traducerea română ne-am folosit de varianta originală, în bengali, însă, în anumite paragrafe, a fost consultată și varianta engleză, pentru a fi cât mai aproape de ceea ce Maitreyi Devi a intenționat să ne spună.

**Dana SUGU,**  
Ramakrishna Mission Institute of Culture, Kolkata,  
India  
11 august 2008

## Mongpu

Înainte de a începe această poveste, vreau să vă spun câte ceva despre Mongpu, locul unde s-au întâmplat cele ce urmează.

Iunie 1934. La nouăsprezece ani, în reședința noastră din Calcutta, căutam pe harta din fața mea Mongpu, un colț minuscul în grandiosul Himalaya. Acolo trebuia să ne stabilim. Am găsit Darjeeling-ul, Kalimpong-ul, Sikkhim-ul, însă Mongpu nu era deloc pe hartă. „Ce-i cu locul acesta uitat de Dumnezeu unde mi-e dat să ajung?”, gândeam cu jale.

După numai câteva zile, pe 24 iunie, în timp ce mașina ne purta printr-o pădure deasă, pe sub arbori seculari, s-a ivit în fața noastră un bungalow mic și simplu, dar elegant. Crescută în zgomotul și zarva murdarei Calcutta, m-au uimit noile împrejurimi, nespuse de frumoase și liniștite. În fața mea, parcă zăbindu-mi, se întindea o întreagă coastă de deal, împestriată de lumini și umbre și stropită cu roșul pâlcurilor de frunze ale arborilor de chinină. Arborele de chinină produce chinina, aliatul cel mai puternic al Indiei împotriva dușmanului ei de moarte, malaria. Întreaga populație a acestui colț îndepărtat de lume era formată din muncitori ce lucrau pe plantația arborilor de chinină și în fabrică. După curățarea locului, au apărut păduri virgine, unde pitoni indolenți dormeau în culcușuri de frunze uscate și de unde, uneori, câte un urs în jur de 330 de kg apărea pe drumul satului, spre a-și urma destinul. Prin nenumărate poteci, Mongpu era legat de ținuturile împădurite; un singur drum șerpuitor ducea, însă, spre lume. Nu exista telegraf, nu puteai primi nici măcar o telegramă – venea întotdeauna cu sacul de scrisori obișnuite, purtat pe spatele unui ponei rahitic de la gară până la poalele dealului. Freamătul vieții moderne n-ar fi reușit niciodată să crească într-atât încât să poată ponegri acest mic adăpost.

Vara următoare l-am invitat pe Gurudev<sup>1</sup> Rabindranath să viziteze noua noastră locuință. A promis că vine, însă din diferite motive nu a reușit. În fiecare vară îi trimiteam o rugămintă la care el răspundea întotdeauna foarte binevoitor, dar de fiecare dată ceva îl împiedica să ne viziteze. În cele din urmă, în 1938, a venit pentru prima dată ca musafir de cinste și astfel ne-a sfințit casa. După aceea a venit trei ani la rând și micul Mongpu a devenit faimos pe nerăsuflăte, umplând ziarele la loc de cinste.

În 1940, în timpul celei de-a patra vizite a lui Gurudev, i-am sărbătorit ziua de naștere. Ședea alături de muncitori, fericiți în fericirea lor. A fost o zi mare în viața noastră. Înainte trăisem precum zimții minusculi ai mașinării imperialiste, ce se tot învârtă nepăsându-i de viețile ce le zdrobește. Eram învățați ce i se potrivește unui *Sahib*<sup>2</sup> să facă și ce nu; care trebuie să fie relația sa cu muncitorii, cum trebuie menținută distanța dintre stăpân și cei stăpâniți, fără de care n-ar fi existat nici un fel de disciplină! Azi îmi vine să râd când mă gândesc la regulile meschine despre care se credea că sunt necesare în vederea păstrării statutului de *paka Sahib*, *Sahib* adevărat. Nu se cade ca un *kuli*<sup>3</sup> să ne vadă mâncând cu mâna; să fii servit la masă de un servitor fără turban era ceva de neconceput. Se ridicase astfel un zid artificial în jurul nostru, care ne ținea de-o parte de viața mulțimii și ne înstrăinase astfel de pulsația sentimentelor și a emoțiilor lor.

În 1940, pe când Gurudev se afla la Mongpu, n-am știut cum să-i sărbătorim ziua de naștere într-un loc atât de mic și de izolat. Însă el singur a rezolvat problema. Ne-a spus că nu a cunoscut cu adevărat locul până ce nu i-a cunoscut și oamenii. Frumusețile naturii erau incomplete dacă nu erau atinse și de viața oamenilor. Voia să simtă pulsul vieții vibrând în mințile tăcute ale acestor oameni modești și necunoscuți. A fost probabil pentru prima dată în istoria acelor plantații de chinină când muncitorii au fost invitați la bungalow-ul unui funcționar, adunați la o

<sup>1</sup> Apelativ folosit pentru o persoană venerabilă, fără a implica neapărat un perceptor religios. Când bengalezii vorbesc despre Tagore folosesc Gurudev Rabindranath sau doar Gurudev [n. tr.].

<sup>2</sup> Modalitate de adresare stăpânilor; cuvânt provenit din arabă, unde înseamnă englez, european, american (om cu pielea albă) [n. tr.].

<sup>3</sup> *Kuli* (<hindi), hamal [n. tr.].

sărbătoare comună, când au stat și au mâncat împreună. De atunci, în fiecare an, ziua de naștere a lui Tagore, dar și alte sărbători se sărbătoresc la fel în acel loc. În acea zi, el a reușit să aprindă o lampă, care a iluminat multe inimi și multe colțuri întunecate ale minții noastre pline de prejudecăți.

**Maitreyi Devi**

*Vai! Cine te poate cuprinde mai bine ca cerul?  
strigă picătura de rouă.  
O, Soare, pot să te visez, dar n-am cum te sluji  
N-am tăria să te apuc.  
Fără tine viața mea e doar o lacrimă.*

*Iluminez lumea cu splendoarea luminii mele,  
Și pot totuși să fiu purtat de o picătură de rouă și  
sînt plăcere,  
răspunse vesel Soarele.  
Puțin câte puțin îți voi umple ființa,  
și-ți voi preface plăpînda viață într-un surâs.*

## Prefață

Cartea aceasta nu este doar o biografie; este mai degrabă o consemnare a ceea ce pentru mine reprezintă însăși suflul vieții mele. În ultimi trei ani ai vieții sale, Gurudev a petrecut perioade scurte în casa noastră. Acele zile senine și fericite, care ne-au oferit bucurii de necrezut, aveau să devină punctul de sprijin al vieții mele. Ele mă ajută să-mi ameliores rana adâncă produsă prin moartea lui. Zilele trec, pline de sute de banalități și gânduri împrăștiate, dar ori de câte ori găsesc un răgaz, mintea mea se întoarce mereu la acel loc lăuntric, unde am păstrat o comoară de neprețuit. Scriind aceste rânduri nu intenționez doar să recapitulez anumite lucruri, ci chiar mă întorc la fântâna fericirii, al cărei suflu nu poate fi învins nici de către moarte.

Grandoarea și genialitatea poetului au fost exprimate prin lucrările multilaterale ale minții sale creative. În cântecele și poemele sale am fost cu toții atinși de o personalitate sublimă și unică. Dar frumusețea blajină precum și suavitatea conversațiilor și a vieții sale de zi cu zi, oglindită în momentele minore și trecătoare, toate acestea sunt deja pierdute. Ele nu se pot prinde sau păstra. Precum nu se poate ajunge la viață prin disecția diferitelor părți ale corpului, tot astfel pulsul vieții se pierde în consemnările evenimentelor sau ale conversațiilor. Indiferent de cât de mult am încerca să aprofundăm detaliile unei biografii, acestea nu ne vor putea niciodată dezvălui omul viu. Personalitatea în totalitatea sa, precum și împrejurimile se pierd cu totul, căldura și tandrețea unui zâmbet, murmurul care vibrează dintr-o melodie cântată doar pe jumătate, vârfurile copacilor fierbând la soare, și dincolo de toate atingerea vie a dulcii sale voci fără pereche, fără toate acestea, cele câteva cuvinte prinse într-un jurnal sunt doar situații ciuntite, iar acest efort frenetic de a le păstra este în mod patetic, inutil. Ce-aș putea însă face? Mintea se tot apucă însă de ceea ce poate ar trebui să se lepede. „*Mișcarea de înaintare a valurilor este mereu chemată înapoi de valurile ce se retrag.*” În felul acesta mi-a plăcut întotdeauna

să însemnez conversațiile lui cu mine și cu ceilalți. El știa ce fac și zâmbindu-mi afectuos îmi spunea:

- La ce să irosim viața înălțând altare amintirilor? Zadarnică năzuință. Nu știi că viața e sacrificiul etern pe altarul morții?

Fără îndoială totul o să fie istovit de flăcările focului de sacrificiu! Unde a dispărut acea bucurie exuberantă, acele zâmbete efemere ale tinereții eterne, acea lumină nepământească care învăluie trupul pământesc și totuși – „*Când flacăra abia pâlpâie în lampa ce se stinge, cine se zbate să o scape din gheara întunericului, strigând cu toată puterea – nu te voi lăsa să te duci*” ?

Mai există pericolul ca efortul acesta de a însemna amintiri atât de dragi să străpungă voalul care învăluie sentimentele delicate și să-mi expună viața personală sub scrutinitatea ochilor criticii. Dar conversațiile sale, precum un pârau de glume și cântece, au depășit trivialitatea vieții de zi cu zi. Vorbele sale, chiar și cele adresate copiilor și servitorilor, au o uimitoare frumusețe. Muștrările și indignările scânteiau buna dispoziție, ridicându-le astfel din contextul necesității pe tărâmul grației. Orice rostea devenea literatură; gesturile sale, artă. De aceea nu le-am putut lăsa să se piardă.

În cele câteva luni cât a stat cu noi, viețile noastre s-au aprins prin prezența sa, am cunoscut cea mai mare fericire. Nu ne putem permite să pierdem nici o clipă din ele. Numai îmbăindu-ne în fântâna exaltării sufletești, izvorâtă din abundentele pârauri ale vieții sale, am înțeles câtă fericire poate fi trăită. Fără el în viața noastră n-am fi fost niciodată capabili să trăim o astfel de fericire. El a fost centrul revărsării de râsete din casa noastră, dar trebuie să recunosc că și cei ce-l însoțeau au contribuit la aceasta. Nu putem lăsa de-o parte nimic din acele zile de sărbătoare. Ținând piept amintirilor tăcute, Banamali, bătrânul loial servitor, și Kanu, băiatul însărcinat cu tot felul de comisioane, au intrat în adâncul inimii mele.

**Maitreyi Devi**

## Capitolul întâi

Am primit o telegramă din Kalimpong – „Am ajuns. Îmi va face plăcere să te văd”.

De o bună bucată de vreme eram dornici să-l invităm pe Poet să vină să stea cu noi, însă nu ne puteam lua inima în dinți s-o facem. Locuința noastră era modestă. Menționându-i aceast fapt, Poetul a protestat:

- Nu, nicidecum. Știu că bungalow-rile de pe deal sunt foarte frumoase. Necazul e că mașinăria mea mi-e ostilă și că drumul lung mă chinuie tare.

Era în a 25-a zi de *Baisakh*<sup>1</sup>, ziua lui de naștere, iar All India Radio a organizat o transmisiune directă cu el, prin telefon, din Kalimpong. Noi trei am ajuns acolo în zori.

- Pe tine de unde te-au adunat? Zise el, remarcând-o pe sora mea mai mică, Chitrita. Doctore, ce om fericit trebuie să fii, una ți se cuvine, iar cealaltă e un câștig în plus, îi spuse soțului meu. Noi n-am avut așa noroc!

După-amiază am auzit șoapte și m-am îndreptat spre camera de zi unde am găsit-o pe Chitrita șezând confortabil la picioarele lui, gata pregătită cu antologia lui de poezii, *Sanchayita*.

- Ei! Cum de ne-ai găsit? Iată-ne încercând să avem o discuție literară tihnită, - o „recitare”, știi, zise el mimând un cuvânt adesea pronunțat greșit în bengali.

Apoi, răsfoind la întâmplare câteva pagini, începu să recite un poem, întrerupându-se din când în când spre a face câteva observații:

*De vrei să-ți umpli urciorul,  
Apoi vino, o, vino, la izvorul inimii mele*<sup>2</sup>...

<sup>1</sup> *Baisakh* este prima lună din calendarul bengalez (aprox. 14 aprilie - 15 mai) [n. tr.].

<sup>2</sup> Poemul *Jamuna inimii* cântă iubirea Radhei pentru Krishna, care are loc pe malul râului Jamuna.

- Vorbește despre diferite trăiri ale iubirii, diferite intensități ale acesteia. De vrei să aduni doar un pic de pe deasupra, se poate, ... de vrei să-ți umpli urciorul, și asta se poate. De vrei doar o impresie, ... de vrei doar să i te alături, fără a da nimic, doar să-ți lași urciorul să plutească, ... ei bine, și asta se poate; de vrei să te cobori adânc, să te scalzi în șuvoiul inimii mele, nici asta nu-i rău, dar de vrei să încetezi, să te lepezi de tine, atunci, o, atunci, aruncă-te! ... nu-i destul să stai pe mal, cu urciorul plutind pe lângă tine, trebuie să te cufunzi, să te arunci în adâncuri.

Mai apoi ne-a citit un poem abia compus, *Janmadin* (*Zi de naștere*), care avea să fie difuzat spre seară. O frază din acesta, „floare gingașă de coral”, îi tot ocupa mintea.

- Cum e mai bine, gingașă sau suplă?

- Mă întrebați pe mine? i-am răspuns extrem de uimită.

- Da, de ce nu? Ce-i rău în asta?

- Ar fi îngrozitor de impertinent din partea mea să vă răspund.

A venit poșta – îngrămădite laolaltă, ediții speciale de reviste dedicate zilei lui de naștere, ziare, poeme dedicate lui și multe altele.

- De ce nu scrii și tu un poem despre mine? mă tachină. Mă tem că nu-ți mai pasă prea mult de mine, așa cum făceai mai demult – simt asta de ceva vreme. Hai, uite aici un pix și un petic de hârtie, așează-te și scrie o poezie – începe – „O Rabindra Kabindra!”<sup>3</sup> Numele meu e convenabil poezilor, nu trebuie să caute prea mult nu știu ce rimă.

Mulți din Kalimpong au venit cu ghirlande și flori să i le dăruiască.

- Vino, Bunicule, hai să vezi cum ți-am aranjat camera, i-au spus Chitrita și Nandini, cele care i-au acoperit patul cu flori.

- Ce trist! un pat de flori<sup>4</sup> și n-am cu cine să-l împart, zise ironic.

Seara, când a venit vremea să plecăm, ochelarii Chitritei erau de negăsit. Toți căutau peste tot. Banamali spuse:

<sup>3</sup> *Rabindra*, lit. Stăpân al soarelui; *Kabindra*, lit. Stăpân al poezilor.

<sup>4</sup> „Pat de flori” în bengali are conotația de “noapte a nunții”.

- V-ați uitat în buzunarul bunicului?  
- Auziți-l! Dacă fur, fur ceva care merită – șterpelesc un toc de ochelari! Crezi că avem aceleași preferințe?

A doua zi, ochelarii s-au întors la Mongpu, împreună cu o scrisoare. Suspiciunea lui Banamali fusese corectă; ochelarii au fost tot timpul în buzunarul Poetului. I-a confundat cu ai săi și i-a păstrat în buzunarele sale enorme. A fost meritul lui Banamali că au putut fi recuperați din genunea fără de sfârșit. După acest incident, ori de câte ori se pierdea ceva, se repeta întrebarea, „v-ați uitat în buzunarul bunicului?”.

În inima pădurii era o casă mare, goală. Era o pădure himalayană de nepătruns, unde soarele nu putea atinge mușchiul ce se agăța de copacii seculari. Ne hotărâsem ca la venirea Poetului să ne mutăm în acea casă. Casa noastră era mică în comparație cu acest bungalow numit Surel. Surel se afla la aproape 3 km mai sus de casa noastră. Ne-am pornit așadar, plini de entuziasm, cu bagaje cu tot, să escaladăm muntele. Apoi am primit vestea că Poetul și-a schimbat planurile, cum făcea de obicei!

Bucătarul nostru, încurcând numele, auzind că „Rabibabu va veni miercuri”<sup>5</sup> a înțeles că „Domnul Miercuri va veni duminică”.

- *Didi*<sup>6</sup>, zise bucătarul, ce fel de om e acest domn Miercuri?

La venirea Poetului relatându-i această întâmplare am râs cu toții.

- Nu suntem siguri cine este acest domn Miercuri. De fapt, nu suntem deloc siguri nici cine este acest domn Duminică!

---

<sup>5</sup> *Rabibabu*, domnul Rabi, forma scurtă a lui Rabindranath. Sufixul *babu*, domnul, se pune după prenume. Prenumele indiene au valoare semantică. *Rabi*, în bengali, înseamnă soare; *rabibar* înseamnă duminică, *bar* fiind ‘zi a săptămânii’. Numele zilelor provin de la numele astrelor: Lună, Marte, Mercur, Jupiter, Venus, Saturn și Soare [n. tr.].

<sup>6</sup> *Didi*, lit. soră mai mare. În societatea bengaleză, formulă de adresare oricărei fete sau femeii mai în vârstă. Se adaugă după prenume, ex. Maitreyididi. *Di* este forma scurtă pendru *did*, Maitreyidi [n. tr.].

După câteva zile, Poetul ne-a trimis o scrisoare cerându-și scuze și ne-a comunicat data precisă a sosirii sale. Imediat am pornit către Kalimpong.

Rathida<sup>7</sup> ne-a spus:

- Fixează data ca lumea. Ieri, după ce ai trimis coșul cu fructe, tata a zis: „Nu merge să mai amânăm vizita prea mult. Maitreyi a început să se supere și de aceea ne trimite ceea ce a pregătit pentru noi acolo.”

Ajunși acolo l-am găsit adâncit în ceva la care lucra, așezat într-un scaun mare și cu picioarele învelite într-un șal.

- Poftim! Ați venit să mă deranjați? Sau să mă răpiți precum Subhadra<sup>8</sup>? O să vedeți că nu mă las răpit; voi merge de bună voie.

În ziua când era să ajungă la Surel, a început ploaia în zori. În Mongpu, o dată ce se pornește ploaia, nu se știe niciodată cât va dura. Nori negri, prevestitori, cu vine de fulger, se ridicau și coborau neîncetat. Așteptam îngrijorați și ne întrebam dacă puteam nădăjdui să-l vedem venind. După-amiază, în jur de ora 3, i-am auzit mașina. Pe atunci eram atât de abătută din cauza îngrijorării încât prima dată am crezut că nu era nimeni în mașină – nici n-am băgat de seamă mâna care saluta.

-Pfui! ce harababură! Șoferul tău era să se ciocnească cu un mare Saheb – un englez, care a vrut să-l aresteze imediat. Am reușit să-l conving pe Saheb să-l lase în pace, dar am fost pe muchie. Niciodată, niciodată n-am să mai vin aici! zise dintr-o răsuflare, înainte de a se da jos din mașină.

M-am uitat la ceilalți, dar fețele lor erau de nepătruns. Agitată, mă gândeam că într-adevăr s-a întâmplat ceva groaznic.

- Și cu asta basta!, făcu Poetul pe un alt ton. Asta a fost piatra de încercare! Dacă ai de gând să crezi orice-ți voi spune, va trebui să spun doar adevărul; ce plăcere mai e în a vorbi?

Apoi s-a odihnit o vreme în verandă, privind dealurile ce ne înconjurau.

---

<sup>7</sup> Rathindranath Tagore, fiul Poetului [n. tr.].

<sup>8</sup> În *Mahābhārata*, Subhadra, sora lui Krishna, este cea care conduce carul în timp ce fuge pe ascuns cu iubitul ei Arjuna.



- Am avut o călătorie foarte plăcută. Pădurea asta a ta e uimitoare – copacii, atât de semeți și de înalți, cu fețele întoarse spre lumină, umbrișuri dese, iar dedesubt întuneric de tăciune – asta da pădure!

Ne gândeam să folosim un scaun cu roțile pentru a-l ajuta să urce la etaj, dar el, ignorându-ne complet, a început să urce scările:

- Nu știu la ce te-ai îngrijorat atât? Locul acesta e un palat regal.

O dată intrat în cameră s-a așezat pe scaunul din fața ferestrei și și-a sprijinit picioarele pe pervazul acesteia. Treptat se lăsa amurgul. Conturul dealurilor era abia perceptibil. Rândunelele se întorceau sub streșină, ciripind zgomotos. Ici, colo, pe panta dealului, se aprindea câte o lumină. În cameră, lăsându-se întunericul, mobila abia se mai zărea. El privea cerul presărat de nori.

- Ai câștigat, Maitreyi! Ai perseverat invitându-mă aici, știind că o să-mi placă. Ei voiau să trimită pe cineva să vadă locul, dar nu i-am lăsat. Le-am zis că-l văd eu când ajung aici.

O mulțumire copleșitoare mi-a umplut inima; însă nu m-am putut abține și i-am zis:

- Ați venit la mine acasă!

- De ce n-aș fi venit? Uite-mă, la tine acasă, zise el, în timp ce-mi dezmiarda ușor mâna.

A doua zi, pe când eram prinsă la bucătărie, Chitrita intră grăbită:

- Didi, Poetul îți trimite trei *ānā*<sup>9</sup> să plătești timbrele scrisorilor ce le-a scris. N-am vrut să-i iau banii, dar mi-a zis: „Du-te și dă-i surorii tale!” Ce să fac?

- Înnoadă-i în colțul sariului meu.

Zis și făcut, dar fără tragere de inimă. Urcând la el în cameră l-am găsit lucrând la o carte – *Introducere a limbii bengali*. I-am făcut semn să vadă nodul făcut la sariul meu.

- Uitați! Un profit net de trei *ānā*!

- I-ai pus de-o parte, așa-i? Perfect! Sora ta, copil inocent cum e, n-a vrut să-i ia. Mi-a zis: „Nu, nu, de ce trebuie să plătești dvs. pentru timbre? Ne vom ocupa noi de asta.” I-am zis: „Du-te și dă-i surorii tale care știe valoarea banilor. Tu habar n-ai cum se ține o casă. Du-i la cartierul

general și o să vezi că ea nu se va opune deloc să-i primească.” Asta-i tot! *Bouma*<sup>10</sup> mi-a dat opt *ānā*, mai am cinci. Trebuie să fiu chibzuit. S-a întins către o cutiuță gravată, unde-și păstra tocurele și a început să caute cei cinci *ānā*.

- Va trebui să-mi dăruieți un toc al dvs., i-am zis.

S-a uitat la mine foarte serios, apoi întorcându-se spre Banamali, care stătea în picioare în spatele lui, îi zise emfatic:

- Unde am venit? Mai bine fugi de împachetează să ne întoarcem acasă, sau rămânem fără nimic.

Banamali ieși, râzând pe înfundate.

Păstra întotdeauna câteva *ānā* în cutiuța aceea și pretindea că eu făceam tot felul de planuri cum să i le iau.

Odată, călătorea singur din Bolpur spre Calcutta, însoțitorii lui fiind într-un alt compartiment. Pe la mijlocul drumului, în Burdwan, a comandat o limonadă și când trenul a plecat din stație a început să se scotocească prin toate buzunarele de bani, pentru a o plăti. Vânzătorul care i-a dat-o, i-a înțeles stânghereala și a plecat. După acel incident păstra întotdeauna câteva *ānā* cu el; chiar dacă susținea întotdeauna că e mult mai convenabil să nu ai nici un ban asupra ta.

- Cum să spun, dacă-ți dorești ceva și cauți mereu bani în buzunare și te vede însoțitoarea, care are o inimă gingașă ca a ta, ea va zice imediat: „Nu vă îngrijorați, plătesc eu”. Nu se îngrijorează nimeni, inutil de menționat, dar poți pretinde că ești îngrijorat și neputincios și patetic. Imediat o inimă caldă îți va spune: „Nu, de ce să vă deranjați? Într-adevăr, de ce...” și astfel te poți descurca destul de confortabil.

În ziua aceea mi-a dat un stilou Pelican. A fost însoțit de un act-de-dar, însemnat pe o bucată de hârtie:

„Surel, Darjeeling

Să fie știut că eu, poetul Rabindranath Tagore, născut în renumita familie Tagore, azi, în luna de bun augur a lui *Jaishtha*<sup>11</sup>, într-a 9-a zi a lunii, în cele două săptămâni

<sup>9</sup> *Ānā*, monedă veche indiană, 1/16 diviziune a unei rupii [n. tr.].

<sup>10</sup> *Bouma*, apelativ politicos adresat norei sale, Pratima Tagore [n. tr.].

<sup>11</sup> *Jaishtha*, a doua lună a calendarului bengalez (aprox. 15 mai-15 iunie) [n. tr.].

întunecate ale lunii, în prima parte a zilei, la ora nouă dimineața, după ora engleză, îi dăruiesc, de bună voie și nesilit de nimeni, lui *Sreemati*<sup>12</sup> Maitreyi Devi, un stilou Pelican, de care, de acum înainte, se poate bucura de el împreună cu urmașii săi, fii și nepoții ei. Dacă, în schimb, ea îmi va dăruia un stilou în stare de funcționare, declar că îl voi accepta fără nici o șovăială. Declar în mod public că mă leg pentru totdeauna.

Martori însoțitori:

Luna

Soarele

Rabindranath Thakur<sup>13</sup>

9 Jaishtha, 1344<sup>14</sup>

- Târg cinstit! Trebuie să menționez limpede că nu mă împotrivesc să primesc un stilou de la tine, în caz că vrei să-mi dăruiești unul. Dar nu pot da de urmă martorilor mei – Zeul Soarelui stă mereu ascuns după norii ăștia ai tăi.

- Ce judecată plăpândă! Luna și Soarele vă aparțin, iar norii sunt ai mei! De plouă, mă tem că tot pe mine mă învinuiți!

- Vai de mine! Dar trebuie să fie cineva de vină. Cum ar trece vremea de nu m-aș certa cu nimeni?

La Surel obișnuia să-și bea ceaiul la ora 5 în zori și să lucreze la cartea *Introducere a limbii bengali* – precum și să răspundă personal la scrisori. Lângă masa de scris, prin fereastră, se vedea un pin-de-chilie (*Araucaria*) ale cărui ramuri se răspândeau precum brațele larg întinse. Sub acesta, o tufă de camelie se desfăcea în flori albe. Poetul le botezase „flori-de-ceară”. De câte ori nu l-am văzut oprindu-se din scris și privind, tăcut, îndelung la umbra acelei plante. Își lua masa în jur de ora 10 dimineața și apoi se odihnea în fotoliu, citind dicționarul sanskrit-englez. După o oră, două, se întorcea la masa de scris, unde rămânea câteodată până seara. I-am sugerat de câteva ori să se folosească de o planșetă și să

<sup>12</sup> *Sreemati*, beng. doamnă. Nu se folosește ca apelativ, ci numai înaintea numelui [n. tr.].

<sup>13</sup> Thakur, varianta bengaleză a numelui Tagore [n. tr.].

<sup>14</sup> Numerotarea anului bengalez începe din 593 a.d., care corespunde începutului domniei regelui Śālivāhan. 1344 corespunde astfel anului 1937 [n. tr.].

stea pe un scaun mai comod, care ar fi fost mai puțin obositor pentru el. Nu era de acord.

- Dacă nu stau la masa de scris, zicea, îmi pierd șirul gândurilor. Scrisul nu se face când stai tolănit, adormit pe jumătate într-un scaun comod. E disciplină și nu relaxare.

La noi poșta ajungea de obicei la amiază, pe la ora 3. Era o mare încântare să-l aud citindu-și corespondența și ziarele cu glas tare. Rareori citea ziarele în întregime – sărea la știrile principale și le comenta cu multă imaginație. O doamnă îi scrisese: „Înțeleg că stați la Maitreyi; sunt fericită de norocul ei”. Terminând de citit se uită la mine cu o privire răutăcioasă și zise:

- Vrea să zică de fapt: „Sunt deosebit de invidioasă pe norocul ei!”

Era vorba ca niște prieteni să vină să-l viziteze. I-au scris spunându-i că nu vor sta la noi, ci la o altă familie. Poetul a început să citească cu voce tare scrisoarea, dar a ezitat când a ajuns la această soluție imposibilă.

- Foarte bine, lasă-i să mergă acolo, i-am zis oarecum iritată. De ce-ar vrea să stea cu amărății de noi?

- Categoric! De ce-ar face-o? Ei nu sunt nulițiți ca mine, ce am alergat la cea mai mică sugestie a ta, rămânând neclintit la altele mai mari.

Pe masa lui era un clopoțel de alamă, ca cele folosite în temple. Când suna, știam că ne cheamă. Într-o dimineață, auzind clopotul, am fugit cu toții sus la el. Văzându-ne, a început să râdă:

- Sunteți destul de fuduli de urechi. Am tot sunat clopoțelul acesta. Iată, am scris tatălui vostru o scrisoare. În versuri, desigur. El mi-a scris ieri una și provocarea asta mi-a stârnit mândria de poet. Dacă el, un filosof, poate să-mi scrie scrisori în versuri, cum aş putea eu, poetul, să-i răspund în proză?

*Prietene,*

*Dinaintea altarului întrebărilor eterne*

*Eterna tăcere rămâne nerostită.*

*Când mintea-o poate atinge,*

*Cununa sa modestă poartă cei mai de preț lauri.*

*Mereu, desfătat, stau la pragul uşii, câte-s de spus.*

*Şi totuşi ştiu că vina nu şi-a cântat încă*

*Cântecul final – cântul cânturilor.*

L-a recitat odată; apoi a repetat fiecare paragraf, explicându-l.

- Nu va fi nicicum mai mult de-atât, încearcă cât ai vrea.

*Pentru o clipă, deschizându-și ușile din argilă  
Pământul își arată cămările sale de taină,  
O privire spre lumea de dincolo  
Adânc în lumea muritorilor  
Închis într-un potir nemuritor  
De unde izvorul fermecat  
Își aruncă vraja asupra copacilor,  
Și forma-fără-de-formă prinde conturul frunzelor.*

- Este destul oricât de puțin am reușit să zăresc.  
Chiar nu contează dacă nu știu teoriile sau explicațiile!  
Mintea mea a răspuns chemării sale și asta e suficient!

*La chemarea sa răspunde viața  
Stârnind o muzică uimitoare  
Ce nu-și știe propria semnificație.  
Prin muzica cântecelor mele sunt purtat  
Depart, dincolo de carcera prăfuită.  
Vreu să tip: „Am văzut,  
Am văzut”,  
Dar cântul mi-e insuficient  
Și nu mai știu ce să spun.  
Revărsarea harului,  
Beatitudinea mea la atingerea neatingerii,  
Cui să le spun?*

Apoi, s-a oprit pentru o vreme, privind orizontul îndepărtat; și iar a continuat:

- Doar din atingerea aceea frumosul scânteiază împrăștiind tot ceea ce-i urât. De aceea am scris:

*Zile și nopți la rând  
Am suferit,  
Umbrat de nevoi.  
Am văzut oamenii otrăvind cu venin alți oameni,*

*Nu mi-am închis însă niciodată auzul  
Înăbușita zarvă a fost inundată de  
Potrivirea perfectă a întregului.  
Din neliniștea izbucnirii prăfuite  
Aud vocea nemuritoare a liniștii.*

Și-a ridicat iar privirea.

- Și totuși, nu există răspuns la întrebare, iar dinaintea întrebării eterne toate răspunsurile sunt doar tăcerea. Nu se va ști niciodată, niciodată.

A continuat:

*Cine cunoaște ceea ce se poate cunoaște?  
Ademeniți de iubirea de necunoscut  
Chiar când nu mai e nimic de dobândit  
Tot alergăm după ce-i de neatins.  
Și inima totuși dansează în voioșie de neexplicat  
În ritmul universului dansant.  
În acel ritm mi-am aflat mântuirea,  
Și murind voi scăpa de moarte.*

Ajuns la sfârșitul poemului, a rămas în aceeași stare sufletească.

- Dar nu sunt deloc tulburat că nu știu. Mi-e suficient ce am reușit să cunosc. E mărginit și totuși nu cunoaște margini.

Azi, scriind aceste rânduri, îmi amintesc o zi din septembrie 1940. Poetul se îmbolnăvise și a fost adus în Calcutta. După o lună de suferință, începând să-și revină, m-a rugat să-i citesc un poem. Nu pot să uit cum i s-a luminat fața, lăsându-se în ritmul poeziei, pentru o lungă bucată de vreme. M-a rugat să tot repet versurile următoare:

*În acel ritm mi-am aflat mântuirea,  
Și murind voi scăpa de moarte.*

Toți au plecat și am rămas tăcută, șezând pe jos lângă picioare lui, în camera lui din Surel.

- Nu avem răspuns la întrebări de genul: „de unde vin, unde-o să plec?” Când se apropie sfârșitul, nimeni nu știe de totul se sfârșește sau nu. Cine știe de trecutul e pe veci pierdut? Nici ce ne așteaptă și nici ceea ce deja a trecut nu

există pentru noi; singura realitate tangibilă e clipa asta. Dar există și realitatea intangibilă. Trecutul pentru mine e pierdut fără de urmă, dar cine știe de e chiar pierdut? Viitorul mi-e necunoscut, dar există. Să-ți dau un exemplu. Dacă călătoresc prin trecătoarea Khyber pot să văd numai ceea ce e în fața mea, dar locurile prin care am trecut există, așa cum există și cele încotro mă îndrept. În timp există același du-te-vino ca și în spațiu, cel puțin așa spun unii – ei bine, eu unul nu știu, nu înțeleg nimic din astea toate ... fiecare-și urmează propriile himere. Așa stând lucrurile, mai bine mă duc să fac o baie ca să mă scap de toate ostenelele zadarnice ale minții!

După-amiaza, stătea tăcut într-un scaun cu speteaza înclinată spre spate și picioarele acoperite cu un șal. Afață, înapoia ușii, păstram totdeauna o lampă mare cu petrol. Într-o tăcere senină ședea acolo oră după oră. În lumina aceea difuză stăteam la picioarele lui copleșită de intensă tăcere.

Într-o astfel de după-amiază a devenit dintr-odată foarte neliniștit. Doi dintre cei care îl însoțeau, pe care-i numea fie îngeri păzitori, fie gardă personală, fie *Nandi-Vringi*<sup>15</sup>, pleaseră din Sorel la Mongpu, la doar două mile distanță. Începuse să se întunece și ei nu se mai întorceau. Surel era plasat în inima pădurii și exista pericolul de a întâlni un urs pe potecile acesteia. Eram îngrijorați pentru cei doi tineri neînarmați. Am trimis câțiva oameni în calea lor, purtând la ei băte de bambus, pumnale și lanterne. Noaptea se apropia, însă nimeni nu se întorcea la Sorel. Poetul era foarte îngrijorat.

- Ți-am zis eu că Nandi-Vringi ai mei nu au nimic special, ci sunt doar belele personificate.

- Nu, nu. De-ar fi belele personificate ar mai răsună sala de mese de râsetele lor?

- Și mai tragic. De se pierd în noapte, cine ne mai amuză?

În cele din urmă, foarte târziu, au apărut. Sudhakanta a intrat în vârful picioarelor, cu o privire vinovată.

- Ce-ați făcut? Așa ne-am îngrijorat, zise poetul supărat.

---

<sup>15</sup> *Nandi-Vringi*: două stafii care-l slujeau pe Mahadev, zeul distrugerii, un zeu din trinitatea hindusă.

- Când veți auzi prin câte-am trecut, o să vă bucurați că suntem întregi și nevătămați. Pe la jumătatea drumului ni s-a stins lanterna. În junglă e întuneric beznă, drumul e foarte îngust și nu puteam vedea mai departe de cămășile albe ale fiecăruia. Am mers ținându-ne de mână, pe dibuite, încercând drumul din fața noastră cu umbrela. La un moment dat, umbrela ne-a alunecat și a fost cât pe ce să cădem într-o groapă. Cumva ne-am agățat de ea, dar s-a rupt din cauza greutateii. Miracol e că am ajuns să vă povestim prin ce-am trecut!

Poetul, extrem de iritat, asculta ca și cum i-ar fi păsat.

- Și a cui e umbrela?

- A doctorului Sen.

- Bravo! Acum îi datorați omului o umbrelă.

După plecarea lor am început să râd.

- Nu te lăsa prostită de povestea lor, zise Poetul. Au stat la o bîrfă jos, în Mongpu, și de aceea au întârziat. Au născocit o poveste de groază spre a ne câștiga simpatia – atât de întuneric că nu se vedeau decât unul pe altul, prăpastia într-o parte, un urs în alta. Îți poți imagina ce-o să se aleagă de povestea asta când vor ajunge la Shantiniketan ... patru urși au apărut din patru părți, nimic nu se vedea în beznă, doar dinții lor albi ... și în mijlocul lor erau cei doi eroi ... cu umbrela doctorului Sen.

Am râs multe zile de umbrela aceea ruptă. A doua zi, ploua în rafale. Drumul înnămolit era alunecos. Doctorul Sen era pe picior de plecare, când Poetul i-a zis:

- Anil, dă umbrela aceea șoferului. Dacă mașina patinează o poate folosi ca proptea!

Într-o zi, după masa de prânz, a rămas să se odihnească; m-am alăturat lui să povestim, de vreme ce nu se așezase, încă, la masa de scris. S-a lăsat în voia amintirilor, a vremurilor de demult. În Surel nu aveam curent electric. Servitorii obișnuiau să aducă lămpile în amurg și lui îi plăcea asta. Îi aducea aminte de zilele copilăriei lui.

- Ca în vremurile de demult. Însă noi nu aveam astfel de lămpi cu gaz, invincibile, ca voi. Servitorii ne aduceau *Sej Bati*<sup>16</sup> cum începea să se însereze.

---

<sup>16</sup> *Sej Bati*: lampă cu lumânare [n. tr.].

- *Sej Bati?* Cum sunt acelea?
- Vrei să zici că n-ai văzut așa ceva?
- Ei! De unde să știu?

- Ah! presupun că tu aparții doar perioadei electrice. Nu mai spune! Ești chiar așa de modernă? Sunt aproape optzeci de ani de când am venit pe pământ. În timpul acestor mulți și-au început voiajul și l-au și încheiat. Zilele acestea cu greu îmi dau seama cine și când a venit. Aș putea chiar să te întreb: „Ți-o aduci aminte pe *Natun Bouthan*<sup>17</sup>?” Vremurile s-au schimbat într-atât încât azi trăim într-o lume cu totul alta. Schimbările au venit încet de tot așa că nici nu le-am observat. Când mă uit înapoi simt că n-a mai rămas nimic din zilele acelea de demult. Stilul de viață s-a schimbat, relațiile dintre oameni s-au schimbat. Exista ceva numit *palanchin*. Cei bogați le dețineau pe cele mai frumos împodobite. Se puteau femeile deplasa fără un palanchin drapat? Unde mai vezi așa ceva în Calcutta noastră? Bănuiesc că tu nici n-ai văzut un palanchin.

- Cum nu? Încă mai există.

- Ah, doar așa! Ai văzut vreunul pe străzile Calcuttei? Ei bine, zi-mi cât de modernă ești, că nu-mi pot da seama, îmi spuse gândindu-se. Când te-am văzut întâia oară, aha, obișnuiai să vii cu tatăl tău ... hmmm? ... asta era prin ...

- Ah, n-are nici o importanță, Ce rost au toate calculele astea? Continuați, vă rog, povestea.

- Bine, lasă. Femeilor nu le place să discute despre vârstă, așa-i? În zilele acelea nu exista alimentare publică cu apă. Erau cărăuși care cărau apă pentru fiecare casă. În subsolul casei, într-o cameră întunecată, se păstra apa adusă din Gange pentru a fi băută. Îmi aduc bine aminte de butoaiile din lut uriașe. În cămarile acelea umede și întunecoase, bătute de stafii ... da, erau ... multe fete-n casă ce leșinau văzându-le. Nici nu-ți poți imagina ce simple erau relațiile dintre oameni în acele zile. Nimeni nu era ținut la distanță din nu știu ce motiv de statut social. Acum oamenii, în special cei importanți, sunt așa de protejați, că ți-e imposibil să ajungi la ei. I-am văzut pe frații mei mai mari –

<sup>17</sup> *Natun Bouthan*: apelativ respectuos adresat cumnatei, soția fratelui său Jyotindranath Tagore și favorita sa, care a murit în 1885. Maitreyi Devi n-a avut când să o întâlnească de vreme ce s-a născut în 1914 [n. tr.].

erau accesibili oricui. Oricui. Oameni simpli – musafiri sau necunoscuți, chiar cu reputație îndoielnică – ușa le era întotdeauna deschisă la noi. Veneau cu o boccea și în câteva zile se alăturau familiei, ca frați, unchi, veri. Azi se mai poate întâmpla așa ceva? Era ceva foarte suav în simplitatea aceea. Nu e ușor să te lipești pe lângă alți oameni. Oamenii se înstăresc – este bine? De câte au nevoie – lumină, ventilatoare, scaune, mese și sute de alte lucruri. Obstacole strașnice ale vieții simple care se tot adună – obiecte de prisos ale vieții. Nu sunt de acord cu ele. De aceea acum îmi construiesc o casă din lut. Vreau să mănânc doar pufuleț de orez și să duc o viață simplă și ușoară. Dar asta nu se va întâmpla. În vremurile acestea nu se mai poate. În Shantiniketan, la început, era altfel. Poate acum musafirii sunt tratați mai bine, dar nu sunt sigur. Se făceau pregătiri simple, dar erau primiți cu toată inima – fiul meu Shami obișnuia să le aducă bagajele în casă. Copiii mei n-au fost crescuți cu ideea că sunt înstăriți - de fapt nici nu erau; ajunsesem la sărăcie. Îmbinarea inimilor era ușoară în simplitatea vieții firești – mare lucru! Azi nu mai găsești așa ceva, nu-i așa? Da, da ... s-a terminat cu toate astea. Eu nu am nici o șansă – nu sunt în stare să schimb spiritul zilei prin ceea ce îmi place sau nu îmi place mie – așa că mai bine tac. Rămân totuși la părerea că puținele nevoi ale vieții mele personale să fie satisfăcute de lucruri simple. Dă-mi voie să plec la fel de simplu precum am venit.

- Spuneți-mi, vă rog, povestea căsătoriei dvs.

- Nu e nici o poveste de spus. Când cumnata mea a început să mă cicălească cu căsătoria i-am zis să facă ce-o vrea că eu nu mă pricep la subiectul ăsta. Și astfel ei au plecat la *Jessore*. Eu nu m-am dus. Le-am zis: “Nu mă duc nicăieri. Mă voi însura aici.” – Și m-am căsătorit în *Jurasanko*<sup>18</sup>.

- Cum? N-ați fost la *Jessore* pentru ceremonie?

- De ce m-aș fi dus? N-am nici o mândrie?

- Înfiorător de egoist!

- Poate. Dar ea n-a fost la fel de modernă ca tine ... și a venit. Știi, cândva fusese vorba să mă căsătoresc cu o fată dintr-o altă provincie. Ea aparținea unei familii foarte înstărite, de moșieri. Era moștenitoarea a 700.000 de rupii.

<sup>18</sup> *Jurasanko*: numele casei familiei Tagore din Calcuta.

Din familia noastră am plecat câțiva să vedem fata. Două tinere au venit și au stat cu noi. Una era foarte simplă. Tot timpul a tăcut, înghesuindu-se într-un colț. Cealaltă, la fel de plină de viață precum era de frumoasă și uimitor de isteată – se mișca cu o agerime surprinzătoare, vorbea frumos engleza, cânta la pian și îi plăcea să discute despre artă și muzică. Mi-am zis: “Nu e nevoie de nici o chibzuială – acum o iau!” Nici n-am terminat de gândit că a intrat stăpânul casei, un domn în vârstă, foarte distins. El ne-a prezentat doamnele – întorcându-se spre frumusețea aceea, el zise: “Aceasta este soția mea” – și mai apoi făcu către cea sfioasă: “Aceasta este fiica mea”. Între noi s-a creat o mare confuzie. Ne uitam unul la altul tăcuți – ei bine, dacă așa stăteau lucrurile, ce plăcere aveau în a invita oameni respectabili și să-i joace astfel? Acum, bineînțeles, câteodată regret. Poate n-ar fi fost prea rău. Lăsând mireasa de-o parte, cei 700.000 de rupii m-ar fi scăpat de toate grijile legate de Viswabharati! Dar din câte am aflat, fata, la doi ani după căsătorie, a rămas văduvă, așa că a fost spre binele meu să nu mă căsătoresc cu ea, pentru că e destul de greu să mai trăiești după ce soția devine văduvă.

Doi băieți anglo-indieni ne-au vizitat. Erau dornici să-l audă pe Poet recitând. Ne-am așezat pe jos în jurul lui. A început să citească din *Ultimul Pătrar al Lunii*:

*Mamă, de tu ai fost cerul  
Eu aș fi fost copacul de campă*<sup>19</sup> ...

Eram vrăjiți, purtați de muzica vocii sale. Poate și fețele băieților absorbiți l-au încurajat, poate sunetul propriei sale voci, acolo, în pădurea aceea singuratică, în amurgul zilei, încât a continuat să citească. Ne-a citit toată *Gitanjali*. Îmi amintesc traducerea poemului nostru preferat – *Zgârcitul*. Era pentru prima dată când le auzeam în engleză și am observat ce diferență mare are limba textului asupra semnificației. Deși traducerea în engleză a poemului era îndeajuns de literară, m-a făcut totuși să trăiesc emoții diferite de cele ale variantei originale din bengali. Regele îl

<sup>19</sup> Specie de floare cu petale galbene și parfum plăcut, care înfloarește vara (*Michelia Champaca*) [n. tr.].

întreabă pe cerșetor: “Ce ai tu să-mi oferi mie? ... cât de puțin dintr-un grăunte de orez să-ți dăruiesc!” Mă întrebam oare ce aș avea de dăruit dacă mi-aș întâlni Regele. Mă voi zgârci la fel? Sfârși de recitat cu poemul *În chip de salut către Tine*...

Lampa așezată pe raftul din spatele scaunului său își revărsa lumina albă pe paginile cărții, pe părul său argintiu mătăsos. Nu te-ai fi săturat privindu-l și nu-i chip de-a descrie acea frumusețe. Afară, întunericul se lăsa peste copaci, cea mai mare parte a camerei era în întuneric – doar în mijlocul acesteia putem vedea, înconjurată de un *halou*, fața luminoasă a unui om măreț, și-i auzeam vocea melodioasă.

După terminarea recitării am rămas multă vreme în tăcere. În cadență tăcută, în inimile noastre răsuna ca un ecou: *În chip de salut către Tine... fie ca toate cântecele mele ... să se reverse în marea de tăcere, în chip de salut către Tine*. Nu-mi pot aduce exact aminte ce am simțit în acele clipe. Binecuvântările vieții, tot ceea ce ar trebui să fie de neuitat, dispar pe nesimțite din mințile noastre incapabile și nerecunoscătoare, uităm fără nici un regret. După ce ne-au plecat vizitatorii, Poetul a început să ne vorbească despre zilele când a compus *Gitanjali*. La acea vreme locuia în vechea Casă de Oaspeți din Santiniketan. Pe terasa acelei case, și-a petrecut diminețile și amurgurile în compania acestor cântece.

- Când le-am tradus pentru prima dată în limba engleză n-am crezut că vor fi lizibile. Mulți strecurau cu dibăcie ideea că traduceri erau făcute de Andrews. Lui Andrews, bietul, îi părea rău și era rușinat de aceasta. Nu pot spune ce stânjenit m-am simțit când Yeats a organizat o întâlnire în casa lui Rothestein. Yeats nu voia să mă asculte. O mulțime de oameni mari erau prezenți. Se citea *Gitanjali*. Nimeni n-a rostit un cuvânt. Au ascultat tăcuți și tot astfel au plecat – nici n-au criticat, nici n-au aprobat, nici n-au lăudat, nici un cuvânt de încurajare n-au rostit. Roșind de rușine și dezonoare îmi doream ca pământul să se fi deschis să mă înghită. Oare de ce l-am ascultat pe Yeats? Cum de-aș fi putut eu scrie în engleză, eu care n-am studiat niciodată engleza? Eram plin de remușcări și nu-mi puteam ridica capul din pământ de rușine. A doua zi au început să sosească scrisorile, curgeau, revărsând de entuziasm. Toți mi-au scris.

Apoi am înțeles că în acea seară au fost cu toții foarte mișcați încât n-au putut rosti nici un cuvânt. Englezii, de felul lor, sunt oameni rezervați, nu îndrăznesc să vorbească. Nu sunt capabili să-și exprime imediat sentimentele. Ce surpriză am avut, neașteptată și de neimaginat. Prietenul Yeats a fost încântat.

Câteodată, Poetul mânca exclusiv vegetarian. Câteodată nu voia să se atingă deloc de carne. Demult, pe când era într-o barcă pe râul Padma, auzind un fâlfâit de aripi și tânguii a ieșit să vadă ce se întâmpla și și-a văzut bucătarul învârtind un cuțit în timp ce alerga după o găină. Scena aceea l-a bântuit și pentru o vreme a fost vegetarian.

- Vreți puțin din asta?

- Ce-i?

- Creier.

- Auzi! Asta se învecinează cu înjosirea. De ce crezi că am nevoie de asta? Nu scriu destul de bine? Oare geniul poetic al lui *Viswa-Kavi*<sup>20</sup> este în declin? Ei bine, de vreme ce ai îndoieli ar trebui să mănânc un pic... uite ... ce-o să creadă *Bouma*? Ar zice: “De multă vreme vă spun și vă tot spun să mâncați carne, dar degeaba; dar imediat ce fata aceea vă spune, asemenea unui băiețel cuminte, unui discipol ascultător, unui ... “

- Nu, nu, *Bouma* nu va zice niciodată așa ceva. Se va bucura auzind că ați mâncat.

- E adevărat că ai la vedere câteva cărți de psihologie, dar se pare că încă nu le-ai dobândit și cunoașterea.

- Ei, toți au aceeași psihologie?

- E drept, n-au toți la fel. *Bouma* este foarte mărinimoasă – are o afecțiune deosebită pentru tine, iar pentru copilașul ăsta bătrân are o afecțiune nemărginită. La vârsta asta mi se întâmplă ceva ciudat – mă schimb în copil – caut mereu o mamă. Când pleacă pe undeva mă simt părăsit. Nu trebuie decât să se așeze lângă mine când mănânc și să-mi spună: “Luați un pic și din asta” – și asta mă unge la suflet. Am fost întotdeauna un suflet liber – cu mintea și cu trupul - n-am fost copii cocoloșiți, am fost crescuți de către servitori. N-am avut șansa de a fi răsfățați – nimeni nu ne-a

căutat prea mult în coarne. Eram mai degrabă obișnuiți cu indiferența. Spre deosebire de bengali *babu*<sup>21</sup> ai noștri, nu am fost obișnuit să îmi facă femeile vânt cu evantaiul. Zilele acestea se pare că recenta mea mamă, *Bruma*, m-a preschimbat într-un copil.

În Bengal, unde nu există curent electric, se folosesc evantaie din frunze de palmier. De-a lungul verii, femeile le cară cu ele peste tot pentru a-și face vânt, dar mai ales pentru a-i răcori pe cei dragi – soți, copilași, socrii. Poetul nu putea suferi atitudinea necavalerească a bărbaților care acceptau să fie astfel răcoriți.

În timp ce mânca, printre alte subiecte, am început să vorbim despre versurile libere. Era un subiect la modă zilele acelea. Poeziile bengaleze fuseseră de mult eliberate, chiar de către Poet, din regulile uzate de versificație, iar versurile moderne libere păreau că eliminaseră orice ritm, în special, însăși limba poetică. Erau compuse sub formă de proză, fiind numite în bengali “poeme în proză”.

- Pot zice ceva fără teamă?

- Sigur ... spune, doamnă. De când te oprește frica? N-am trăit încă clipa aceea suspicioasă!

- Bine, atunci zic. Nu-mi plac deloc poemele astea în proză.

- Pentru că nu ești încă obișnuită cu ele.

- Poate. Totuși apare întrebarea de ce nu m-am obișnuit încă cu ele. Nu că nu-mi plac și nu le citesc. De fapt, unele chiar mi-au plăcut, dar nu se compară nicicum cu versurile propriu-zise, adică cele care se termină în rimă, ce se pot repeta, spre bucuria sufletului, noapte după noapte, care ne ajută să ieșim din banalul vieții de zi cu zi – n-am simțit niciodată așa ceva citind poeme în proză.

Sudhakantababu s-a băgat în vorbă:

- Așa cred și eu.

- Ce! cum poți zice asta? zise Poetul. Chiar tu te zbați zilele astea să scrii poeme în proză! Știi, zise către mine, insul ăsta are mare talent, se schimbă după cum îi convine.

<sup>20</sup> *Viswa-Kavi*: Poet al Lumii, folosit în Bengal pentru Tagore [n. tr.].

<sup>21</sup> *Babu*: domn (apelativ). Adesea folosit sarcastic cu sensul de leneș, vanitos pentru cei ce trăiesc pe picior mare [n. tr.].

- Nu, domnule, protestă Sudhakantababu, eu n-am încercat niciodată să scriu poeme în proză, fratele meu scrie.

- Adevărul este că voi sunteți posedați de pasiunea pentru rime ieftine!

- Cum poți să le numești ieftine? am protestat. Poeziile din *Balaka* rimează. Asta le-ar reduce valoarea?

Am început să recit alene *Tabloul*, cea mai minunată poezie din *Balaka*:

*Ești oare doar un tablou, pictat pe-o pânză?*

*Nebuloasele acelea îndepărtate ce ticsesc  
cuibul cerului,*

*Planete, stele și Soarele, ce mereu tot mișcă  
ziua și noaptea*

*Din lumină spre pelerinajul întunericului.*

*Nu ești la fel de aievea precum ele?*

*Ce păcat! ești un tablou, doar un tablou ...*

- Ce-i rău că are rimă? Cine insinuează că rima reduce semnificația sau profunzimea? Și este adevărat că dacă nu avea rimă nu ni se lipea de suflet într-atât și nu ne-o puteam aminti atât de ușor.

- Faci o mare greșală, zâmbi autorul poemului, evident fericit de sonoritatea propriei sale creații. Poemele în proză și versurile rimate sunt două lucruri complet diferite. E ca și cum ai compara proza cu poezia. Nu se pot compara. Ce zici de *Lipika*<sup>22</sup>?

- Îmi place foarte mult, am zis.

- Ia te uită! ce te mai contrazici! De ce îți place *Lipika*? Nu e altceva decât pur și simplu proză în versuri... Singura diferență e că fiecare rând e în proză.

- Știu pe dinafară *Poteca* și *Norul Mesager*, dar n-aș fi în stare să rețin *Lipika*. Asta e dovada a ceea ce simt. Dar nu am capacitatea de a analiza de ce simt astfel.

- Înțeleg, poate nu-i poți prinde cadența.

- Se poate. Îmi aduc aminte când ați recitat *O fată obișnuită*. Atunci a fost prima dată când v-am auzit recitând poeme în proză și mi-a plăcut.

<sup>22</sup> *Lipika* este o colecție mică de însemnări ale Poetului, scrisă în proză poetică. Tratează episoade umoristice și picante pe un ton sarcastic și alegoric.

Devreme în după-amiaza aceea, am pus lampa cea mare dinapoia scaunului lui și împreună cu sora mea am scos cărțile, așteptând cu nerăbdare recitarea. Răsfoind paginile cărții, Poetul zise:

- De unde să încep?

- Să așteptăm puțin să vină și ceilalți.

- Dacă ceilalți erau la fel de entuziaști ca și voi, ar fi venit alergând ca cerbul. Să începem.

În cele din urmă au sosit cu toții. A citit *Shyamali* în întregime. Treptat s-a lăsat noaptea. În pădure, concertul greierilor a devenit mai apăsător, și trecuse ora la care Poetul trebuia să mănânce. În cadența recitării sale uitasem cu totul de îndatoririle mele de gazdă. Sublimul gândurilor poetice lăsate să se topească în vitalitatea prozei ne-a stârnit emoțional. Îmi amintesc și acum intensitatea lor. Însă nechibzuința tinereții nu e de ignorat:

- Desigur că ne place când e recitată de dvs., am zis, provocându-l. Dar dvs. nu sunteți mereu disponibil!

- Ești incorijibilă! a zâmbit. Te-ai legat să câștigi, chiar de ai pierdut.

La ora mesei, Sudhakantababu se alătura mereu discuțiilor noastre. O dată a adus un ziar:

- Gurudev, în ziarul de ieri am găsit o poveste hazlie. Vi-l aduceți aminte pe bătrânul S.B. al nostru? Nevasta i-a murit de curând și deja s-a hotărât să-și ia de nevastă o fată tânără. Când s-a aflat, băieții din vecini au început să-l hărțuiască.

Ne distram pe seama încurcăturilor bietului om. Poetul tăcea și părea că nu ne aprobă. După o vreme zise:

- Sunteți nedrepti. Cu ce a greșit omul?

- N-a greșit? E bătrân, abia i-a murit nevasta ...

- Tocmai pentru asta. Când nevasta a devenit obișnuiță de lungă durată, se simte pierdut fără ea, mai ales la o vârstă înaintată.

- Da, dar așa o fată tânără ....

- Probabil tânăra aceea nu s-a opus câtuși de puțin, cum poți să știi? Lucrurile acestea sunt foarte personale și nu trebuie judecate din afară. Nu e drept să iei peste picior pe cineva pentru astfel de lucruri.

A doua zi, după-masă, stăteam iar în jurul mesei. Prin fereastră zăream rânduri de copaci zvelți și negri, ca niște



năluci. Prin fereastra deschisă au intrat două molii chemate parcă de lampa ce lumina camera. S-au rotit prin cameră și la urmă s-au așezat pe cel ce lumina mai puternic decât lampa. Nu văzusem niciodată așa molii mari. De bucurie am bătut din palme:

- Vedeți, ceea ce spuneți ieri legat de căsătorie ne-a creat suspiciuni. Azi, deși suntem mulți aici, fluturii s-au așezat pe dvs. – nu mai avem nici o îndoială. (Se spune că dacă fluturile se așează pe cineva, persoana respectivă urmează să se căsătorească).

- Serios? Credeai că nu mai am nici o șansă? E extrem de răutăcios din partea ta să faci aluzii atât de tăioase la vârsta mea. Nu-s chiar așa de bătrân încât să depășesc orice așteptare.

- Bine, hotărâți-vă și o să dau un anunț la ziar.

- Fă-o. Pe urmă o să vezi ce-o să se întâmple. A doua zi o să apară în ziare cu litere de-o șchiopă și propunerile de căsătorie o să înceapă să curgă din țară și de peste hotare. Problema o să fie pe cine să aleg și pe cine să refuz – dar nu te voi lăsa pe tine să alegerea! Am o presimțire că n-o să fi de acord cu alegerea mea pentru că nu pari prea fericită de ideea asta!

- De ce n-aș fi? De vreme ce fluturii s-au așezat pe dvs., o să vă căsătoriți – n-am nimic de pierdut, numai că poate nici n-o să primiți atât de multe propuneri precum vă așteptați.

- Hei! Încă o aluzie la vârsta mea! Sudhakanta, ajută-mă, sunt insultat! Ei bine, singura mea speranță e că sunt o grămadă de fete cu gusturi mai bune ca ale tale!

Din când în când, Poetul se juca; folosea adjective sanskrite elaborate ce serveau, în India antică, ca mod de adresare femeilor.

- O! femeie-cu-vermillon-pe-cărarea-părului<sup>23</sup> ce atâta alergătură ici și colo cu toate lucrurile astea? Oprește-te, te rog. Ce au servitorii de făcut? O să le ruginească tălpile. În loc să te tot agiți atâta, șezi pe taburet și spune ceva cu vocea ta dulce.

Și începu să cânte:

<sup>23</sup> În Bengal, simbol al femeii căsătorite și al cărei soț este în viață [n. tr.].

*O! tu fragedă dulce-vorbitoare*

*Șoptește-mi încet.*

*Prietenă iubită, nu-ți mai ascunde gândurile tainice*

*Spune-mi, mie doar, în taină,*

*ascunsele tale gânduri!*

Poetul plănuise să stea cu noi doar trei zile, însă trecuseră deja șaisprezece zile. Se porniseră ploi zdravene. Pădurea de lângă noi era zi și noapte întunecată de umbrele norilor negri. Dealurile, tăiate în două de o mulțime de stânci impunătoare, și orizontul dispăruseră complet dincolo de voalul de ceață. Șovăiam în neliniște – dacă își dorea să plece? Toată ziua scria. Cartea era aproape gata.

- Banamali, cum îți place locul ăsta?

- Domnule, chiar îmi place destul de mult. În plus, aici e cineva și din lumea noastră.

- Cum de-ai găsit aici pe cineva din părțile noastre?

- Cum? Dădaca copilului. Ne desparte doar un sat.

Imediat ce Banamali ieși, teribil de amuzat Poetul chicoti.

- Omul cunoscător! Altfel cum ar fi fost servitorul meu. Doar un sat îi desparte!

Spre înserate, intrând în camera lui îmi spuse:

- Ah! stăpână-a-casei, putea-voi face ceva dezordine în gospodăria ta bine rânduită?

- Cu siguranță, ce vreți să faceți?

- De ce nu m-ai muta în cealaltă cameră?

- Lesne, dar spuneți-mi de ce? Camera asta e mai bună – aveți cea mai frumoasă priveliște.

- Asta așa e. Dar cealaltă cameră dă spre est – dis-dimineață Soarele intră în casa ta pe acolo. Am nevoie de lumina aceea a zorilor – îmi este de mare trebuință. În Shantiniketan, m-ai văzut cum trezindu-mă de dimineață îmi aștept prietenul iubit, tizul meu, care se înalță pe cer, scâlzându-mă în lumina-i lină. Nu știu de unde a apărut înrudirea asta a noastră – ador lumina – sunt un închinător la soare.

Azi îmi amintesc înfățișarea lui liniștită în zori, așezat cu mâinile împreunate lăsate în poală, cu Soarele apărând de după deal, oprindu-și razele peste tăcerea sa fără cusur, cu ochii ațintiți asupra unei viziuni invizibile, dincolo

de panorama vizibilă. Cei ce au avut șansa de a-l vedea astfel trebuie să fi înțeles cât de departe era de contextul mai puțin important al aceluia moment. Și totuși, nimic nu-l împiedica, în momentul imediat următor, să înceapă să recite versuri pentru copii împreună cu fetița mea Khuku. Chiar adâncit fiind în meditație ori absorbit în scrierile sale serioase, comportarea sa prietenoasă cu cei din jur precum și fluxul umorului său scânteietor nu erau niciodată știrbite. Personalitatea sa nobilă și unică nu se detașa de viața din jurul său. Rămânând apropiat de toți se ridica deasupra tuturor și asta este dovada măreției sale.

Ne-am hotărât să-i schimbăm camera.

- Maitreyi Devi, zise Anilbabu, nu-i semn bun.

- De ce?

- Schimbarea camerei e poate preludiul la schimbarea locului.

- Nu aduce vorba, te rog.

- Nu te teme. N-o voi face. E doar o avertizare.

În aceeași după-amiază a trebuit să merg la casa noastră din Mongpu. I-am zis Poetului că voi lipsi câteva ore.

- Chitrita o să fie aici. Dacă aveți nevoie de ceva să-i spuneți ei.

- Nu voi avea nevoie de nimic. Du-te și nu-ți face griji. Mica noastră despărțire nu ne va face rău, din contră, poate ne va face bine.

- Ei bine, asta se apropie de insultă.

- Ah, draga mea, am luat prostul obicei de-a spune întotdeauna adevărul, așa că inconștient îmi scapă.

M-am întors spre sfârșitul amiezii. Urcând scările l-am auzit spunându-i, cu glas aspru, Chitritei:

- Ce rușine – atâta desconsiderare – să-ți lași musafirul singur, hoinărind peste tot. Trimiți câteva mere – nu le mănânc, ia-le înapoi.

Chitrita, străduindu-se din răspuțuri să rămână serioasă, zise, întorcându-se către mine:

- E chiar mânios.

- Bine. Mânia e câteodată de folos.

Poetul râdea:

- Ei, faci progrese. N-o să mai fie nevoie să însăilez o notă de subsol la orice glumă fac, explicându-ți că glumesc. Înainte te-ai fi pus deja pe plâns auzind asta. Îți aduci aminte ziua aceea în Shantiniketan, când ...

- Ah, nu vă apucați de povestea aceea antică, vă rog. Am ceva important să vă întreb. Vreau să aranjez o căsătorie. Cunoașteți vreun băiat cumsecade, bun de însurătoare?

- Uite, draga mea doamnă-cu-vermillon-pe-cărarea-părului, știu o singură persoană și cred pe deplin că el este bun de însurătoare, dar, după părerea ta, el e cam bătrân. Așa că el nu e potrivit.

- Vino, Stăpână-a-casei-cu-ochii-frumoși-capetalele-de-lotus dacă ai fi cu adevărat o bună gospodină n-ai fi făcut așa ceva.

- Ce am făcut?

- Îți exploatezi mașina. În ploaia asta torențială trebuie să urce și să coboare dealul de două ori pentru Doctor.

- Nu e nimic rău în asta. Nu pentru asta sunt mașinile?

- Da, dar există și o limită. Casa ta e la poalele dealului. Ori de câte ori e nevoie de ceva, mașina e trimisă la vale. Noaptea trecută mi-a trebuit *Trifala* (trei fructe medicinale) și mașina a fost imediat trimisă acolo. Asta mă neliniștește. Asta nu e bine și, mai mult, și Doctorul e mereu deranjat. Trebuie să-i fie greu să tot urce și să coboare dealul; aranjamentele de masă și somn sunt toate răvășite.

- Nu-i nici o problemă. N-ar trebui să vă gândiți la așa ceva.

- Cum nu? N-ar fi fost deloc nevoie ca eu să mă gândesc la toate astea dacă ai fi făcut-o tu.

Coborând scările, le-am zis celorlalți:

- Guvernatorul e îngrijorat din cauza mașinii. Mai e și stingherit din cauza deranjului pe care-l pricinuieste Doctorului.

- Du-te te rog și spune-i că nu sunt deloc deranjat, mă îndemna cu fervoare Doctorul, simțindu-se foarte stânjenit.

- I-am tot zis. E îngrijorat pentru dumneata<sup>24</sup> așa că doar dumneata poți să-l convingi.

- Ce să-i spun? Ce încurcătură! zise Doctorul.

---

<sup>24</sup> Doctorul este soțul lui Maitreyi Devi. În societatea bengaleză soția sau soțul nu se adresează unul altuia cu pronumele tu, ci cu dumneata [n. tr.].

- Doctore, hai că merg cu dvs. Voi fi interpretul, se oferi Sudhakantababu, salvatorul neputinței noastre.

- Copiază, Prețioasa-mea-cu-vermillon-pe-cărarea-părului, copiază repede, mai repede!

- Când ai scris poemul acesta?

- Acum. Uite cartea *India Minunată* ce mi-au trimis-o de la 'The Statesman'. Mă uitam prin ea la pozele Rajputanilor. Sunt aceiași cu cei de-o odinioară? Trăiesc acum sub povara morții. Ar fi fost mai bine de ar fi fost distruși cu totul. Moartea e mană cerească câteodată.

*Ce iluzie a uitării de sine  
De ce se ridică măreții zadarnice  
Pe temelia idioțeniei?*

- A lua în derâdere propria glorie trecută, s-a oprit Poetul spre a-mi explica. De aceea zic:

*Ah, Rajputule, la ce nu ți-ai acceptat  
Soarta distrugerii desăvârșite?  
La ce n-ai intrat în ultimul rai al nimiciturii?  
Ochii mulțimii fără-de-slavă  
Te înjosesc acum clipă de clipă  
Prin priviri batjocoritoare.*

- Ah! Doamnă-a-casei, stăpână, matroană, oare gândești că sunt un animal preistoric gigant?

- Nu. De ce?

- Atunci de ce crezi că nu voi avea loc în casa din vale? Uită-te la camera asta burtoasă – unde-i trebuința de atâta spațiu? Doar un sfert din ea mi-ar fi destul. Voi credeți că omul mare trebuie cinstit printr-o cameră uriașă. Îmi plac camerele mici, îmi dau un sentiment de intimitate. Și, dincolo de toate, aceea e casa ta. Acolo ai grădina ta. Mă vei duce la tine acasă. Acolo o să fie mai frumos. De altfel, Anil spune că e o casă foarte frumoasă.

- Și dacă nu vă va conveni?

- Nu, nu, cu siguranță o să-mi placă, nu contează dacă voi o să-mi fiți mai apropiați – ar fi încă și mai bine. V-aș putea auzi câteodată plângerile.

- Închipuiește-ți! De ce ne-am plânge?

- Același lucru, într-un fel sau altul – plângeri, aiureli, orice faceți în secret – nu, nu te teme, știi cum îmi funcționează auzul.

- Să ne pregătim atunci de mutat?

- Sigur, cu cât mai repede cu atât mai bine.

- Dar să nu mă trageți la răspundere de nu v-o conveni.

- Nimeni nu te îndeamnă să-ți asumi responsabilitatea.

Ne-am apucat de împachetat.

- Aici e problema cu mutatul ...

Acum că era fericit și ușurat că i-am acceptat propunerea, Poetul a început să vadă cealaltă parte a situației și se distra:

- Singura problemă legată de călătorie e împachetatul – confuziile se țin lanț, mai ales că aduni tot felul de lucruri inutile. Le aduni, le îngrămădești – anexe de prisos ale vieții. De cât de puține lucruri însă are omul nevoie! Am venit aici la munte doar pentru o lună jumătate, dar ceea ce a adus *Bouma* e de ajuns pentru un an. Când ne pornim la drum, se alătură convoiului și hainele de care nu mă folosesc niciodată – “dacă este nevoie!” – mereu un mare “dacă”. Iar Banamali al nostru zice: “Cum să aleg? Dacă las ceva în urmă tocmai de acel lucru o să aibă poate nevoie.” Ei zic că am un simț straniu – mereu cer ceea ce nu e la îndemână.

Pe 6 iunie ne-am mutat în casa noastră din vale. Poetul era toată ziua prins cu scrisul. Toată trupa noastră era deja acolo și mașina s-a întors să ne ia și pe noi. Întând în camera sa l-am găsit deja îmbrăcat și gata de plecare.

- Sunt gata de mult. Dă-mi căciula, te rog – cea neagră.

Deși zilele astea bengalezii nu mai poartă căciuli, înainte, cu o sută de ani în urmă, o făceau, mai ales cei înstăriți. Poetul ținea la eticheta de a fi îmbrăcat decent.

Anilbabu așeza tot felul de hârtii într-o servietă și le sfâșia pe cele ce le credea de prisos.

- Ce faci? am zis zărind deodată scrisul de mână al Poetului pe una din bucățile de hârtie.

- Ce vreți să faceți cu bucățile astea? zise Anilbabu mirat.

- Ce întrebare ciudată! Sunt însemnările lui Gurudev.
- Care-i motivul discordiei? a întrebat Poetul amuzat.
- Aruncă hârtiile scrise de dvs. Vreau să le păstrez.
- Au atâtea hârtii că nu trebuie să se zgârcească ca tine. Când crește surplusul scade și valoarea, asta-i regula de piață. N-ai învățat economie, ci doar *Mugdhabodh*, așa că ai rămas un pic *Mugdha*.

*Mugdhabodh* este numele unei gramatici a limbii sanskrite – ceea ce înseamnă “de predat proștilor”. În sanskrită *mugdha* ar însemna *prost* dar în bengali înseamnă *fascinat, încântat, uimit*. Poetul se referise însă la sensul din sanskrită. Poate că nu e mare diferența dintre cele două sensuri de vreme ce doar proștii mai au șansa de a se minuna!

Prin pădurea deasă mașina noastră se răsucea pe drumul cotit. Ziua era pe sfârșite. Printre frunze, cădea lumina palidă, împletind texturi de lumini și umbre. Copacii, dintr-o dorință neseacă de lumină, se ridicau drepti, ațintindu-și fețele către ea. Mașina se unduia pe curbele ascuțite, făcându-ne să sărim dintr-o parte în alta.

- Îmi cer scuze, Doamnă! zicea zâmbind poznaș ori de câte ori pliurile robei lui îmi atingeau sariul.

- Ar trebui să pictez pădurea asta a ta, e atât de ieșită din comun, mi-a atras atenția Poetul.

- Gurudev, asta e pădure de paralelogrami! zise Anilbabu.

Lăsând de-o parte ținutul norilor și al ceții, ne-am avântat spre poalele dealului. De-odată, de după colț, a răsărit Mongpu, cu acoperișurile caselor și coșurile sale strălucind în soarele de asfințit. O rază de soare coborî peste el.

- Îmi întâlnesc prietenul după multă vreme. Nu pot sta fără lumină. Am nevoie de lumină. Lumină! multă lumină! zise strălucind.

- Casa acesta este grozavă – de ce ai ezitat atâta? Ce frumoasă e coama asta înclinată a dealului – ca și cum o viitură verde ar coborî din poala cerului. Îmi place gazonul din față. Vreau să trăiesc lângă pământ. Acum că mișcările mele se încetinesc vreau să-mi satisfac prin privire neostenita dorință de a atinge pământul. Hai să mergem. Vreau să-ți văd casa. Camera aceasta din sticlă e a mea? E foarte bună.

Perfectă. Voi ședea pe scaunul acesta și soarele dimineții se va revărsa prin geamurile camerei, printre frunzele copacului acela uriaș – regele pădurii.

Cu entuziasm de copil, Poetul continuă:

- Ce minunat o să fie, baia luminii soarelui din zori ... admirabil ... . Iar baia de aici e mai bună decât cea din casa de sus. A! tu stai în camera vecină – e și mai avantajos. Să zicem că vreau să leșin noaptea, pot să-ți spun repede înainte de a cădea (se referea la un incident care avusese loc cu un an înainte, când a intrat în comă în timp ce se odihnea pe scaun). Unde-mi sunt sateliții? În cealaltă parte? Bun. Ei vor oricum să stea cât mai departe de mine. Le place să fumeze, să facă tărăboi și nu se bucură de vecinătatea intimă cu mine.

- Să vă servim masa pe terasă?

- De ce? Totul e pe aproape aici. Voi mânca unde se cuvine ... Banamali, îți place locul acesta?

- Domnule, aici e mult mai avantajos decât dincolo și pentru singurul motiv că aici nu sunt lipitori.

- De aia am venit aici. Ce-ți place ție îmi place și mie.

Banamali râse satisfăcut.

- Îl tachinez câteodată, zise Poetul, și îi place și lui. Nu mi-e de folos un servitor care nu știe de glumă. M-ar face să mă simt sugrumat – sufocat.

- Banamali, cum e mâncarea? întreabă Poetul în timp ce mîncam.

- Foarte bună, domnule, Didi mă pune să beau lapte.

- Bea! De ce o face? Mai bine te-ar unge cu lapte. Nu văd nici o schimare la culoarea pielii tale doar bându-l.

Fiindcă veni vorba, culoarea pielii lui Banamali era neagră ca tăciunele și n-ar fi existat vreo șansă de a o schimba, chiar de-l scăldam în lapte!

Într-o seară tuna cu mare furie. Copacul uriaș dănuia dansul de distrugere al lui Shiva. Intrând *să* închid fereastra în camera vecină, l-am găsit pe Poet stând nemișcat și privind la agitația de afară.

- Îmi vei da un pix, te rog? zise.

A doua zi, de dimineță, a sunat copoțelul. Ca de obicei am alergat cu toții spre camera lui. Ne-a citit un poem – *Nerābdātoarea*:

*Dorul veșnicei nerăbdătoare  
Gonește pe calea îndepărtată a orizontului  
Dezvăluindu-și drapelul furtunii  
În carul de nor turbat.  
Se pornește să spargă ușa  
Ciocănind și iar ciocănind  
Urlă în mai multe rânduri – “Vreau, vreau”  
Și se năpustește spre nevăzut!*

- Nu e vorba de școlărița cu codițe de la Bethune School. Nu trebuie să explic ca pentru proști. Noaptea trecută, privind furtuna violentă și distrugătoare, am avut sentimentul că în inima naturii cosmice se află cineva fără răbdare – o ființă capricioasă. N-are constrângeri și nu-i pasă de eticheta bunelor moravuri. E de neîmblânzit:

*Nu-i pasă de scripturi.  
N-are nici o frică.  
Nici că se lasă copleșită de slăbiciune  
Blesteamă poruncile propriului stăpân –  
El însăși sfidător rebel.*

- Și ea e rebelă, zise continuând:

*Nu respectă tăcerea ascetului  
Năruie legămintele călugărului.  
Sunetul, ce țiuie din clopoței de la gleznele ei,  
nu-i blând,  
Ea nu-i o dansatoare lentă, ce calcă cu sfială,  
Adumbrind cu voalu-i lumina lămpii.*

- Există o fire a naturii care este goală și trufașă, zise Poetul, oprindu-se să ne explice. Rătăcitoare, împovărată de durerea creației, se coboară din nemărginire.

*Foamea ei neobrăzată scânteind foc  
Ochii ei mândri  
Voalul ei e într-una îndepărtat de năvalnica vijelie.*

Era vorba că dl. X ne va face o vizită. Deși un bun cunoscător al muzicii, gusturile sale provocau mereu diferite polemici. A devenit astfel centrul discuțiilor aprinse. Între

timp, pentru a ne educa, înainte de venirea sa, ne-a trimis câteva plăci de gramofon cu propriile sale cântece.

- Hai să-l ascultăm, te rog, zise Poetul în timp ce stăteam în salon. Cum îți place?

- Poate e de apreciat. Ce știu eu despre muzică? Sincer vorbind însă, nu-mi place – nu pot suferi metodele acestea sofisticate, gimnastica vocală. Mai mult, cuvintele stranii ale cântecelor pe mine mă zăpăcesc, când mintea vrea să se avânte în tonul cântecului, cuvintele astea împiedică vraja. Cântecele lui sunt doar bucăți luate la întâmplare din poeziile dvs. Nu prea văd rostul la așa ceva. Deja *Gitabita*<sup>25</sup> a dvs. există în trei volume – ar trebui să fie suficient.

- Simt la fel ca tine. Nici mie nu-mi plac. Un cântec se cuvine să spună ceva. Indiferent de cât e de simplu – trebuie să aibă un mesaj care să atingă viața.

S-a oprit și a început să cânte:

*Ah, mă sting în beatitudine, mă sting,  
Cine mă cheamă cu fluierul?  
Am sperat că voi rămâne acasă  
Că nu voi ieși nicăieri – zi-mi ce să fac  
Fluierul cântă afară.  
L-am auzit cântând în dumbravă  
Pe malul Jamunei,  
Cântul plutindu-i în adierea serii.  
Ah, ar trebui să iese ca să-ți spun  
Că fluierul tău mi-a cântat lent tot timpul vieții ...  
Într-adevăr mi-ai cântat de-a lungul vieții ...*

De atunci încoace l-am auzit cântând acest cântec de multe ori, dar îmi amintesc distinct acea zi. Îmbrăcat într-o robă neagră, așezat în camera de zi, ascultând muzică. Privindu-l, m-a cuprins un mare fior. Ce minune! El e Rabindranath, cel mai mare poet al zilelor noastre, o ființă din alte sfere, visul nostru încă din copilărie – că într-o zi el va sta într-un scaun atât de obișnuit și va călca peste carpetele noastre – cine s-ar fi gândit că toate astea s-ar fi putut întâmpla? De câte ori, în nopțile singuratiche, în timp ce-i ascultam cântecele sau citeam poeziile, nu m-am gândit:

<sup>25</sup> *Gitabita: Cântecele pergolei*. O colecție de aproape două mii de cântece ale Poetului.

*Vreau să-ți spun  
Că fluierul tău mi-a cântat lent tot timpul vieții ...  
Într-adevăr mi-ai cântat de-a lungul vieții ...*

- Cântați alt cântec, vă rog, zise Chitrita.

*Ah, cerșetore, m-ai făcut cerșetor,  
Ce altceva mai vrei?  
Cerșetore, tot cerșești cântând trist.  
Viața mea, averea mea, tinerețea mea,  
toate ți le-am așternut în palmă –  
Cerșetore, o, cerșetorul meu, –  
De vrei mai mult, dă-mi mai mult –  
Și ți le voi da tot ție înapoi.*

- Îmi amintesc cântecele acestea de la început – sunt atât de simple. Frumusețea lor stă în simplitatea melodică – cântecele ce le compun acum, le uit melodia a doua zi – îi zic lui Khaku (o cântăreață din școala de la Santiniketan) să le învețe imediat. Dacă vine a doua zi, deja s-a schimbat melodia.

Seara aceea am stat până târziu.

- Ah, mă sting în beatitudine, mă sting, ... fredona el încet. Mai am voce? Era o vreme când la orice adunare oamenii ar fi cerut “cântecele lui Rabibabu, cântecele lui Rabibabu”. Dumnezeu, cel ce recuperează tot ceea ce odată a împărțit, mi-a luat vocea. Unde erai pe vremea aia? Ce folos să ascuți acum o voce spartă?

Soarele străluci luminos. O bucățică de albastru se ivi odată cu răspândirea norilor de bumbac.

- Zici c-ar fi primăvară! Același murmur de adiere, zise.

- Ia-o, zise la amiază dându-mi o hârtie. Ai moțait tot timpul, dar și eu. Îți las un poem despre Mongpu – “ți-l dedic drept ofrandă”.

Am sunat clopoțelul și toți au venit alergând. S-a citit poemul:

*La ridicarea voalului de nori din Mongpu*

*A răsărit de peste munți o Rangpur<sup>26</sup>.*

- Nu e vorba despre orașul Rangpur din Bengalul de est, zise poetul zâmbind, ridicându-și privirea din hârtie. Trebuie să explic ca la proști?

*Un vrăjitor de-odinioară jucându-se  
de-a lungul timpului –  
Lipsit de orice povară, lipsit de neliniști  
Atât cât pot privi înapoi  
Văd soarele și norii jucându-se  
de-a v-ați-ascunselea.  
Mulți au fost regi și mulți au murit,  
Mulți eroi s-au luptat, mulți poeți au scris –  
Mulțiau fost împărțiți în civilizați și barbari  
S-au tras multe sfori între vechi și nou.*

Apoi Poetul s-a oprit și a arătat către un palmier uriaș, ce stătea în fața geamului, de veghe parcă peste coasta înclinată din față. Apoi a continuat:

*Copacul acela, pentru totdeauna copil,  
Veghează răsăritul și apusul soarelui.*

Apoi, arătând către dealuri:

*De pe acele dealuri înclinate, dure și golașe,  
Înserarea își repetă cuvântul sacru,  
Chiar dedesupt se vede râul Tista,  
Ca o improșcare de miere  
În visul celui Nemilos.  
Într-o astfel de zi de Baisakh  
Doar deunăzi,  
În lumea veche a vânturării evantaielor  
Rabi Thakur și-a făcut apariția,  
Azi are șaptezeci și opt de ani.  
Dar ce-i asta?  
Doar un șapte ce cară în spate o pată micuță.*

Se uită o vreme la copaci și continuă:

<sup>26</sup> Rangpur: Ținutul Culorilor.

*Dar ei sunt veșnici tineri  
 Multe sute de ani!  
 Ce scurt e răstimpul omului  
 Și totuși ce minunăție!  
 Într-un astfel de hotar îngust,  
 Omul naște un cosmos al minții  
 Țesut din suspine și zâmbete,  
 Din câstiguri și pagube,  
 Din frumuseți și slutenii,  
 Din amar și dulce,  
 În multe case a sărbătorilor,  
 În împodobite adunări,  
 În multe fericiri ce înmoaie oasele și măduva,  
 În multe lămuriri dincolo de atingerea cuvintelor,  
 Ce intră în templul meditației  
 Și rămân astfel tăcute.*

- Tot ce a fost clădit cu mare chibzuință, se va năru  
 însă într-o clipă.

*În cea din urmă zi, lanțuri rupte,  
 Se va trece hotarul nevăzut al necunoscutului destin  
 Și lumea de linii și culori  
 Se va crăpa-n bucăți într-o sclipire  
 Vor pierde oare ochii priveliștea  
 Lumii de mii de culori?  
 Creatorul de-o va vrea pierdută  
 Își fură singur căciula.  
 Dacă clipă de clipă golindu-și strachina  
 Nu simte nici o durere  
 De ce m-aș simți eu pustiit?  
 Cel ce și-a încheiat socotelile nu poate fi trist.  
 Tot ceea ce viața ne dă e de neprețuit  
 Nimic din ceea ce pierdem prin moarte nu e egal.  
 Rolul lui Rabi Thakur se încheie curând.  
 Și chiar și atunci aici va rămâne  
 Un azi desăvârșit, un prezent de-a pururi atent,  
 În aceste pante ale dealurilor,  
 În aceste păduri albastre,  
 Joaca fără rost va continua,  
 Jocul fără sfârșit al învăluirii și al dezvăluirii.*

În pantele acestor dealuri, jocul norilor și al soarelui  
 încă continuă. Albastrul munților a mai pălit. Natura privește  
 zâmbitoare neștiind că și-a pierdut admiratorul. Dar noi știm  
 că sfârșitul desăvârșit n-a venit încă. Strachina, odată plină,  
 încă nu s-a golit.

*Nimic din ceea ce pierdem prin moarte nu e egal*

- Iată o scrisoare de la Ramanandababu<sup>27</sup>.

În scrisoare se spunea: "A apărut în ziare că ai mers  
 să inspectați grădinile Cinchona. Maitreyi Devi cred că râde  
 singură. Știe că nu-i amară."

- Știi că nu ești amară? Ești sigură?

- Nu eu sunt aceea ce trebuie să fie sigură.

- Mă bagi la ananghie! De ce pui o astfel de  
 întrebare? "Nu întreba nimic și nu vei fi mințită."

După o vreme am primit de veste că niște oficiali vor  
 veni în Kalimpong spre a discuta cu Poetul ceva urgent în  
 legătură cu Viswabharati. Așa că Poetul trebuia să se  
 întoarcă. Ziua plecării a fost stabilită pe 9 iunie. Era atât de  
 aproape și nu eram pregătită.

- De ce ești tristă? Probabil mă voi întoarce imediat  
 ce termin treaba, zise tandru, ușurându-mi durerea.

- Foarte puțin probabil.

- Putem spera însă. Oricum, într-o bună zi tot o să se  
 întâmple. E privirea ochilor cea mai bună cale de-a vedea?

*Nu-mi stai în fața ochilor*

*Te-ai așezat pe dinăuntrul lor.*

- Poți gândi așa. Oh! stăpânește-te, copila mea, n-ai  
 fost înșelată.

<sup>27</sup> Editor renumit a două reviste literare: *Prabasi* și *Modern Review*.

## Capitolul doi

Am primit un mesaj din Puri – pe 14 mai, Poetul va ajunge în Mongpu.

În Mongpu nu se poate ajunge cu trenul. Cea mai apropiată gară, mică, de munte, este la șapte mile distanță, la poalele dealului, iar gara cu calea ferată cu ecartament larg e în Siliguri, la treizeci de mile depărtare, chiar la poalele lanțului muntos al Himalayei, în brațele căreia sunt așezate Darjeeling și Kalimpong.

În gară erau o mulțime de curioși. Oamenii sperau să prindă măcar o privire trecătoare a Poetului. Îl știau cu toții. Era familiar chiar și celor care nu-l cunoșteau. Un spirit antrenant unic se putea simți prin prezența sa, aproape asemănător spiritului poeziei sale. A ajutat multe inimi să înflorească, multe voci să prindă glas, a rostit multe gânduri nerostite – acestea toate sunt bine știute, însă faptul că prin prezența sa fizică el putea umple inimile cu o binecuvântare inexplicabilă, aceasta e ceva ce nu mulți au avut șansa să trăiască.

*Cel ce poate deschide un mugur o face firesc.  
Doar privindu-l dă naștere sevei în venele acestuia.  
Prin suflul lui floarea-și deschide aripile  
și flutură în vânt.*

Putea înflori sufletele oamenilor – așa cum florile înfloresc, străpungând pământul nătâng și inert – noi toți am trăit experiența acestui adevăr. Dimineața, la ora 9:30, Expresul North Bengal a aburit peronul din Siliguri. Ne-am croit drum către vagonul lui, prin mulțimea nerăbdătoare. Stătea singur într-un compartiment, îmbrăcat într-o tunică ciocolatie.

- Stai, stai, încă nu m-am machiat, unde-i rujul – ce dați buzna așa?, glumi el.

- Sudhakantababu n-a venit?

- Ah! oho! fără Sudhakantababu nu-i nici o distracție! În cazul acesta va trebui să plec și să-l trimit pe el

în locul meu. Ce telegramă mi-ai trimis! “Scrisoarea lui Sudhakantababu lectură liberă” – ce m-am distrat. De când are Baldwin<sup>1</sup> talentul să scrie scrisori? Era ‘lizibilă’. Și noi ne străduim să scriem scrisori, dar nu-s niciodată prea limpezi – n-am primit niciodată vreo telegramă să spună: “Scrisoarea lui Rabindranath lizibilă”!

- Ei, nu-i vina mea dacă nu citiți telegramele cu atenție. Ceea ce am scris era: “Scrisoare lui Sudhakantababu (stop) drum liber” Trebuia să vă dau de știre dacă drumul spre vale era deschis sau nu. (Drumurile de munte sunt adesea blocate din cauza alunecărilor de teren.)

- Nu admit. Am văzut “lectură liberă” tipărit clar. Baldwin s-a rușinat tare și chelia a început să-i strălucească.

- Până nu vă văd ajuns nu sunt niciodată sigură de nimic. Mă tem mereu că vă schimbați planurile.

- Da, asta e simplu – e caracteristica familiei – știi povestea cu “Babu se răzgândește adesea”?

Dwarkanath Tagore, bunicul Poetului, obișnuia să-și schimbe planurile mereu. În timp ce călătoreau prin Europa, cel care îl însoțea scrisese acasă: “Intenționăm să plecăm de aici mâine. Dar nimic nu-i sigur de vreme ce Babu își schimbă planurile mereu!” Făceam referire la scrisoarea aceasta distrându-ne pentru că și Poetul avea același obicei, mai ales când pleca în turnee.

- Știi, e ereditar, zicea apărându-se.

- Ai sunat în Calcutta? E adevărat că m-am gândit câteodată să schimb planul, însă după aceea mă gândeam că n-ar trebui să o fac pe micuța fată să sufere.

- Tocmai din acest motiv nu v-am scris nimic de data aceasta. Nu v-am scris nici să vă spun să veniți. Toți m-au întrebat de ce scriu la toată lumea cu excepția dvs. Le-am spus că are sens, pentru că de data aceasta n-o să vin la Calcutta să vă aduc și nici n-o să vă scriu; n-am avut nimic de-a face cu dvs. direct sau indirect. Știam că dacă aștept răbdătoare voi primi ceea ce mi-e dat să primesc.

- Întocmai, așa cum zici, se pare că te-ai transformat într-o mare psiholoagă. Cel ce stă în spate iese în față cel mai mult; cel ce tace spune multe. Dacă veneai la Calcutta, mi-aș fi cerut scuze, ți-aș fi explicat: “E atâta bătaie de cap cu

<sup>1</sup> Baldwin era porecla dată de poet lui Sudhakantababu pentru că era chel ca un ou.



urcatul și coborâtul dealului, etc”. Dar să trimit o telegramă - “Inevitabil reținut, nu pot să vin” - nu e prea simplu. E chiar dificil.

- Nu știu. Vă aduceți aminte ce ați făcut *Pūjā*<sup>2</sup> trecută?

- Uită! De ce îți amintești de toate acestea? Acum am venit și e chiar data stabilită – s-a terminat cu numărul zilelor – “cu flori în pridvor”<sup>3</sup>.

Am ajuns la Mongpu imediat după miezul zilei.

- Alu, ai grijă de portmoneul meu, acela ce l-am luat din Puri. Nu știi că aici sunt și oameni cu caracter îndoielnic?

Întorcându-se spre mine zise:

- Știi care-i originea numelui Alu? (*Alu* în bengali înseamnă cartof). Numele lui provine din sanskrită dar nu-l mai știe nimeni acum. Când am aflat că e fratele lui Patal – o altă poreclă, înseamnă numele unei vegetale – a devenit *Alu*. Îmi pare că Alu nu e suficient așa că îi strig cu englezescul Potato (Cartof). Așa că îl am pe Baldwin într-o parte, iar în cealaltă pe Potato. Formidabile nume!

- Ce-i cu portmoneul acela din Puri?

- Extraordinar! Ai pus ochii pe el. Iese la iveală firea. L-am primit cadou în Puri și am acolo nouăsprezece rupii și opt *ānā*, nou nouțe, dar trebuie să am grijă – să nu uit unde mă aflu... . Vaza asta de bambus e frumoasă. Florile arată și mai bine în astfel de vase – cele scumpe și complicate par să le înfrumusețeze și mai mult, dar e prea de tot! Îmi plac florile în vase de lut, dar acesta de bambus e și mai frumos. Ce floare e aceea albastră? Florile albastre îmi plac cel mai mult. Le pot vedea mai bine. Cine-i frumoasa asta exotică?

- Veți fi dezgustat să-i auziți numele – o cheamă Jacaranda.

- Monstruos! așa o frumusețe tândră cu nume ce sună ca o scrâșnătură de dinți! Ești grădinar calificat. Poți să-ți aduci aminte toate plantele, eu nu pot. Știu doar una – garoafă. E foarte sănătos că fiica ta cea mică e crescută aici, în inima naturii. În orașe, în presiunea apăsătoare a mulțimii,

<sup>2</sup> *Pūjā*: festival religios. Bengalezii însă folosesc cuvântul vorbind despre *Durgā Pūjā*, festivalul religios cel mai mare din Bengal care o sărbătorește pe Durga, consoarta lui Śiva, zeița ocrotitoare a pământului [n.tr.].

<sup>3</sup> Vers din *Norul Mesager* al lui Kalidasa.

sub tirania școlilor – atmosfera este sufocantă. Și la noi copiii aleargă în aer liber, peste dâmburi de pietre colțoase – când se pornește ploaia, fug să stea în ploaie. Ce fericiți sunt – au șansa de a se bucura. Deunăzi, fetița ta a adus o găză mică și a încercat să mă învețe entomologie. Chiar de n-am ascultat nimic din ceea ce-mi zicea nu părea că-i pasă, nu și-a pierdut deloc entuziasmul. De-i mai crește entuziasmul, lumea găzelor ar trebui să se simtă neabătută!

Obişnuia să stea pe terasă la lăsarea serii – una după alta, luminile dispăreau peste deal. Îi plăcea să le privescă. Lăsarea întunericului, asemenea unei draperii peste dealurile și cerul de la Mongpu, încetșându-le conturul într-o singură întunecime, acele luminițe jucăușe, precum licuricii, păreau să-i aducă mesaje din vieți îndepărtate și invizibile. Spunea:

- Mă întreb cum e viața pe acolo; cât de mici le sunt colibele; ce fel de oameni sunt; în ce fel trăiesc – nu știu nimic, doar întuneric de nepătruns, luminile înstelate pâlپătoare – lumina vieții ... Ce-i acolo? Ce face onorabilul Potato cu Doctorul? În întuneric pe gazon? Dacă Potato e acolo, orice nenorocire se poate întâmpla.

- Chitrita și ceilalți stau pe dealul din fața noastră și acum încep să ne trimită semnale de lumină. Avem codul nostru – asta fac, pregătesc luminile.

- Doamne sfinte! Ce situație! Suchitra Devi stă acolo, înțepată de iubire și admiratorul ei îi trimite semnale de lumină! (E o glumă tradițională despre iubirea dintre cumnați).

- Alo, Doctore! Asta întrece și *Norul Mesager*!, strigă la Doctor, care era pe gazon. Uite, privește! Apare lumina. E revoltător! Cum poți permite așa ceva? Ei! ce-i de răs? Ce te face să pufnești în răs? Ți-am zis de multe ori să nu râzi la glumele mele – nu pot face glume – s-a dovedit că n-am simțul umorului. Nu știi? Un profesor a dovedit că poeții nu au simțul umorului – are argumente de necontestat! Așa că trebuie să accept fie că n-am simțul umorului, fie că nu sunt poet. Cum pot să renunț la faima de poet? Deci e mai bine să nu chicotești la glumele mele.

- Cine-a scris așa ceva?

- Un profesor, Doamnă, un profesor. Cine altul ar fi avut o minte așa de analitică? Cine-ar fi găsit astfel de argumente de necontestat dacă nu un geniu creș.

- Ce faceți aici seara? Jucați cărți? E la modă un joc numit „Bridge”.

- Nu, nu-mi pasă de jocul de cărți.

- Nici mie nu-mi pasă dar, e drept, câteodată am mai jucat. Jocurile noastre erau altfel – cel mai preferat era „Grabu”.

- Vreți să jucăm deseară?

- Nu-i rea ideea. Dar, te rog, n-o face publică la Asociația Presei. Acesta-i necazul, Asociația Presei mă urmărește! Apoi ne-om trezi cu pachete după pachete de cărți de joc cerându-mi să îmi dau cu părerea care e mai de calitate, care-i cel mai bine făcut și care sunt avantajele jocului de cărți. Mă torturează mereu cu cerințele lor de a atesta sau boteza. Ar trebui să-l rog pe Prosanta să facă calculele statistice despre soarta celor ce i-am botezat – ce s-a întâmplat cu ei, câți dintre ei au devenit criminali sau tâlhari. Toate acestea ar trebui calculate ca să se poată aprecia ca lumea adevărata valoare a binecuvântării mele.

Seara am jucat cărți. Eram cu toții într-o stare sufletească deosebită. Să joci cărți cu Rabindranath este ceva de dat la Asociația Presei.

- Uite, nu știi jocurile astea moderne – știu doar două, Nap și Poker.

Ne-am așezat în jurul mesei. Eu stăteam pe un buștean lângă gura sobei.

- Ce faceți, zise Alu. De ce nu vă așezați lângă Gurudev? Așa nu puteți fi partenerul lui.

- Nu fi sâcâitor. Ce contează?

- Unde-s banii? zise Poetul cu dragă inimă. Adu banii – jucăm cu buzunarele goale? Nu se poate, acum sunt solvabil, buzunarele-mi sunt pline cu nouăsprezece rupii și opt *ānā*, dar nu-s sigur de-or mai fi încă acolo.

Sudhakanta ne-a prins.

- Ce faceți? zise. Puneți ceva la cale – ați schimbat cărțile!

Poetul și-a aruncat cărțile pe masă și-a început să râdă.

- Ei! Orice-ai face, nu poți juca cărți cu un astfel de partener. Am încercat destul, dar ea nu înțelege nimic, se uită în gol ca o fraieră. Mai bine să citim poezie. Cred că poeziile sunt jocuri mai bune pentru cei grei de cap ca ea.

Dimineața devreme, când soarele apărea cu timiditate, deschizând cele două nalbe uriașe, ce zâmbeau ca două fețe gemene în afara geamului, o albină bâzâitoare neagră, nebăgând în seamă obstacolul invizibil, se tot lovea de geam, ținând spre nalbe.

- Vino, tu-cu-ochii-frumoși-ca-petalele-de-lotus, deschide ușa, scapă albina din lanțuri – a suferit destul biata. Cântam: “albina neagră a venit bâzâind, a venit în camera mea” – dar m-am oprit din cântec văzând starea proastă în care se află.

Arătând spre grădina de afară, continuă:

- Rândul acesta de flori galbene e desăvârșit – stau și mă tot uit la ele. Ce flori sunt? Trebuie să fie ceva aristocrat.

- Nicidecum, aceștia sunt crini sălbatici, o specie sălbatică.

- Acesta este ținutul florilor – provincia în floare.

- Acum nu-i vremea florilor însă. Merită să vedeți puhoiul de flori din timpul verii. Acum grădina mea e aproape goală.

- Doamnă, îți sunt recunoscător pentru ceea ce ai făcut, tare recunoscător. Doar fi drăguță și roagă-ți servitorii să nu le îngrămădească pe toate într-un singur vas. Uită-te – Mahadev doar ce a adus florile acestea – dacă le îngrămădești pe toate în același vas, își pierde casta, individualitatea fiecăreia se pierde și nu se crează vreo armonie sau frumusețe. Floarea asta japoneză e atât de frumoasă tocmai pentru că e simplă. Ei pun o floare în vază ca să poată fi văzută în toată perfecțiunea ei – una e suficientă.

Odată, în mijlocul nopții, s-a auzit un tunet puternic, bătând puternic la ușile și geamurile casei. La el în cameră mergeau ventilatoarele – ne-am neliștit. Cu mare grijă am intrat în cameră, era o noapte întunecată – și, atât cât ne puteam da seama în întuneric, el dormea, acoperit cu pânză de mătase. Am închis ferestrele și încet l-am acoperit cu o pătură groasă.

Dimineața, imediat ce am ajuns la el, ne-a spus:

- Ce agitație inutilă ați făcut astă-noapte, voi doi, soț și soție. Ce paradă minuțioasă! Am așteptat tăcut să văd ce dezastru pregăteați.

- Erați treaz? Nu ne-am dat seama.

- Nu puteați dacă nu vi s-a dat vreo șansă. Ați venit în timpul nopții să închideți geamul, nu cumva să intre vreun cutremur – și mi-ați furat două tunică fără nici o șovăială.

- De ce ți-am fura lucrurile?

- Ce întrebare! De ce? Asta vă e firea. Le-am văzut foarte limpede, arată exact ca ale mele.

- Ah! alea sunt halate.

- Ca și cum dacă le schimbi numele poți schimba ceva!

Apoi a început să cânte: “ei bine, fie ce-o fi de-o fi să fie, hoinăresc singur, singuratic, lasă-i să-mi ia hainele dacă asta vreau” ... Acum roagă-l, te rog, pe “Cazul Nominativ”<sup>4</sup> al tău să asculte știrile la radio. Nu mai pot asculta deloc tragediile din China. Nu vreau să mai deschid ziaarele sau să ascult veștile la radio. Dar nu mă pot abține. Închizând ochii nu poți scăpa de suferință. Istoria despotismului a devenit de nesuportat. Indiferent de cât suferi și indiferent de cât ai vrea să faci să fie bine, nu poți face nimic. Dorințele pentru bine sau gândurile pioase nu au nici un rezultat. Nu vreau să mai trăiesc. Lumea e tare nepotrivită pentru a mai trăi în ea. Mereu oamenii își înfig pumnalele nemiloase în inimile oamenilor, fără nici un motiv, cum pot să privesc la ceva atât de macabru?

- Asta e problema femeilor, ceva de nimic se întâmplă și nu le lăsați să treacă. Cine ce a spus și cine n-a spus – ce te frământă? Eu cu cât sunt mai acuzat cu atât mă întăresc – calomniile sunt tonic pentru mine. Hai, zise cu stăruință, nu te necăji pentru un nimic – ascultă-mi sfatul, hai, hai la un taifas literar – tu citești o poezie și eu te ascult cu atenție absorbită.

- Nu mă simt în stare s-o fac acum.

- Vezi, asta e greșeala. Ce ți-ar place, ce nu ți-ar place ... hai, fii o fată de treabă și ascultă-mă... Ce mai scrii zilele acestea? ... Arată-mi.

- Imposibil, nu se poate.

- De ce imposibil? Se poate cu siguranță... Hai, fugi și adu-mi poezia ce mi-ai trimis-o. Acum citește-o cu voce

tare și fii fată de treabă. La ce te opui? Nu-i nici un păcat în a scrie o poezie!

Și a trebuit să citesc:

*Ai venit la mijirea vieții*

*Și te-ai așezat în centrul inimii ce nu se știe pe sine.*

*Nopți multe, trează în întunericul tăcut,*

*Ți-am auzit glasul neauzit.*

*În multe amiezi trândave și-n înserări*

*înnorate, umede,*

*Un dor neștiut a răsunat de sunetul versurilor tale.*

*O imagine nevăzută prinde formă în spatele*

*ochilor mei închiși,*

*Mintea prinde elan neînlănțuit din robia*

*suferinței și a fericirii.*

*Nu poeziile tale, nici bogăția sunetelor lor*

*nu le întrece*

*Ci tu ești cel ce s-a așezat în inima tremurătoare.*

*Atingerea aceea, intrată în adâncul ființei mele,*

*Mă arde într-o flacără fără clintire, care se ridică.*

*Și totuși nu știu ce vreau*

*Ce dor își caută glasul.*

*Florile ude de lacrimi se îndepărtează*

*de inima neîncrezătoare*

*De ce-aș vrea să aprind lampa înnegrită de fum,*

*De ce să-ți ofer florile acestea ofilite?*

*Nu-ți caută privirea binecuvântată,*

*E inutil, n-are valoare și nu se poate aștepta*

*la vreun preț.*

*E doar o salutare pe viață pornită*

*de la izvorul vieții.*

- E foarte frumoasă. Dacă scrii adevărul, dacă simți cu adevărat, iese întotdeauna bine. Dar dacă scornești simțiri, nu iese niciodată – indiferent de cât de poetic ai fi, fermentează și face spumă... Dar tu, femeie, scrii atât de puțin...

- Nu cred că vă amintiți ce mi-ați răspuns. Ascultați, vă rog:

<sup>4</sup> În gramatica sanscrită și în cea bengali cazul nominativ este subiectul. Mai este cunoscut ca stăpânul acțiunii (<sk. *kartā*). Se folosește în bengali și cu sensul de ‘soț’.

*Când soarele lui Phālgun<sup>5</sup>  
 Își întinde brațele spre mările singuratice din sud  
 De demult dorul lui fără margini se face val  
 Spre malul veșnic fără odihnă.  
 Căuta pe cineva,  
 Cineva aproape în înțelegere  
 Și se lupta cu propriile sale raze de lumină.  
 Într-un sfârșit, la capătul nopții,  
 Nu știe când,  
 A cutremurat prin propria-i vâjnoasă suflare  
 Un mugur firav al florii Malikā  
 Slobozindu-i mireasma.  
 Apoi trezit brusc în parfumul-i  
 Miratul soare și-a-nțeles propria taină.  
 Vestea s-a răspândit pe bolta cerului –  
 Chemarea mării s-a-mplinit în inima florii.*

A doua zi, imediat ce ne-am așezat la un joc de cărți,  
 Poetul zise:

- De ce nu-i citești poezia și prietenului tău? (arătă  
 către Sudhakanta). De ce te-ai rușina? Nici eu și nici  
 Sudhakanta, nici unul dintre noi, nu crede că-i rușinos a scrie  
 poezii. Dacă o făceam, *Prabasi* ar fi avut de câștigat.

A trebuit s-o fac, fără nici o tragere de inimă.  
 Terminând-o de recitat, Poetul, privind neatent, zise:

-Am găsit un răspuns la ea. Sudhakanta, adu-mi te  
 rog carnetul acela negru. Voi citi un alt răspuns, ceea ce am  
 scris la Puri de ziua mea.

*Cel pe care l-ai creat și împăunat cu multe podoabe  
 Nu-l cunosc, el nu știe adâncul ființei mele.  
 Copia persoanei mele, parafată cu semnătura ta,  
 Rămâne la granița creației lui Dumnezeu.  
 Creatorul în taină ridică forme,  
 Pe malurile mării timpului,  
 Dincolo de închipuirea ta –  
 Pitit după voalul multicolor al tainei.  
 Din afară, amestecând lumina cu umbra*

<sup>5</sup> *Phālgun*: lună din calendarul bengalez (aprox. 15 februarie - 15 martie), prima lună din anotimpul primăverii [n.tr.].

*Unii văd ceva, alții altceva.  
 Bucăți de formă, umbra iluziei și a imaginației  
 Și încă, crăpături goale printre ele.  
 Din ele toate ei își țin tipare familiare  
 Drept preludiv la ce le e necunoscut.  
 Pe scena lumii  
 Jucăria adunată de Artist  
 Din lut și lumină, din alb și negru,  
 Nu știe că e casantă,  
 Și că se va sfărâma plâpând sub roata vremii.  
 Darul primit de jucărie  
 Pretinde nemurirea pentru-o clipă,  
 Ca mai apoi să treacă toate-n praf,  
 Și rămășițe pe care nopțile străvechi  
 Le șterg în urma lor.  
 Păpușa ta creată,  
 În jocul tău uman, va putea oare deveni  
 Nemuritoare și strălucitoare în lumină,  
 Scăpând astfel de praful mult prea lacom?  
 Când ai astfel de vise  
 Zărești vreun zâmbet mijind în  
 Ochii Făcătorului meu de taină?  
 Asta e ceea ce-mi doresc eu azi.*

Am rămas tăcuți – poate e adevărat – că cel casant  
 va fi sfărâmat sub roata vremii, dar mintea refuză să accepte.  
 Totul să fie vid? Doar o mână de praf va mai rămâne? Știm  
 bine că această creație grandioasă își va pierde forma, aspectul  
 i se va pierde. Nimic nu va rămâne, nimic un va scăpa  
 prafului lacom, strălucitor de lumină? Simțim că grandiosul  
 Poet va străluci, va trăi în viețile urmașilor. Dar asta nu-i  
 suficient. Persoana lui, reflectând existența divină în trupul  
 muritor, o lucrare desăvârșită a Artistului, unde va pleca?  
 Nici imortalitatea lui nu poate reduce pierderea. Atunci nu  
 ne putem da seama de ceea ce simțim azi... *Pretinde  
 nemurirea pentru-o clipă, Ca mai apoi să treacă toate-n  
 praf...*

*Disprețuiesc pe sărmanul nenorocit,  
 ramolit că-mbătrânește.  
 Și chiar de ajung la ultima suflare  
 Nu-ți voi vorbi de slăbiciunea mea.*

Adevărul acestor versuri era cunoscut tuturor ce-l cunoșteau. La optzeci de ani, Poetul era imaginea tinereții – nici o slăbiciune fizică sau boală un îl puteau atinge mintea. În zilele când ne umplea casa de râsete și replici amuzante și ne citea ore întregi în timpul serii, el nu se simțea bine. Boala își creștea rădăcinile înlăuntrul lui. Câteodată avea febră, dar nu-i păsa; iar dacă noi ne îngrijoram îi displăcea. Suferea, dar își ascundea durerea prin inundația de poezie, fântâna de cântece și râsete. N-am fi știut niciodată că existența omului poate străluci de fericire și căldură dacă nu l-am fi cunoscut. Cele câteva zile ce le-am trăit împreună am trăit așa cum ar trebui să trăim. Tinerețea noastră n-ar fi fost nicidecum atât de îmbelșugată dacă n-am fi trăit aproape de el. *“Și chiar de ajung la ultima suflare, Nu-ți voi vorbi de slăbiciunea mea”* – este un adevăr ce l-am trăit în fiecare zi.

În septembrie 1940, după doi ani, când s-a îmbolnăvit și a suferit pentru un an, chiar și atunci și-a păstrat veselie plină de duh. Cei ce aveau grijă de el erau botezați zilnic; îi tachina, îi distra, îi făcea să râdă. Chiar și când vorbea de durerile lui adăuga câte o remarcă fericită sau făcea câte un gest bine dispus încât durerea părea că-i înflorește ca un trandafir acoperit de țepi. Cei ce au avut șansa de a-i purta de grijă nu oboseau niciodată, mai degrabă erau mereu înveseliți. Rabindranath, deși ofilit de boală, a rămas poetul fericirii – de neînvins până în ultima sa clipă. Îmi amintesc o astfel de situație. Odată, când eram în salvare, pe drumul dinspre Kalimpong spre Calcutta, el s-a trezit după trei zile de agonie – cauzată de o comă, provenită de la o infecție la rinichi. S-a uitat de jur împrejur:

- Unde m-ai vârat? Asta e cușcă! Nu pot să văd deloc ce-i în afara cuștii.

- Nici noi nu putem vedea nimic – cu excepția dvs., zise Jyotibabu, care stătea lângă el.

- Vă e destul, nu? zise privindu-ne zâmbind.

Bucuria aceea nesecată, în mijlocul durerii fizice, n-o putem vedea decât în amintiri. Ne consolăm cu faptul că nu am pierdut nimic, chiar dacă am apărut mai târziu. Poetul, din totdeauna bătrân, era tânăr mereu. Senilitate nu l-a putut atinge.

Nu s-a simțit bine toată ziua. Dis de dimineață m-am dus să-i fac pleacăciune. Obosit, stătea întins pe scaun. De dincolo de nori, soarele ce trebuia să fi răsărit, trimitea doar săgeți de lumină palidă.

- Să chem doctorul?

- Nonsens, ce poate doctorul să facă? Nu-mi pasă de prescripția doctorului. De altminteri, asta e problemă de inimă. Asta e ușa mea - fiecare are o ușă. Săgeata morții va intra la mine prin ușa asta! Într-o zi se va opri, dar nu-i rău. Știi că se zvonește că S.C. ar fi spus că scriu mereu că nu mă tem de moarte tocmai pentru că mă tem prea tare, dar nu e adevărat. Nu sunt deloc atașat de viață. Știi, e un singur obstacol, Viswabharati a mea. După ce am trecut prin atâtea suferințe pentru a o ridica, nu va mai rămâne nimic din ea după mine? Ea e singura care mă îngrijorează. Nici nu-ți poți imagina câtă muncă stă în spatele ei. A trebuit să vând bijuteriile lui *Chotobau*<sup>6</sup> – acelea au fost zilele mele de suferință. Datoriile creșteau de peste tot. Încercam să găsesc elevi pentru școala mea. Trebuia să le asigur mâncarea, uniforme. Nimeni nu voia să-și trimită copiii la mine la școală. Mai mult, unii ajunseseră să închirieze trăsuri să meargă la cei ce voiau să-și trimită copiii și să-i convingă să nu o facă. Cam acesta e ajutorul ce l-am primit de la compatrioții mei. Apoi au început pierderile, una după alta. Istoria acelor suferințe s-a șters acum – nimeni nu știe – oamenii mă cred înstărit și bogat. Dar n-am fost bogat. Am fost sărac lipit. În familia mea n-a existat extravaganță sau înzorzonare. *Chotobau* a împărțit cu mine povara și a suferit. Nu mi-a reproșat nimic niciodată. Doar lipsa banilor n-ar fi fost atât de apăsătoare dacă compatrioții mei nu s-ar fi opus atâta. N-are a face, a trecut. Acum mă tem că tot ce am ridicat cu mare durere se va sfărâma după moartea mea. Mai mult, cum vor trăi ei (fiul lui și ceilalți elevi)? Pentru ei am construit un loc nobil, o atmosferă mai elevată – o să fie distruși complet dacă dă faliment. Singura buturugă în calea morții mele e Viswabharati a mea, nimic altceva.

Nu vorbea niciodată despre suferințele sau viața sa personală. Doar în ultimii ani mai făcea referință din când în

<sup>6</sup> *Chotobau* în bengali este folosit pentru soție, cea mai tânără din familie. Vânzarea bijuteriilor soției, care se află în protecția soțului, este considerat un act nedemn.

când în timp ce ne vorbea, mai ales când s-a deschis școala “Școala Pădurii”. Atunci, în timp ce ne vorbea, făcea pauze, ca și cum se confrunta cu acele momente de chin. Viața sa n-a fost una de renunțare, dar nici o viață nebunatică și de capricii, ca a multor altor poeți sau artiști. Fiind capul familiei a trebuit să-și susțină familia. Zicea:

- N-am crescut niciodată în îndestulare ca voi – acum văd că deși aveți atâtea, nu vi se pare destul. Eu primeam două sute, maxim două sute cincizeci. Și îi dădeam lui *Chotobau* spre a-i administra. Nu a trebuit să mă îngrijorez de treaba asta deloc.

Dar aranjamentul acesta n-a durat prea mult. La puține zile după ce a înființat școala i-a murit soția. Apoi la scurtă vreme a urmat Renuka, a doua fiică, la vârsta de paisprezece ani. Biograful lui Rabindranath ar trebui să scrie despre cum le-a îngrijit pe soție și fiică, stând la căpătâiul lor noapte de noapte. Spre a îndeplini ultima dorință a fiicei sale de a se reîntoarce la casa lor din Calcutta a purtat-o pe targă șase mile din dealurile de la Almora până la gară.

N-am auzit de vreun poet sau un geniu, de o astfel de grandoare, de la care societatea sau familia să fi primit o astfel de loialitate. Comparând viața sa de familie cu a multor altor poeți din alte țări ne uimește un contrast izbitor. Suportând cu bucurie toate greutățile casnice, s-a ridicat mereu deasupra meschinărilor zilnice. Prin faptă a depășit fapta – e adevărat atât în viața sa personală cât și în cea literară. Nu prea înțeleg care-i diferența dintre idealști și realiști, dar știu că el a atins idealul prin real. A știu marele prin mic, a realiza infinitul prin finit, a vedea lumea întregă în fiecare individ – am văzut acestea atât în viața, cât și în cântecele sale. De aceea, voind să-și educe copilul deschide o instituție pentru a ajuta întreaga națiune, gândind la bunăstarea tuturor, devenind primul purtător de făclie al buneii înțelegeri internaționale ale lumii moderne.

În zilele acelea de strădanie, ce l-a durut cel mai tare a fost opoziția concetățenilor săi la înființarea instituției. Foarte puțini au crezut în înțelepciunea de a readapta idealul antic al *Brahmācharyāśrama*. În ciuda faptului că era cea mai progresivă personalitate, a căutat adevărul și frumosul oriunde și oricând, iar expresia gândurilor sale fiind atât de delicată și de sublimă, era mult prea subtilă pentru a fi înțeleasă de cei mai mulți dintre contemporanii săi. Așa că

atunci când a avut cea mai mare nevoie de simpatie și de ajutor, ceea ce a primit au fost doar critici și acuzații. Extrem de înjosit, n-a scăpat niciodată de sentimentul că i s-a făcut o nedreptate de către proprii săi oameni. Spunea câteodată:

- Am încercat să le ofer ceea ce am considerat că este cel mai bun. Cu ce am greșit? Dar n-au acceptat și nu numai că au respins-o, dar au proferat atâtea injurii la adresa mea. Am adus din Japonia un profesor pentru a preda “Ju Jitsu”. Am plătit o grămadă de bani pentru asta. N-ar fi fost bine să învețe? Neîntăriți, cum sunt băieții noștri și neputincioase, cum sunt fetele noastre – am crezut că e bine să învețe arta asta. Dar am eșuat. Toată țara e dornică să-mi găsească un cusur, să mă critice; dar să mă ajute, nimeni nu vrea să ridice un deget.

- Ce tot lenevești? Nu mergi să faci baie?

- Da, mă duc acum. Trândăveam un pic.

- Trândăveai? Păi, aia e minunat! La fel ca mine. Câteodată așa fac și eu. Lenevesc pe scaun și orele trec ca ntr-un vis, arșița amiezii se lasă, o cioară zboară croncăind “cra-cra”, un vânzător ambulant trece țipând “Pește *topse*<sup>7</sup>” – “Ce pește!”, un altul, zornăind clopoței, apare, să vândă vase, sunetele se îndepărtează – din colțul străzii apare un alt glas – “Brățări de sticlă” – “Vreau bățări de sticlă” – cumva se face prânzul – Banamali vine și spune “Ridicați-vă, domnule, apa de baie e gata și mama vă așteaptă cu orezul.” ... Îi zic, “Du-te și zii mamei că acum sunt foarte ocupat” ... “Cum sunteți ocupat, doar stați aici” ... “Asta e muncă, băiete dragă, e muncă mare... Sunt prins în munca de a nu munci ... și mergi de-i spune onoratei tale mame ... ea e absolventă ... are mai multă inteligență decât tine ... o să înțeleagă ... chiar atunci intră mama – “Ce faceți?” ... Azi nu vă urniți? ... Vi s-a răcit cu totul mâncarea” ... “Doar o clipă, doamnă, așteaptă o clipă ... Sunt foarte ocupat făcând nimic... foarte prins, serios” ... “De aia vă șubreziți ... nu faceți baie la timp ... nu mâncați la timp”... “Sigur, sigur ... mă erodez prin străduința mea de a nu face nimic... nu e ușor să nu faci nimic, e mare lucru chiar”. “Bine, atunci leneviți ... Eu sunt invitată la Bina să ascult recitalul lui Sureshbabu” ... “Serios, atunci trebuie să mă urnesc imediat, lăsând de-o parte marea mea treabă de-

<sup>7</sup> *Topse*, pește de mărime mijlocie. [n.tr.]

a face nimic, că tu nu te întorci degrabă odată ce pleci” ... Toate astea le-a rostit dintr-o suflare. S-a oprit și uitându-se spre mine a zâmbit.

- Asta e ceea ce s-ar numi monolog ... A ieșit cum trebuia? Dar tu nu ești prinsă în a face nimic, așa că fugi să faci baie!

Pe 22 mai era ziua de nașterea a lui Mishtu. Dimineața a zis:

- Ai un *Sanai*<sup>8</sup> aici? Nu putem avea nici o sărbătoare fără *Sanai*!

Până la urmă a trebuit să ascultăm o înregistrare de *Sanai*. I-a dăruit copilului o cutie de dulciuri – o cutie egipteană gravată.

- Ce-i înăuntru e pentru tine, iar ce-i afară, n-ai tu cum să apreciezi încă – e pentru mama ta.

Seara au venit mulți musafiri. Ne-am așezat sub castan. Era un castan uriaș, care se înălța majestuos în mijlocul gazonului, desfășurat într-o coroană viguroasă, care plutea ca un nor. De jur împrejurul lui făcusem o bancă. Poetul a numit-o *Śilātalā*, însemnând “șezut din piatră”. Așezat acolo, la rugămintea noastră, ne-a citit câteva poezii din *Ultimul Pătrar al Lunii* și din *Copilul*, dar și alte poeme nepublicate.

- Khuku (Copilă), zise fiicei mele Mishtu, de ziua ta s-au citit mai multe poezii ca de ziua mea.

Musafirii au stat până târziu și salonul era aglomerat. El mânca în sufragerie. Pentru a ajunge la el în cameră trebuia să treacă prin salon. Cum nu-i plăcea să apară în public la întâmplare, terminând de mâncat a zis:

- Cum o să ajung la mine în cameră? Trebuie să trec prin camera ta? Cel puțin o să am șansa de a vedea ce ascunzi acolo – în *sanctum sanctorum*!

Reîntors în camera sa, s-a așezat pe scaun și zâmbea.

- Ce este?

- Ah! voi femeile, știți cum să flatați. Vouă vă place să fiți flatați și vreți ca și ceilalți să o facă.

- Explicați-mi, cum adică?

---

<sup>8</sup> *Sanai*: instrument muzical de suflat din care se cântă la ocazii festive [n.tr.].

- Agățând fotografiile, răspândind cărți peste tot, etc., etc., etc.

- Cum aveam să știu că dvs. o să treceți prin camera mea, ca să agăț fotografiile și să răspândesc cărțile dvs. peste tot? Nu scăpați niciodată ocazia de a mă acuza de ceva. O să îndepărtez toate pozele cu dvs....

- Ah, nu, nu, te rog n-o face, mi-a spus, schimbându-și vocea. O să mă rănești tare de-o faci ... vino, vino... Cui nu-i place să fie flatat? Nu-i doar proprietatea voastră, a femeilor. Nu te îmbufna. De ce, nu știi de glumă? Tu ești lângă mine, trebuie să chem vecinul ca să pot să glumesc? ... Ei, gata! nu contează! Ascultă cu atenție. La Santiniketan avem nevoie de un profesor să predea Bengali, imediat după sărbători. Poate tatăl tău să ne sugereze pe cineva? Nu orice profesor înghesuit la minte, ci cineva ager și cu simț literar.... Ei, acum tu te gândești să vii chiar tu. De vrei, poți s-o faci, dar trebuie să-ți depui cererea oficial. Eu nu sunt persoana autoritară acolo. Mai mult, te-aș alege imediat pe tine și toți m-ar acuza de favoritisme, și de-ar face-o nu că n-ar fi adevărat! Ei, crede-mă asta e o glumă, trebuie să-ți aduc aminte mereu!

- Mergeți să dormiți, vă rog. E târziu.

- De ce să dorm? Ascult răpăiala ploii și citesc povești despre stafii. Sunt foarte bine, dar sigur pentru tine e de nesuportat și te-ai hotărât brusc să faci ceva, indiferent ce. Du-te și dormi liniștită. O să fiu capabil să mă descurc prin camera mea.

- Bine, beți atunci cana asta de Bengeri.

- Ah, uite, ai început să mă tratezi cam așa – “copile bea lapte, o gură, doar o gură”. Comportare supărătoare! Și mai e ceva; la fiecare pas – “să-l întreb pe Sudhakantababu” – ce crezi despre mine? Crezi că n-am ajuns încă la vârsta potrivită? Imaginează-ți de câte sute de ori am mers singur de la Santiniketan la Calcutta, dar acum trebuie să am un însoțitor cu mine – în caz că mă pierd sau o vrea cineva să mă răpească. Deunăzi, când eram cu un însoțitor, trenul s-a oprit în Bhedia (gară lângă Santiniketan). A venit alergând ... îi ieșise sufletul ... gâfâia – “Gurudev, aici e Bhedia”. Ce era să fac? A trebuit să zic: “Ah, serios ... ce minunăție” ... în lumea asta sunt atâtea locuri cu atâtea nume, dar acolo era Bhedia, nimic altceva decât Bhedia... Ei, bine, ia Jurnalul

Societății Teosofice ... citește. Sunt două povești uimitoare acolo. Autori vorbesc de experiențele lor – chiar uimitor.

- Credeți toate alea? Eu nu cred.

- Aici greșiți voi. De ce să nu-i credem? Cu toții v-ați făcut oameni de știință, nu? Nu mai acceptați a fi adevărat nimic ce nu s-a dovedit științific. Dar câte au fost dovedite cu certitudine? Mai mult, există lucruri care nu se vor dovedi niciodată, doar pentru că sunt dincolo de înțelegerea omului. Sunt predestinate să rămână ascunse. Se mai întâmplă câteodată să fie dezvăluite câtorva. Dar nu se pot dovedi. Chiar gândește-te la B – cum ar fi putut ea să scrie toate astea? Nu e de mirare?

- Îmi permit a zice că-i de necrezut.

- E nedrept să zici asta. De ce-ar induce în eroare?

Ce-ar câștiga la asta?

- Ce? Nu v-a spus nimeni vreo minciună doar pentru a vă convinge că sunteți o persoană deosebită?

- Da, s-a întâmplat. Dar nu cred că e aceeași situație. Ea spune lucruri care îi depășesc inteligența și educația. Dacă admiti că poate să-mi răspundă fără ezitare la orice întrebare, fără a se gândi ... repede ... fluent ... răspunsuri potrivite – atunci trebuie să accepti că e o persoană remarcabilă. Nu a putut să se pregătească înainte de venire, nu putea ști ce o voi întreba. De pildă, putea să știe cum *Notun Bauthan* vorbea cu mine? Imposibil de ghicit. A zis: “Prostuțule, n-ai minte deloc” ... doar ea vorbea așa cu mine ... cum ar fi putut B ști toate astea? Mai mult, B a scris multe ce n-ar fi putut ști, sau nici c-ar fi avut capacitatea de a le exprima ... odată a scris, “De ce ne puneți atâtea întrebări? N-am devenit cunoscători pentru că am murit ... ca și dvs. avem cunoaștere limitată”. Am fost șocați de viteza ei de a scrie. Auzind o întrebare, înțelegând-o și găsind răspuns, toate cer timp – și să fii capabil să răspunzi fără a te opri o clipă, nu cred că-i simplu. Pe deasupra, ce câștigă dacă minte?

- Ascultându-vă, am crede că nimeni pe lume nu minte sau înșală. Dar admitând că-i adevărat, spuneți-mi, de ce doar femeile isterice pot avea astfel de experiențe? De ce nu aveți dvs.?

- Recunosc că cei cu voință puternică nu sunt medii bune. Poate sunt și explicații pentru asta. E posibil ca doar un anumit fel de minte să poată pune stăpânire pe astfel de simțiri. Cât despre mine, n-am nici o șansă! Nici măcar nu

visez. Visez foarte rar. O singură dată am visat-o pe *Natun Bauthan* – pășind tăcută în cameră. Am întrebat-o: “De ce-ai venit? ... nu te mai vrea nimeni aici”.

- Și eu vreau să văd, dar nu s-a întâmplat niciodată, așa că nu cred.

- Greșești, Maitreyi, greșești mult. Sunt atâtea lucruri pe lume pe care nu le știi. Ceea ce știi este atât, zise apropiindu-și degetul mare de cel arătător. Ceea ce nu știi e fără margini. Însă nu te poți baza pe acest minuscul “doar atât”, să-ți întorci capul într-o parte și să-ți închizi ochii la orice altceva. Pe deasupra, nu pot crede că atât de mulți colaborează ca să ne spună într-una doar minciuni. Sigur că apar neînțelegeri atunci când ceva nu poate fi dovedit, dar trebuie să ne păstrăm mintea deschisă. Să înclin spre oricare din părți e dogmatic. Tocmai de aceea îmi place să citesc despre astfel de experiențe ale oamenilor. Știi ce cred eu despre morțile nefirești sau accidentale? Legăturile care se rup brusc, probabil nu se separă uniform. Dacă există ceva numit suflet, atunci probabil are de încheiat un ciclu, mai înainte de a se dezlega de vechile lanțuri ca să intre într-o existență nouă. Dar dacă aceste lanțuri se rup brusc și nu așa cum se cuvine, atunci apariția unei existențe dintr-o alta poate fi întârziată și nefirească ... e drept, este imposibil să ghicești ce se poate întâmpla sau nu, totul e nesigur. Și totuși, cred că fiind nefirec e posibil să existe un conflict, o tortură ... Dincolo de asta, mai e ceva ce-mi trece prin minte - când îți moare cineva drag, nu e bine să încerci să-l oprești prin durerea sau atașamentul tău. În viața mea, ori de câte ori a apărut moartea și am înțeles că nu mai aveam nici o speranță, mi-am adunat toate puterile și-am gândit: “Te las să pleci, mergi urmându-ți destinul”. N-am încercat să-mi opresc nici copilul ... când trebuia să plece, dorința și durerea mea nu trebuiau să-l lege de cătușele pământului. N-ar trebui să-l împiedicăm pe muribund să-și rupă legăturile cu lumea asta. Fie ca plecarea să-i fie ușoară, fără efort. Când este nevoie să renunțăm trebuie s-o facem cu resemnare. Curgerea lucrurilor nu stă în puterea mea; doar eu însumi stau în puterea mea. Nu mă opun niciodată inevitabilului. Nu-i de nici un folos să ne rănim sau să luptăm împotriva a ceea ce trebuie să se întâmple. Indiferent de cât de neplăcut sau de dureros este, ceea ce este sigur că se va întâmpla trebuie acceptat cu stăpânire de sine. Este bine să faci astfel, este



drept. Dacă vei fi lângă mine când voi muri, să nu fi tulburată de durere, să nu mă chemi înapoi. Încearcă să mă părăsești ... Cred că acesta e cel mai mare ajutor ce-l putem da unui muribund.

- Soțul tău mi-a adus chiar acum cartea asta. Îmi plac mult cărțile acestea. Acum câteva zile ți-am văzut colecția; e bună. Sunt cărți foarte bune pentru subiectele științei ... dar tu nu vrei să le citești, nu-i așa? Tu citești doar romanele astea de doi lei pe care le-ai adunat. Îți desfaci părul lung peste pernă și-ți treci timpul moțâind și citind povești polițiste ... zău! ce idee. De ce nu scrii o carte pentru Colecția *Lokasikhā*<sup>9</sup>? Voi împrumuta de la tine cartea aceea de Geologie. Vreau să i-o dau lui Sen, el scrie acum o carte pentru Colecția *Lokasikhā*. O să poată aduna o grămadă de informații din ea ... nu te teme, ți-o voi înapoia sigur. Cărțile sunt, înainte de toate, cele mai migratoare lucruri de pe pământ ... și în afacerea asta, P. al nostru îi întrece pe toți. Dar firea mea e alta ... cât de misterioasă e lumea asta minunată ... și dezvăluirea secretelor ei, puțin câte puțin, este o mare mirare. Cine-ar gândi că mâna mea asta robustă și compactă nu e altceva decât o colecție de atomi! Îmi plac cărțile acestea despre știință pentru că transportă mintea într-o lume liberă și într-o existență impersonală. Tu și eu suntem nimic, nu există nimic decât legi fizice și numere.

- Ascultăm muzică, zise imitând vocea de la radio, care transmite o lecție despre muzica Poetului; "*lampa mi-a fost stinsă în noaptea neagră vântoasă*", cântă. Și apoi zise:

- La radio zice ... "Nu, nu repeți corect" ... eu zic: "sunt bine, sper numai că și tu ești!" ... trebuie să accepți că Rabi Thakur<sup>10</sup> nu compune cântece proaste.

Începu să murmure un cântec:

- "*În calea ta mireasma de tuberoze va parfuma aerul ... încet ... îndepărtează-te ... încet ... lampa mi-a fost stinsă în noaptea neagră vântoasă.*" Câte cântece am

<sup>9</sup> Înainte ca Planul de Educare al Adulților să fie aplicat, Poetul s-a ocupat de aceasta printr-un curs organizat de un consiliu special constituit pentru aceasta. *Loka*: mulțime, *sikhā*: educație. Pentru aceasta el scrisese în bengali multe cărți.

<sup>10</sup> Forma scurtă pentru numele lui Rabindranath Thakur.

compus ... mii ... o mare de cântece ... nimeni nu le bagă în seamă, draga mea. Am inundat Bengalul cu cântece. Mă vei putea uita, dar cum îmi vei uita cântecele? Ei bine, chiar și așa, ce-i asta?

- *Ovaltine*<sup>11</sup>.

- Onorabile *Ovaltine* ... dar n-ai pus nici un pic de zahăr în ea. Ar strica de-ai răspândi un pic de dulceată? Voi femeile aveți un mare avantaj. Fredonă un cântec, pe jumătate cântat, pe jumătate vorbit: Ah, tu-cea-cu-vocea-camierea vorbește-mi domol ... e destul ... doar un zâmbet dulce, tot ce trebuie să faci e să-mi zici: "Manâncă asta, mănâncă aia" și-ți vei petrece zilele în fericire; dar pentru noi, ce luptă! termină un B.A. ... scrie lucrări după lucrări ... Blocul Progresist ... Partidul Congresului ... necazuri după necazuri.

- Ah, necazurile astea s-au abătut și peste fete acum și, colac peste pupăză, noi trebuie să și cântăm, să dansăm, să curățăm la verdețuri ... nu mai e cum era înainte ... doar să-ți treci vremea cu ispitiri – "mănâncă asta, copile ... mănâncă aia" ... nu mai e deloc așa.

- Exact! Gândește-te câte din acestea sunt de prisos. Gândește-te la fata aceea ce a cântat mai deunăzi ... ce-ar fi fost rău de n-ar fi învățat niciodată să cânte? Ei, nu putem face nimic, nu putem schimba prioritățile zilei, așa că hai să ieșim pe terasă. Spune-mi, ce obișnuiai să faci înainte de venirea noastră? Cum îți umpleai zilele în singurătatea asta? Zi-mi ce trebuia să faci în fiecare zi ... doar un pic de gospodărie ... dimineața, o cană sau două de *Ovaltine* ... o afacere mică pentru două persoane și jumătate. Bineînțeles, jumătatea aceea nu e atât de neglijabilă!

- Cu siguranță, la început eram foarte plictisită, mai ales după cum mă știți ...

- Bineînțeles, știu, volubilă, mereu dispusă să-ți faci prieteni și să-ți aduni cunoscuți în jurul tău ...

- Prima dată când am venit aici nu am găsit pe nimeni. Acum au venit mulți, dar, într-un fel, era mai bine de n-ar fi venit nimeni.

- Da, sunt de acord. E ca și cum ai, dar nu ai; retrasă, dar nu singură, nu e bine.

<sup>11</sup> O pudră bogată în vitamine și minerale, care se amestecă cu laptele [n.tr.].

- Acum îmi place, citesc, cos.  
 - Știi, știi că mai faci și altceva. Scrii scrisoare după scrisoare, asta e treabă bună, o adevărată muncă... aia e literatura ta și pentru noi ... Cântă: *“lampa mi-a fost stinsă în noaptea neagră vântoasă ... în calea ta mireasma de tuberoze va parfuma aerul ... încet ... îndepărtându-te ... încet ... îndepărtându-te”*. Și eu mă bucur de zilele singuratică și retrase. Câteodată, când soarele strălucește sau totul în jur e acoperit de o perdea de ceață, stau tăcut și încerc să simt intensă singurătate liniștită. Te atinge până-n adâncul sufletului. Dacă aș fi fost în locul tău, aici, aș fi spus soțului: “Duceți-vă și preparați chinină ... eu stau aici liniștită” ... De ce nu-mi găsești ceva de lucru aici? M-aș construi o colibă și, cu siguranță, el (Doctorul) gândindu-se la situația mea îmi va găsi ceva simplu de făcut. Aș trăi în liniște aici. Fără Blocul Progresist, fără prelegeri, fără ceremonii de numiri, fără să-mi ceară cineva cine știe ce certificate, de-ar avea Dumnezeu milă.

Mishtu intră rupând în bucăți un pumn de flori și frunze.

- Draga mea, n-ai deloc minte în creierul ăla mic al tău? Pricinuiești durere copacilor dacă le sfâși frunzele.

- Bunicule, chiar îi doare?

- Când eram copil, de unsprezece, doisprezece ani, sufeream văzând pe cineva zmulgând frunzele copacilor. Unii au obiceiul de a o face – plimbându-se, gândindu-se la cu totul altceva, smulg o frunză. Simțeam un junghi în inimă. Era și mai rău dacă vedeam pe cineva hărțuind o insectă, vreo pisică sau vreun câine. Ființe neajutorate, agonia lor tăcută este patetică. Odată Dwipu (nepotul Poetului) s-a apucat să bată, fără nici un motiv, un câine. L-am scăpat, cu forța, din mâna lui. Dar Dwipu era răsfățat tare – primul nepot al unei familii mari. M-a pârât lui Barda (fratelui mai mare): “M-a lovit” ... “De ce l-ai lovit? Treci la colț imediat!” Și-am stat la colț. Nedreptăți din acestea se întâmplă copiilor și o îi străpunge o durere fără speranță ... dar nu pot spune nimic, nu pot protesta.

Toată după-amiaza a tot scris. Același poem a fost copiat de mai multe ori.

- Așează-te și citește-l tăcută.

Am văzut că poemul era de nerecunoscut. După ce scria, nu lăsa nimic la voia întâmplării. Îl freca, îl lustruia până ce strălucea ca o piatră prețioasă. Tot copiindu-l îi schimba cuvânt după cuvânt, până când ștersăturile au luat forma unei arte decorative cu modele complicate. A zis:

- Problema e dacă cer altcuiva să-mi copieze ce scriu – de fiecare dată când o fac eu însumi îmi dau seama de ce vreun cuvânt nu se potrivește. Dacă o fac alții pentru mine n-aș avea șansa asta.

A venit poșta – scrisori, ziare, jurnale din lumea întreagă. Brusc, citind scrisorile, zise:

- Doamnă dragă, ai ultimul număr din *Prabasi*? Mai e sau e dus?

Ni s-a adus revista. Pentru mult timp a citit-o. După o vreme l-am văzut absorbit în gânduri, ținând revista în mână.

- Vino, șezi lângă mine te rog și citește poezia asta. Te pricepi. Să-mi spui ce crezi – găsești că e greu de înțeles?

Titlul poemului era *“De nerăsplătit”*.

- Dă-mi-l, zise Poetul, ți-l citesc eu.

Și ritmul s-a înmuiat într-o melodie tânguioasă:

*Când ți-am împodobit trupul,  
 Te-ai îndoit, gândind că n-am fost sincer.  
 O durere adâncă mă macină zi și noapte,  
 Câtă sărăcie, zgârcenie,  
 Câtă insultă adusă abundenței tinereții mele!  
 Cu acu'n suflet, nu-mi găsesc locul  
 În serbarea florilor de primăvară.  
 În clipele gânditoare,  
 Când râul calm își oprește dansul,  
 Când pe malurile adormite  
 Sub umbra pădurii,  
 Simțirea trudită a satului  
 Se unește cu vocea dulce a visului,  
 Stelele nopții abia mijite fac ochii mari în uimire  
 De parc-ar șopti ceva cuiva dincolo de întuneric.  
 Sufletul meu vrea să pătrundă în  
 Adâncul universului nesfârșit și tăcut.  
 Dar cine-a închis ușa?  
 De ce-ai venit ca un cerșetor șovăind de îndoială?  
 De ce n-ai venit ca un rege*

*Să-ți ceri drepturile?  
De-ai fi strivit lacătele ușii,  
Te-aș fi salutat, cu fruntea la pământ.  
Mândria ți-aș fi oferit-o la picioare.  
Azi în lupta de frământare a durerii  
Cana e plină ochi cu nectar.  
Ți-o închin  
Drept ofrandă de mine însumi.  
Durerea ta îmi întunecă lumea  
Și nu găsesc cale de-a mă împlini.*

- Mi-a scris cineva azi că poemul acesta a tulburat-o mult. Nu mi-am amintit ce am scris așa că l-am mai citit odată ca să văd ce zice. N-am cum să știu cine ce va înțelege, sau în ce fel vor reacționa alții; eu însumi uit ce înseamnă. Însă când l-am scris trebuie să fii știut ce înseamnă, altfel cum aș fi putut să-l scriu? De pildă, în poemul *Sajahan* sunt câteva versuri acolo pe care alții le-au găsit de neînțeles. Au venit să mă întrebe și am văzut că nici eu nu-mi mai aduc aminte ce am vrut să spun. Acum, presupun, că ai vrea să citești *Sajahan*, lasă-l deocamdată, concentrează-te la asta.

- “*Când ți-am împodobit trupul*” n-am fost sincer – nu ți-am oferit iubirea. “*Te-ai îndoit*”, adică m-ai suspectat, acea înșelăciune. Acea amăgire e infamie mare, acea zgârcenie a caracterului meu e o insultă a tinereții mele. Minciuna aceea, acel păcat, mă ține azi în afara lumii din jurul meu și oprește comuniunea mea cu festivalul naturii. Am pierdut dreptul de a mă alătura “*serbării florilor de primăvară*”. Sufletul meu încearcă să intre în “*adâncul universului nesfârșit și tăcut*” ... dar e incapabil ... așadar, cineva închide ușa ... și rămân singur în colțul umbrat al camerei mele. Dar chiar dacă am fost orb, de ce nu ai cerut ce ți se cuvine? Când a venit timpul, de ce n-ai venit ca un rege să-mi ceri ceea ce nu ți-am dat? De ce n-ai smuls adevărul din adâncul ființei mele ... îmi întunecă viața și-mi rupe legăturile cu binecuvântarea naturii, astfel suferința ta e cea care-mi întunecă lumea ...

- Acum înțelegi? Fără îndoială, a fost mai vag înainte! Am observat că în bengali rămâne întotdeauna ceva vag, dar când îl exprim în engleză devine mai clar ... foarte bine, atunci să intrăm.

Și începu să recite versuri neregulate:

- Lasă gânguirile poetice să se oprească, noi doi zburdăm în cameră! Cum de e atâta liniște azi peste tot? Unde-mi sunt stăpânii? – primul stăpân, stăpânul cel tânăr și stăpânul casei?

- Să joace tenis.

- Și tu de ce n-ai mers? Nu-i drept. Numele tău e “Frumoasa munților”, adică, Lakshmi, “Grația munților”, care ar trebui să aduci fericire tuturor, în schimb tu stai tăcută în casă – se cuvine așa ceva?

- M-am săturat să-i tot bucur pe alții – tot anul e pentru asta – nu voi merge nicăieri.

- Așa te vreau! – deci e o sucitură aici – nu știi ce mi-a spus *Bāul*<sup>12</sup>-ul? L-am întrebat pe *Bāul* – “Dacă spui că toți oamenii sunt egali – că îi iubești pe toți – atunci de ce nu accepți pomeni de la cei ce nu sunt de părerea ta – se cuvine astfel?” *Bāul*-ul mi-a zis: “Ei bine, domule, noi am înțeles totul, dar la punctul ăsta e o sucitură.” Deci așa simți și tu! Și tu știi ce ar trebui să faci. Înțelegi bine că trebuie să fii politicoasă cu toți, să-i întâlnești și să-i vizitezi – dar cu toate acestea – aici e o mică sucitură.

Cineva a trimis o carte numită “Știința mâncării”. De dimineată, Poetul citea din ea.

- Îndrăgesc mult știința, iar ție îți plac poveștile romantice. Aceste frunze fremătătoare luminate de soare absorb lumina soarelui cu fiecare mișcare a lor și, în același timp, produc multe chimicale. Ce miracol se petrece încontinuu prin nenumăratele vene ale naturii – te copleșește de admirație.

S-a oprit pentru o clipă, s-a uitat afară la frunzele castanului uriaș care dansau, și-a fredonat un cântec: “*Sunt uimit să te văd, sunt uimit!*”

Toată ziua a vorbit despre cartea aceea. Pe neașteptate se apuca să citească aprobator un pasaj:

- Vino, femeie-care-poartă-vermillon-pe-cărarea-părului, vino și ascultă – tu nu crezi nimic până nu-l vezi pe hârtie. Uite, aici zice că pufulețul de orez e mai de preferat decât biscuiții – deși cartea nu explică din ce motiv – din

<sup>12</sup> Sectă religioasă care proclamă Divinitatea ca Iubire și cerșetorii cutreieră cântând cântece devoționale. Astfel de cântece au fost întotdeauna aclamate de Poet.

punct de vedere financiar, probabil. De aceea prefer eu pufulețul de orez. Îmi place mâncarea noastră de la sate – pufuleț de orez, dar și cel prăjit, nucă de cocos răzuită, etc., dar ție îți place mâncarea importată – brânză, biscuiți, ouă cu șuncă, sardine și somon – o grămadă de lucruri, stăpânului nostru îi plac mult toate astea – are gusturi superioare – e de la Oxford, știi tu. Dar Baldwin al meu nu face mofturi – are gusturi liberale, bazate pe egalitate – întrucâtva ca și ale mele. Ah, îmi vei da ceva? Cartea îi menționează eficacitatea, dar cât o să-ți tot cer? – mor de rușine.

- Ce anume, spuneți-mi, vă rog.

- E ceea ce se numește – ceva de genul lapte-zahăr ori... – se opri, pretinzând, în glumă, că s-ar rușina.

- Înțeleg, lactoză. Ce atâta neliniște? Avem acasă.

- Ah, draga mea, nu mă îngrijorez! Mare îngrijorare – îmi pierd vigoarea de atâta îngrijorare. Acum trebuie să mă întrezesc cu lactoză, dar bagă de seamă, nu lapte cu zahăr.

Mishtu intră în viteză înăuntru.

- Mamă, unde ai fost? Te-am căutat peste tot.

- Ei, Mishtu, dacă mama ta se ascunde, o face după voința și plăcerea ei – nu-i vina mea.

- Bunicule, cântă ceva, ce tot trăncănești și trăncănești?

Distrându-se bine, Poetul a pufnit în râs:

- Până la urmă Mishtu ai zis ceva ce merită a fi spus. Bunicul trăncănește vrute și nevrute. A pălăvrăgit și trăncănit toată viața. A adunat claie peste claie tot felul de nimicuri – acum e grea de cărat grămada – ai grijă că iar încep să trăncănesc – serios! mai bine cânt ceva.

Cântă un cântec popular:

*Vopsește-mi voalul în culoarea turbanului tău  
Fie ca voalul meu să aibă aceeași nuanță  
cu turbanul tău.*

Era cântecul lui preferat și fredona adesea fragmente din el.

Pe la ora 9 sau 10 dimineața își lua masa și apoi stătea să se odihnescă răsfoind vreo carte sau o revistă. La radio se cânta ceva, în armonie sau în distonanță. El asculta doar pe jumătate, neatent.

- Ascultam la radio, draga mea *Ārye*<sup>13</sup>, muzica plutește din Europa. Aparatul acesta e un miracol. Acordul ăsta muzical a venit, plutind atât de departe, peste multe țări! În toate țările astea mii și mii de evenimente își au locul – omoruri, războaie, și lupte corp la corp – dar dincolo de ele toate curge acest cântec mic, neatins de nimic ce se întâmplă dedesubtul lui – nimic nu-l umbrește din toate acestea. Câte evenimente se întâmplă acum, în locul de unde cântecul vine, câți oameni vin și pleacă de acolo; cântărețul își are viața lui dar se rupe de ea toată și se dedă pe deplin cântecului. Îmi amintesc zilele când trăiam pe vas – scriam, apa curgea în jurul meu unduindu-se ușor, iar în fața mea în depărtare se întindea țărmul cu nisip sclipind. Mă întindeam la scris – *Mānasī*<sup>14</sup>. Când începeam să scriu, soarele amiezii ardea deasupra mea și încet, încet începea să coboare și lumina se împuțina, imbinându-se cu apusul obscur. Apoi cobora colorând bolta cerului în nuanțe strălucitoare. Pe vas aveam un singur însoțitor, tăcut, care venea fără zarvă și lăsa pe masa mea de scris o lampă – la lumina acelei lampe continuam să scriu *Mānasī*. “*Să nu fie nimic de lucru azi – lasă de-o parte toată sclavia față de rime și cântece și vino singur-singurel, iubite*” – unde-au dispărut zilele acelea – malul râului Padmā – întinderea de necuprins a malului de nisip – lumina tremurândă a lumânării de ceară – urmele lor au dispărut – doar *Mānasī* a mai rămas – tot ceea ce a înconjurat-o a dispărut – chiar și poetul – lipsit de toate legăturile, doar o bucată de voce smulsă din șirag. Ascult la radioul tău și cuget la toate astea.

Aceea zi a compus un poem lung pe această temă, dar, în cele din urmă, după multe schimbări, poemul a născut gemeni. Unul l-a numit *Nouă și jumătate*, iar celălalt *Mānasī*. Primul zice:

*Prin radioul din camera de zi  
Un șuvoi de cântec inundă cerul.  
O străină cântă într-o voce străină  
Din țara de dincolo de mări.*

<sup>13</sup> Formă de adresare unei femei, folosită în India antică, însemnând *doamnă ariyană*.

<sup>14</sup> *Mānasī* e un poem cu titlul *Mānasī sundarī*, adică *Frumoasa închipuită*.

*Atingerea acestui neîntrupat sunet nelegat  
 Se împrăştie şi se amestecă în simfire,  
 Purtând lumânarea aprinsă de cântec.  
 Sunetul vine să-şi întâlnească iubitul,  
 Legat de nimic, neîntrupat,  
 Ea vine şezând pe-un val de lumină.  
 Munţii, râurile, mările  
 N-o pot opri din drum..  
 A răzbătut prin zarva multor limbi,  
 Şi la fiecare pas a tăiat calea  
 Naşterii, morţii, veseliei şi văicăreliei.  
 S-a lepădat de tot ce o lega.  
 Această curgere fără cuvinte a sunetului slobod.  
 Meghaduta<sup>15</sup>, ce poartă iubirea nemângâiată  
 a lui Yaksha  
 E tot un astfel de miracol.  
 E şi imaginea vocii singuratice  
 Poetul deja plecat şi-a lăsat doar numele.  
 Dincolo de această imagine zac tăcute  
 Sute de forme diferite  
 Ale anticei vieţi casnice.*

- Când *Meghaduta* a fost compusă, s-a învărtit sigur în jurul ciclului vieţii de zi cu zi. Oamenii se roteau în jurul ei – dar toate urmele acelea s-au pierdut cu totul! Acum am scris poemul acesta. Pentru o vreme va înnota în oceanul timpului – dar cerul albastru de deasupra, murmurul muzicii de la radio, prezenţa ta lângă mine şi chiar şi urmele mele, vor dispărea. Nimic din toate acestea nu-şi va găsi locul în vreo cronică. Îmi amintesc zilele înrămate cu aur de pe râul Padmā – s-au evaporat în vid. Şi am scris “*unde-a dispărut luceafărul de seară, ce tremura la fiorul inimii mele*”. Poemul care l-a pierdut pe cel ce-l acompania la naştere şi-a început călătoria de-a curmezişul mării timpului fără de urmă. Doar pentru o clipă – un fragment de voce, smuls din şirag, pluteşte deasupra amintirii acelei seri. E clar? Mereu mă îndoiesc dacă am spus ceea ce am intenţionat să spun – să devii enigmatic pentru nimic, respinge însă scopul compoziţiei.

<sup>15</sup> *Norul Mesager*, poem compus de Kalidasa.

- Ce flori sunt acestea în ghivecele de pe scări? În fiecare zi vreau să te întreb şi uit. Trebuie să le scriu numele undeva.

- Muşcate roşii.

- Aha, asta e muşcata? Înţeleg – am citit despre ele în diferite poveşti. Ei (cei din poveste sunt europeni) țin ghivecele cu muşcate în ferestre şi pe după ele eroina îşi priveşte eroul de pe stradă.

- Ce suc e acesta?

- Suc de mere.

- Ce plăcere, o plăcere a urechii, chiar numele îţi mângâie auzul – la fel de bun ca sucul de struguri – suc de mere! Descoperirea doctorului Nilratanbabu, îmi pare rău să zic, nu-i deloc plăcută la gust. (Nu era suc de mere la sticlă, ci făcut în casă, din merele stoarse). Ai terminat de mâncat? Nu pot înţelege când şi în ce fel îţi petreci ziua. E aşa de diferită de a mea. Când am ajuns la marţi, la amiază, tu eşti doar la duminică dimineaţa. Când mi se dă ceaiul de după-amiază aflu că tu nu ți-ai luat nici masa de prânz încă. Ei, unde-mi sunt stăpânii – dorm?

- Nu, stau la taifas.

- Serios? E ceva plăcut. De ce n-o fac aici? Aş putea să mă alătur lor. Nu, nu se poate, ei vin cu ataşament (fumatul) şi n-o pot face în faţa mea. Ce facem? Tăifăsuim şi noi? Sau să scriem o scrisoare mătuşei tale?

- Nimic de genul ăsta. Scriu despre dvs. Ori de câte ori găsesc un pic de timp liber, fac ciorne cu conversaţiile dvs. zilnice.

- Ah, sigur! Aşa e? O să trebuiască să mă opreşti din vorbit. O să scrii şi despre Burgandy – şi ce-o să creadă posteritatea? Cine-ar fi ghicit ce intenţii ai tu acolo? O să trebuiască să vorbesc cu tine doar în poezie.

- Nu veţi face asta. S-a scris deja destulă poezie. Notez conversaţiile zilnice ale dvs. – doar pentru mine. Când veţi fi departe în Santiniketan o să-mi umplu timpul citindu-le.

- Sau, când n-oi mai fi deloc, le vei citi aici pe terasă şi-ţi vei spune – “la urma urmelor omul acela n-a fost atât de rău, în ciuda insultelor lui – în linii mari comportarea lui era tolerabilă”.

- Destul. Acum daţi-mi ce trebuie să copiez.

- Bineînțeles, bineînțeles, nu trebuie să vorbim despre lucruri de rău augur. “Doamne ferește! Să trăiești atâtă ani precum firele de păr din capul meu” – cum îți place asta? Iese bine? ... Simt că mult din conversațiile mele s-a pierdut; nu meritau soarta asta, mai ales în Europa, unde-am întâlnit mulți gânditori mari și intelectuali – câte n-am discutat, dacă acelea s-ar fi notat ar fi fost de folos. Dar dacă nu sunt scrise imediat, nu mai apar nicicum. Când alții scriu după, găsesc că ceea ce scriu nu e limba mea. Nu mă pot auzi deloc. S-a pierdut din belșug în străinătate ceea ce era de păstrat. N-are a face, n-are rost să plângi laptele vărsat. Ce e să dispară, dispere.

Apoi s-a pornit să cânte și un suflu de sunet a țâșnit din cameră spre topitura aurie a norilor de asfințit:

*Cât voi mai sta de pază  
Toate celelalte se furișează, se pierd ...*

- Ce povară am tot adunat – morman peste morman! – așa stând lucrurile, copiază, te rog, poemul ăsta. E poza lui Mongpu al tău la amiază. Dimineața asta, pe neașteptate, un fluture s-a așezat pe părul meu. Am stat nemișcat altfel l-aș fi speriat – lasă-mă să-ți citesc poemul:

*Azi, în liniștea netedă a dimineții  
Dezlegată de masca de nori  
Ciorchini de lumina soarelui umplu  
coșurile de umbră  
Ce atârnă ici, colo din copaci necunoscuți.  
O pasăre, toată dimineața, fericită de propriu-i cânt,  
Își varsă ciripitul nedeslușit într-o ceașcă de dor.  
Dintr-un imbold fără veste  
Un fluture auriu a aterizat pe părul meu argintiu,  
Pierzându-și drumul.  
Am rămas nemișcat să nu-i stârnesc îndoiala  
Că nu sunt parte a clanului de copaci  
Și că vorba mea nu-i nici floare, și nici fruct.  
Unde tufișurile dense se înclină  
Și muntele din față își uită nemișcarea  
Tăvălindu-se cu norii într-un joc.  
Acolo pârâul uscat vorbește  
De obositele ploi somnoroase.*

*Sub negura pădurii  
Prunduri, ca degetele osoase ale scheletului  
Arată spre pârâul sterp,  
Ce se-ntinde ca pielea azyârlită de-un șarpe.  
În clipa asta linia albastră a munților  
Și-a amestecat în poem propriul ei cuvânt nerostit.  
Pe treptele casei  
Sunt ghivece de flori exotice –  
De-acolo inspir mireasma de mușcată  
În rimele mele.  
Adunând toate acestea de jur împrejurii,  
Drept preludiul multor nuanțate și înmiresmate ziele  
Fie ca tânărul meu poem  
Să se pornească în călătoria sa  
De câteva zile, cât îi va fi dat să existe.*

- Să vă aduc “Benger Food”<sup>16</sup> înainte de a merge la culcare?

- Fără doar și poate! De vorbești așa de dulce, de ce “Benger’s Food” – și Burgundy merge – Burgundy spumos!

- Sunt în încurcătură!

- Așa-s și eu. Locul ăsta al tău e uscat. Am tot bătut apro-po-uri dar fără nici un rezultat. Ei bine, vine baia cu sare Radox, vine glucoza, dar despre ceva adevărat nu zice nimeni nimic!

Apoi s-a pornit să cânte, imitând cântăreți populari devoționali, chiar de subiectul lui era diferit de al lor. Bătea din palme ca și ei.

*Dacă nu bei și dacă nu mănânci carne  
Nu te bucuri și nu-i iei peste picior pe alții,  
De ce te-ai născut? Ce-ai realizat?  
Glorie Ție, o fiu al lui Jadu (Krishna).*

- Vreți să mergem pe terasă? O să se cânte cântecele dvs. la radio – un cântăreț bun.

- Ce cântec, zi-mi.

- Cutreier căutându-l. E un clar de lună splendid afară.

<sup>16</sup> Băutură pregătită cu lapte care conține fermenți digestivi ai sucului pancreatic. Ajută la digestie [n.tr.].

- Vino, hai, de ce m-ai închis în cameră?  
Comportarea ta e nepoliticoasă și supărătoare.  
Cu voce dulce a murmurat:

*Cutreier căutându-l  
Pe ce-l care-i în mine, în adâncul meu.  
El este ... și pentru că El este ...  
Cerul meu noaptea îmbobocește stelele,  
Și dimineața mea îmbobocește florile pădurii ...  
Pentru că El este, în ochii mei e joc de lumină,  
Joc de forme și veselie de nuanțe  
În infinitul alb negru ...*

- Să mergem, draga mea, și să privim jocul clarului tău de lună în infinitul alb negru.

Pe terasă s-a așezat în fotoliul său uriaș. O fâșie de nor negru acoperi luna, umbrind pentru o clipă revărsarea luminii.

- Ce s-a întâmplat? Unde ți-e minunatul clar de lună? Vino, stăpân al casei, și vezi ... soția ta devine din ce mai de neînțeleasă ... mi-a zis că afară-i un clar de lună minunat și mi-am dat sufletul alergând afară să dau de o negură minunată! În ce situație neplăcută mă aflu! Cum te descurci cu o astfel de persoană?

- Draga mea, toată dimineața te-ai fâțâit de ici colo. Înainte de venirea lui Mashî (mătușa) n-am reușit s-o scoatem pe nepoată din casă nicicum ... asta e dispoziție fizică sau dispoziție culturală?

- Mai degrabă o dispoziție culturală.

- Deci aia e. Când ai dormit azi-noapte?

- Nu vă spun că iar începeți cu glumele.

- Glume? Absurd! M-am jurat că nu mai glumesc. În compania ta mă îmbunătățesc. De acum înainte nu voi mai spune nimic fără muștrări, ca un învățător.

- Noaptea trecută am povestit până pe la două jumătate.

- Doamne sfinte! Despre ce-ai povestit atâta? Ea spune de-ale ei și tu spui de-ale tale, atâta tot ...așa-i? Cum puteți voi femeile vorbi! – Puteți râde fără rost, vorbi fără a avea nimic de spus și plânge fără motiv. Ați povestit până la două și jumătate, de ce nu m-ai chemat și pe mine? M-aș fi alăturat cu drag.

- În cazul acesta azi n-ați fi vorbit deloc.

- Da, aceea ar fi fost discuția finală, cum s-a întâmplat când vorbeam cu Sudhakanta și am plonjat într-o adâncime de neînțeleasă<sup>17</sup>. Dar am avut și noi zilele noastre bune – câteodată noaptea se topea în zori și tot nu terminasem de vorbit - nu-și amintești de versul *abidita gatayāma*<sup>18</sup> – când noaptea trece neștiută.

- Cu cine, spuneți-mi, vă rog.

- Uite, dacă miroși vreo idilă ... !

- Spuneți-mi totul despre zilele tinereții dvs.

- Am scris tot, citește amintirile.

- Nu-mi pasă de acelea.

- Atunci, ce vrei să știi? Viața mea romantică? Am avut oare noi norocul celor de azi? Siluetele cu codițe care azi se strâng laolaltă pe vremea aceea nu erau de văzut. Toți erau conservatori. Unde-am fi putut noi avea șansa voastră de a alege după nu știu ce idilă?

- Ei bine, n-am făcut-o niciodată! – alergăm noi după idile? La urmă nu duc decât spre defăimare!

- Vai de mine! Cum o fac să-i scape vorbele! Se pare c-am scos adevărul la lumină. Lasă, nu te teme, n-am să menționez niciodată în fața doctorului, zise lipindu-și degetul de gură. Voi tace mălc!

- Uite, vine Mashî, vino, alătură-te nouă – privind-o zici că a ieșit din peșteră, unde a făcut penitență. Ce faci acolo zi și noapte îngropată în cameră? De aia îmi vine să-ți cânt – “*cine apare cu părul zbârlit și privește sfioasă cu ochi tânjitori – ah! cine-i aceea plină de dor?*”.

- N-ați băut încă sucul?

- Lasă sucul. Mă amuz în mintea mea pe seama literaturii – întrebări și răspunsuri – mintea mea se mișcă prin “călătoria neumblată a posterității într-o trăsură ca-n vis a dorinței” ... Timpul, acum viitor îndepărtat, va deveni într-o zi prezent; mă întreb dacă gândul, acum atât de prețuit, în forma și expresia sa, își va pierde valoarea. Zilele acestea se tot vorbește despre ce este modern și ce este desuet – mă întreb dacă există vreun sens în toate acestea. Nu se poate accepta că ceea ce este vechi va ieși mereu din scenă pentru a

<sup>17</sup> Se referă la momentul când a intrat în comă.

<sup>18</sup> Vers din drama sanscrită *Uttar Ram Charit*.

da loc la ceea ce e nou. Doar pentru că ceva e nou nu-și dovedește indiscutabil supremația. Mă întreb dacă mintea omului se schimbă și ea cu timpul, dacă arta nu poate avea o valoare permanentă – precedenții își consideră posteritatea copilăroasă – “ce știi tinerii ăștia?”- pe de altă parte, modernii își spun: “așa se făcea în trecut și și-a pierdut tăria!” În zilele noastre, de pildă, când aliterația a zornăit în poezie, oamenii obișnuiau să clocotească de bucurie, stârniți de clipocitul cuvintelor.

Poetul se referea la recitalurile de poezie care obișnuiau să se desfășoare în sate. A *Kathaka*, adică recitatorul, recita poemul bazat pe o poveste epică cu cometarii, într-o voce cântată. De pildă, alegea un fragment din *Rāmāyana* – Ah, *Lakshmana*, ce semn de rău augur, du-te și o alungă pe Sita în pădure – care în bengali este – “*Are re Lakshmana eki alakshmana bilakshmana durlakshana*” – Poetul cânta precum auzise în copilăria sa:

- Ce ropot de aplauze răsunau când se auzea “*kshmana kshmana kshmana*” – iar lor poemele simple “*Barca de aur*” – “*Norii tună pe cer, ploaia deasă se coboară*” nu pot să le pară decât spălăcite și siropoase ... cum poți să-o numești poezie ... ce spune? Doar atât ... “*Norii tună pe cer, ploaia deasă se coboară ... Aștept pe mal fără speranță ...*” Ei, dacă aștepti, aștepti, dacă n-ai nici o speranță, nimeni nu te poate ajuta – dar compară cu aceasta versul *Srikanta Narakanta karire ekanta kritanta bhayanta habe* ... sesizează aliterația ... cum clocotește ... ce joc de cuvinte! N-am putea nega însă că acum nu mai acceptăm stilul acesta de a scrie. În adunările literare le așezăm în ultimul rând. Artificialitatea unei astfel de scrieri ne dezgustă – așa că poate va veni o zi în care ceea ce scriu azi și care ție-ți place mult, nu va fi pe placul nimănui. Cine știe dacă nu există în scrierile mele artificialitate, ascunsă sub o mască. Dezastrul pe care tu n-ai reușit să-l observi va fi detectat de copilul tău când va crește și va deveni o cunosătoare. Va spune, dojenindu-te: “Mamă, ce caraghioasă ești ... ce găseai în scrierile Bunicului că fierbeai de admirație! Uită-te la ce scrie Pankajakshababu ... simplu și firesc. Nouă nu ne place Bunicul cu ocolișurile lui... dar norocul Bunicului e că la vremea lui, mama a fost de față să clocotească de bucurie și nepoata n-a fost” ... Am primit bani destui, la ce să mă tem pentru viitor. Totuși. Mă întreb, oare nu-i nimic în literatură

care să nu treacă cu timpul ... care să existe pentru toate vremurile ... ceva bun care e bun mereu? Când mă tot gândesc în mintea mea la toate aceste întrebări și răspunsuri, chiar atunci apar tu cu un pahar de suc de dovleac. Cât de mult poate lucrul acesta dăinui în lume? Mai ții minte poemul pe care l-am scris pentru Aparajita ... zi-l ... nu cred să-l fi uitat!

- Care parte?

*Amintește-ți că viața-i un sacrificiu pe altarul morții.  
Orice-i veșnic și orice-i nepotrivit de păstrat.  
Totul se varsă în acea flacără.  
Cine poate păstra ce-i netrainic prin cuvinte?  
Tăciunii aprinși rămași în cenușă  
Vor vorbi totuși pentru sine – vor vorbi.*

- La pasajul acesta v-ați referit?

Zăbind, Poetul luă paharul cu suc din mâna mea:

- Da, draga mea, viața asta e doar un sacrificiu pe altarul morții, și trebuie să-l acceptăm cu smerenie – și așa stând lucrurile, poate că bând suc la asta voi termina să mă cert cu tine.

- Ce se pregătea de sărbătorit seara trecută? Întrebă Poetul, mai degrabă îmbufnat. N-ai venit și n-am avut nici o lectură.

- S-a pierdut Ganguli și soția lui, îngrijorată, a venit într-un suflet la noi.

- Mai precis, ce vrei să spui cu “s-a pierdut”?

- Nu chiar pierdut ... a mers în Darjeeling și a fost reținut o zi acolo.

- Sper că acum drama “Întoarcerea Fiului Risipitor” e gata.

- Era atâta agitație, n-ați putut să vă dați seama ce se întâmplă?

- Cum aș fi putut? Am crezut că v-au venit prietenii și rudele și că stați la povești. Vocea ta e atât de dulce încât nu se poate ghici de-i vorba de-o înmormântare sau de-o nuntă. Din cauza gingășiei glasului tău mi-e greu să înțeleg dacă râzi sau te tânguiești.

- Sper că asta-i doar o glumă.



- Chiar de-aș fi știu că o să o iei în serios ... Femeile nu iau niciodată flatările în glumă, uitându-le – nici nu contează cât de gros e untul, ele nu se satură niciodată – poate spun prefăcând-se: “ah, de ce glumiți?” – dar, zic eu, nu mi-ai reproșa atât de dulce de n-ai crede puțin ce zic ...

- Acum chiar mă supăr.

- Ce te superi acum? ... nu dau nici un nume ... o spun în general ... cât despre tine, ai putea tu ... nu, nu mai merge ... gata, mă dau bătut ... spune-mi dacă soția lui Ganguli s-a liniștit acum ... voi femeile vă auto-chinuți fără rost, și asta devine o problemă pentru tabăra cealaltă.

- În țara noastră femeile sunt atât de legate de tabăra cealaltă încât amândouă taberele nu pot decât să sufere.

- Zi-mi, cine suferă mai mult văduva sau văduvlul?

- Ce întrebare! Ce poți compara cu suferința unei văduve? Ce pierde bărbatul?

- Dar am observat că văduvele trăiesc mai mult.

- Adevărat, dacă reușești să devii văduvă, e greu să mori, poate unde sunt atâtea ritualuri pe care trebuie să le îndeplinești.

- Asta-i tot? Cred că odată ce povara soțului, pe care o cară, i-a fost îndepărtată, se simte ușurată. Sunt sigur că libertatea îi odihnește mintea și corpul ... știi că a apărut o statistică cum că văduvii trăiesc mai puțin decât văduvele poate pentru că trebuie să-și poarte singuri de grijă, grijă purtată înainte de soție. Grijă proprie e povară greu de suportat ... soția e obișnuință proastă, o dată ce ai dobândit-o, nu mai ai scăpare ... nu vezi că imediat ce moare soția, soțul caută să se însoare – mai ales dacă are și copiii ... cine va avea grijă de ei, cine le dă de mâncare, cine îi crește – e asta muncă de bărbat? Femeile care sunt prea absorbite în viața casnică suferă cel mai mult.

S-a oprit pentru o vreme și a privit dincolo de munții albaștrii. Mahadev a adus ceaiul de după-amiază. Poetul, preocupat de ale sale, parcă adunându-și gândurile de foarte departe, continuă:

-Pentru mine a fost altfel. Nu m-am lăsat niciodată prea prins în treburile casnice. Nu-mi stă în fire să mă leg de nimic.

- Dar a trebuit să aveți grijă de familie.

- Bineînțeles – să le port la toți de grijă, să-i educ, să-i căsătoresc; mai mult, am suferit pierderea a trei copiii. Doar

Bela se căsătorise înainte de a muri. Am făcut tot ce ar fi trebuit să fac dar nu m-am lăsat niciodată prins în mrejele vieții. Tot ce am făcut am făcut de la distanță ... așa cum omul ar trebui să facă, cu o atitudine detașată, gândind și cugetând la orice detaliu .. să-i cresc pe copii, să-i educ, a fost mai mult o obligație intelectuală. Încercând să-l învăț pe Rathi, am ajuns să înființez școala din Santiniketan. Bineînțeles, pe atunci trăia și ea (soția) și mi s-a alăturat în munca mea. N-am fost pretențios cum sunt băieții și fetele de azi. Nu ne-am căsătorit în stilul modern, dar nici asta n-a contat. Relația noastră a fost una de respect profund. A încercat să fie alături de mine în munca mea de la Santiniketan. Mai ales spre sfârșit, și-a dorit mult să se alăture muncii mele, dar n-a fost să fie; imediat s-a îmbolnăvit de acea boală teribilă.

- Ți-a lipsit mult?

- Ți-am spus, că am fost întotdeauna detașat, distanțat. M-am autodisciplinat să rămân în sinea mea. Și când ea ne-a părăsit n-am avut nici un moment de răgaz. Școala de la Santiniketan se deschisese – n-aveam bani – datoriile creșteau și mă striveau ... și muncă fără sfârșit. Ce șansă aș fi putut avea să mă concentrez asupra propriei mele fericiri și suferințe? A doua fiică a mea zăcea pe pat de moarte, în Almora. Chiar și atunci a trebuit să fug la Santiniketan ... Alergam într-una dintr-o parte în alta. Dar știi ce mi-a lipsit cel mai tare? Faptul că nu era nimeni căruia să-i spun toate astea. În viață “poveștile” se tot adună – trebuie spus cuiva, nu neapărat pentru a cere sfaturi, ci doar pentru a le spune, și nu se poate face asta cu oricine. Pe când mă luptam cu toate, și munca se tot aduna, iar fiica mea avansa treptat către moarte, durerea era că nu era nimeni căruia să-i fi spus toate aceste lucruri ... ah! uite-l pe Potato! Pe ce-ai pus ochii? Vrei să distrugi radioul?

Nu l-am auzit prea des vorbind de viața lui de familie, doar câteodată menționa ceva în fugă. A reușit să păstreze tăcerea despre viața lui, despre suferințele și durerile sale fizice. Poate în ziua aceea ar fi spus mai multe. Așteptam tăcută să continue, străduindu-mă să rămân cât se poate de invizibilă, să nu mă simtă că exist. Altcineva intră în cameră și el a uitat total, a revenit la normal. “Oh, fată dragă, aparatul acela al tău e la un pas de distrugere, dacă vrei să-l salvezi, ia-l imediat din mâinile lui Potato”.

- Ce faci? Te joci de-a v-ați-ascunselea cu mine? De ce mi-ai furișat peștele în farfurie? N-am să-l mănânc.

- Ce comportare! L-ați fi mâncat cu siguranță, dar pentru că vi l-am oferit nu-l mai vreți.

- Sigur. Ce, eu n-am libertate de voință? Voi refuza orice-mi sugerezi. Dacă nu mă opun mereu cu multă sânguință, libertatea mea de opinie va fi complet distrusă. Chiar și așa, la ce-am ajuns – acum nu mâncați asta, puneți-vă ochelarii, nu vă îmbrăcați cu tunica asta – de ce să accept exploatarea asta ... de ce?

- Bine, serviți-vă cu ce doriți.

- Nu, niciodată. Când spui să mă servesc singur insist să fiu servit. Amuzat tare, Mahadev chicotea singur.

- Banamali al meu apreciază lucrurile astea și mai bine ... Ei, hai să ne mutăm. Vrei să stai liniștită ca să-ți fac portretul? Dar nici nu spera și nici n-ai teamă că va arăta cumva ca tine.

- Am auzit odată o poveste depre un om foarte urât care a plătit o grămadă de bani unui mare pictor pentru a-i face portretul. După asta, când a mers să ridice portretul s-a infuriat rău văzându-l. “Asta e pictură?”, zise turbat de mânie. “Indiferent de cât de mare artist ai fi, asta e o lucrare de artă foarte proastă!” “Ce să fac?”, a ripostat pictorul, “trebuie să admiți că tu ești o lucrare a naturii foarte proastă”.

Poetul s-a uitat la mine amuzat.

- Auzi, n-o să spun niciodată așa ceva despre tine. Niciodată, nici măcar de-ar fi adevărat ... mă voi controla, chiar de-mi trece prin minte.

Fredona un vechi cântec bengalez:

*În bezna nopții de Sravana*<sup>19</sup>,  
*Plouă norul întunecat,*  
*Picură rimjhim, rimijhim*<sup>20</sup>  
*În noaptea de Sravana ...*

<sup>19</sup> *Sravana*: lună din calendarul bengalez (aprox. 16 iulie.-15 august), a doua lună din anotimpul ploilor [n.tr.].

<sup>20</sup> Sunetul căderii ritmice și încete a ploilor, onomatopoe [n.tr.].

- Imediat ce ai plecat m-am întors în camera mea de sliclă. Mă gândeam că voi asculta răpăitul ploii. Ce ploaie torențială! Dar nu numai că Dumnezeu mi-a închis ușa<sup>21</sup>, ai mai închis-o și tu repede. Îmi pierd timpul lenevind, dus pe gânduri – “în bezna nopții de Sravana – plouă norul întunecat ...” ce-i aia? De ce aduni rebuturile acestea de hârtie?

- Nu-s rebuturi, sunt bucăți de hârtie cu poemele scrise de mâna dvs.

- Ah! sunt pentru muzeul tău. Ești fără speranță de îndreptare! Încontinuu adunând bucăți de hârtie ... sau de papuci rupți ... bucăți de haine ... faci colecție de gunoaie. În cele din urmă casa ta se va transforma în Belur Math<sup>22</sup>! Pe lângă asta mai ai și jurnalul acela al tău, unde aduni toate conversațiile noastre îmbucățite. Nu-i rău dacă-ți transformi casa în muzeu, dar te rog, te implor nu-ți transforma viața într-un muzeu, asta-mi e umila mea rugăciune, cum spuneam în *Kshanika*<sup>23</sup> - “*Să se termine tot ceea ce-i de terminat ... nu te întoarce să culegi florile împrăștiate din ghirlanda ruptă*”.

- Ei și, ce pierd ... chiar de-mi transform viața într-un muzeu?

- Pierzi mult, te ruinezi complet! Nu vreau să fiu o mumie într-un muzeu. În cele câteva zile cât am fost cu tine, e destul dacă vă pot face fericiți, de ce v-aș îngreuna viața cu amintiri? E bine dacă te bucuri să-ți amintești zilele acestea; dacă amintirile acestea te fac fericită, e și mai bine – dar nu o povară, nu o greutate, nu vreau să devin piatra de mormânt a vieții tale. Te avertizez clar, altfel o să ne certăm grozav.

- Am împărțit poemul în două părți. Treci peste el cu grijă și, dacă nu te superi, copiază-le ... nu, nu ... nu e bine ... te fac să muncești prea mult. Voi sunteți cu toții așa de drăguți ... e corect să vă pun să copiați poemele astea de un yard și jumătate? ... bine, dă-mi-l, o să ți-l citesc odată. Știi că înainte de a veni aici, pentru foarte multă vreme, nu mi-am citit poemele nimănui? Chiar de e doar un fragment vreau să-l auzi ... ți-l recit ... asta nu se mai întâmplă prea mult

<sup>21</sup> Făcea aluzie la scăderea auzului care se abătuse asupra lui de curând.

<sup>22</sup> Belur Math, templu, sediul ordinului monastic al Ramakrishna Mission and Math [n.tr.].

<sup>23</sup> Carte de poezii numita *Kshanika, trecătoare*.

zilele acestea. Spre seară, oamenii obișnuiau să vină acolo ... făceam politică, aveam discuții literare ... nu că noi n-am avea o grămadă de discuții pe subiecte diferite, dar atunci era altfel. Acolo, zilele nu păreau să aibă sentimentul de vacanță, ca aici ... scriu ceva și-l chem pe *Bāngāl*<sup>24</sup> și-l rog să-mi copieze ... dar nu strig pe nimeni să vină și să mă asculte recitând ... o! ei bine, “*Am scris din belșug, ca acum să văd că-s goale, nimic mai mult decât baloane colorate pe hârtie*”, încheie cu unul dintre poemele lui mai vechi într-un cântec monoton.

- Ce veți citi azi?

- Ce-mi vei permite.

- A! sau ce vă dictează libertatea dvs. de voință, nu-i așa?

- Nu, ... aici nu e vorba de libertate, aceea e legată de ceea ce am să mănânc, dacă stau în camera din față sau pe terasă, și alte asemenea treburi delicate. Tu ești aici audiența mea, așa că libertatea de a alege este a ta.

- Atunci va trebui să citiți câteva poeme.

- Da, așa voi face, și te și provoc să-mi spui care de unde e.

- N-o să fiți capabil să învingeți, mai degrabă voi câștiga, ... ei bine, ziceți-mi: “*femeia vrea să te însoțească în carul de luptă. Ea va hotărî săgețile de luptă pentru tine*” – de unde e?

- Serios? De unde-ai luat-o? Nu-mi pot deloc aminti că eu aș fi scris-o. Trebuie să fie dintr-unul din poemele tale preferate ale poezilor moderni.

- De-ar fi putut ei scrie astfel i-aș purta pe umeri.

- Ascultă, nu te duce atât de departe – n-aș fi capabil să suport atâta.

- Nu vă amintiți *Bichitritā*, e de acolo – “*Oh, feciorule prinț, te-așteaptă femeia; ți-a adus apă sfințită pentru încoronare*”.

- Cartea asta s-a cam uitat, nici eu nu mi-o amintesc prea bine ... e greu să te înving, la fel și pe stăpânul cel mare.

Mishtu apăru tropăind:

- Bunicule, cântă!

<sup>24</sup> Lit. bengalez, aici se referă la secretarul lui.

- Uită-te la ea, cum intră, cum zice: “Cântă!” – vocabularul fiicei tale e destul de redus ... fie “dă-mi o ciocolată” ori “cântă” ... ce să-ți cânt, draga mea?

A început să murmure un cântec admirabil: “*de ce mi-s ochii plini de lacrimi ... în lacrimi*”; cum patosul cântecului îi acapara inima, zise: “Nu, cântecul ăsta nu-i încă pentru tine ... o să fie, peste o vreme ... acum e vremea mamei tale pentru cântecul ăsta ...” continuă însă să-l cânte privind spre norii albi pufoși ce pluteau pe malul deșertăciunii: “*ca și cum mi-aș aminti din senin ceva ... nu-mi amintesc deși îmi amintesc ... tăcere dulce de jur împrejur ... și doar inima mea plânge ... iar inima-mi se ofilește ... de ce mi-s ochii plini de lacrimi – lacrimi de nestăpânit?*”

- Care-i treaba? La ce gândești cu atâta jale?

- Sunt uimită. Că sunteți în camera asta, că stați în scaunul acesta, că vă aud cântând – n-aș fi sperat la atâta ... obișnuiam să visez, dar cine-ar fi gândit că visul acela mi se va realiza? Sunt, pe drept, uimită.

- Și de ce ești tristă? În viață se întâmplă multe nenorociri pe care nu le putem prevedea.

- Ei, am spus eu asta?

- Zi-mi, cum să-ți înțeleg eu gândurile? Nici zeii nu le pot înțelege, cum se zice – zâmbind cită un proverb sanskrit – “caracterul femeii și norocul bărbatului depășesc înțelegerea zeilor”. Te pun o grămadă la plată... Îți voi picta ceva ca să mă scot pe azi... ăsta-i legământ!

- Fără îndoială, aș fi bucuroasă să primesc o pictură, dar de ce vreți să vă achitați datoriile? De ce să nu fiți un pic dator?

- Asta nu se poate, nu știi că se spune că poezii sunt foarte mândri?

- Ce-i de spus asta au văzut vreodată un poet?

- De ce? Tu crezi că poetul pe care l-ai văzut n-are mândria lui? Tu nu știi, dar era o vreme când compatrioții mei mă considerau cu nasul pe sus și era și ceva adevărat în asta. Nu m-am apropiat prea tare de nimeni ... când vin oamenii, îmi place să vorbesc și să povestesc ... îmi place, toate îmi plac, dar firea mea mă ține la distanță ... obișnuința bengalezului de a deveni familiar doar în câteva clipe cu oricine – “ah, fratele meu, vino, hai sezi și fumează aici ...” N-am făcut niciodată asta. Mi-a displicut. Pe vremea mea

era obiceiul de a-i apropia pe oameni printr-un sentimentalism bulbucant. Am rămas mereu la distanță și n-am putut niciodată deveni un adevărat indigen... nici nu mi-am dorit-o.

Cu gândurile departe, s-a oprit. După o vreme:

- Îmi amintesc Mișcarea Swadeshi<sup>25</sup>. M-am alăturat muncii lor, dar nu m-am putut ține; întreaga atmosferă, încărcată de sentimentalism, a devenit sufocantă. Țineau cuvântări ... adevărata mamă e patria mamă ... *mati*<sup>26</sup> nu e decât *mati* și aproape că umpleau locul de lacrimi. N-am putut suporta, n-am fost niciodată de acord cu așa ceva. E rar la noi să dai de o personalitate dâră, mână de un ideal adevărat, ferm, cu un raționament sănătos și perspectivă convenită. Mi-a fost de folos să înțeleg cât de superficială putea fi acea pălăvrăgeală sentimentală. Știi ceva despre masacrul din Jallaiawala Bagh<sup>27</sup>? ... Veștile n-au ajuns încă în colțul ăsta de țară. Nu-mi pot aduce aminte prea bine, am aflat prin ai lui Chowdhury, dar simt și acum agonia prin care am trecut atunci. M-am gândit într-una – nu-i nici o cale de ieșit din asta? – Nici un leac? N-avem nimic de răspuns? Nu putem face nimic? Dacă trebuia să ne resemnăm și la așa ceva, viața devenea imposibil de trăit. Așa că am scris scrisoarea aceea. Mi-a luat timp; la patru dimineața am mers la culcare. N-am zis nimic nimănui, nici măcar lui Rathi ... știam că nu e bine să discut despre asta... Mă și temeam că vor încerca să mă oprească. I-am cerut lui X să pornească o mișcare de protest în toată țara. La vremea aceea el negocia

<sup>25</sup> Mișcarea Națională Indiană [n.tr.].

<sup>26</sup> *Ma* în bengali înseamnă "mamă" [*ti* este articol nehotărât –n.tr.]. *Mati* înseamnă și "mama" și "sol".

<sup>27</sup> Mai cunoscut ca *Masacrul din Amritsar*, masacrul din Jallaiawala Bagh a avut loc pe 13 aprilie 1919 când armata engleză a deschis focul asupra unei adunări formate din copii, femei și bărbați neînarmați. Intenția, exprimată de Generalul Comandant de brigadă R. Dyer, a fost de "a-i învăța pe maronii o lecție". Focul a durat 10 minute. În ciuda faptului că orice adunare publică fusese interzisă de către englezi, mulțimea s-a adunat, cum o făcea de 200 de ani, la un festival religios. Autoritățile britanice au raportat 379 de victime în timp ce din multe alte surse se vorbește de 1000 de morți și în jur de 2000 de răniți. În cele din urmă, Masacrul din Amritsar a devenit catalizatorul mișcării de independență indiene. Ca protest, Rabindranath Tagore a înapoiat titlul de cavalier conferit de regina Angliei, ceea ce a fost considerat o mare jignire adusă coroanei [n.tr.].

ceva cu guvernul și spera ca ceva mare să iasă din asta... n-a fost de acord să facă ceva. ... mai târziu, sigur, a făcut din incidentul respectiv o platformă a acțiunilor sale politice și a ținut cuvântări în toată țara. Nici nu pot să-ți spun ce șoc am avut. Cu siguranță că nimic nu putea să iasă din cuvântările acelea. Dar a nu protesta împotriva nedreptății la momentul acela e ca și cum ți-ai face singur nedreptate. Să taci, când inima ți se revărsă de protest, din prudență; și să vorbești despre acel incident doar la momentul potrivit – nu-i și părerea mea. Am amânat până am scris scrisoarea aceea și nu mi-a păsat deloc de consecințe. Mă simțeam strivit de o durere stearpă și nu aveam altă cale de a o evita. Ei (englezii) au considerat-o o mare insultă. În Anglia, chiar la multă vreme după asta, am observat că oamenii n-au putut să uite. Era o jignire adusă reginei. Englezii sunt foarte loiali. Iar refuzul meu de a mă supune reginei i-a durut mult. Am scris-o tocmai pentru că știam că o să-i doară. De n-am fi fost în stare să facem nimic - cât de infime și lipsite de valoare erau protestele lor inutile; așa m-am gândit să fac ceva cât de mic și să-i doară mult – am văzut că au ținut minte pentru multă vreme - "*cine-i acolo ... cine stă acolo în întuneric?*" murmura un binecunoscut cântec al lui – "*Acoperindu-ți fața cu un voal întunecat, cine ești tu care stai singur în curtea mea?*"

- Nimeni nu-i la fel de iubitoare de poezie ca mine.

- Ah! tu ești Mashi, atunci ar trebui să-ți cânt asta: "*cine apare cu părul zbârlit și privește sfioasă cu ochi tânjitori – ah! cine-i aceea plină de dor?*".

- Asta ce-i? zice Mashi plimbându-și ochii peste tot. Nu s-a aprins încă nici o lampă? N-a adus nimeni o lampă? Azi nu avem nici o lectură?

- Sigur că avem – imediat ce ieși din meditație și te ridici de pe pielea de cerb și-ți aduci aminte de noi muritorii! Te așteptam cu toții!

S-a citit "Leagăn", "Dimineața Blajină" și "Jurământul călcat". S-a aprins o lampă în spatele scaunului. Lumina, reflectată prin părul lui alb mătăsoș, se răspândea ca un halou în jurul capului său. Răsfoia un volum de scrieri alese și, zâmbind în sine sa, zise:

- Să vezi de nu-ți dau o lecție azi ... acum zi-mi, repede ... "*precum soarele peste dealul din apus, viața-mi întregă privește fără să clipească*"

- Ușor ... *“acea privești nemărginită, nețărnută, n-are hotar ... tu ești bolta întinsă dintotdeauna și eu întindera nesfârșită a pământului acesta ... între noi izvorăște lumina lunii de revărsare a bucurie ...”* e din *Mānasī* ... toată lumea o știe.

- Eu nu mă bag la încercările astea, zise Mashī care deja intrase în panică.

Poetul se uită la mine cu o sclipire în ochi:

- Nu, nu e bine din *Mānasī* ... am greșit, e prea simplu – acum spune-mi repede – *“Degrabă m-am adâncit în uimire, și de niciunde pungașul se vârî la pieptu-mi furându-mi inima”* ...

- De unde e? Furat de inimă, etc., fraze mieroase antice, nu se poate să fie scrise de dvs.

- Da, sigur, aia poți să zici acum! Nu știi și dai vina pe poem. Deci, tu zici că furatul inimii e o poveste a trecutului? Zilele astea nu se mai întâmplă astfel de nenorociri? Ți-am sfârâmat mândria acum. Uite ... nu-i nici dintr-o carte neînsemnată; e din *Chitrā*. În timp ce răsfoia paginile cărții, fără să termine ce zicea, a început, cu voce răsunătoare, să recite:

*Azi, în toiul nopții,  
Mă voi juca cu propria-mi viață  
Jocul de du-te-vino –  
Îmi voi pluti barca peste valurile lumii  
Într-o veselie teribilă.  
Mi-am părăsit patul plin de vise, indolent.*

S-a oprit să explice:

- Asta e lupta sinelui împotriva minții. Din lupta acesta, din conflictul lor, răsare bucuria. Viața, astfel trezită, vrea să se reverse peste gânduri, fapte ... destul cu patul plin de vise ... mi-am părăsit patul indolent ... să nu-mi droghez viața cu opium și să adorm. Să ajungi să te cunoaști prin conflicte emoționale și intelectuale ... din jocul acela de conflict al sinelui apare bucuria cunoașterii de sine ... și trezirea vieții în împlinire.

*Azi s-a trezit viața în mine.  
Am păstrat-o tandru până acum într-un pat de flori.  
În patul acela viața obosită moțâia, împreunându-se*

*cu-n vis tenebros  
N-a răspuns atingerii, o salbă de flori  
Îi devenise povară de nesuportat.*

- Nu-s cele mai multe vieți așa? Ce zici? ... apatice, fără simțire ... O viață monotonă încarcerată în obiceiurile zilnice ... și azi vreau un altfel de joc cu viața.

După ce l-a citit, comentându-l ici și colo, l-a mai citit o dată în întregime. Citindu-l s-a ținut drept și neclintit în scaun ... șalul i-a alunecat de pe genunchi ... ținea cartea într-o mână, iar cu cealaltă gesticula în ritmul poemului. Lumina din spatele lui arunca umbra mâinii sale pe perete – încă mai pot vedea umbra aceea ridicându-se și coborând, în cadența poemului ... încă mai pot auzi vocea aceea care se rostogolea ca valurile mării.

*Ah, du-te-vino, du-te-vino,  
Lasă furtuna să zguduie oceanul fără margini.  
Mi-am găsit iubita.  
Cuprinderea mi-e deplină.  
Iubita mi s-a trezit la răgnetul violent al potopului.*

Emoționat, terminându-și lectura, cartea i-a căzut din mână pe podea – “ia-o!”. Am stat tăcuți. A luat o altă carte de pe masă, *Purabi*, și-a răsfoit-o pentru o vreme, și brusc a început iar să citească, făcându-ne să tresărim din nou.

*Ah, tu cel înspăimântător,  
Strălucirea ta a sfârâmat stăvila.  
Inima-i izbită de săgeata fulgerului  
Ce sfâșie păienjenișul visului.  
Cum mă tot întrebam să mă ridic ori ba,  
De-a dispărut orbul întuneric ori ba,  
Să-mi deschid ochii închiși or ba,  
Chiar atunci, oh, Rudra<sup>28</sup>, surla ta a răsunat.*

Îl mai pot încă auzi răsunând în lectura sa.

*Suflă, ah, răsună prin orișice por*

<sup>28</sup> Zeul vedic al distrugerii, nume al lui Śiva, al treilea personaj din trinitatea hindusă, alături de Brahmā și Viṣṇu [n.tr.].

*Al norilor înflăcărați ai bolșii senine  
De-odată trezit, cerul apusului roșește sfios.*

Și-mi mai aduc clar aminte de acea mantră, mesajul, care a trezit la viață și-a accelerat pulsul sutelor de patrioți și eroi care și-ai dăruit viața:

*În calea înălțării  
Aud o voce –  
Fără frică, fără frică –  
Cel ce-și dedică viața întreagă  
N-are sfârșit, n-are sfârșit.*

După asta a citit “Jurământul călcat”, poem bazat pe *Kumarasambhava*<sup>29</sup>, a lui Kalidasa, cu excepția capitolului al treilea. Acel capitol e foarte bun. A recitat din el:

*Oprindu-se o clipă sub greutatea sânilor,  
Înveșmântată în culoarea soarelui timpuriu,  
Cu podoabe din flori abundente,  
Se leagănă ca o plantă agățătoare nou înfrunzită.*

- Găsesc descrierea Himalayei făcută de Kalidasa foarte nepotrivită. E artificială. Mă întreb cum un poet atât de mare a putut scrie astfel și cum de este încă apreciată. Întreaga literatură sanskrită e poezie nefirească, încurcată și greoaie – în afară de *Sakuntalā* ar fi greu de găsit ceva cu adevărat bun în literatura sanskrită. Îți amintești *Rati Bilāp*<sup>30</sup>? Ce înfricoșătoare e! Cum ar putea cineva aprecia astfel de lacrimi forțate și artificiale? Îmi amintesc un scurt poem sanskrit în care eroina nu se poate privi în oglindă pentru că dacă-și vede reflecția, își aduce aminte de lună<sup>31</sup>, iar luna e foarte periculoasă pentru iubiții separați – luna și briza primăverii nu se potrivesc nicicum – și însinguratele doamne părăsite în dragoste ajung în ultima fază! Vai! și balivernele de genul ăsta se numesc poezie!

<sup>29</sup> *Nașterea unui prinț*, dramă sanskrită scrisă de Kalidasa în aprox. 600 ori 700 e.n.

<sup>30</sup> *Lamentarea lui Rati*, un capitol din *Kumarasambhava*, unde Rati, soția lui Cupid, se tânguie la moartea soțului ei, ars în flăcări de către Mahādev.

<sup>31</sup> Fetele frumoase întotdeauna sunt comparate cu luna.

- Măine să ne recitați din *Sakuntalā* – nu v-am auzit niciodată recitând versuri în sanskrită.

- Vai de mine! de-ar auzi tatăl tău de asta? Va crede că abuzăm. Pronunțarea sanskritei prin părțile astea nu-i corectă. Tatăl meu era foarte strict în legătură cu asta.

- Cum spui *Amṛta*? În stilul bengalez, bănuiesc.

- Bineînțeles că nu. Puteți să mă încercați.

- Nu ține acum. O să fii atentă. Ei bine, să lăsăm acum problema pronunțării; lasă-mă să merg în camera mea de sticlă ... Nu ți-e destul câte poezii ai auzit azi?

- Atunci de azi înainte o să citim poezii și proză odată la două zile.

- Foarte bine, sunt dispus să accept orice dorești. Sunt pe de-a-ntregul la dispoziția ta. Acum să merg la colțul meu.

- De ce să mergeți în camera de sticlă? Mai bine mergeți la culcare.

- Ah nu, aici îmi păstrez libertatea de a alege – libertatea totală!

Azi sunt uimită gândindu-mă cum noi, având o cunoaștere și o inteligență redusă, îi ceream să ne recite numai nouă – cum de puteam chiar cuteza să intrăm în discuții cu el! E, nu mai puțin, de mirare că și el era foarte încântat să ne recite. I-am menționat odată aceasta. Glumind, mi-a zis: “Nu știi, cu cât audiența mi-e mai nepricepută, cu atât sunt mai avantajat – sunt puține șanse să fiu prins cu mâța-n sac! Adevărul e că rolul poeziei este să-ți inducă o stare de plăcere; dacă citind-o ești fericită, e suficient! Cea mai potrivită cale de a înțelege poezia este delectarea; unii o pot face, alții nu, și nu e nimic de comentat despre asta. Pentru cel ce acceptă poezia, e simplu; dar pentru cel ce nu o poate face, nici o dovadă nu-l va convinge. Și de ce ar trebui convins? De aceea spun că dacă te bucură să o citești, nu are rost să te simți demoralizată, așteptând ceva mai mult decât aceasta”.

- Dar unii spun că plăcerea acesta pe care o simțim, care ne poate ține treji nopți la rând murmurând poezii, bucuria acesta – care este singurul refugiu din fața suferințelor vieții, e numai desfătarea nerozilor și e zadarnică, dacă nu suntem capabili să prindem sensul intenționat de poet.

- Nu sunt deloc de acord cu asta. La naiba cu sensul poetului, poezia poate lua o formă cu totul nouă în mintea cititorului. Există căi diferite de a o înțelege; cei ce o analizează și despică firu-n patru nu se apropie cu adevărat de poezie. Pentru a fi capabil să o înțelegi în totalitate trebuie să ai aptitudinea de a trăi bucuria pur extatică. Poezia se pierde în vehemența vivisechției. În cea mai mare parte, profesorii sunt cei ce o distrug – cei ce o adnotează și o explică în clase – “astfel, poetul a vrut să zică ...” – vai! Ce a vrut poetul să zică poți găsi doar în poem, nu în buzunarele lor. Ei se vâra peste fiecare cuvânt spre a găsi de ce a fost scris, care-i este adevăratul sens, sens pe care nimeni nu l-ar bănuși fără explicațiile lor. Ce folos au comentariile acestea? Dacă poemul e bun, este desăvârșit prin sine, sensul bucuriei și al frumuseții sale este inclus în el – dar dacă întrebi – critica n-are nici o trebuință? Sigur că are – iar adevărata critică este literatură – este o muncă creativă și nu de puțină valoare. Analiza însă este inutilă – e inutil să înveți de la un *pandit*<sup>32</sup> frumusețea unui poem. Am observat un lucru și anume că o minte nesofisticată poate fi cuprinsă de farmecul unui poem într-un mod în care cei ce o analizează nu reușesc niciodată. Ei și-au pierdut acea calitate a minții, sau poate n-au avut-o niciodată. Poanta este că poezia trebuie apropiată cu simpatie și emoție. Apoi cită o epigramă în sanscrită.

- Poezia e o domnișoară delicată, dacă se întâmplă să cadă pe mâinile celor răutăcioși, și-și rupe picioarele la fiecare pas, se unduie în îndoială.

Se apropiau ploile. Era luna iunie și nenumărate insecte ne invadau seara..., gâzele mari negre, din dorința lor nesățioasă de lumină, se azvârleau spre lampă. Mashî era înspăimântată. Într-o dimineață, în timp ce eram lângă Poet cu un suc de fructe, Mashî a apărut pentru a-i face plecăciune, așa cum o făcea în fiecare dimineață.

- Ascultă, Mashî, într-o vreme am studiat astrologie. Văd foarte clar că ziua asta se va încheia foarte rău pentru tine.

- Ce pericol? Spuneți-mi.

- Se poate oare știi? Dar musai ceva ghinion se arată.

După asta Mashî a continuat să întrebe pe toată lumea – “Ce-o să se întâmple?”

Seara, aproape de ora mesei, când mă pregăteam să-i dau medicamentele Poetului, am auzit dintr-o dată, venind din bucătărie, un țipăt și un zgomot puternic de vase căzute pe jos. Am alergat în sufragerie, unde am găsit-o pe Mashî urcată pe un scaun, înnebunită de-a binelea, cu masa într-o dezordine totală, în timp ce ceilalți – cei trei stăpâni, cum le spunea Poetul – mâncau fiecare, cu mare poftă, câte o gâză. Ulterior am aflat că erau făcute din ciocolată. Stăpânul cel mare le-a comandat special unui cofetar din Darjeeling, ca mai apoi, la hotărârea generală, să așeze una în farfuria lui Mashî, frumos acoperită cu un șervețel. Întorcându-mă în camera Poetului, l-am găsit râzând din toată inima.

- Mashî, nu ți-am prezis că azi o să ai o zi rea?

- Nemaipomenit! Și dvs. sunteți implicat în conspirația asta?

- Pe cuvânt! sunt și eu, nu-i așa? E groaznic, am mers prea departe de data asta – nu furniza povestea aceasta Asociației Presei, te rog, că sigur Poetul-Împărat<sup>33</sup> își va pierde tot prestigiul, mai ales într-o țară călăuzită-de-guru ca a noastră. De m-aș fi așezat pe pedestal, comportându-mă ca un adevărat preceptor, ținând predici din când în când, cine va pierde la afacerea aceasta? Cei ce se așează sus pe scară nu-și dau seama cât pierd.

El era preceptorul țării. Ne-a trezit din amorțeală în tărâmul înțelegerii clare, la bogăția și bucuria expresiei artistice. Bengalul s-a îmbogățit prin învățăturile lui, prin aroma gândurilor sale, și totuși nu s-a pus pe sine niciodată pe un pedestal, dornic să țină predici, ci a preferat să fie prietenul oamenilor, intrând în sufletele lor, plin de înțelegere la durerile și bucuriile, suspinele și zâmbetele celor ce-l înconjurau. Nu dădea nimic de-o parte, nu îndepărta nimic; accepta cu bunăvoință orice i se cerea să facă. Ne-a lăsat să fim cum eram, atât de diferiți de el, chiar dacă el era unul de-al nostru. Acum, după multă vreme, cu cât mă gândesc mai mult cu atât mă minunez de toate acestea. De aceea spun că el n-a fost doar preceptorul nostru,

<sup>32</sup> *Pandit*: [<sk.] erudit, înțelept [n.tr.].

<sup>33</sup> În India, Poetului i se mai spune și Poetul-Împărat, Poetul-Lumii, Marele Poet.

nu numai un mare scriitor, ci mai ales un prieten al oamenilor.

Cuvintele, cu sensurile lor limitate, par insuficiente să exprime felul în care personalitatea lui ne-a fost dezvăluită, cum îl vedeam și detașat și absorbit, în același timp. Oricât de absorbit ar fi fost de ceea ce scria, se putea rupe într-o secundă și ni se alătura. Îl interesau plăcerile sau durerile noastre, problemele noastre de zi cu zi, stând de veghe asupra noastră cu afecțiune și neliniște. Nu privea doar de pe marginea țărmlui, ci se avânta în mijlocul șuvoaielor vieților noastre, simțindu-le cursul. Și, într-o clipă, călătorea apoi în ținuturi îndepărtate. Într-o clipă vorbea despre subiecte obișnuite și îi desfăta pe toți prin conversațiile sale hazlii, ca în clipa următoare să cadă în tăcere, adâncindu-se într-o taină la care noi nu puteam spera să ajungem, care-i schimba imediat personalitatea, ca și cum o ușă s-ar fi închis, lăsându-ne pe noi toți în afara ei. Câteodată, în astfel de momente, noi simțeam, cel puțin eu simțeam, că n-aș putea rosti vreun cuvânt, chiar dacă ceva foarte urgent era de spus. Liniștea care emana din el în astfel de clipe nu poate fi transmisă cititorilor mei prin mijlocirea limbii. Câteodată, stătea nemișcat ore întregi, liniștea se lăsa peste copaci, peste grămada de tufișuri întunecate; în astfel de clipe toate zgomotele, chiar și cele din casă, dispăreau din simțire, ceva parcă mă atingea din tăcerea aceea absolută. În acele ore liniștite tânjeam să șed la picioarele *guru*-lui meu, dar la început nu mi-a fost ușor; oamenii obișnuiți ca noi nu o pot face ușor, avem nevoie de exersare pentru a sta nemișcați o perioadă îndelungată. Începe să te mănânce pe spate, îți amorțește un deget de la picior, te gâdilă ceva, forțându-te să vrei să-ți schimbi poziția. La început am fost uimită văzându-l cum stă nemișcat ore întregi, uitând de existența propriului corp. Așa îl găseam dimineața devreme, nemișcat, cu mintea departe, fără a băga de seamă gâzele care i se urcau pe mâini. Și intram în dilemă: să le înlătur sau să îl las netulburat. E imposibil de exprimat nu numai ce fel de persoană era, dar și modul în care eu l-am cunoscut. Pot pune pe hârtie conversațiile lui, dar cum aș putea explica acea elocvență a tăcerii, care era expresia cea mai adâncă a personalității sale, în timp ce ședeam acolo într-o companie de nedescris, plină de o bunăstare ce dejoacă orice descriere.

Voi menționa o astfel de particularitate a personalității sale – când își dorea ceva de la cei ce îl însoțeau, începea să gesticuleze, într-o limbă a lui. Făcea un semn; altă dată vorbea cu ei foarte liber și deschis, glumind. Dar dacă îi trebuia un pix sau o hârtie, n-ar fi folosit prea multe cuvinte. Mișca un deget, făcea un gest, nimic mai mult. Dacă cineva îl înțelegea și-i dădea ce avea nevoie, foarte bine, dacă nu, renunța. Era greu pentru cineva nou să îl întovărășească. Dacă era la masă și își dorea ceva dintr-o farfurie la care nu putea ajunge, făcea un gest să i-o apropie, dar dacă gestul nu-i era observat, renunța. Am auzit că fratele lui mai mare, un mare filosof, avea același obicei, iar semnele lui erau înțelese doar de servitorul lui. N-aș putea spune de ce frații se comportau astfel, dar poate adânciți fiind într-un gând nu doreau să-l întrerupă prin discuții mărunte.

Cât despre Poet, dacă dorea să fie atent la ce se întâmpla în jurul său, o făcea pe deplin, dar altfel mintea sa privind eternitatea nu-și dorea să fie distrasă de obișnuitele întâmplări trecătoare. Simțeam că nu o făcea intenționat, ci aceasta era firea sa.

Să dau un exemplu. O dată, așezându-se la masă pentru a mânca, *Potato-babu* s-a avântat în cameră vorbind incoerent:

- S-au apucat să semnalizeze din cealaltă parte a dealului și nu se găsește codul ... unde-i? ... repede, vă rog ... găsiți-l repede ...

- Așteapă, o să-l găsesc mai târziu, am zis.

- Nu, nu, du-te, te rog, m-a îndemnat Poetul. Cât pot să te aștepte? Pot să mănânc foarte confortabil și în absența ta. Ce, prezența ta face mâncarea mai gustoasă? Ce atâta vanitate?

Așa că fără să vreau a trebuit să mă ridic de la masă. Numai după două minunte l-am găsit pe terasă.

- Care-i treaba? De ce v-ați ridicat de la masă fără să terminați de mâncat? l-am întrebat. Nu mi-a răspuns. Am repetat întrebarea și mi-a spus:

- Ei bine, cum să mănânc – Mahadev a adus o farfurie de *luchi*<sup>34</sup> și, pe când mă gândeam să deschid borcanul cu miere, a apărut din senin Haripada, preferatul

<sup>34</sup> *Luchi*: un fel de lipie mică, prăjită în grăsime [n.tr.].



special al lui *Bouma*, Onorabilul Haripada, care s-a năpustit asupra lui, l-a smuls și dus a fost cu el cu tot.

- De ce? Extraordinar ! De ce-a făcut-o?

- Cum aş putea ştii de ce? – nu i-am analizat mintea. Ştii care e sinonimul begalez pentru psihanaliză?

Oricine în locul lui s-ar fi comportat altfel, l-ar fi rugat pe servitor să-i lase mâncarea care şi-o dorea, dar el nu s-ar fi ostenit să aibă o conversaţie inutilă.

Îmi amintesc un alt incident – am venit într-o dimineaţă la el, după ce îi pregătisem baia.

- Baia dvs. e gata.

- Ştii, sunt uimit la diferenţa de inteligenţă dintre Banamali şi Mahadev. Mahadev într-o vreme avea ceva judecată, dar acum s-a deteriorat complet. De cinci zile las prosopul lângă cadă, şi el îl ia mereu şi-l pune în cui, departe de mine. E foarte incomod, mă gândesc să renunţ la a mai face baie.

- Dar de ce nu-i spuneţi ce vreţi?

- De ce? De ce trebuie să-i spun? Când merge să cureţe baia, nu vede unde îl pun? ... o să aştept până o va face. Aşa îmi dau seama de inteligenţa lor. Se poate vedea cu claritate.

- Tare-aş vrea să ştiu de ce vă comportaţi astfel. De ce nu puteţi spune direct ce vreţi şi ce nu vreţi? De ce vă puneţi singur într-o astfel de încurcătură?

- Lasă, dragă, ce contează? De ce încurcături, de ce te îngrijorezi? ... Apoi începu să fredoneze un cântec din satirele lui, imitând un personaj care bătea toba pe o carte în timp ce cânta: “*Nu mă pot îngrijora de îngrijorările altora, oh, dragă, îngrijorările altora ...*” Care-i numele celui ce bătea toba pe carte? Bepin babu? Ai *Baikuntar khata*<sup>35</sup> aici? Îţi voi citi din ea.

- Ai crezut că mă pui la culcare, nu-i așa? Te-ai furişat tiptil după ce m-ai înfăşurat în cuvertura ta de mătase – am fugit în camera mea după 5 minute. De ce-aş dormi?

- Ce-ar strica dacă dormiţi un pic la amiază?

- Vătămare pozitivă. Poţi să-i spui degenerare a sufletului. Ți-am mai spus înainte. Ori de câte ori spui: “mergeţi la culcare” o să zic: “nu, niciodată”. Dacă nu ai

încerca mereu să te impui, ai reuşi, încetul cu încetul, să-mi vii de hac.

- Bine, ce să fac? Să vă aduc ochelarii – vreţi să citiţi?

- Nu, nici aia nu merge. Dacă-mi sugerezi să citesc, imediat mă duc la culcare. Nu-mi sugera ce să fac, în schimb dă-mi doar cartea aia burtoasă. Îmi plac mult cărţile acestea de călătorii. Ce multe-s locurile pe care nu le-am văzut! Câte feluri de oameni, cu înfăţişări atât de diferite, cu maniere şi obiceiuri diferite, şi obiceiuri sociale diferite. Ce întindere vastă e lumea asta – lumea necunoscută. Iar lumea cunoscută mie e atât de mică. Şi-a apropiat degetul arătător de cel mare şi mi-a arătat. Acum când mişcările mele se reduc, şi a merge din camera asta în cealaltă e ca şi cum aş merge în străinătate, călătoresc mental. Citesc cărţi, cu care stăpânii mei mă aprovizionează, şi nemişcat într-un scaun, călătoresc spre hotarul regiunilor necunoscute.

- Mai înainte “Cazul Nominativ” al tău a fost aici. I-am sugerat câte ceva, dar el e mereu pe fugă şi n-am înţeles dacă-i de acord sau nu. I-am spus: “Ia-ţi câteva zile libere şi hai să mergem cu toţii la Santiniketan”. Ştii că acum norii cei noi îşi vor aşterne splendoarea pe deasupra Santiniketan-ului? E ceva ce merită văzut. Ce prefacere minunată! – norii denşi se apropie, întunecând totul prin prejur, solul maroniu îşi schimbă culoarea în verde. Şi mai ştim şi noi un pic de ospitalitate, te asigur, veţi fi omeniţi cum se cuvine în mâinile lui *Bauma*.

- De ce spuneţi asta? am zis sărindu-mi inima de frică. Aţi primit vreo veste de acolo? Trebuie să plecaţi curând?

- Nu, nu încă. Nu ştiu exact când, dar într-o bună zi tot o să trebuiască să plec. De vreme ce am venit, trebuie să şi plec, altfel va trebui să mă apuc de făcut chinină. Şi vor începe să apară veştile în ziare cu litere de-o şchioapă - Strategiile Uimitoare ale Guvernului Englez – Rabindranath, prizoner în campusul din Mongpu. Apoi vor începe să-mi scrie ode, care să înceapă cu: “Vai! Rabindra Kabindra” şi Ramananda Babu (editorul revistei *Prabasi*) va trebui să le publice. E firesc să creăm atâtea probleme? Vai Doamne! de ce te-ai mâhnit atâtea?

- Doar mă gândeam ce bine ar fi fost dacă eram rude.

<sup>35</sup> Titlul satirei.

Se uită surprins la mine, lăsând de-o parte tonul hazliu de mai înainte.

- De ce? Pentru ce? Ce pierzi prin faptul că nu suntem rude? Asta-i tot ce poți spune după ce am citit atâtea poezie? Oamenii pot să fie înrudiți numai dacă sunt rude<sup>36</sup>? Ce ești tu pentru mine e mult mai mult decât asta. Dacă oamenii ar fi apropiați doar prin apropiere atunci Mahadev mi-ar fi cel mai apropiat. M-am separat de-a lungul timpului de cei printre care mi-am început viața. Tot Santiniketanul e plin de oameni care nu-mi sunt rude, dar cu care nu sunt nici neînrușinați. Unde sunt oamenii printre care m-am născut? Printre ei sunt mulți cărora nu le pasă deloc de mine, dar nici mie de ei. Mai apropiați mi-au devenit oamenii străini, dar nu e deloc rău. Când tu, care nu-mi ești rudă, mi te apropii și-mi arăți atâtea afecțiune, respect sincer – n-aș putea să ignor asta – le accept ca pe un dar omenesc. Mi se topește inima, nu știu cum de merit toate astea – am primit de la voi destul, mai mult decât am nevoie – nu mă pot plânge de nimic. Știi de ce scriu maldăre de scrisori fără rost? Dacă cineva e fericit să primească un rând de la mine, cum aș putea să n-o fac? Dar stăpânii mei nu înțeleg asta. Știu că adesea mă obosesc prea mult dar nu pot spune că sunt ocupat și că n-o pot face. Marea iubire pe care voi toți mi-o dăruiați este pentru că sunt un poet mare? Ce înseamnă pentru tine că sunt un poet bun? Am primit multe, și aici și în străinătate. Mulți poeți au avut șansa de a primi laude și premii – chiar și premiul Nobel are o valoare limitată – dar această afecțiune spontană, inestimabilă este rară, să nu-ți închipui nici o clipă că n-o prețuiesc.

- Pot acești *Baburchee*<sup>37</sup> găti *sukta*<sup>38</sup>? Preparatele acestea nu stau în puțința lor ... zilele acestea voi aveți o mare varietate de provizii pentru multe fantezii culinare ... dar gătitul nu mai e cum era ... ei bine, deunăzi au pregătit dulciuri cu griș, dar mai sunt ele cum erau mai de demult?

<sup>36</sup> În bengali, cuvântul *ātmīya* înseamnă “de suflet” și se folosește cu sensul de “rudă”.

<sup>37</sup> *Baburchee* – bucătar instruit să pregătească mâncăruri străine și urbane.

<sup>38</sup> *Sukta* – o specialitate bengaleză cu gust amar.

- Adevăratul motiv e în lăuntru dvs. – dulciurile sunt probabil exact ca cele de demult, dar amintirile din trecut sunt dulci și aceea vă fac să simțiți că și mâncarea era mai bună.

- Poate, nu-i imposibil – motivul e în lăuntru meu. Ah, mâncarea aceea gătită de *Baithān* sus pe acoperiș a fost ca nectarul. Mă lua peste picior mereu – n-am înțeles că așa își arăta ea afecțiunea – mă rușinam și îmi părea rău. Mă gândeam cum să mă schimb ca să nu mai rădă de mine. Când toți mâncam împreună deodată o auzeam: “Uitați-vă la Rabi, mănâncă exact ca “el”<sup>39</sup> – și mă simțeam foarte rușinat – era de fapt un compliment să mănânc ca “el” – un compliment foarte măgulitor. Și mai spunea: “Rabi e mai închis la culoare ca noi toți – nu e prea chipeș – are o voce cam ciudată – n-o să poată cânta niciodată. Satya cântă mult mai bine decât el”. Dar doar se prefăcea. Știa ea! Dar nu ar fi admis că sunt capabil să scriu sau că aș fi putut s-o fac vreodată. Bihari Lal era preferatul ei. Vedea în mine o singură calitate – aceea de a tăia frunzele de betel foarte bine. Zicea: “Rabi taie frunzele de betel atât de frumos!”- dar asta era o șmecherie a ei să mă facă să o fac bine. Vai! tu te-ai lăsat de tăiat? Așa cum azi tu îți ocupi mâinile cu andrele și lână, noi ni le ocupam cu betel și *janti*<sup>40</sup>. Dar n-am reușit să-i ajung până la așteptările ei legat de betel! Dacă mă întorceam de la școală și n-o găseam acasă mă mârșeam rău. Îmi spunea zeflemitor: “ce, trebuie să renunț la îndatoririle mele sociale pentru tine?” O săcâiam mult cu capriciile mele copilărești. După o vreme, toată drama de la etajul al doilea s-a încheiat<sup>41</sup>. Drama vieții continuă – capitol după capitol. Sunt uimit când mă uit înapoi, scena se schimbă mereu, iar acum se apropie de lăsarea cortinei ... și așa stând lucrurile, hai să mergem să mâncăm delicioasa *ambrizie* gătită de Onorabilul Haripada.

Obişnuiam să ieșim cu mașina prin împrejurimi. Insista mereu să-și pună pe cap o căciulă neagră, chiar dacă

<sup>39</sup> Se referă la Jyotirendranath, soțul ei. Soția nu-i spune pe nume soțului, folosește un pronume în schimb.

<sup>40</sup> *Janti* – cleștele de tăiat nucile de betel.

<sup>41</sup> Soția lui Jyotirendranath, fratele mai mare al lui Tagore, care s-a sinucis [n.tr.].

mergeam foarte aproape. Spunea: “În lume, orice națiune, își acoperă și capul și corpul, în afară de bengalezi. Pe vremea mea, mai ales în casa noastră, exista o mare disciplină în astfel de lucruri. Nimănui nu i se permitea să iasă din casă jerpelit, sau fără o ținută corespunzătoare”.

Când plecam cu mașina noastră mică de-a lungul drumului șerpuitor, umbrit de frunzișul luxuriant al ferigilor-umbrelă, el privea pădurea cu multă curiozitate. Lumina amurgului cădea pe pielea lui strălucitoare, iar fruntea încadrată de bordura căciulii îi strălucea ca o piatră prețioasă. Vorbea câteodată cu voce liniștitoare, precum avea obiceiul, ori de câte ori era afară din casă, întrebându-ne despre numele plantelor agățătoare care se legănau și ale copacilor. Și stând lângă el simțeam un val de mirare, făcându-ne să ne dăm seama de marea noastră șansă. Acesta este Rabindranath – cunoscut lumii întregi, cea mai mare personalitate a timpurilor noastre, care a interpretat mesajul antic al acestei țări și a ridicat-o în lume. Și a venit în pădurea aceasta greu de pătruns și stă lângă mine în mașina mea șubredă, mergând prin drumurile împădurite, fără nici o pancardă de bun venit, fără preamăriri de primire, fără adunări, unde dai doar de foșnet de frunze ofilite. Și simțeam o strângere de inimă la gândul celor ce-și doreau să fie cu el, să cunoască bucuria și farmecul prezenței sale, dar nu aveau șansa. Oricine îl poate cunoaște pe Rabindranath, poetul și scriitorul, prin scrierile sale. Însă frumusețea spiritului ce radia din el nu era accesibilă multora, și nici posterității. Așa gândeam în astfel de momente fericite.

Odată, după ce ne-am întors dintr-o astfel de plimbare cu mașina, el s-a așezat într-un scaun pe terasă. Amurgul se adâncea în noapte.

- Doamnele moderne ale timpurilor noastre, adică cele extravagante de moderne, obișnuiau să poarte un fel de pălărie, din care la spate cobora o trenă ... adu pălăria mea maron, te rog ... ia-ți colierul de la gât și prinde-l de jur împrejurul pălăriei ... acum pune-o pe cap. Mă întreb mereu de ce hainele nu se prind cu bijuterii ... aia ar fi o modă nouă ... în loc de butoni, la mâneca cămășii să pui perle.

- Ei, nu-s sigură ... cum să stau în halul acesta acum ... dacă vine cineva ... ce-o să zică oamenii?

- Cine ce-o zice? O să creadă că e o modă nouă.

Nici n-a terminat bine vorba și-au apărut doi domni. Am luat-o la goană. Întorcându-mă după o vreme, i-am găsit vorbind în șoapte, iar Poetul, care știam că nu-i poate auzi, pe dibuite intra în conversație. Față de străini era de obicei reținut. De aceea cineva din familie trebuie să fie de față. Cea mai mare problemă era că în fața lui vocile celorlalți se stingeau – îi respecta liniștea și cea mai zgomotoasă voce.

- Ei, la ce-ai zbughit-o așa? O iei la fugă și mă lași singur? Am fost la ananghie, n-am știut ce să fac cu ei... N-am auzit un cuvânt din ce ziceau și n-am nici o idee dacă vorbeau despre literatură sau despre Subhas Bose. Dar a trebuit să zâmbesc și să tot zic: “Da, chiar așa”. Au plecat gândind că Rabindranath e de acord cu ei la orice spun. Mă gândeam că dezastrul ăsta nu s-ar fi întâmplat de nu te găteam cu pălăria aia... știi sunt unii, chiar din familie, pe care nu-i pot auzi deloc, în timp ce pe alții, chiar de vorbesc foarte încet, îi aud foarte bine.

- Pe mine mă auziți?

- Mai mult decât am nevoie! Ce bine-ar fi fost să fi auzit mai puțin!

- E periculos. Câteodată auziți și șoaptele.

- Problema e că aud tot ce tu nu vrei ca eu să aud.

Faptul că auzul oamenilor e limitat e mare avantaj și ne scapă de multe necazuri. Altfel, dacă tot ce se spune pe la spate ar ieși la iveală, societatea s-ar prăbuși.

*Cum mi-ai atins sufletul,  
Ah, vrăjitor al inimii mele ...  
Cum îmi răsucești inima,  
Știi tu, doar tu știi.  
Cântecul ce-l cânti în inima mea  
Știi tu, doar tu știi.  
Privirea ta care mă privește  
Știi tu, doar tu știi.  
Cântecul tăcut pe care-l cânti,  
Mi-a vrăjit inima,  
Știi tu, doar tu știi ...*

- Neliniștile nu trebuiesc încurajate. Imediat ce o supărare se împietrește în încruntare, alung-o. Privește diversitatea lumii de la distanță, cu zâmbetul pe buze. Cursul vieții nu stă în mâinile mele, eu sunt singurul care stau în

puterea mea. Trebuie să mă creez, să-mi dăruiesc suferințele pe care le-am îndulcit și durerile pe care le-am transformat în binecuvântări. Viața aceea tranzitorie, ce se evaporă în infinit, are o mare valoare, nu se potrivește să ne-o pierdem în încercări zadarnice rănindu-ne dureros – aceea înseamnă autoînfrângere – în plus, micile dureri și plăceri care se tot deschid tropăindu-ne sufletele, dacă le arunci pe canvasul lumii vei vedea într-o sclipire că vor dispărea ca jocurile umbrelor. Mai înainte Manomohan a venit și mi-a adus vești despre suferințele din China. Și mai apoi mă gândeam cât de nesemnificative sunt toate durerile noastre în comparație cu această flacără de sacrificiu a unei suferințe sfâșietoare. N-ar trebui poate deloc luate în seamă. Și totuși, noi le amplificăm, le facem să crească la fiecare pas. Unde poți găsi o potecă doar cu flori? Trebuie să-ți croiești drum cu o față zâmbitoare, ridicându-te deasupra sorții prin strădaniile proprii. Ce poate omul obține e “doar atât”, dar nu e limită la ce omul poate cere. Din acea dorință nelimitată, mereu simțim că n-avem nimic, că n-am primit nimic. Dar oare acel “nu” este atât de mare încât să-l reducă pe “da” la nimic? Fericirea noastră depinde de fiecare dintre noi. Ce deja avem ar trebui să ne fie destul ... să ne continuăm drumul cu față zâmbitoare și inima mulțumită. Ori de câte ori mintea îți e astfel roasă fă-o să gândească: “bucurie, bucurie supremă, binecuvântare supremă, cea mai înaltă satisfacție”. Îți spun toate acestea nu pentru că vreau să-ți țin o predică, ci pentru că vreau să te văd fericită și netulburată. De la cei care-mi sunt dragi vreau un singur lucru, să scape de propriile cătușe. Dacă mă asigur că în influența pe care o eman există hrană și sănătate mă simt împlinit pe deplin.

Înainte de a sfârși de vorbit, Mashi a intrat în cameră.

- Puțin mai înainte v-am auzit cântând, dar v-ați oprit înainte de a putea veni – ei, asta-i soarta mea – doar întrezăresc lucrurile bune, însă nu durează.

- Mashi, cuvintele tale sună prea patetic. Inima Poetului e mișcată – trebuie să-ți cânt toată *Gita-bitan* numai pentru tine. Mai mult, i-am ținut nepoatei tale o predică lungă și profundă – îmi pare rău pentru ea. Mă pot compensa printr-un cântec pentru ea. Ei bine, aprinde lumina:

*Moartea mea îți va fi victorie,*

*Viața mea te va dezvălui,  
Durerea mea e un lotus roșu  
Ce-ți acoperă picioarele.  
Fericirea mea e o bijuterie ...*

S-a oprit pe neașteptate.

- Nu, nu-mi amintesc melodia – dar ascultă-l pe acesta – l-ai auzit înainte?

*Nu te voi vrăji prin frumusețe –  
Te voi vrăji prin iubire.  
Nu voi deschide ușa cu mâna,  
O voi deschide prin cântec ...  
Nu te voi împodobi cu ornamente,  
Nu te voi gătii cu ghirlande,  
Îmi voi atârna colierul de alintări de inima ta,  
Nu va ști nimeni cum vom dansa ca  
O furtună de valuri în lăuntrul inimii.  
Precum luna, voi înălța valul înfuriat  
de atracția luminii.*

În seara aceea a cântat mult. Era minunat că-l puteam auzi cântând liber zilele acelea. Dezamăgit că-și pierdea vocea, aproape se lăsase de cântat. Obişnuia să spună: “Dumnezeu mi-a dat odată voce, dar acum și-o revendică. Dacă veneai la timpul potrivit nu ar fi trebuit să mi-o ceri s-o fac ... pe vremea aceea ți-aș fi dat dureri de inimă cu cântecele mele.” ... În casa noastră obişnuia să cânte liber, câteodată spunând: “Azi vocea mi-a clară, se pare că o să pot cânta.” Seara aceea a încheiat-o cu un cântec:

*Fața aceea dulce viețuiește în amintirea mea  
N-o voi uita toată viața ...  
în vis ori la trezire.  
De știi sau de nu știi  
Fluierul tău cântă în mine doar pentru că  
tu viețuiești în inima mea.*

Azi, mai mult ca oricând, îmi amintesc vorbele lui. Omul vrea multe, dar ce primește e limitat. A trecut un an de când ne-a părăsit pentru totdeauna – dar nu vom câștiga nimic privind în adâncul abisului “Nu”. Faptul că odată a

fost cu noi, că fiecare zi din cei optzeci de ani s-a acumulat ca o avere de neprețuit în viața semenilor săi – aceea fericire să fie mai zgomotoasă decât toate celelalte negații. Farmecul pe care el l-a revărsat asupra vieții se va răspândi întotdeauna împreună cu durerea separării.

*De știi sau de nu știi  
Fluierul tău cântă în mine doar pentru că  
tu viețuiești în inima mea.*

- Febra Stăpânului-Casei crește, sunt îngrijorat.  
- De ce să fiți îngrijorat? A răcit, o să se facă bine curând.

- Sigur, și când se va face bine n-o să ne mai îngrijorăm deloc. Dar până atunci îngrijorarea doctorului este “cum să o vindec”. Faptul că sunt doctor mă face mai responsabil decât pe dvs. Nu “doctor” în lumea academică, ci medic. Credeți-mă, era o vreme când am vindecat multe boli grele. Mult timp am studiat homeopatia. Am avut multe cărți și le-am studiat în tot amănuntul. În Almora veneau oamenii la mine și am observat că homeopatia e foarte folosită. Dar e muncă foarte meticuloasă – trebuie să observi în amănunt simptomele – foarte obositor – am renunțat acum la ea. Acum folosesc medicina biochimică, e mai ușoară și foarte eficientă. Știți, dozele prescrise prin medicina alopatică nu sunt necesare – corpul refuză să le absoarbă ... de pildă, calciul ... cea mai mare parte din ceea ce ne este prescris nici nu se absoarbe în corp. Celulele corpului sunt minuscule, metabolismul și catabolismul lor sunt reglate cu mare precizie. Ce rost are să înghițim pastile pe care corpul le respinge? Mă gândesc câteodată că dacă mi-aș fi dorit aș fi putut fi un doctor bun. Nu-i destul să știi sau să ai experiență, un doctor bun are un instinct aparte. Dacă cineva se îmbolnăvește n-am liniște până nu se face bine. Am observat că mulți au ‘pielea groasă’ la asta, dar eu nu pot. Ah! exagerez puțin, o descriere prea realistă nu e necesară... de ce-ți pierzi vremea cu asta? I se dă doctoria la intervale regulate? Are o regulă, trebuie administrată la fiecare jumătate de oră. Vina voastră e că nu credeți că trebuie să fiți preciși în nimic.

- La ce vă neliniștiți? Totul e bine. Spuneți-mi ce ne citiți azi?

- Nimic. Azi voi citi despre medicina țesuturilor din cartea aia mică “Materia Medica”. E nevoie să ne îmborsăvim memoria din când în când, altfel totul se pierde. Acum, du-te te rog la treaba ta – nu-ți irosi timpul cu nimicuri, privindu-mă pe mine cum mănânc. Sunt destul de bătrân – cred că am ajuns la vârsta potrivită.

- Ce-o să faci cu poza asta – de unde-i adunat-o? Originalul e în camera ta, la ce îți trebuie o fotografie?

- Cât o să mai stea originalul în casa mea? E aproape gata să zboare.

- Ah! e gata de mult, dar n-a fost în stare s-o ia la picior. Toată țara, mai ales poezii, sunt nerăbdători să știe – cât încă? Dacă cineva rămâne, chiar dacă i s-a terminat mandatul, ocupând locul neabătut ... ce se întâmplă cu ceilalți? Asta e o existență excesivă și greșită.

- Nu mai vorbesc cu dvs.

- Ah! Ce fericire. Mă înfior numai imaginându-mi.

S-a uitat la poză pentru o vreme și mi-a spus zeflemitor:

- Încă n-am învățat să scriu fără pix ...

În mare grabă i-am adus un pix.

A scris:

*“Replica sinelui creată ca viață și formă se va duce, lăsând în urmă-i iluzia luminii și a umbrelor...”*

- E bine? Ce-o să faci cu Maya<sup>42</sup> aia? Umbre și lumină? Câte autografe n-am dat în viața mea! Le-am împărțit precum bomboanele la sărbătoare<sup>43</sup>.

- Mie n-ați vrut să-mi dați nici un autograf.

- Așa? Și cele aproape trei sute de scrisori pe care ți le-am scris? Alea ce-s?

- Scrisori? Ce scrisori? Trei, cel mult.

- Fățarnicia mea personificată! Vrei să spui că nu-s în stare să scriu scrisori? Uite-o pe Mashi. Ai vreo poză? Mă cert cu nepoata ta. Zice că nu-s în stare să scriu scrisori. Că ea scrie scrisori mai bine decât mine. Ce ai de spus la toate astea?

<sup>42</sup> Maya: iluzie. Concept de bază al filosofiei indiene semnificând realitatea iluzorie a existenței fenomenale [n.tr.].

<sup>43</sup> În timpul unor sărbători religioase se oferă zeităii bomboane, care mai apoi se aruncă pe jos.

- N-am ce zice! Când am spus asta?

- Poate n-ai spus-o încă, dar o vei spune în cele din urmă. De-aș rosti doar adevărul mereu cum aș mai putea fi considerat drept poet? N-am puterea imaginației? Trebuie să fim atenți să nu ne distrugem reputația. Mai bine, Mashi șezi aici și lasă-mă să-ți fac portretul ... Binecuvântat sunt că la sfârșitul vieții mele, muza aceasta se lasă prinsă. A început un nou capitol al vieții. Am privit lumea cu o viziune nouă, cu ochii unui artist. Nu mi-am arătat picturile acestei țări. Aici cei mai mulți nu știu cum să se uite la o pictură – mai întâi se uită să vadă dacă fețele sunt frumoase sau nu. Ar trebui să vadă dacă e sau nu o lucrare de artă și cum să exprimi ceea ce nu poate fi exprimat sau gândit. Trebuie dezvoltată capacitatea de a privi și e nevoie de un anumit instinct pentru a fi capabil să vezi o pictură. Nu oricine o poate face. De aceea nu mi-am dorit niciodată să-mi expun picturile aici. Au fost văzute în Paris.

Aici pot să citez ce a spus despre expoziția din Paris la o întâlnire pe care a avut-o în Ceylon, la scurtă vreme după convorbirea noastră:

“Am fost îndemnat de nepotul meu să-mi duc în Europa câteva dintre picturile mele, spre a fi expuse la Paris. Am cerut sfatul unui pictor renumit pe care l-am întâlnit în Franța. ‘Domule Tagore, în nici un chip să nu vă grăbiți la asta, pentru că oamenii noștri au crudul dar de a râde și nu trebuie să vă riscați reputația expunând în grabă’. Astfel, pentru moment, am renunțat. O doamnă foarte amabilă mi-a cerut să-mi aduc lucrările spre a le arăta celor mai buni critici de artă. Le-am pus la vedere pentru ei. Eu am rămas în camera alăturată. Mă temeam să fiu de față. Unul dintre ei a venit alergând spre mine și îmbrățișându-mă, m-a sărutat, cum o fac francezii. Mi-a spus: ‘Știam că sunteți un om mare, dar până să văd picturile dvs. n-am înțeles cât de mare sunteți.’ ...

Mi-a părut că visez. Niciodată n-am crezut să fie posibil.”

Citea din *Mahua*, o colecție de poezii de dragoste. Femeia îi spune bărbatului:

*Când vreau să te păstrez în colțul meu.  
Nu pot să te văd în desăvârșirea ta.*

*În zarva tumultoasă a valurilor sângelui meu,  
Ți se amestecă vocea și-i purtată departe.  
Du-te pe câmpul de luptă,  
Ia-ți scoica,  
Praful să se ridice în urma carului tău de luptă,  
Și dacă la sfârșitul luptei crude, moartea  
te va face nemuritor,  
Fie ca ea să vorbească și de izbânda mea.*

- Orice-ai spune, marele rol al femeii este de a-l inspira pe bărbat. Amândoi, și femeia și bărbatul, sunt incompleți unul fără altul, iar desăvârșirea ce apare prin unirea lor e foarte importantă în viață. Nu mă gândesc la sloganul sufragetei, privilegiile și libertatea femeii. Protestele împotriva in justiției sunt altă treabă ... Nu vorbesc despre asta. Spun că bărbatul nu se poate stabili cu hotărâre și fermitate în munca sa dacă viața lui nu e umplută de nectarul vieții femeii. Nu că există o anume pierdere atunci când nu se întâmplă, dar când se întâmplă, are loc împlinirea vieții. Adevăratul rol al femeii este de a-i fi însoțitoare bărbatului pe câmpul vieții. Și pentru asta nu trebuie țipat de pe acoperișul casei să-și ceară dreptul – nimeni nu i-l poate lua dacă și-l merită. Zic, rolul femeii este de a-l inspira pe bărbat în munca lui; și nu e lucru ușor. Lampa nu s-ar aprinde fără flacără. Ar fi putut Vivekananda să devină Vivekananda dacă n-ar fi acceptat dăruirea de sine a lui Nivedita? Simplul adevăr este că nu contează cine conduce și cine urmează – ce este important e ce poate să ofere cineva, și nu cum o face, ci ce anume dă. De ce-i nevoie ca femeia să lupte împotriva bărbatului? Pe drept, aici nu poate exista un conflict adevărat. Destinul lor este să se unească. Iar uniunea aceea este și mai intensă când deșteaptă o dorință pentru o viață mai bună. Să nu ne pierdem în limitele domestice. Când bărbatul e grozav, când își asumă responsabilitatea muncii, nu e lucru ușor să-l faci să fie statornic și grijuliu.

- Se pare că azi nu sunteți prea bine.

- Sunt perfect de acord.

- Ce se poate face?

- Mai nimic, scăunelul poate fi tras mai aproape de picioare și de nu-i mare deranjul un șal poate fi pus peste genunchii mei. E foarte lipsit de politețe să pun o doamnă să

facă toate acestea pentru mine. De ne-ar vedea cineva ar spune că nu am nici o manieră, nici un fel de cavalerism... dar de vreme ce deja ai făcut destule mai poți să-mi mai aduci și o găleată de pastile ... de fapt mașinăria merge prost ... cât o să mai poate funcționa? Până acum a mers foarte bine. Cine-o poate învinovăți dacă acum a intrat în *satyagraha*<sup>44</sup>? ... Am o singură rugăciune: “*Chiar dacă-mi iei totul, nu-mi lua și ochii. Dacă-mi iei ochii cine va mai putea privi frumusețea asta?*” Își aținti privirea spre dealurile abrupte. Revendicatorul tuturor darurilor mi-a luat vocea, corpul veștejit atârna deșelat gata să cadă la marginea drumului. Urechile sunt aproape duse, la fel tot ce-i os; lasă-mi ochii, ori cine-o să poată vedea lumea ta, prefericita ta lume?

- Ai copiat scrisoarea care am scris-o de dimineată? Lasă-mă s-o văd ... explică-mi un lucru. Văd că voi femeile aveți același scris de mână. Cum se poate? Toate scrieți la fel, cu litere rotunde. Dar bărbații scriu cu toții diferit.

- Nu poți spune că zilele acestea, de vreme ce toată lumea vă imită scrisul, toată lumea are același scris de mână.

- Știu, și unii chiar că scriu exact ca mine. Noroc că contul meu de bancă e gol altfel chiar m-aș fi neliniștit.

Mahadev aștepta.

- Care e intenția Majestății Sale?

- Masa e servită.

- Nu era o problemă, nu, nu era, de vreme ce n-am de gând să mănânc azi. În schimb, hai să mergem în sufragerie – pentru că n-am să pot citi, tu trebuie să-mi citești ceva.

Era un amurg cețos. O ceață deasă acoperea lumea de afară, cascada de lângă casă se umflase din cauza ploilor și se revărsa șuierător pe versantul de munte. Poetul ședea tăcut înconjurându-se de tăcere – doar mișcându-și regulat un picior. Stăteam în spatele scaunului său și puteam zări doar conturul părului său mătăsos, strălucitor la lumina lămpii.

- Ei, poftim, de când ai devenit așa de rezervată? Hai în față, de ce nu pui să cânte niște plăci de gramofon?

Am ascultat câteva din cântecele lui. El cânta încet deodată cu ele – “*Care-i jocul tău acolo în cer ... ai ascuns soarele în părul tău încâlcit ... Ce pictură e asta ce o pictezi pe pânza umbrei ...*”

- Jocul acesta se petrece în lumea de afară chiar acum, nu-i așa? Am pus un alt cântec. Spunea:

*N-am cerut nici un dar*

*Pentru toate cânturile pe care ți le-am cântat,*

*De vrei să le dai uitării, dă-le,*

*Când stele răsar pe malurile mării amurgului,*

*La acea adunare voi sfârși*

*Cu aceste puține acorduri ale cânturilor mele,*

*Dar toate cânturile ce tu mi le-ai cântat,*

*Cum le-ai putea uita?*

*Ți le vei aminti, ah poetule ...*

*În nopțile gângurind de ploaie*

*În briza primăverii ...*

Muzica nu se poate captura și finețea voalului care se întindea peste simțire, dispare precum ceața de nuanță curcubeului. Și astfel frumusețea serii se pierde. Mashi, repetând cuvintele din cântec, spuse:

- Oare chiar vă veți aminti?

Fața i s-a luminat. În ochii lui am văzut binecuvântare.

- Da, îmi voi aminti, cu adevărat îmi voi aminti inundația de verde a dealului înclinat din față, acel copac obraznic, oamenii dealurilor urcând și coborând poteca aceea de departe, ghivecele de mușcate de pe scări radiindu-și parfumul, insinuarea sugerată de lămpile amurgului, mi le voi aminti pe toate. Știu că o să-mi amintesc Mongpu.

- Mai înainte a venit Manomohan și cu ajutorul lui Potato mi-au explicat că luna septembrie e cea mai bună perioadă aici și că nu peste multă vreme cireșii vor înflori aici pe dealuri.

A cântat un cântec englez: “*Cireasă coaptă, Cireasă coaptă, coaptă, strig. Rotunjoare și frumoase, vino și cumpără!*”

- Aud că la vremea cireșilor înfloriți, împodobitul tău ținut păduros e foarte frumos. Aici aveți cireși?

<sup>44</sup> *Satyagraha*: sugerează rezistența pasivă, metoda folosită de India în mișcarea de eliberare.

- Da, avem câțiva, dar nu prea mulți. Copacii din amândouă părțile acelea înfloresc în același timp...

- Da, frumusețea cireșilor în floare nu e completă până nu sunt mai mulți laolaltă ... atunci faci foc în sobă? Foc cu lemne? Îmi place mult să privesc butucii arzând. Ei, trebuie să vin în septembrie. Voi vedea atunci fața neacoperită de nori a lui Mongpu.

- Mi s-a spus însă că puține sunt șansele de a vă vedea înapoi aici, că locul acesta e o temă răsuflată deja. Așa că nu putem să ne mai așteptăm la venire dvs. Așa cum faceți cu casele, când vă obișnuți prea tare cu ele, le găsiți banale și vreți să le schimbați ... tot așa și cu oamenii, când vă obișnuți cu ei, vi se par arhicunoscuți și neinteresanți și vreți să-i înlăturați. E drept?

Profund jignit la acuzațiile mele nefondate, ochii i-au scânteiat – dar, indiferent dacă era mișcat sau înfuriat, nu-și ridica tonul și nici n-ar fi vorbit fără demnitate. Se uită la mine pentru o vreme cu ochii îndurerați și întrebători și apoi puse:

- Asta numești psihanaliză? Nu poți să afli singură răspunsul la asta? E drept că lucrurile se învechesc, nimeni nu neagă asta. Dar poți spune că un lucru își pierde valoarea doar pentru că devine vechi și familiar?

Apoi, zâmbind, zise:

- Și despre case, ei bine, sunt casele și oamenii unul și același lucru? Oamenii nu sunt lucruri inerte ... Mințile lor sunt în mișcare, așa că legăturile dintre oameni sunt de altă natură decât cele dintre ei și scaune, mese, uși și ferestre! De ce nu le-ai spus că tu nu ești materie inertă? Toți te tachinează și tu le permiți s-o facă și suferi. Nu băga în seamă prostiile astea. Aproape sigur că voi veni în septembrie.

De multe ori, de la persoane insinuante, am auzit observații nefavorabile spunând că poetul era capricios, că cei pe care-i plăcea azi, îi înlătura mâine. Dar știu că acuzațiile acestea nu erau adevărate. Credința sa nelimitată în natura umană și optimismul său îl îndemneau să se încreadă câteodată și în cei ce nu meritau și, înțelegându-și greșeala mai târziu, iertarea sa era capabilă să treacă peste orice trădare a acestora. Ca poet, el crea omul și putea vedea ținuturile nescoase la iveală ale minții acestuia. Mă întreb câteodată cum de era capabil să suporte compania celor puțin

educați, oameni mediocri. Chiar și așa, pe cei ce nu erau în stare să intre într-o comuniune intelectuală cu el, el îi trata ca prieteni; discuta cu ei lucruri peste putința lor, dar nu l-am văzut niciodată să ignore complet opinia cuiva. Știm cu toții ce virtute extraordinară stă în capacitatea cuiva de a depăși barierele economice, intelectuale, ale educației și în puterea de a se apropia de om în goliciunea sa, și de a-l accepta drept om. Gândiți-vă că făcea parte din una dintre cele mai aristocrate familii ale Bengalului și avea înfățișarea unui Împărat. Dar dincolo de toate aceste, intelectul său, erudiția și genialitatea sa aparțineau unei sfere cu mult deasupra celor care îl înconjurau. Și în ciuda tuturor acestor calități el nu se uita, din vârful său, binevoitor la cei aflați în vale, ci așa cum râul coboară din înzăpezita Himalaya, tot așa din izvorul vieții sale curgea mereu o înțelegere iubitoare, o afecțiune fără sfârșit, un sentiment adânc de frăție spre toți ce-l înconjurau. Ce spun acum nu e exagerare poetică, ci adevăr. Nu e adevărat că oamenii îi deveneau "răsuflați". Mai degrabă cei ce ar fi devenit astfel aveau șansa, în prezența lui, să se învigozeze cu viață.

Îmi amintesc cum, fără nici o considerație, îi iroseam timpul, îl plictiseam cu micile noastre necazuri. Sute de oameni veneau să-l roage diferite favoruri. Sunt încă uimită de felul cum îi asculta pe toți și găsea timp și să-și facă propria muncă. Cel care a compus aproape două mii de cântece, a pictat două mii de tablouri, a scris douăzeci și șase de volume de literatură, a înființat o universitate internațională, a traversat lumea de câteva ori predicându-și chemarea, avea totuși timp să răspundă personal scrisorilor copiilor. Nici o scrisoare, indiferent cât de neînsemnată, n-a rămas vreodată fără răspuns. Mulți știau asta și adunau comori. Oamenii veneau, fără a se fi anunțat în prealabil și rămâneau ore întregi discutând ce-i interesa doar pe ei. El stătea calm, ca și cum nu avea nimic de făcut decât să asculte balivernele celor din fața lui. Munca sa era fără efort, ca și cum muncind, se juca.

O întâmplare îmi vine acum în minte. Încă de când aveam doisprezece ani aveam obiceiul de a mă așeza înapoia scaunului său, ori de câte ori aveam ocazia. Ședeam acolo ore întregi, absorbind strălucirea bunăstării ce se degaja în prezența lui. Câteodată își întindea mâna și-mi dădea o carte, sau vreun articol ce voia ca eu să-l citesc. Le lăsa să cadă



fără nici o ceremonie în poala mea; și inima mea începea să danseze gândind că el nu o uitase pe micuța din spatele său. Cei ce veneau nu mă puteau vedea de vreme ce scaunul lui mare mă ascundea complet. Odată, în Santiniketan, pe când stăteam astfel, a intrat la el cineva – Poetul era absorbit în scrierile sale, cu fața spre ușă.

- Poftim! Ia loc.

Vizitatorul a luat loc, plin de hotărâre, și a început să vorbească la nesfârșit. Nu părea a fi interesat să-l audă pe Poet, ci dimpotrivă vorbea doar de el și munca lui. Nu știu cât era de importantă munca lui, însă toată vorbăria sa îmi părea uscată și plictisitoare. Dar cel ce-l asculta îi răspundea calm, din când în când. În vocea lui n-am băgat de seamă nerăbdarea sau iritarea. Când să plece, vizitatorul spuse: “Sunt norocos că n-am fost prins de secretarul dvs. că nu m-ar fi lăsat să stau mai mult de trei minute.”

Imediat ce pașii omului s-au pierdut, Poetul îmi spuse:

- Ah, tu cea ascunsă, de ce n-ai ieșit de acolo ca să mă scapi? N-am reușit să-mi termin scrierea azi.

- Cum v-aș fi putut salva? Ați auzit remarca despre cei ce sunt autorizați s-o facă! De ce nu i-ați spus că sunteți ocupat?

- Inutil să-i spun că sunt ocupat ... putea să vadă singur că lucrăm. Dar, nu-i mare dezastrul ... când simt că o conversație nu merită să fie ascultată mă mut în mintea mea, și încep acolo altă treabă. De pildă, când S vine și nu se mai oprește oră după oră, trăncănind doar nonsens, nu aud nici jumătate din ce zice, și ce fac? Mă conectez minții mele și muncilor sale.

Azi îmi aduc aminte o altă întâmplare ce a avut loc în Jorasanko. În casa lui din Calcutta, Poetul citea una din prozele sale scurte în fața unei audiențe distinse. Era deja obosit de atâta citit și vorbit. În clipa aceea un domn tânăr a intrat în cameră. Fiica poetului și cu mine stăteam pe jos și tânărul domn nu avea loc să treacă. Nu era invitat, pentru că Poetul nu se putea niciodată relaxa sau mânca în fața necunoscuților. Dar acel domn a avut darul de a sta în picioare și de a aștepta, Dumnezeu știe ce. Doar stătea acolo, ca o inutilă ghilime fără nimic de pus în ghilimele. Noi, treptat, devenisem nerăbdători. Chiar dacă nu spuneam direct ce era în mintea noastră, nu ascundeam ce gândeam. Nu știu

dacă tânărul domn ne putea citi gândurile, dar Poetul ne-a înțeles cu ușurință. La urmă, după ce domnul ne-a părăsit, poetul ne-a vorbit cu mustrare:

- Toți aveți același cusur – nu aveți deloc răbdare. Oricine poate fi amabil cu cineva drag, dar când cineva e nedorit și neplăcut, chiar dacă din propria-i nerozie, e nemilos să nu i se acorde un pic de loc. Imaginați-vă că poate creatura aceea vrednică de milă nici nu-și imaginează că e ignorat. Nu-i mare lucru să accepți o persoană plăcută și demnă de atenție, dar și celor nedemni ar trebui să li se facă loc.

Mi-am amintit aceasta de multe ori, ori de câte ori aroganța se furișă în desconsiderare pentru cineva. Îi auzeam vocea: “celor nedemni ar trebui să li se facă loc”.

Familia noastră a ajuns în Takdah – în partea cealaltă a dealului – în drumul spre Calcutta.

- Azi Mama a gătit de toate.

- Văd. Am văzut pregătirile speciale. Asta e amară? Trebuie să încep cu ce-i amar. În părțile voastre<sup>45</sup> pregătiți *sukta* cu pește – cu pește viu?

- *Sukta* cu pește viu?, zise Mama uimită.

Poetul râse.

- Nu mă știe încă... Ei bine, Bengalul de est e vestit pentru preparatele sale culinare. Știți povestea lui Umacharan, servitorul meu? A fost o vreme când am renunțat la carne și la pește complet. Pe vremea aceea am mers în vizită la soacra mea în Jessore. Ea ne-a pregătit un *curry* de pește. Am văzut că era foarte serioasă ... “ei, chiar nu contează dacă mănânci sau nu pește”. Și i-am zis: “Dacă asta te va face fericită, sigur că o să mănânc peștele”. Și mi-a pregătit *curry*-ul cu pește viu și o rădăcină de gingir. Când ne-am întors acasă, Umacharan a spus: “Când vă rugăm să mâncați pește nu vreți niciodată, dar imediat ce soacra v-a ordonat, ați mâncat foarte bine și pește”.

- Servitorul a spus asta?

- Sigur c-a spus-o. Cum să-l oprești să vorbească? Gătitul lui era bun dar și comentariile lui erau bune! Gătitul

<sup>45</sup> Se referă la Bengalul de est unde obiceiurile se presupun să fie foarte absurde.

de azi e pur *swadeshi*. Trebuie să admit că îmi plac *curry*-urile astea vegetale făcute după moda bengaleză.

- De ce te schimbi într-o ... de ce nu-i pregătești tu mâncare? De ce-i lași pe Baburchii ăștia să-i gătească? mi-a spus Mama dezaprobat.

- Vai! Să gătesc pentru el? am oftat. N-o să mai mănânce niciodată. Nu mănâncă nici dacă îi pun eu în farfurie mâncarea, ce s-ar întâmpla dacă aş găti-o?

- E bine că n-ai avut intenția asta dăunătoare, zise și apoi se întoarse spre Mama. Nu încercați s-o educați ... nu-i nevoie să fiu victima experimentelor ei culinare!

- Dar *Didi* gătește mereu, doar că e prea rușinoasă să o spună, zise Haripada, unul dintre bucătari, care stătea lângă ușă.

Poetul și-a scăpat furculița și lingurița în farfurie și lăsându-se pe speteaza scaunului ne-a privit surprins și nemulțumit.

- Asta nu e bine, e chiar rău, atacul ăsta surpriză. Ei bine, mănânc neatent și pentru mine o mâncare bine gătită și una rău gătită sunt la fel. Nu știu ce am spus. Cine știe, poate te-am jignit îngrozitor. Oricum, de ce nu mi-ai cerut sfatul? Era o vreme când făceam tot felul de experimente în bucătărie și unele chiar au dat rezultate bune ... Aș putea să-ți dau multe rețete.

La amiază a venit o telegramă din Santiniketan în care se spunea că era nevoie ca el să se întoarcă. Am intrat în camera lui de lucru cu telegrama. Era absorbit în lectură. Și-a lăsat cartea cu fața în jos în poală și m-a întrebat:

- Care-i vestea?

După ce i-am citit telegrama, a tăcut o vreme și mai apoi a spus:

- Ai citit-o înainte?

- Da.

- Știam că o să vină, așa că văzându-te acolo cu înfățișarea aia jalnică, am ghicit că a sosit. De ce te întristezi? E de lucru – muncă ... ți-am promis că vin în septembrie. Vezi, de nu mă duc, n-am cum să mă întorc. Deci e bine că plec, reîntoarcerea e plăcută ... nu ești de acord? Ei, gata! nu are rost să comentăm ceea ce trebuie făcut ... hm? Așa că lasă-mă să plec cu un zâmbet.

În seara aceea nu s-a citit nimic. El și-a tras scaunul spre mijlocul terasei, mai aproape de gazon. Treptat noaptea

se întetea, ploaia se oprise și răzbind prin voalul de ceață luna strălucea de dincolo de pini. Siluetele munților se arătau prin lumina palidă argintie ... tăcerea nopții era agitată de zgomotul continuu al greierilor. Atinsă de tristețea separării inevitabile, natura părea părăsită și dată uitării. Cu toții tăceam. După o vreme, Poetul zise:

- Nu, trebuie să recunosc, locul ăsta e prea singuratic, mult prea singuratic pentru cineva de vârsta ta. Dacă trebuie să stai singur zi după zi, melancolia singurătății se poate prinde greu de inimă și asta doare.

- Cântați ceva, vă rog.

- Zi-mi ce vrei să cânt.

Ce lume greu de descris poate crea muzica! Umbra pădurii împletită cu lumina palidă era acolo, dar amestecată cu sunete a devenit o altă lume – de neatins și amăgitoare precum ceața. Unul câte unul, toți cei din familie au apărut să-l asculte.

*Ah, tu cel ce aparții tuturor dar și mie  
Din univers ai intrat în lăuntrul meu.  
E jocul tău fără sfârșit  
Tu, ce-mi ești viață dar și moarte.  
Ești împlinirea mea  
Și neîmplinirea,  
Sclavia și mântuirea,  
Culmea bucuriei și a fericirii,  
Ah, viața și moartea mea,  
Ești sfârșitul drumurilor mele ...  
Supremul Stăpân al sălașului eternei iubiri.*

- Doctore, ascultă-mi sfatul. Veniți cu toții la vale. O să aveți o vacanță frumoasă. Rezervăm un compartiment și o să ne distrăm bine până în Calcutta. Altfel, dacă stați aici singuri și nefericiți, cum aş putea fi fericit? Ce spui?

- Cum spuneți domnule, zise Doctorul foarte politicos. Odată afară din cameră și-a schimbat cu totul atitudinea: "Ce putem face? Trebuia să fiu de acord, nu? ... dar am atât de multă treabă – o grămadă...

Dar în clipa aceea cu toții eram foarte agitați la gândul călătoriei. Împotrivirile blajine ale Doctorului s-au înecat în agitația vorbelor noastre.

- Ei bine, urletele tale au biruit Tista<sup>46</sup>, zise Poetul când am intrat în cameră. Știi că și tu vei merge? Am aranjat totul cu Doctorul.

- Nu, nimic nu e aranjat încă. El spune că are de lucru – o grămadă de treabă.

- Asta-i necazul! toată lumea zice că are de lucru și tu ești cea care trebuie să sufere. Dar odată ce Dakshina Charan Sen e stabilită, nu se mai poate discuta. Știi ce-i Dakshina Charan Sen? Numele lui e D. C. Sen – aia e decizia – odată făcută nu se mai poate schimba nimic.

- De data aceasta vreți să mergeți cu trenul din Riyang? Cu trenul de-a lungul râului e mult mai frumos decât cu mașina.

- Sigur. Voi merge cu trenul atunci. Spune-i, te rog, Stăpânului cel Mare să vină.

- În sfârșit, cerul din Mongpu a zâmbit grațios drept bun rămas, nu m-am așteptat la atâta ... un drum încântător printre grădinile cu arbori de chinină.

Mașina cobora spre gară, care era la șapte mile distanță de la poalele dealului. Riyang era un loc foarte mic. Trenul, ca de jucărie, avea o traiectorie scurtă care șerpuia de-a lungul dealului, înconjurându-l. Sub copacul Sajina era o dugheană unde se servea ceai, singurul negoț din zonă. Muntele insolent se ridica în fața noastră încărcat de păduri dese, iar dedesuptul lui curgea râul gălăgois. În mijlocul acelei frumuseți încântătoare, a acestei lumi, exista o uimitoare umanitate, liniștită și autonomă. Avea un buchet de flori de chinină în mână sa, pe care le adunase în drumul lui – din ele se răspândea o mireasmă ușoară ... Chiar și în acel locșor, mulți veniră să-l vadă. Șeful gării, funcționarii ei, bărbați și femei cu fețele acoperite – semn al supunerii lor – îi ieșiră în întâmpinare.

Îmi amintesc călătoria aceea plină de veselie. În trenulețul acela el a stat lângă fereastră, privind panorama ce o părasea. Noi stăteam în spatele lui, bucurându-ne guralivi de gustări.

Era vremea ploilor ... apa înămolită a Tistei curgea la vale, rostogolindu-se peste bolovani, înaintând prin sărituri în canioane. Khuku zise: “Bunicule, astfel apa curge ...”

<sup>46</sup> Tista este numele râului care trecea prin vale.

Bunicul, în culmea fericirii îi răspunse: “Bine zis, draga mea, acum mai adaugă o linie, iese bine”.

Dar Khuku n-a putut mai mult. Nu era altă cale decât ca Bunicul să adauge linia următoare:

-De ce nu zici: “Unde, cine-ar știi?”.

Mashi a scos un creion și o bucățică de hârtie din geanta ei.

- Da, sigur. Scrie-o repede ... un duet de poezi.

De-a lungul drumului a stat absorbit și nemișcat, din când în când arătând spre câțiva copaci, plante agățătoare, orhideele care se înghesuiau pe mal, privind la râul neliniștit plin de apa ploii. De câte ori n-am trecut pe drumul acesta, fără a băga de seamă copacii în floare, bolovani râului ieșiți la iveală, neștiind cum să le privim, decât ca pe o natură în fugă... Dar cum el ni le arăta, fiecare din ele se repezeau spre noi cu pași mari, ca mai apoi să dispară în fundalul lăsat în urmă.

- Florile acestea ... nu le-ai văzut? Se numesc “crinii văii”. Trebuie să recunosc că drumul acesta merită să fie văzut.

Când am ajuns la Siliguri vestea sosirii lui umpluse peronul de oameni. Înarmați cu hârtii și creioane, vânătorii de autografe făcuseră coadă – fete, băieți, bărbați tineri și vârstnici, oameni de toate felurile, chiar și femei acoperite cu voaluri și făceau loc dând din coate în toate părțile, nemaipăsându-le de *purdah*<sup>47</sup>. Am reușit cumva să-l strecurăm în compartimentul lui. Era o cabină clasa întâi și compartimentul nostru era exact următorul. Câțiva domni solizi și-au oferit ajutorul, însă Anilbabu a reușit, foarte politicoasă, să-i convingă să renunțe la bunele lor intenții. Am stins luminile ... era ora mesei lui, pe care abia a atins-o în semiîntineric. Apoi zise: “Deschide ușa și aprinde lumina”. Oamenii veneau în grupuri, îl salutau cu supunere și plecau. El stătea nemișcat, cu mâinile împreunate și ochii coborâți. Noi stăteam într-un colț privind toată scena. Chiar și după ce toți l-au părăsit, a rămas nemișcat, absorbit în gânduri, nemișcat ca un idol dintr-un templu. Și când am ajuns în Calcutta, a doua zi, l-am găsit exact la fel. După aceea, la amiază, m-a chemat la reședința lui din Calcutta. Își

<sup>47</sup> Obiceiul unor femei hinduse și musulmane de a se ascunde în fața celor necunoscuți [n.tr.].

schimbases hainele groase de munte cu un *panjabi*<sup>48</sup> subțire alb și părea cu totul o altă persoană. Un buchet de tuberoze așezat pe marginea mesei împrăștia un miros plăcut.

- Uite, nu mi-am luat rămas bun de la tine în gară, așa sum ar fi trebui s-o fac. Am fost preocupat, nici n-am observat că ți-ai luat rămas bun. Am fost absorbit în gânduri de ieri ... Când s-au adunat în fața trenului, nu pot să-ți spun ce m-au impresionat, de ce vor atât de mult să mă vadă ... de parcă-ar spune: “să fii vrednic de plecăciunile noastre, potrivit să meriți omagiul ce ți-l oferim”. Mentea mea e copleșită de emoție. De câte ori s-a întâmplat asta în viața mea! Am primit plecăciunile a sute de inimi. Și ieri mă gândeam, cât din toate acestea chiar merit ... Când intrau grupuri, grupuri, ce le-aș fi putut spune ... nu-mi găsesc cuvintele ... acelea nu erau salutări, ci binecuvântări ... de aceea te-am rugat să deschizi ușa, dacă e ceva în mine ce ei vor să vadă, n-am dreptul să închid ușa.

---

<sup>48</sup> Un fel de cămașă, dar mai lungă.

## Capitolul trei

Pe 12 septembrie 1939, Poetul a ajuns în Mongpu pentru a treia oară. Sudhakantababu ne-a scris: „Gurudev va ajunge în Mongpu pe 10 septembrie, cu condiția că nu-și schimbe cumva planurile până atunci”. Schimbare deja data sosirii de două ori, așa că speram că aceasta va fi ultima schimbare. Urcatul celor douăzeci și cinci de mile, din Siliguri până în Mongpu, nu era ușor, și totuși el nu s-a împotrivit călătoriei, din dorința de a ne vedea. Cât de puțin meritam această șansă!

Dimineața, în jur de ora nouă, Expresul trebuia să ajungă și noi am alergat pe peron cu un scaun cu roțile. Reptila uriașă, respirând anevoie nori de fum, înainta spre noi, legănându-se și gemând. Multe compartimente au trecut prin fața noastră și l-am văzut pe Sudhakantababu scoțându-și capul pe o fereastră – gânditor, ne făcea cu mâna. Înainte ca trenul să oprească încercam să ne uităm în compartiment. Sudhakantababu a coborât într-o clipă și zise:

- Nu, el n-a venit ... nu ... nu ... nu-i glumă ... serios, n-a venit. Din cauza ploii teribile de ieri au fost inundate toate străzile și s-a oprit imediat toată circulația. Anil a mai venit cu vestea că și aici sunt ploi puternice și că drumurile sunt blocate din cauza alunecărilor de teren. Nu era prudent ca Gurudev să vină, de vreme ce drumurile erau închise. Gurudev a insistat de multe ori că nimic din toate acestea nu s-ar fi întâmplat dacă ne-ați fi comunicat cum stau lucrurile. Așa că mi-a spus: „Sudhakanta, du-te tu și explică-i fetei în ce încurcătură sunt. Nu sunt un om liber. Știu că nimic din toate acestea nu s-au întâmplat, dar n-am altă cale”.

- Uite cerul ... e înnorat?

- Nu, albastru azur.

- Uite pe jos ... e noroi alunecos?

- Nu, os uscat.

- Atunci scrie-i, chiar acum, o scrisoare lui Gurudev; s-o trimitem înainte de a pleca de aici.

Ajungând acasă pentru următoarele două zile doar ne-am rugat: „Orice-ar fi, numai să nu plouă și să nu fie

alunecări de teren”. Ne îngrozeam și de vedeam un nor mic pe cer. În Bengal, spunem că orice e rostit de un suflet mare se și împlinește. După două zile eram iar în gară. Mai înainte ca trenul să oprească l-am văzut pe Domnu' Potato, pe jumătate în afara ferestrei, făcându-ne cu mâna ca nebunul. Doctorul spuse: „Poate e încă un mesager de veste rea”. Oricum, ignorând mesagerul am luat-o la goană de-a lungul trenului încă în mișcare și l-am văzut pe Poet șezând, ca de obicei în compartimentul de clasa întâi, cu toate lucrurile sale, claie peste grămadă, de jur împrejurul lui.

Imediat ce am intrat ne-a spus:

- Așteptați, lăsați-mă să-mi cer iertare mai întâi.

- Cum să faceți așa ceva, i-am răspuns în timp ce strângeam lucrurile lui împrăștiate peste tot prin compartiment.

- Uite, n-am nici o vină.

- Dvs. nu aveți niciodată vreo vină. Dacă vă răzgândiți și de o sută de ori și de fiecare dată să urc și să cobor dealul și să mă simt dezamăgită, chiar și atunci m-aș bucura, ar fi fost distractiv. Dar când altcineva vă împiedică să veniți, chiar și pentru o oră, atunci chiar că mă înfurii groaznic de tare.

- Ce părtinitoare ești! Greșeala parțialității!<sup>1</sup> De ce m-aș purta atât de nebunește. Pe de altă parte însă m-am simțit nefericit. Știi, nici n-am putut dormi ca lumea noaptea. Îmi tot spuneam: „Nu-s deloc liber, nu-s deloc liber.” Tu ai coborât atâta drum și mă aștepti o noapte întreagă și câtă dezamăgire. Le-am tot spus: „Dacă se întâmpla ceva, nu ne-ar fi spus ei?” Dar aveau răspunsul deja pregătit ... nu numai că strada era poate acoperită de apă, dar poate și calea ferată trebuia să fii dispărut, poate liniile de telegraf erau la pământ ... de fapt, Mongpu era poate complet inundat și cu siguranță deja așezat într-un colț de cer ... poate – un poate la care nu se poate răspunde nimic! cine ascultă de-astea?

Aveam patru mașini care ne așteptau; bagajele s-au împărțit între acestea. Pe când urcam dealul spre Mongpu, mașina cea mare în care noi stăteam a deviat la o curbă în pantă. Drumul era foarte îngust. L-am rugat pe șofer să oprească.

<sup>1</sup> A folosit un concept sanskrit – *pakshapata dusta* – o figură de stil folosită pentru a indica scrierile părtinitoare sau dogmatice.

- Mai bine mergem într-o mașină mai mică.

Șoferul ne-a explicat că nu era motiv să ne speriem – mașina deviază astfel dacă se merge la viteză mică. Am insistat totuși să schimbăm mașina. Doar cu câteva luni înainte avusesem un accident și mă temeam având în plus și responsabilitatea siguranței oaspetelui nostru de cinste. Între timp toate mașinile se opriseră și toți alergau spre noi. „Ce s-a întâmplat?”

- Ar trebui să ne mutăm într-o mașină mai mică.

Poetul, care până atunci nu zisese nimic, spuse:

- De ce? Nu mă voi muta. Nu o ascultați! Tu, fricoaso! Te temi de nimic. Tu i-ai zis să meargă încet și acum când mașina deviază, te temi.

- Chiar și așa, nu e nimic rău dacă schimbăm mașina.

- Ba e destul de rău, poate nu pentru tine, dar gândește-te la bietul șofer. Nu-i vina lui deloc. De ce să te dai jos din mașina lui? Nu-l faci să se simtă insultat?

- N-o să se supere.

- Sigur c-o să se supere. Va fi foarte trist, dar de vreme ce nu are ce face, o să trebuiască, tăcut, să accepte.

Ajungând acasă, a spus, în timp ce urca scările:

- Sudhakanta, când ne întoarcem acasă, să le spui alor noștri la ce fel de oameni am venit. Pe drum mașina aproape s-a dat peste cap și dânsa, protectoarea mea, a sărit în sus, urmând venerabilul îndemn – „În pericol, înțeleptul își părește jumătatea” (spre a salva cealaltă jumătate).

Era pe la jumătatea zile. Soarele strălucea de pe dealul din față. El s-a așezat pe scaunul lui de pe terasă, împingându-l mai înainte spre a putea privi dincolo de albastrul pădurii dese. Îmi amintesc zâmbetul lui fermecător când îmi spuse:

- Ei, ce zici? Oh, femeie-cu-vermillon-pe-cărarea-părului? Vezi că am venit – de câte ori am venit, spune-mi?

Sudhakantababu s-a întors la Calcutta. Terminasem de mâncat, servitorii osteniți se retrăseseră și întreaga casă, făcându-și siesta, era tăcută. Tiptil, am intrat în camera Poetului. Stătea pe scaun, așa cum îl lăsasem; șalul cu care îi acoperisem genunchii era strâns în jurul lor așa cum îl așezasem, iar mâinile și le odihnea în poală cu degetele împreunate. Lumina ce se împrăștia, venind dinspre fereastră, îi cădea pe părul mățâsos. Ochii săi erau pe jumătate închiși,

și doar un picior și-l mișca, cum îi stătea în obicei; altfel era nemișcat. O tăcere adâncă îl înconjura și părea că e retras cu totul din realitate. Cel ce cu puțin înainte vorbea atât de liber cu noi și plin de haz, cel ce apăraseră demnitatea unui necunoscut, un șofer de taxi neînsemnat – nu mai era același om. Înfățișarea sa senină, neclintită ca un pisc înzăpezit de munte sub cerul îndepărtat m-a impresionat adânc și inima s-a topit în lacrimi; nu știu de ce m-am întrebat – cine e cel ce mi-a intrat în casă? Este același pe care-l convingeam să mănânce sau să doarmă la amiază? Sunt sigură că n-aș fi putut vorbi cu el în acel moment, chiar dacă știam că de aș fi făcut-o, pe un subiect neglijabil, mi-ar fi răspuns imediat. Călătorul ce sălășluia în el s-ar fi întors într-o clipă din călătoria sa îndepărtată, și totuși, nu era posibil să-i spun ceva. Se întâmpla adesea ca stând lângă el să mă cuprindă o astfel de emoție. Nu era reverența, și nici măcar iubire, era altceva, poate impactul unei minți de geniu ce copleșea în mod ciudat emoțiile unei minți mediocre. Nu-mi amintesc pentru câtă vreme l-am privit astfel – văzându-mă, pe neașteptate, zise:

- Când ai venit? Vino în fața mea. Stai pe scaunul acela ... ce-i? La ce te gândești atât de serios?

- Mă gândesc ce ciudat e că poate nu puteți dormi gândindu-vă cum v-am dezamăgit; cum ați refuzat să vă dați jos din mașină, riscând un accident, pentru a nu-l jigni pe șofer. Vă sunt apropiați? Nu cred. Uitându-mă la dvs. mă întrebam dacă e posibil să avem un loc în inima dvs. Simt că nu ne aparțineți deloc.

Pentru o vreme tăcu; apoi zise:

- De vreme ce spui asta o să-ți dau dreptate; cu adevărat tu nu însemni nimic pentru mine. Ce tu numești iubire, eu n-am simțit niciodată. Am trăit într-o familie mare, acolo mulți îmi erau dragi iar azi, tu, care nu-mi ești nimic, mi-ai devenit mai apropiată decât toate neamurile mele. Dar pe prietenii adevărați, pe rudele mele, viața de familie, soția, copiii, nu i-am ținut prea apropiați. Undeva, în adâncul meu, sunt impersonal – distant. Dacă nu eram astfel, și mă lăsam prins în mrejele lor, aș fi fost ruinat ... toate s-ar fi sfărâmat în pulbere. Nici o legătură nu mi-a devenit vreodată piedică spre a mă încătușa. În mintea mea sunt singur întotdeauna, detașat – încă din copilărie am fost așa. La miezul zilei obișnuiam să stau pe acoperiș, singur. Deasupra mea dogorea

soarele iar dedesuptul meu vânzătorii ambulanți își strigau marfa cu voci monotone și cuvinte prelungite; între cer și pământ, zmee de hârtie zboară și țipă – du-mă departe, într-o lume îndepărtată... în tăcuta după-amiază disperată strigătul acela era ca o chemare a unei lumi îndepărtate. Obişnuiam să mă plimb prin camerele nelocuite ale celui de-al treilea etaj. Și chiar când eram prins în sute de alte activități ale vieții casnice, mintea mea plutea departe, asemenea unei bărci, croindu-și drumul printre valuri. Dacă nu eram astfel, dacă mă lasam pradă nenumăratelor sclavii ale vieții, atunci totul s-ar fi ruinat. Divinitatea vieții mele nu m-ar fi lăsat să fac asta. Scrisesem odată:

*N-am odihnă. Sunt însetat de ceea ce-i departe ...  
Ah, Marele îndepărtat, ah, chemarea  
pătrunzătoare a fluierului Tău.  
Mă face să uit, și uit că n-am aripi să zbor...*

- Asta nu-i doar imaginație poetică. Oamenii cred că e doar o toană a poetului, dar nu-i drept. Este adevărul cel mai profund al vieții mele, că sunt însetat de ceea ce-i departe.

Înainte de plecare, Sudhakantababu mi-a spus:

- Acum folosește numai doctorii *Kabiraj* <sup>2</sup>.

A doua zi după sosirea lui la Mongpu a fost adusă și doctoria lui.

- Asta o să-mi facă bine, mi-a spus mie un om cu experiență ... toți se opun, dar știu că e bună.

- Se poate, dar nu e o doctorie standard, nimeni nu știe ce conține, nimic nu-i scris nici pe etichetă. Mai bine-ar fi să iau prescripția doctorului dvs.

- Acestea sunt cuvintele pe care le așteptam de la tine. E ceea ce se cheamă 'mentalitate de sclav'. Medicamentul acela se prepară în Europa, de mâinile *Sahib-ilor* și nu poate să fie rău – cealaltă doctorie s-a preparat în țara asta nenorocită și de aceea trebuie să fie rea. N-ai nici o idee despre ea, nu știi cum se prepară, dar nici nu contează – numai că se prepară în țara noastră...

- Dar Sudhakatababu mi-a spus că și Rathida ...

<sup>2</sup> Medicină locală.

- Se împotrivește, zise sfârșindu-mi gândul. Știu. Dar de ce? E Rathida al tău un *Kabiraj* <sup>3</sup>? O să-i scriu lui Sudhakanta, să-i cer să-mi trimită un ordin, altfel nu se poate face nimic. Ce protector mi-am ales!

- Bine, luați-o. Dacă spuneți că e bună, la ce să mă mai opun.

- Ce faci? De ce pui două doze? Uite! De ce iei și tu? În locul tău n-aș face-o! Potato! ce să zic?

- Cum, dacă e un tonic bun, o să-mi dea și mie putere, că văd că dvs. aveți prea multă. Sunteți întruchiparea lui *Sakti* <sup>4</sup>. Degeaba a fost scris – "De ce ești lipsită de putere, Mamă, având atâta din ea" <sup>5</sup>?

A doua zi eram în camera unde mâncam de obicei, alături de o sticlă din doctoria lui.

- Ce faci? Mai iei și azi o doză? Ce rezultat a avut ieri?

- Cum să știu luând doar o dată? De vreme ce e o doctorie bună și rezultatul o să fie bun.

- Azi dimineață ai venit târziu, nu te-ai simțit bine?

- Ah, trebuie să fie altceva, cum aș putea să mă simt rău de la tonicul ăsta?

- Nu, nu trebuie să mai iei, zise ferm, lovind podeaua cu piciorul. Potato, în ce încurcătură sunt! Cum s-ar numi asta? Chemare pentru funerarii-comune?

- De ce-ar fi o chemare pentru moarte? E o doctorie bună, nu-i așa? E mai degrabă o chemare pentru viață.

- Bine, să iau și eu o doză azi, zise Potato, încercând să pună o vorbă bună.

- Gata cu prostiile, Potato. Cine vrea să alerge cu tine la rugul funerar? Uite, draga mea fată, nu m-aș opune dacă ai fi singură, dar tu ești doi și jumătate, așa că nu putem face experimente.

- Ah, sigur, viața mea e valoroasă. Și pentru că dvs. sunteți singur, puteți să faceți experimente de genul ăsta. Ei bine, nu vă îngrijorați de ceilalți unul și jumătate ... nimeni nu-i de neînlocuit.

<sup>3</sup> *Kabiraj*: medic specialist în *Ayurveda*, știința medicală antică indiană [n.tr.].

<sup>4</sup> Zeița puterii, forței.

<sup>5</sup> Vers din *Bandemataram*, cântec compus de Bankimchandra.

- Sigur, asta știu și eu. Mai mult, noi la ce suntem aici? Dacă ți se întâmplă ceva poți să fii sigură că bietul Doctor o să te pună iar pe picioare – se face, nu te teme. Ce zici, Potato? Altfel cum am mai putea veni aici, cine-ar mai avea grijă de noi? Ei, dă-i pace, nu trebuie să-mi mai dai nici mie, am luat destul ... ai învățat șmecheriile acestea foarte bine ... ești fată de profesor, dar ești o diplomată șireată.

- Mashî vine mâine.

- Vine? Ce ușurare!

- De ce? Sunteți supărat de absența ei?

- Sigur, sunt foarte supărat. Stăpâna casei, ea fără de care casa nu are nici o importanță ... când ea-și uită îndatoririle, uită de musafirii ei, și doar scrie scrisori de dimineața până noaptea, în ce situație suntem nenorociții de noi? Și ce scrisori! – nici măcar scrisori, epopei. Și eu n-am avut niciodată șansa de a primi vreuna mai lungă de patru degete. Ei, ce ai făcut dimineața asta? Nu puteau să fie scrisori pentru că ea care ți-e inspirația scrisorilor lungi, vine curând.

- Nu, nu erau scrisori.

- Nu? Atunci ce-a fost? Ah, știu, jurnalul tău. Bun, adu-l ... să văd ce-ai scris. De ce taci ... adu-l, te rog ... ce-ai scris în el de nu poți să mi-l arăți?

- Nu e asta. De ce nu înțelegeți? Nu-i nimic tainic în el....

- Doar că ți-e rușine să mi-l arăți; dar n-are rost. Hai!, zise încercând să-l obțină prin lingușire, adă-l, lasă-mă să văd ce-ai scris.

- Ați ținut vreodată un jurnal?

- Niciodată, nu vreau să risc. Nu numai, dar e mai bine să lași lucrurile să curgă. Poți opri zilele acestea?

- După mult timp, când zilele acestea vor fi doar amintiri umbrite, se poate să te întorci la ele.

- Ei bine, nu vreau să încerc așa ceva, vreau să mă tot duc pentru totdeauna. Drumurile prin care-am trecut le las în urma mea, nu-mi doresc să mă întorc. Mai mult, în iubire e o taină ce nu se poate striga de pe acoperișul casei. Dacă ții un jurnal trebuie să scrii multe lucruri care nu sunt pentru toată lumea – doar propriile gânduri ale celui ce scrie. Dar odată ce le-ai scris, le-ai pierdut din mână. Cum poate cineva știi că nu moare mâine și că ceea ce-și dorește a nu fi știut de

nimeni, nu va trece în mâinile intrușilor? Nu-i bai! ... vorbe fără rost ... De ce nu-mi arăți ce ai scris azi dimineață? Nu-s chiar un intrus, nu-i așa? Apoi fredonă un cântec care-i plăcea mult:

*Nu-ți ascunde, prietene, gândul tău de taină.*

*Ți-l voi asculta, nu cu urechile, ci cu inima.*

*În inima nopții, când lumea-i tăcută,*

*Când, în pădurea adormită, cântul păsărilor tace*

*Spune-mi, doar mie, spune-mi gândul tău de taină.*

- Bine atunci, așteptați puțin – să se întunece și vă dau jurnalul. Cum să-ți spui gândurile de taină la lumina dimineții?

- Vino, vino, *Shvasa*<sup>6</sup> mamei, am obosit de scris atâtea scrisori.

- Foarte bine! nu m-ați luat cu dvs., dar iată-mă.

- Asta e o acuzație nedreaptă. De unde să știu că ți-ar place compania mea? Mereu absorbită în meditație nu-ți dai seama că mai există și alții pe lume, și că nici nu-s oameni prea răi.

- V-am adus un dar mic, dar nu e dezinteresat. Mashî scoase la iveală o cutie de vopsele, câteva pensule și câteva coli de hârtie de desenat.

- Ce-s astea? Vopsele de ulei? N-am pictat niciodată în ulei.

- Atunci o faceți acum, dar eu vreau pictura.

Luând în mână fiecare tub, le examinează pe toate cu înflăcărare.

- E prea mult pentru mine. Priceperea mea e mai degrabă ignorantă<sup>7</sup>.

După multe lingușeli, am tăiat hârtia, am fixat-o pe o planșetă și i-am pus culorile la îndemână.

Într-o clipă a schițat o față, iar apoi s-a așezat pe gânduri, ca și cum era în mare încurcătură.

- Mashî, sunt la anaghie!

Domnu' Potato veni într-un suflet la noi care eram în altă cameră povestind.

<sup>6</sup> Cuvânt sanskrit însemnând "soră".

<sup>7</sup> Un proverb sanskrit referindu-se la aptitudini instinctive.



- Haideți repede, face o grămadă de mofturi despre pictura aia.

L-am găsit plin de vopsele pe mâini și pe haine, stând în fața picturii. Era conturul unei fețe, tencuită cu nuanțe de diferite culori.

- Hai, Mashi, salvează-mi "fața". E munca mea?

Apoi, pentru următoarele zile, pictura ceea a devenit centrul zarvei! Mashi o mai tencuia puțin cu ceva culoare și ducându-i-o, el mai dădea cu pensula pe ici, colo. În cele din urmă au terminat-o și căpătase amprenta stilului lui. Mashi i-a dat o pensulă:

- Scrieți-vă numele, vă rog.

- De ce? De ce să-mi scriu numele? Din contră, să-l scriu pe al tău.

- De ce al meu? Dvs. ați desenat fața.

- Poate, dar tu ești cea care a salvat-o ... așa că renunț la drepturile mele.

- Nu, nu, dvs. vă scrieți numele mai întâi și apoi îl scriu și pe al meu.

Aceea este probabil singura lui pictură în ulei. Picta de obicei cu acuarele sau cu cerneală, sau creioane colorate, sau cu stiloul.

- Ei, de ce tot spuneți că sunt un poet al fantasmelor, că habar n-am de viața pământescă, că nu știu nimic despre satele din Bengal, că n-am nici o idee despre locurile vieții simple bengaleze – că n-am descris niciodată o astfel de viață, ci numai pe cea aristocrată, iar viața adevărată și-a găsit expresie prin scrierile lui Dlui. X?

- Cine spune asta?

- Cum, n-ați auzit?

- Nu, n-am auzit nimic. Cei ce vă ponegresc astfel nu-mi sunt prieteni apropiați.

- Nu? Ce ușurat mă simt să aud asta! Mi-am imaginat întotdeauna că umbli cu vorbe! Dar e adevărat că clevetitorii ocărăsc mai degrabă pe seama celor ce sunt afectați. E distracție mare pentru ei.

- Sunt de acord, de vreme ce am suferit mult din cauza asta.

- Atunci de ce negi? Multe din bârfele astea ajung și la urechile mele. Cineva spunea că nu las pe lângă mine decât femei seducătoare. Ah, numai auzind asta mă cuprind

fiorii. N-ar fi fost rău de-ar fi fost astfel, dar Santiniketanul meu ar fi fost văduvit de țărâncuțele lui. Și sigur că cei ce spun asta nu te-au văzut pe tine ... unde erai atunci?

- Ce insultă! Aluziile astea despre vârstă și înfățișare

...

- Nu, nu, n-am zis nimic despre vârstă. Am auzit și mai multe – că mi-am făcut un acoperiș de sticlă și că e musai să văd toate stelele pe cer noaptea. Și fete frumoase trebuie să-mi cânte dimineața spre a mă putea trezi. Și despre felul cum îmi fac baie – cu cât mai puțin, cu atât mai bine. Cada mea ar fi din aur, iar prețul parfumului pe care-l pun în apă e de o sută de rupii pe o uncie, dar insist să am acel parfum din esență de flori.

- Mai știu și alte povești. Că beți suc de rodie și de aceea sunteți atât de alb la culoare; că după fiecare masă trebuie să beți un pahar de vin spaniol.

- Ah, serios? Doar spaniol, nimic altceva? Dar toate aceste povești excelente nu te-au ajutat cât de puțin să-ți îmbunătățești ospitalitatea. Totul e pe uscat aici! Unde-i vinul spaniol sau spumosul Burgundy? Nu-mi dai decât suc de dovleac! Nu-i nimic... Cum spuneam, nu-i drept că n-am văzut satele din Bengal. Am văzut viața de la sate foarte de aproape, le știu suferințele și bucuriile. Pe când trăiam pe râul Padmā, preocuparea mea a fost să văd, doar am stat acolo privind. Ți-o aduci amunte pe Mrinmayi, din una din povestirile mele? Poate nu-ți amintești povestirile prea bine.

- Uimitor! Ce vreți să spuneți prin: "nu-ți amintești?" Dvs. sunteți cel ce a uitat, cum s-a dovedit deja data trecută ... spuneți-mi cine-i Jogomaya?

- Jogomaya, stai așa ... să mă gândesc ... de unde ai scos-o pe Jogomaya ... e Mahamaya.

- Ah, nu. Nu e Mahamaya lui Rajiv, ci Jogomaya din "În viață sau mort".

- Da, îmi amintesc. E o poveste excentrică. Știi cum mi-a venit ideea? Cu mult timp înainte, în casa noastră din Calcutta, nu-mi amintesc exact când ... dar *Chotobau* mai era pe vremea aia ... ne-am trezit, pe neașteptate, cu musafiri și mi-au pregătit patul în cealaltă parte a casei<sup>8</sup>. Până târziu am stat în mijlocul familiei și când m-am retras către locul unde

<sup>8</sup> În orice casă respectabilă se obișnuia să fie două părți – una în care se locuia împreună cu familia și una pentru cei din afara familiei.

trebuia să dorm se făcuse deja două noaptea. Traversând curtea m-am oprit în cerdac. Toată casa era tăcută. Cu toții erau adormiți. Lumini, întuneric, umbre lungi, miezul nopții. Am stat acolo și apoi mi-a venit o idee, a pus cu totul stăpânire pe mine – că acest ‘eu’ nu era ‘sinele’ de dinainte ... ca și cum ar fi existat o ruptură între sinele meu din trecut și cel prezent. Cum ar fi, mă gândeam, de m-aș fi furișat în camera lui *Chotobau* și să-i fi spus: “Uite, ăsta nu sunt eu, nici soțul tău” – ce s-ar fi întâmplat?

- Ați încercat?

- Doamne Sfinte! nu! Crezi că ea ar fi tăcut? Ar fi făcut atâta tărahoi! ... Ei bine, n-am făcut-o – m-am dus la culcare. Dar povestea asta a fost concepută în noaptea aceea. Cineva se întreabă, pierdută, nedumerită, simțindu-se o altă persoană ... dar ce-ai spus e drept, nu-mi amintesc bine poveștile astea. Dacă nu te opui le-am putea citi seara și când nu mai vrei doar dă-mi un semn; nu trebuie să spui prea mult, doar un semn.

- De când a venit Mashi tot spune că ar vrea să vă audă recitând *Chitrangada*, dar nu v-am spus gândindu-mă că nu v-ar face plăcere.

- Cine se supără să-și citească propriile scrieri? Mai mult, îți pare că e ceva atât de neplăcut de citit? *Chitrangada* nu-i chiar așa de rea.

Seara aceea am citit o povestire numită *Samapti*, *Sfârșitul*. Cele mai multe din poveștile Poetului erau scrise pe vremea când a trăit pe râul Padmă. La vremea aceea supraveghea proprietățile familiei și colinda satele din Bengalul de est, trăind în casa-plutitoare, care traversa apele zonei aceleia. Pe malurile râului oamenii se spălau, luau apa, își încărcau bărcile; bărbații aruncau năvoadele pentru pește iar femeile își spălau vasele; dincolo de ele, fermierii arau pământul, bovinele pășteau, iar din colibele acoperite cu paie răzbăteau sunetele vieții și traversând peste râu atingeau inima Poetului. El stătea în barcă și privea de departe viața de pe mal. Adesea întâlnea oamenii, care respectuoși își deschideau inimile în fața lui, povestindu-i necazurile și bucuriile lor. Relațiile cu oamenii, frumusețea locurilor l-au legat pe Poet de viața de la țară. Își amintea bine povestea *Samapti*.

- Din barcă vedeam femeile venind la râu spre a se îmbăia – unele purtând copilași pe coapse, altele cu o

grămadă de vase sau urcioare; o fetiță de zece, unsprezece ani, tunsă scurt, venea mereu purtând un copilaș pe șold. Toți de pe mal mă priveau, dar se comportau altfel. Ea se uita lung la mine și câteodată înghiontea copilașul spunându-i: “Uite acolo”, arătându-mă cu degetul. Mă distram de minune. Avea o voiciume naturală, care-i cam rară printre fetele din Bengal ce foarte devreme încep să se rușineze. Apoi am văzut-o mireasă, plecând spre casa socrului ... barca era legată la mal. Ah, cum mai plângea! Auzeam femeile mai în vârstă vorbind între ele: “e atât de neastâmpărată – cum se vor purta cu ea în casa socrilor?” Am simțit un junghi în inimă ... vor ține închisă o căprioară iute de picior, gândeam. Pe ea am păstrat-o în minte când am scris povestea. Din barca de pe Padmă am văzut o imagine încântătoare a vieții satelor bengaleze, cum la puțini le-a fost dat să vadă ... zi-mi ce vrei să mai citesc? Hai să vă citesc o poveste cu stafii.

- *Dascălul*?

- Da, asta da poveste cu stafii.

Ne-am uitat unul la altul. Nu-i nimica toată să auzi o poveste bună cu stafii!

- N-o să vă speriați, așa-i? Odată ne întorceam de la o petrecere – Loken Palit și cu mine. Pe Loken îl aștepta o mașină, dar eu, lipit cum eram, am luat o trăsură. Trecuse de miezul nopții. În trăsură adormisem pe jumătate, dar am văzut că o luasem pe Chitpore Road. L-am întrebat de câteva ori om de ce o luase pe acolo, însă nu-mi răspundea. Un sentiment straniu mă cuprinsese. Deodată am simțit că cineva stătea lângă mine. Locul era gol dar îi simțeam suflarea ... o prezență nevăzută. Apoi prezența aceea părea că a început să se miște, că s-a așezat în fața mea; doi ochi mă străpungeau din întuneric și se holbau la mine fără să clipească. Prezența aceea neîntreruptă, tăcerea căruțașului care tot încercau același Red Road, poți să-ți închipui în ce stare eram. Nu-mi amintesc cum sau când am ajuns acasă, dar a doua zi de dimineață, încercând să mă dumiresc de ce mi se întâmplase, am aflat că altcineva închiriasse aceeași trăsură și fusese plimbat roată pentru multă vreme pe Red Road. În cele din urmă, cel ce conducea trăsura, pierzându-și răbdarea, s-a dat jos:

- Plata, vă rog, Babu!, spusese și spre mirarea sa omul care trebuia să plătească nu mai exista.

Terminând povestea toți l-am privit întrebători. La urma urmelor, nu era puțin lucru să auzi un om de statura lui vorbind de o astfel de experiență sinistă. Tot timpul ne-a vorbit pe un ton solemn încât nimeni nu se îndoaia. Avusem o experiență asemănătoare așa că am zis:

- Da, știu. Cu mult înainte, în Santiniketan, am avut proba mea. Nu era nimeni în *Uttarayan*<sup>9</sup> și dvs. îmi spuseseră povestea asta după masa de seară, cu mult mai multe exagerări și mai picantă. Am crezut totul. Singura supărare a fost că a trebuit să dorm singură în camera de la parter. A doua dimineață, la micul dejun, au venit câteva persoane și am adus vorba despre povestea ce mi-ați spus-o. Imediat dvs. mi-ați spus:

- Încă te mai gândești la povestea asta? Dar e o poveste adevărată – vreau să zic, cu adevărat o poveste.

- Serios? Mi-ați făcut-o? De data asta ați învins. Dar nu puteți să mă păcăliți de două ori.

- Asta e problema cu tine. Orice spun, tu te grăbești să mă crezi. Rani din Couch Bihar obișnuia să mă sâcăie mereu: “Rabibabu, spune-mi o poveste, te rog!” A trebuit să inventez născocirea asta pentru ea.

Într-o zi, pe când ne pregăteam cu *Gapla Guccha*<sup>10</sup>, ne-a zis: “Voi hotărâți ce poveste vreți să auziți azi ...”

Chiar atunci Mahadev a apărut și ne-a spus:

- Purtătorul a fost înțepat de un scorpion.

- Repede fugi și adu-mi Milton-ul, zise Poetul îngrijorându-se strașnic.

Obișnuia să țină la îndemână un antiseptic numit “Milton”.

După ce i-am dat omului să ia diferite doctorii, ne-am întors. L-am găsit cu cutia sa de doctorii, citind din “Medicina Țesuturilor”. Văzându-ne, ne-a zis:

- Ia pastilele astea și dă-i-le din zece în zece minute.

Mai apoi am văzut că un singur scorpion nu era în stare să dărâme fiul unui *Gurkha*<sup>11</sup>; dar avea încă dureri.

Ne-am întors la *Galpa Guccho*, dar vedeam că Poetului îi era greu să se concentreze. A început să citească *Prayaschitta (Ispășire)*, dar s-a oprit brusc.

<sup>9</sup> Casa Poetului din Santiniketan.

<sup>10</sup> *Povești Scurte*, colecție de povești în trei volume. [n.tr.]

<sup>11</sup> Locuitor al Nepalului. [n.tr.]

- Nu merge. Mergi, te rog, și vezi de i-a scăzut durea, altfel trebuie să găsesc altă doctorie.

Domnu’ Potato, care era de față, dornic să audă povestea mai departe, spuse:

- Ah, scade văzând cu ochii.

Poetul s-a supărat:

- Aici greșiți! Nu ar trebui să vedem cum e? Trebuie oare să stăm aici fără să ne interesez cum stau lucrurile?

Aveam adesea șansa de a-i vedea firea tandră și afectuoasă. Oamenii mari, de obicei, cu treaba lor importantă, cu gândurile lor mărețe, sunt dispuși a ignora suferința chiar și a celor foarte apropiați, dar Poetul nostru nu putea fi indiferent nici unei suferințe. Nu putea suporta gândul că cineva suferă – fizic sau mental. Dacă se îmbolnăvea cineva, lăsa de-o parte orice altceva și începea să consulte cartea pentru a găsi ce fel de doctorie să fie administrată. Chiar și după ce doctoria era administrată continua să caute în carte explicațiile simptomelor. Astfel, în seara aceea n-am reușit să citim nimic. Nu ne abatem prea mult dacă menționez un alt incident de acest fel. Într-o zi, pe când stăteam cu el în camera de sticlă, a sosit poșta. Am primit vestea că o rudă de-a noastră era grav bolnavă. Eram tristă. Poetul a sesizat și m-a întrebat:

- Ce veste ai primit?

I-am zis. A tăcut o vreme și apoi a zis:

- Cred că la început boala a fost neglijată. Asta se întâmplă la femeile noastre. Ele au grijă de toată lumea, iar când ele se îmbolnăvesc nimeni cu are grijă de ele. Nu pot să-ți spun cât de indignat sunt de toate astea – mă duce la disperare...

Apoi luă cărțile – *The Tissue Medicine, The Materia Medica*. Vestea suferinței unei persoane pe care el o știa doar vag, bolnavă undeva departe, a devenit mai importantă decât orice altceva. N-a avut liniște până ce nu m-a pus să-i scriu prescripțiile pentru tratament.

La suferințele umanității se topea în afecțiune, nu pentru că voia să fie filantrop, sau pentru că își impunea să fie bun sau nobil cu ceilalți, ci pentru că asta îi era firea, fără efort. Era un instinct natural. Cel puțin eu astfel am simțit.

- Am fost odată mușcat de un scorpion, zise, așa că știu cam cum e.

- Da, povestea dvs. cu scorpionul am spus-o la mulți. Toți se minunează când o aud.

- Ca și mine. Nimic de felul acela nu mi s-a mai întâmplat vreodată.

- Spuneți-mi și mie, ceru Mashi.

Odată, Poetul a trebuit să doarmă la parterul casei sale din Calcutta. Camera era de obicei nelocuită. În mijlocul nopții se trezi cu o durere ascuțită și-și dădu seama că fusese înțepat de un scorpion. Era o durere teribilă – cum se spune: “agonia înțepăturii scorpionului”. Dar de unde să găsească o doctorie la ora aceea din noapte? Și cine s-o caute? Toată casa dormea și Poetul n-ar fi trezit pe nimeni doar pentru că el avea dureri. Și așa a trebuit să treacă, fără nici un leac, prin agonia aceea. Când durerea a devenit de nesuportat s-a concentrat asupra unui gând: “cine-a fost înțepat de scorpion?”, contemplând la “al cui e piciorul? al cui e degetul? sunt eu? cine-i acest Rabindranath care are un corp?”. S-a concentrat astfel asupra acestor întrebări încercând să scape de împrejurări – adică de vasul care adăpostește sufletul. Odată ce a perceput ideea aceasta a dualității – cum că persoana întrupată ce zăcea acolo nu este *el*, a simțit brusc că a rupt lațul. În momentul acela durerea a încetat. Se separase de propria-i suferință. A înțeles că nu mai avea nici o durere. A doua zi se mai vedea doar locul înțepăturii, dar nu mai era nici o urmă de durere. Poetul mi-a spus că n-a mai simțit niciodată așa ceva – deși a mai încercat de câteva ori. Suferința se poate învinge, durerea fizică poate fi ignorată, nu doar poate fi suportată, ci se poate distruge orice senzație de durere doar prin voință. Ne spunea adesea:

- Sufletul nemuritor și invizibil trebuie ținut de-o parte de viața întunecată de zi cu zi – nu trebuie să i se permită să fie învins sau tulburat de micile plăceri și dureri trecătoare. Fie ca mărșul Sine să domnească peste mine!

- Dați-mi, vă rog, ceva de făcut.

- Da, îți dau. Dar domeniul în care îți sunt îndatoririle e mult prea departe de mine... altfel ai o grămadă de timp liber, tihnă dureroasă. M-aș bucura de te-ai putea alătura muncii mele. După moartea mea, oricând ai timp liber, du-te acolo și fă ceva; dar nu veni acum – că ai veni pentru mine și nu pentru a face ceva, și asta nu e bine! În țara

noastră femeile nu știu să lucreze cum se cuvine. Zilele acestea, marea majoritate au o grămadă de timp liber după ce-și termină treburile gospodărești și cele mai multe sunt chiar bine educate, dar mințile le sunt complet inactive! Ce bine-ar fi dacă jumătate din țaria țării n-ar fi sugrumată în felul acesta. Poți spune că nu găsesc ceva ca lumea de făcut și astfel rămân încarcerate în propriul lor cerc. Nu e ușor de creat o sferă proprie de lucru, pentru progresul personal. Dar trebuie să spun că și atunci când au șansa să găsească ceva în sfera lor nu-și oferă serviciile spre a fi folosite. Sunt destule doamne în Santiniketan, dar câte dintre ele s-au pus la treabă? Nu le-am dat șansa să facă ceva? E puțin să ai parte de o astfel de șansă? Dar numai *Bouma* mi s-a alăturat, nu s-a ținut de-o parte. Chiar dacă e fragilă și suferindă, a îndeplinit sarcini grele. Sunt foarte fericit pentru asta. Nici pentru ea nu e puțin lucru – să lărgască orizontul, să-și sporească sentimentul demnității personale. Altfel, doar irosindu-și timpul în taifasuri inutile, “Draga mea ... aia și draga mea ... ailaltă” – femeile nu simt oare câtă dezonoare stă în asta?

- Așa! s-a aprins lampa ... ce să citim azi? Ieri am citit *Prayaschitta*<sup>12</sup>. Ce caracter masculin am descris?

- Nu-i vina dvs. însă, Scrieți doar ce-i adevărat. Nici *Vālmiki* nu a putut face altfel<sup>13</sup>.

- Firește, ce spui? Dar, draga mea, ce v-ați face fără astfel de bărbați? Puteți exclude cu totul caracterele astea respingătoare din viața voastră? Noi bărbații nu suntem atât de aroganți, nu Doctore? Sculptorul acela buddhist care a mers cu noi la Kalimpong și a început să lucreze la figura lui Buddha. Deodată a zis: “Nu pot lucra aici. Femeile vin și pleacă mereu, lemnul se crapă ori de câte ori își coboară privirea pe el.” Mi s-a făcut pielea de găină când am auzit ce spunea despre butucul pios. Imediat i-am zis că nu puteam

<sup>12</sup> *Prayaschitta: Ispășire*, e o poveste scurtă. Eroul, mereu răsfățat de credincioasa lui soție și de iubitoarea sa mamă, fură bijuteriile soacrei și pleacă în Anglia. Iubitoarea lui soție se învinovățește pe sine și trăiește în sărăcie lucie pentru a-i plăti lui studiile în Anglia. În cele din urmă, la insistențele ei, tatăl ei aranjează o primire solemnă la înțoarcerea ginerelui talentat, însă el apare cu o soție englezoaică.

<sup>13</sup> Se referă la Rama, care deși are un caracter ideal, este acuzat de alungarea Sitei.

avea de-a face cu el, că pentru noi, fără privirile lor, viața s-ar opri cu totul. Trebuie să recunoaștem că noi nu suntem atât de înfumurați încât să spunem că nu avem nevoie de voi! Dar voi femeile mereu vă dați aere, ca și cum întreaga populație bărbătească e supărătoare fără rost. Noi bărbații, când pictăm, vă pictăm pe voi; când scriem, scriem despre voi ... și ține minte ce-ți spun, ce scriem e întotdeauna bun – suprimăm părțile voastre rele și doar le stivim pe cele bune. Dar când voi pictați, ne pictați pe noi? Vă pictați tot pe voi ... ce sunteți așa de îngâmfate? Bun, dă-mi ceva de citit, n-are rost să ne certăm...

- Ce carte-i aceea? Arată ca *Gitabitan*.

Răsfoindu-i paginile, continuă:

- Ediția asta aparține vremii antice ... plină de greșeli. Dă-mi un pix, te rog.

Apoi, corectând greșeala de tipar, începu să murmure:

*Deschide, deschide ușa,  
Nu mă face să aștept afară.*

Era o noapte întunecată și singuratică în Mongpu. Câțiva dintre noi ședeam îngrămădiți pe lângă picioarele lui. În spatele lui ardea, ca de obicei, o lampă. Făcea un halou în jurul lui, atât de nobil sculptat pe canvasul întunericului. Îmi amintesc noaptea aceea cum mi-aș aminti un vis. Corpul lui frumos era vasul potrivit care-i păstra mintea sublimă și unică. Dar frumusețea lui stătea doar în perfecțiunea trăsăturilor sale, în curbura nasului, ori în conturul feței, sau în strălucirea ochilor – culoarea deschisă a pielii lui, sau pielea moale mătăsoasă a unui corp bine clădit? Nu era. Îi depășise corpul și exprima ceva dincolo de acesta, de vreme ce frații lui și mulți dintre rudele sale aveau trăsăturile lui. Era, oricum, cel cu culoarea cea mai închisă dintre frații și surorile lui. Spunea adesea: “Am fost băiatul negru al mamei”.

În serile acelea în Mongu, cum ne citea, iar lampa se vărsa peste părul lui mătăsos, arăta ca o pictură – o pictură împrăștiată de proștețimea vieții, și totuși distant și îndepărtat ca o pictură. Frumusețea înfățișării sale avea totuși propriul ei mesaj.

În aceeași seară ne-a cântat paisprezece, cinsprezece cântece și unele dintre ele încă mi le amintesc. În întunericul nopții, sub vraja magică a muzicii, cuvintele cântecelor ne tot răsunau în inimi:

*De știam ce mă seacă*

*Ți-aș fi spus.*

*Cel ce mă face să plâng - nu-i cunosc numele.*

*La ce-mi întind brațele doritor?*

*Pe cine zadarnic urmez?*

*Ca și cum tot ce-am avut s-a vândut*

*Și n-am primit nici un preț.*

Cântec din zile de demult, necântat adesea. A inundat țara cu un ocean de cântece. Melodiile lui îndeamnă inima spre adâncurile ei, iar cuvintele și mesajul lor ne ajută să intrăm o lume de neînțeles. Suferințele se transformă în nectar când sunt agitate de cântecele lui, iar fericirea e simțită tăios aproape ca durere. A repetat:

*Unde-i iubitul, născut din durerea-mi... îmi umple lumea dar nu-l am niciodată destul să-mi umple și viața ...*

Toate strunele inimii vibrau în muzica aceea cu o ascuțime de nedefinit.

Întorcându-mă, să-l ajut să meargă la culcare, l-am găsit răsfoind *Gitabitan*.

- Cred că ar trebui să-ți fac cadou o ediție nouă – asta e plină de greșeli de tipar ... nu ... nu vorbesc cu tine ... nu meriți ... când auzi un cântec începi să plângi ... e drept, aici n-ai unde să auzi ceva bun ... și locul acesta, trebuie să recunosc, e mult prea singuratic pentru vârsta ta. Ei bine, poți face ceva – găsește pe cineva care te poate ajuta să ai grijă de Khuku și care poate să și cânte.

- Ce idee! Nu-s nu știu ce prințesă să-mi pot permite să am o cântăreață drept însoțitoare.

- Nu, nu, poate nu-i chiar așa se imposibil. De ce nu ai învățat și tu să cânti? Trebuie să fie jalnic să-ți petreci aici singură serile, zi după zi. Și noi acum punem paie pe foc, o să vezi când plecăm.

- De ce spuneți asta? Nu ne putem aștepta să vă avem aici mereu, dar înțelegem valoarea timpului puțin pe

care-l primim prin venirea dvs. ... ce recunoscători vă suntem pentru zilele astea ...

- Ei, poate nu-i imposibil. Aș putea petrece acești ultimi ani ai vieții mele cu voi aici. Calea vieții nu-i așternută numai cu flori. Nu trebuie să bodogănim, dacă nu primim tot ceea ce ne dorim ... Să fim fericiți cu orice primim. Acesta e testul omului. Și totuși, din calea celor ce ni-s dragi, vrem să îndepărtăm toate obstacolele.

*La ce-ți zdrăgănești brățelele, ring, ring, ... ring,  
ring, ... atât de înșelător...*

*Ah, Iubito, umpleți urciorul de aur cu apă și  
vino acasă ...*

*la ce zornăiești ... ah, la ce-ți zdrăgănești brățelele,  
ring, ring, ... ring, ring, ...*

- Ce implorări! Vai! Ce prostănac trebuie să fi fost, altfel cum să scriu așa ceva. Acum aș scrie: "ar fi bine de-ai veni, dar de nu, doar lasă urciorul acela cu aur în urma ta – o să fie folositor pentru Viswabharati<sup>14</sup>. Dacă vrei, poți pleca – nu contează prea mult dac-o faci – dar acel urcior de aur e vital pentru noi" ... apoi se întoarse spre mine zâmbind: "nu-i un poem de genul ăsta în *Kshanika*"<sup>15</sup>?

- Care? "Dacă cumva una e pierdută, aș putea găsi patru să mă consoleze".

- Da, da, foarte realist. Poeziile din *Kshanika* n-au atras prea mult interes. Dar sunt bune ... aia e cartea mea favorită.

- Odată m-ați întrebat: "Dacă ți-aș spune să păstrezi numai una din cărțile mele, pe care-ai alege-o?" Am zis: "Dvs. pe care ați alege-o? Ar fi interesant de știut." ... Mi-ați spus: "Probabil *Kshanika*" ... dar nu vă cred.

<sup>14</sup> "Universitatea Viswabharati, înființată de Tagore în Santiniketan, reprezintă un centru important al culturii indiene; ea a dăruit Indiei mulți specialiști în științele umaniste, precum și artiști de renume mondial. Înființarea acestei instituții de învățământ și cultură și-a avut originea în dorința lui Rabindranath Tagore de a crește copii și tinerii indieni în spiritul tradițional al Indiei" (Amita Bhose, *Manual de Limba Bengali*, Universitatea București, 1988) [n. tr.].

<sup>15</sup> *Kshanika* – carte de poezii. Titlul înseamnă *Tranzitoriu*. Cartea este pe jumătate scrisă în glumă, pe jumătate în serios.

- Nu, nu chiar. Dar în zilele acelea poeziile din *Kshanika* erau originale. Gusturile literare nu erau prea cultivate la vremea aceea. Oamenii nu erau pregătiți să citească o astfel de poezie:

*Deschizându-mi porțile inimii  
Mi-am ferecat toate gândurile ...  
Azi n-am să spun adevărul defel.*

- Nu erau ușor de acceptat și de gustat astfel de poeme. Era nevoie de timp să se obișnuiască cititorii. Timpul nostru era posedat de puritanism. Un fel de boală. De pildă, deunăzi m-ai rugat foarte firesc să cânt: "De ce nu m-ai trezit înainte ca noaptea să treacă ... " și l-am putut cânta la fel de firesc; era posibil așa ceva în vremurile alea? ar fi fost considerat înspăimântător de vulgar. Mă gândeam cum s-au schimbat, gradat, timpurile.

- De ce? Ce-i vulgar în cântecul ăla?

- Ah, aoleu! Nu-i vulgar? Și spuse două versuri inocente din cântec ... "Păsărea se mustră spunând că noaptea-i dusă ... femeia merge să umple urciorul" – asta e ceva înspăimântător de vulgar!

Poetul omisese, cu siguranță, versurile înspăimântătoare pentru puritani. Cântecul spune: "De ce nu m-ai trezit înainte ca noaptea să treacă, e târziu și sunt rușinată ... păsărea se mustră spunând că noaptea-i dusă ... mireasa merge să umple urciorul ... cum să-mi ascund părul răvășit să merg la treabă?"

- Ce pot acum oamenii spune nu poți crede. Îți amintești poemul acela *Katha O Kahini*<sup>16</sup> în care se vorbește despre călugărul buddhist<sup>17</sup>? Cerșetoarea își aruncă în stradă

<sup>16</sup> *Katha O Kohini* – *Povești și Legende* – colecție de poeme inspirate din legende adunate de Tagore din diferite regiuni ale Indiei [n.tr.].

<sup>17</sup> Povestea poemului este despre un călugăr buddhist – un discipol direct al lui Buddha. Într-o dimineață se plimba pe străzile din Sravasti și cerea de pomană. Tot timpul cânta gloria Stăpânului său Buddha, pentru care cerea milostenie. Din palatul regelui i-au aruncat în drum bijuterii, dar el nu le-a ridicat. Negustorii înstăriți și soțiile lor au deschis ferestrele și l-au inundat cu daruri și aur, unii scoțându-și colierele, alții bijuteriile din păr. Dar călugărul cerșetor continuă să meargă refuzând darurile lor și striga: "Buddha, cel mai mare preț printre oameni, a venit în oraș printre voi; dați-i doar cel mai de preț dar." A

hainele? ... ah, zi-mi versurile acelea, dicționarul meu, sau chiar te-am prins de data asta.

- Nu mă puteți bate cu *Katha O Kahini*. Puteți s-o faceți sigur cu versurile în proză. Apoi am recitat: "Adăpostindu-se cumva în pădure, ea-și îndepărtă singura haină ce-o avea și întinzând mâna i-a dat drumul pe jos în calea lui!"

- Da, spuse Poetul, când poemul a apărut în revistă, G. mi-a spus: "Rabibabu, e normal să scrii astfel? Tinerii îți vor citi poemul și dvs. vă permiteți să scrieți astfel – 'ea-și îndepărtă singura haină ce-o avea' ... E bine ca băieții să citească așa ceva?" Ei, ce puteam să-i spun? Mi-am învinuit soarta ... "Vai! pentru cine scriu?". Acum, G. era un om distins și învățat – dacă el vorbea astfel – dacă lui trebuia să-i explic sensul cuvintelor "singura haină", ce rost are încercarea inutilă de mai scrie ceva? Cine va înțelege? Dar timpurile s-au schimbat, perspectiva oamenilor e normală și sănătoasă acum. Faptul că tu acum, doamnă dragă, poți să te bucuri de frumusețea expresiilor literare atât de liber, ar trebui să-mi mulțumești ... ceva mi se datorează și mie.

- *Mitrā*<sup>18</sup>, de ce nu te-am văzut toată dimineața? Ieri mi-ai luat caietul să copiezi din el și nu pot scrie fără el. L-am așteptat multă vreme.

- Îmi pare rău! Am fost tot timpul în bucătărie. De ce nu m-a chemat Kanu?

- Nu i-am cerut s-o facă. Nu-mi stă în fire. După cum știi, accept doar ce vine în mod firesc, nimic mai mult. Știi poemul *Kshanika*: "Iau orice primesc, merg oriunde pot, nu dau nimic de-o parte ... prietene, nu dau nimic de-o parte ... dar nu mă lupt să înșfac nimic" – asta e filosofia vieții mele ... iau tot ce vine de la sine, ușor; nu vreau să îndepărtez nimic, să dau ceva de-o parte – dar nu cu forța, și nu prin tocmeală.

---

trecut pe străzile orașului, înaintând pe drumul presărat de bijuterii până a ajuns la marginea lui, unde zăcea întinsă o cerșetoare ... ea auzise chemarea călugărului și închinându-se la picioarele lui se adăposti printre copacii pădurii, își îndepărtă singura haină ce-o avea și întinzându-și mâna o lăsă să cadă în calea lui. Călugărul cu înflăcărare ridică haina și așezânduși-o în cap își ridică mâinile spre a proclama gloria celei ce-și dăruise tot ce avea.

<sup>18</sup> *Mitrā*: prietenă.

- De ce mă certați atâta pentru o chestie atât de mică?

- Nu, nu mă refer la tine. Am avut șansa să spun asta. Aș putea vreodată să spun așa ceva despre tine? Știi foarte bine că tu ai fi fost fericită de te-aș fi chemat, dar îți spun sincer, nu-mi stă în fire să deranjez pe cineva. Acum însă, de vreme ce treptat devin neputincios, și-mi pierd încrederea în propriile mele puteri, mă port copilărește câteodată. Te bat la cap destul, cu sau fără motiv. Dar cât am fost tânăr, câtă vreme puterile mi-erău intacte, n-am fost pacostea nimănui; să vorbesc zgomotos: "Hei, du-te și adu-mi asta, du-te și adă-mi aia, dă-mi un pix, dă-mi apă" – nu-i felul meu. Am primit destul în viață, dar n-am încercat niciodată să înhaț nimic ... prietene, nu dau nimic de-o parte – dar nu cu forța, și nu prin tocmeală.

*"Când lampa de lângă pat s-a stins, m-am trezit deodată cu păsările zorilor de zi. M-am așezat lângă fereastra deschisă cu o coroniță de flori proaspete în păr. Tânărul călător apărură deodată în drum prin pâcla roșatică a dimineții. La gât purta un colier de perle și razele soarelui cădeau pe coroana ce-o purta. S-a oprit la ușa mea și m-a întrebat cu voce neliniștită: "Ea unde-i?" De rușine, n-am putut spune: "Eu sunt ea, tânăr călător, ea sunt eu".*

- Asta e povestea despre a pierde cu toate că câștigi. Chemarea puternică a dorinței te face să te simți privat. Ce-i chiar în fața noastră, la îndemână, căutăm și nu putem vedea, dar când ne îndepărtăm și ne uităm înapoi, ne dăm seama că era chiar acolo! Sensul acestui poem e cam ca "*Piatra de încercare*".

*Piatra de încercare* sau *Piatra filosofală* este titlul unui poem scris de Poet în tinerețe. Un nebun pleacă în căutarea pietrei filosofale. Merge de-a lungul țărmului unui ocean înfuriat, culegând orice piatră găsește. Cu fiecare își atinge talismanul de cupru spre a-l transforma în aur și dezamăgit o aruncă cât colo. Și merge, merge, merge din zori în amurg, până ce totul devine obișnuință, fără a se mai uita la ce face – culege piatra, atinge talismanul și o aruncă fără a se mai uita la ea, cu o mișcare automată. Până într-o zi când un copil andru dintr-un sat îl întreabă: "Bunule, de unde ai talismanul acesta de aur?" Așa obositul nebun își dădu seama

că găsisse piatra, dar o aruncase cât colo – nu și-a dat seama că ceea ce-și dorea era deja în mâna lui.

Seara aceea, pe când ședeam înfășurați de tăcerea primordială a pădurii antice, dezmiertați de adierea serii, eram convinși de existența pietrei filosofale pe țărmul vieții, dar nu știam cum s-o găsim.

În timpul acelei seri s-au citit multe poeme din *Mohua*. Orice ne citea ne părea nou, ca și cum din paginile cărții se trezeau brusc la viață. Poveștile și poeziile pe care le citisem de-a lungul timpului de nenumărate ori păreau noi, transformate prin magia vocii sale ... de parcă erau creații noi. Mi-l amintesc citind *Pietrele flămânde*. Nebunul fachir din poveste ni se înfățișa cu toată amărăciunea minții sale chinuite. Emoția aceea, vigoarea expresiei, nu se pot prinde de hârtie. Poetul, compozitorul, pictorul era și un actor talentat.

Strălucirea incandescentă a talentului său uimitor ne-a atârnat simțirea amorțită, dar nici unul dintre noi nu era vesela potrivită ce ar fi putut să-i cuprindă strălucirea. Este regretabil faptul că geniul cel mai mare al acestui veac și unul dintre cei mai buni oameni ai lumii acesteia s-a născut printre oameni mediocri. Astfel, s-a pierdut mult din el. Acea parte din el ce s-a exprimat prin literatură, artă, muzică și poezie e în drumul ei către nemurire, dar viața lui, scânteierea gândului, a vorbelor sale, precum și relația sa cu sute de oameni, arta lui de a trăi, se pierde cu trecerea timpului.

Cânta:

*Cu tot ce am, aștept,  
Sperând la nimicirea finală.  
Îl aștept pe el  
Care vine să mă sărăcească,  
Cel care-i de nevăzut  
Dar care vede tot de dindărăt  
Mintea mi-e înmuiată de iubirea tainică  
a celui profund.*

Acesta era cântecul meu preferat. Poetul obișnuia să spună:

- Nu-l mai cânt. Văd că începe să te posedeze.

S-a oprit și uitându-se la Mashi, cu ochii licărindu-i de voioșie, spuse:

- Mashi, care-i răsplata mea pentru toate cântecele ce le-am cântat în seara asta? În vechime, când cânta poetul, prințesele obișnuiau să-și scoată colierele și să le arunce la pământ. Au trecut zilele acelea, acum poetul cântă și cealaltă parte tace.

- Unde vă sunt prințesele? m-am zorit să răspund, asta e coliba modestă a unor oameni săraci. Ce ți-am putea oferi?

Dar Mashi spuse Poetului:

- De ce-i ascultați scuzele? Uitați, are la gât un colier foarte bun. De ce nu-l oferă?

- Ah, da, zise Poetul mimând seriozitate, sigur, are colier. Dacă cineva chiar vrea, nu-l poate face cadou? Amintește-ți cerșetoarea care i-a dăruit călugărului singura haină pe care o avea!

- E pe departe mult mai greu să vă dăruiesc dvs. ceva, am răspuns, îndepărtându-mi colierul de la gât și dându-i-l. Bine, aveți-l.

- Cum l-aș putea lua dacă-mi vorbești astfel? Și-a întins mâna, l-a luat și-l privea examinându-l cu grijă.

- Ce fel de pietre sunt acestea? Cum se numesc? Smaralde? Și acestea? Diamante? Apoi intonă un cântec foarte cunoscut de-l lui: "râsete și lacrimi, diamante și smaralde, se învârt ca destin – binele și răul vibrează la unison păstrând ritmul!"

- Știi că doar odată în viața mea am purtat podoabe – un inel – *Natun Bauthan* mi l-a dat. Mi-a alunecat însă de pe deget în timp ce mă îmbăiam în Gange la Gazipur. Ah, m-am simțit mizerabil ... Ia-ți colierul, zise înapoiindu-mi colierul. Și vezi bine că n-am îndepărtat nici un smarald sau diamant.

- De ce nu acceptați darul meu?

- Sigur, aia-mi mai lipsește, să mă apuc acum să-ți vând bijuteriile!

Două luni mai târziu un alt incident avea să se întâmple. În luna decembrie a aceluiași an, toate bijuteriile mi-au fost furate – o adevărată colecție a bijuteriilor de familie din ultimele trei generații. Imediat după jaf, am plecat la Santiniketan spre a-l întâlni pe Poet. Intrând în camera lui, mi-a zis furios:



- Vai! te plimbi veselă de colo până colo după ce ți-ai pierdut totul – Ah, tu-cea-plină-de-înțelepciune!

- Bijuteriile sunt totul?

- Lasă poezia ... o adunătură de prostănaci sunteți! S-ar putea întâmpla asta în altă parte decât în casa unui profesor?

- Ei, asta-i bună! Cum ar putea fi vina tatălui meu? Nu s-au păstrat niciodată bijuteriile acolo. Eu le-am dus.

- Aha, deci a fost ideea ta! Cine altcineva ar fi putut face așa ceva – ești extrem de talentată!

- Ascultați ceva interesant. Toate bijuteriile au dispărut – nici o fărâmbă de aur nu mai e în casă. Dar colierul ce vi l-am dăruit în Mongpu e salvat. Nu s-a furat.

- Cum se poate? L-au înapoiat oare hoții știind că-i al meu?

- Nu, nici chiar așa. Dar e singurul pe care-l mai avem – era în casa socrului meu.

- Uluitor!

- Da, așa e. Dar sunt foarte mulțumită.

- Vezi, de ce-ai fost atât de zgârcită în darul tău? De mi le dădeai pe toate, toate erau acum cu tine.

- E posibil. Când ni s-a furat totul doar acela ne-a rămas. Ne-am amintit poemul dvs. din *Gitanjali – Zgârcitul* – “tot ce-am dat regelui cerșetor mi-a fost înapoiat în aur – cu lacrimile și roindu-mi pe obraji mă întrebam de ce nu ți-am dăruit tot ce am?”<sup>19</sup>

- *Mitrā*, știi că odată când mă întorceam din Almora mi-a fost furat portmoneul cu bani și biletele de tren? Eram cu fata mea, care era bolnavă și am fost pus într-o situație incomodă. Pe când mă simțeam foarte amărât mi-am zis: “Sunt necăjit pentru că simt că am fost înșelat. Dar să mă gândesc că am făcut un dar celui ce mi le-a luat ...” Gândind astfel mintea mea s-a ușurat de amărăciune imediat. Mai înainte de a veni mă gândeam să-ți spun povestea asta.

<sup>19</sup> Poemul descrie situația unui cerșetor care în timp ce cerea de pomană a întâlnit un rege într-o caleașcă de aur. S-a bucurat că a dat norocul peste el, dar regele văzându-l își întinse mâna spre el și-l întrebă: “Ce ai tu să-mi dăruiești?”. Cerșetorul, foarte nedumerit, scoase din traista sa orez cât poate cuprinde în două degete și îi dăruie regelui. Întorcându-se acasă observă că toată traista îi e plină de aur.

Chiar în momentul acela cineva a adus bijuteriile, zestrea lui Pupu<sup>20</sup> – o grămadă de aur de-ți lua privirea pe o tavă de bronz. Poetul s-a întors și-a zis iritat:

- De ce aduci toate astea în fața biete fete?

După ce bijuteriile au fost luate înapoi, i-am zis:

- Mă supărați. Credeți că o să fiu nefericită văzând bijuteriile lui Pupu, pentru că mi le-am pierdut pe ale mele?

- Vai! dar e firesc.

- Deloc. Toate poveștile ce circulă despre atașamentul femeilor față de bijuterii sunt exagerate. Bijuteriile își au valoare lor, estetică și financiară, și nu numai; ele sunt prețioase pentru că sunt amintiri de familie. Nici o femeie nu vrea să le piardă. Dar dacă se pierd, ce?

- *Mitrā*, deci n-ai pus prea tare pierderea la inimă? Mă simt ușurat să aud asta. Copila mea, să fii demnă de amărăciune adevărată și fericire veritabilă.

În trecătoarea ce răzbea printre două dealuri uriașe era o cascade. Un drum îngust prin pădure ducea până la ea. Adesea, dimineața devreme, femei și bărbați din casa noastră călăreau entuziaști pe drumul acela. Odată Mashi a avut un accident. Domnu’ Potato se revărsa dându-i Poetului o descriere plină de viață.

- Am auzit de la Potato povestea cu călăritul lui Mashi, zise Poetul când am adus ceaiul. Mashi aproape a căzut în prăpastie și era extrem de înnebunită și ginerele ei, Doctorul, a liniștit-o după ce a lăudat-o în mod exagerat. Descrierea lui Potato e atât de emoționantă încât mă inspiră la poezie:

*Mashi alergă iute, urcându-se pe cal;  
Dar coboară schiopătând, plină de regret.  
Ginere ei dând îndurerat s-o vadă astfel  
Îi fricționează cu grijă delicatul picior.*

Și Poetul continuă astfel, compunând versuri. N-am notat-o și s-a pierdut.

- Aștia sunt ponei de munte, zise, nu se pot compara cu caii adevărați. Ai călărit vreodată un armăsar Arab? Aceia da cai! *Natun Bauathan* obișnuia să călărească, însoțită de

<sup>20</sup> Nepoata Poetului.

fratele meu, pe Chitpore Road<sup>21</sup>. Îți poți imagina ce îndrăzneală era la vremea aceea? Nu numai că erau animale mari, problema mare era că o gospodină, femeie, călărea! Dar ei nu-i păsa deloc... Poftim! alătură-te, soră a mamei. Ți-s toate măduarele întregi? Tocmai ce am început o epopee cu titlul *Întâmplarea de la cursa de cai*. Așa cum versurile fășneau din adâncul inimii lui *Valmiki*<sup>22</sup>, tot astfel poezia a curs din inima lui Rabindranath, inspirat fiind de descrierea călăritului tău făcută de către Potato – precum curge celesta Ganga, precum talazurile oceanului înspumat inundă malul, precum ...

- Unde-i poemul, vreau să-l aud.

- Ți-l mai amintești? De ce n-ai venit la vremea inspirației? Întrebă-ți nepoata. Ea scrie tot ce zic, dar pe acesta l-a scăpat. Ce putem face? De pe bolta mea literară a căzut o stea luminoasă – din nemuritoarea mea ...

- Nu mai spuneți! a fumegat Mashi, e extrem de egoistă și de invidioasă ... sigur c-a uitat să-l scrie pentru că era despre mine; dacă era despre ea, până acum ar fi ajuns la *Prabasi*.

- Auzi Mashi, toate adjectivele astea despre ea, ei bine, așa gândesc și eu, dar nu zic nimic, nu scot un cuvânt măcar, de frică. De eram viteaz aș fi sărit cu tine pe cal.

- Se spune că l-ați avut pe B. în minte când l-ați creat pe Sandwip din *Casa și Lumea*? E adevărat?

- Așa se spune? De ce? Era B. la fel de arătos ca Sandwip? Domne Sfinte! când a apărut *Casa și Lumea* ce zarvă s-a iscat ... mi-a scris o doamnă: “e absurd, nu se poate așa ceva” ...

- Ce nu se poate?

- Că o femeie bengaleză nu poate simți astfel de lucruri<sup>23</sup>. Altfel întreaga țară se va prăbuși din turnul pietății ascetice în abisul iadului! Femei bengaleze și hinduse! Toate femeile sunt în primul rând femei, la urma urmelor ... o femeie e ființă omenească, și e posibil să aibe poftă trupești sau să fie depravată, să treacă prin toate emoțiile omenești – bune și rele – dar oamenii aceștia ai noștri nu pot accepta

asta. Aceasta e țara lui *Sati*<sup>24</sup> și nu poate fi țara lui *Satya*. Cred că acum atitudinea noii generații s-a schimbat devenind mai firească. Ei, la vremea aceea când noi abia începusem viața, ce cumplit de greu era să vâri o idee în capul cuiva. “Porcărija poetului prostănac costă doar o rupie bani gheață”<sup>25</sup>. Nici n-ai habar ce venin de insulte s-au aruncat asupra mea. De ce o făceau? Poate ai auzit că sunt un *Zamindar*<sup>26</sup> de teroare. Dar minciună mai mare ca asta nici că se poate. Afecțiunea dintre mine și arendașii mei n-a lipsit niciodată. Demult, când am început treaba ca moșier, i-am scutit pe arendașii mei de o sută de mii de rupii ... n-a fost deloc ușor, de vreme ce proprietatea era comună. Îmi amintesc unul dintre arendași, un musulman, robust, om negricios, era la vremea aceea șeful unui clan de tâlhari. Ce mă iubea! Câteodată aduna un grup de arendași de la alți moșieri. Ei n-aveau de ales, de frica lui. Apoi zicea cu un surâs sardonice: “I-am adus aici ca să-mi vadă stăpânul.” Apoi întorcându-se spre ei le zicea: “Ați văzut vreodată o asemenea față, strălucitoare ca luna?” Am avut arendași musulmani și hinduși, dar trebuie să recunosc că de arendașii mei hinduși n-am fost la fel de bine tratat ca de cei musulmani. Îmi aduc aminte vremea luptelor comunale. N-am avut niciodată vreun motiv să mă plâng de ei. Când am mers acolo prima oară, am găsit că locul de stat pe jos era de neacceptat. Se așternuse pe jos o *phara*<sup>27</sup> uriașă pe care se puteau așeza doar brahminii, sau cei din castele superioare hinduse. Musulmanii trebuiau să stea în picioare sau dacă se așezau trebuiau să îndepărteze cuvertura aia mai întâi. Le-am spus că nu voi accepta o astfel de situație. Că toți o să trebuiască să stea la un loc pe cuvertura aia. Ah! ce târâboi, brahminii n-au vrut să stea. Le-am zis: “așa să fie, de nu vreți, nu vreți și gata”, dar nu voi lăsa aranjamentul acesta

<sup>24</sup> Aici poetul face un joc de cuvinte cu *Sati*, care înseamnă *femeie castă* și este asociat cu marea tradiție a femeilor venerabile ale țării. Este derivat din cuvântul *Satya* care înseamnă adevăr. De aceea *Sati* ar însemna veridicitate.

<sup>25</sup> Citează dintr-un poem care la vremea aceea i s-a aruncat în obraz. Pionier în multe idei inovatoare, valori morale, Poetul fusese cu mult înaintea vremii sale și de aceea de multe ori a fost victima multor batjocuri răutăcioase.

<sup>26</sup> Moșier.

<sup>27</sup> O cuvertură mare.

<sup>21</sup> O zonă foarte aglomerată a Calcuttei.

<sup>22</sup> Autorul *Rāmāyanei*.

<sup>23</sup> Că n-ar iubi pe cineva cu care nu era căsătorită.

rușinos să continue și dacă cineva își va pierde casta urmându-mă, atunci să plece ca să-și salveze puritatea. Doar asta-mi amintesc din zilele acelea de dușmănie și rivalitate. Nu uita că și noi suntem vinovați. Cei slabi și fără ajutor trebuie să treacă mereu supuși prin insulte, dar rana produsă își îngroapă adânc rădăcinile, săpând pe dedesupt... apoi deodată apare zdrobitura și e inutil să te mai plângi.

- De multe ori mi-am amintit de amabilitatea arendașilor mei. Odată traversam un câmp într-o lectică ... pe arșița zilei și fermierii lucrau pe câmp. În lectică scriam la *Kshanika*. Deodată un om de pe câmp veni spre noi și opri lectica. L-am întrebat ce voia. Mi-a răspuns familiar, cu *tu* și mi-a zis “așteaptă o clipă” ... “cum aș putea? pierd trenul”, dar n-a vrut să mă asculte ... și mi-a repetat: “doar așteaptă o clipă” ... a trebuit să mă opresc. A alergat de-a lungul îngrădirii în zig-zag ce înconjură câmpurile de orez. După o vreme a apărut cu o rupie și mi-a pus-o la picioare. L-am întrebat: “De ce a trebuit să faci asta? De ce m-ai făcut să aștept pentru atât?” Zise: “Nu trebuia să ți-o dau? Dacă nu-ți dau, tu ce mănânci?” Ce dulce mi-a părut acea declarație simplă și adevărată. Și azi îmi amintesc: “Dacă nu-ți dau, tu ce mănânci?”

- Zilele trecute mi-ai cerut să-ți dau ceva de lucru. Te sfătuiesc să lucrezi la *Mahābhārata* ... e cât un ocean. Pe de o parte găsești acolo gânduri adânci, pline de cunoștințe, iar pe de altă parte copilării nelimitate – *Gita* și povești laolaltă. În zilele noastre oamenii nu se bucură dacă poveștile nu sunt adevărate, sau măcar să fie în limita posibilității. Așa că și poveștile trebuie să poarte masca adevărului ... dar oamenii pe vremea aceea nu erau atât de săcâitori. Ei, poveștile erau povești, și în ele se împletea adevărul cu neadevrul, posibilul cu imposibilul, toate. Altfel imaginează-ți cum e posibil ca șerpilor să discute religia și scripturile cu călugării! Adu-mi caietul, o să-ți dau însemnările mele. N-o să fiu în stare să termin lucrarea asta ... o să ia mult timp ... tu să continui așa cum îți zic eu. O singură treabă să-ți amintești: *Mahābhārata* e toată o alegorie. Are un subiect și acela e Krishna; Krishna e eroul. Cei cinci frați s-au însurat cu aceeași femeie, Krishnă, care înseamnă nimic altceva decât cultul lui Krishna ... altfel cum e posibil ca cinci frați să se însoare cu aceeași fată? Cei ce o acceptă pe Krishnă sunt

protejații lui Krishna. Lupta n-a fost pentru pământ, ci pentru Krishnă, o luptă de opinii. Dacă n-ar fi fost astfel nu s-ar fi putut căuta Gita pe cei o sută de iarzi ai câmpiei de luptă din Kurukshetra. N-ar avea nici un sens. Copiază toate acestea din caietul meu și ține minte că profunda semnificație a *Mahābhāratei*, nu stă în predicile înțelepților sau în idealismul lui Judhisthira, ci în ultima fază, cea din “Marea Plecare”. O luptă atât de devastatoare, toate omorurile și strădaniile, nu sunt din lăcomie ... nu se încheie într-un egoism urăcios. Dorințele trebuie împlinite doar pentru a le abandona, lucrurile se adună pentru a scăpa de ele, acesta e mesajul de bază spre care năzuiește epopeea aceasta.

Aici vreau să citez câteva rânduri dintr-un apel rostit de Poet în 1940, în a 7-a zi a festivalului *Poush*<sup>28</sup>. Din acesta se poate vedea felul în care el a privit lupta din *Mahābhārata* împotriva războielor prezente violente și sângeroase:

“După critica occidentală, punctul de plecare al epopeelor trebuie să fie războiul. În partea narativă a *Mahābhāratei* războiul predomină, dar adevărata semnificație a acesteia nu e războiul. Bucuria grozavă a fraților Pandava, după ce-și recâștigă averea pierdută din oceanul de sânge, nu e descrisă la sfârșitul acesteia. Epopeea continuă prin a descrie cum, părăsind averea cucerită lângă cenușa funerară din Kurukshetra, victorioșii frați Pandava pornesc pe calea renunțării spre sălașul păcii – acesta este mesajul epopeei și recomandarea aceasta este pentru toți oamenii din toate timpurile. Dorința care-și are rădăcinile în lăcomie trebuie purificată prin sacrificiu”.

Îmi amintesc cât era de trist ascultând zilnic la radio vești despre război sau când citea ziarele. Toată viața și-a dedicat-o armoniei dintre oameni. A încercat să pună laolaltă, în același cuib, toate gândurile și culturile omului. A dat lumii un mesaj de iubire și bucurie – dar unde e iubirea, bucuria sau chiar omenescul din oameni? L-am văzut cum suferea când întreaga lume parcă înnebunise, când națiunile, cu mințile lor denaturate, încercau să se sufocă una pe alta într-o luptă a morții. Pentru noi, războiul ce se dădea undeva departe era, într-o anumită măsură, doar o poveste de război; dar pentru el, prieten al omenirii, care considera pe orice

<sup>28</sup> A noua lună a calendarului bengalez, perioada 15 decembrie- 15 ianuarie, luna străngerii recoltei. [n.tr.]

necunoscut drept frate, suferința oamenilor era foarte reală și apropiată. Obişnuia să sufere într-atât încât am vrut să evit a-i mai vorbi despre ştiri. În durere profundă a scris un cântec: “Lumea a înnebunit de ură” şi se ruga pentru apariția Eternei Virtuți:

*Ah, iubitor al păcii, ah, slobodule,  
Ah, tu care împarți întotdeauna îndurare,  
Limpezește lumea asta de petele ei.*

Ca mai apoi, cu aceeaşi durere, să scrie cu o ironie tristă:

*Ascultă acolo la radio,  
Mârâiala lăudăroasă a Împerciunatului  
scurt şi îndesat.  
Pe pământuri diferite  
În oraşe şi la sate,  
Orgia lui continuă – taie gâturi.  
Radioul mormăie, cine ştie cine-o câştiga,  
Maşinăria armei de foc zdrobeşte codul civilizaţiei.*

Era rănit profund, înainte de eterna sa plecare, de cronica omenirii păcătoase.

Dacă aveam vreun musafir începea să se îngrijoreze: Ce s-ar putea întâmpla? Cine unde stă? Mai presus de toate se gândea să-şi ofere propria cameră.

- Îți tot spun, îmi plac camerele mici.

- Se poate. Dar dacă dvs. părăsiți camera şi vă mutați într-o cameră mică, persoana care va sta aici nu se va simți deloc confortabil.

- E adevărat. Atunci adu-mi ochelarii şi după aceea odihneşte-te puțin. Câtă zarvă ziua întreagă! Totu-i cu susul în jos, ce confuzie! Nu am citit nici o poveste azi şi mâine nu se va citi nimic.

- De ce nu? Cu siguranță vom citi mâine ceva.

- Nu se poate. N. va fi aici ... lor nu le pasă de lucruri de astea. Crezi că toată lumea are răbdarea ta?

- Asta așa e! Nu e puțin să trebuiască să vă ascultăm citindu-ne propriile dvs. scrieri! Mulți ne compătimesc pentru ghinionul nostru!

A doua zi, încă de dimineață, era neliniștit în legătură cu pregătirile noastre pentru musafirul ce avea să vină. Ne tot întreba când trebuia să ajungă şi, în acelaşi timp, ne tachina:

- Azi vă lepădați de vechiul musafir, în nerăbdarea de a-l primi pe cel nou – azi nu se copiază nimic?

- Cum nu? Asta fac.

- Unde? Să văd ... Acum ce faci? La ce te uiți nerăbdătoare pe geam?

- Văd o mașină în zare.

- Nu mai spune! Asta înțepenește totul!

Apoi cântă un vers din *Jaydev*, descriind-o pe Radha care-şi aştepta iubitul, Krishna: *Hai să mergem iubitele în umbrarul întunecat de frunziș ...* ei, lasă copiatul de-o parte.

- Nu, mașina a trecut de noi.

- A trecut? Vai! Ah, cum pot să suport! Iubitul merge, trecând prin curtea mea, altundeva să se întâlnească cu altcineva! Starea ta e ca cea a Radhei – “dacă pasărea se mișcă, dacă frunza cade, ea tresare, gândind că tu ai venit.

- Opriți-vă acum, vă rog ... glumele astea despre toți fără excepție.

- Dar, draga mea, nu știu care e cel adevărat ... dacă-i spui numele în taină, atunci nu voi mai glumi despre toți fără excepție ... Cine-i acolo? Ah, Doctore! Ai venit într-un moment foarte nepotrivit! Abia se pregătea să-mi spună un mare secret, care nu se poate spune de față cu tine. Să spargem casa omului doar pentru o curiozitate a mea?

Doctorul, care se comporta foarte diferit când era departe de augusta sa prezență, obişnuia să se simtă foarte încurcat lângă el. A reușit cumva să-i răspundă:

- Au venit.

- Doamne Sfinte! Au venit? Atunci să mă transform într-un gentleman şi să mă îmbrac în *jobba*<sup>29</sup> ... gata cu poezia lui Jaydev. Trebuie să trezim spiritul patriotic!

De-a lungul acelei vacanțe a scris o o proză scurtă, numită *Vorba de pe urmă*. Ne minunam la cantitatea muncii pe care o depunea. Ieșea în verandă pe la 5 dimineața, după ce-şi lua micul dejun, şi asculta ştirile până pe la 6. Apoi începea să răspundă la scrisorile care se adunau zilnic, şi tot

<sup>29</sup> O haină barbătească lungă şi largă, un fel de togă. [n.tr.]

scria cu excepția unei ore și jumătate când făcea baie și mânca la amiază, lucrând iar până pe înserate. Pe înserate, își părăsea masa de scris, pentru scurtă vreme, și ieșea afară să stea în scaunul lui mare în pridvor. După masa de seară începea să ne citească. Mare desfătare pentru noi! Era marele nostru noroc să-l auzim citindu-ne. Câteodată însă ne temeam că obosește. Dar nu ne asculta și de multe ori el era cel ce sugera lectura, spunându-ne: “Nici o lumină?” După ce a terminat *Vorba de pe urmă*, a spus:

- Proza pe care o scriu acum nu este ca *Galpa Guccho* – pare să fie prea psihologică. Povestirile din *Galpa Guccho* se învârtesc în jurul vieții omului de zi cu zi ... dar ce scriu acum nu e la fel ... zilele astea mă mir de cum m-am putut gândi la atâtea detalii, cum puteam scrie astfel...

După ce a terminat *Vorba de pe urmă*, ne-a citit-o și în *Bijayādashami*<sup>30</sup> mi-a dăruit manuscrisul.

Mashi spuse:

- Ce fel de comportare e asta? Suntem două persoane în casă și totuși dvs. ...

- Sigur că sunt două persoane, dar ziua nu s-a sfârșit încă. Așa că, de ce nu ai un pic de răbdare să vezi ce-o să se întâmple până la urmă?

Pentru *Bijayādashami* Poetul invitase câteva persoane. Era deja târziu când am terminat ospățul. Am mers în camera lui și l-am găsit absorbit pictând.

- Acum, chiar acum, mergeți la culcare.

- Nu, nu se poate. Nu voi putea dormi înainte de a termina pictura pentru Mashi.

Auzind aceasta, Mashi, foarte stânjenită, veni alergând:

- Lăsați, nu acum, îmi retrag cuvintele.

- Tu poți să-ți retragi cuvintele Mashi, dar eu nu pot face asta. E măcar atâta diferență între cuvintele tale și ale mele.

-Ah, tu femeie-cu-vermillon-pe-cărarea-părului, cu flori abia îmbobocite, tu ești primăvara. Uite, desenez o podoabă pentru antetul scrisorilor tale și dedesuptul ei se va scrie: *Ah, tu femeie-cu-vermillon-pe-cărarea-părului, cu flori abia îmbobocite, tu ești primăvara* – cum o să arate?

<sup>30</sup> Ultima zi din festivalul *Puja*.

- Nu are importanță, haideți să terminăm discuția de ieri.

- Asculă *Sumitra*<sup>31</sup>! Discuția de ieri nu se poate încheia până ce tu nu consideri îndeaproape subiectul ei. Sunt multe lucruri care nu se pot înțelege decât prin discuții, până ce mintea nu scapă de prejudicii și până ce cu ajutorul rațiunii întunecimea gândului nu e îndepărtată. În țara noastră oamenii au fost întotdeauna legați de convenții, precum animalele de sacrificiu. E greu să te eliberezi de ele. Dar până ce mintea nu se scapă de prejudicii, nu poate vedea viața dintr-o perspectivă corectă sau înțelege omenirea cu adevărat. Faptul că viața cuiva va continua sau se va sfârși din cauza altcuiva – că din cauza absenței unei persoane, viața cuiva va deveni absolut goală, fără sens – poți să-ți explici astfel de lucruri? Cine ți-a spus că amărăciunea și pierderile tulbură viața? Cei ce se lasă distruși de suferință sunt cei ce se dăruiesc neputincioși suferinței și se mândresc cu asta. Să lași pierderea să-ți fie sursa suferinței și să te îngropi singur de viu, este ceea ce oamenii noștri consideră să fie *Sati*. Se încearcă să se păstreze vie o amintire, cu bețișoare parfumate și flori și astfel se întoarce spatele strălucirii și bucuriei vieții – dar ce-i atât de nobil în a face astfel? Cred că tu consideri asta un mare sacrificiu. Dar sacrificiu pentru ce? Un sacrificiu este nobil doar când este oferit vieții. Să adâncești întunecimea morții încă în viață și să te dăruiești năpastelor și necazurilor – în asta nu e nici o grație, nici o frumusețe. Nu e intenția lui Dumnezeu de a nenoroci viața cuiva și de a o termina-o acolo. Așa cum fluierul scoate sunet prin nodurile înguste ale bambusului, prin obstrucțiile bambusului, la fel muzica vieții trebuie cântată prin cătușele potrivnice ... calea vieții nu e acoperită cu flori, la fiecare pas dai de ghimpi. Dar trebuie să treci fericit și zâmbind pe cărarea aceea plină de ghimpi; asta este piatra de încercare a omului. Suferința trebuie s-o transformi în înțelegere și acreala s-o preschimbi în dulceață. E mare nevoie de suferință în viață, pentru că numai prin flăcările suferinței ne putem cunoaște sinele lăuntric, sinele etern. Mai mult, uită-te ce se întâmplă zilele astea în lume; ce conflict groaznic bântuie peste tot ... în fața flăcării de sacrificiu a acestei agonii de nesuportat, nu simți că sentimentele

<sup>31</sup> Prietenă bună.

personale devin nesemnificative? De la cei cu care sunt legat prin afecțiune sper o astfel de realizare. Sper ca tu să te rupi din sclavia de tine, să te ridici deasupra ta ... ieri, după ce ai plecat, m-am tot gândit la asta multă vreme ... m-am gândit chiar să te chem și să-ți explic, dar n-am îndrăznit; puteai crede că vreau să înăbușesc sentimentele prin bolovanii ăștia uriași de banalități, sau că-mi îmbrâncesc opiniile asupra ta ... nu pot suferi să fac asta. Oricine are dreptul la propria părere, la a alege ce-i place și ce nu. Nu-mi place deloc ideea de a mă folosi de privilegiul vârstei spre a mă impune cuiva – de aceea nu te-am chemat astă noapte înapo!

- De ce vii și te așezi pe jos? Oamenii pot crede că nu știi cum să mă port cu o doamnă. Sunteți toate femei cu vederi progresive, nu trebuie să fiți modeste! Ieri am primit articolul d-nei C. și îl el nu mai poate de bucurie că e femeie. “Maternitate” și “instinct matern” – dar de ce să fii atât de entuziasmată despre asta? Noi nu umblăm de colo până colo vorbind de “instinctul patern”, nu-i așa? Adevărata sarcină a femeii este să se facă iubită. Pentru asta ea trebuie să se recreeze. Dar când scrieți, țipați atâta despre “maternitate” și-l uluiți cu totul pe bietul “instinct de paternitate”, dar bărbatul nu poate face atâta rău cât își fac femeile între ele. Puține femei sunt fericite s-o vadă pe alta fericită. Ele încearcă să cuprindă întreaga lume în cercul lor îngust și chiar îl trag și pe bărbat în jos.

- Pricep, aha! Deci bărbații nu sunt niciodată geloși și nici nu se urăsc unul pe altul? De unde atunci toate războaiele și crimele astea? Cine-i responsabil?

- Aia e altceva. E gelozie, dar pentru că cercul vieții e mai mare, nu mizerie prea mare în exprimarea ei. Ai văzut vreodată doi bărbați să se certe dacă vreo femeie nu-i implicată?

- Separă și desparte frații<sup>32</sup>.

- Exact. Sunt prinși în propriul lor cerc care e foarte îngust. Așa că și dacă sunt oameni educați, tot nu au o viziune prea largă. În țara noastră sunt bărbați care, în inimile lor, sunt femei – mai mult, sunt copii ... ce mai strigă – “Mamă, Mamă” – de parcă toată țara e un copil în poala

<sup>32</sup> *Darayati vedayte bhatrin*, o regulă gramaticală. *Darayati: separă*, iar *dara: soție* – cea care separă frații.

mamei. Ajutorul femeilor e absolut necesar pentru a-l iniția pe bărbat în bărbăție. Dar îmi pare că atunci când bărbatul trebuie să poarte responsabilitatea unei fapte mai mari, prin detașare și fără dorință, toate încep să mergă prost imediat ce apare o femeie în viața lui.

- Văd că în cele din urmă vă alăturați sectei celor ce renunță la “femei și aur”<sup>33</sup>.

- *Mongpabi*<sup>34</sup>, tăcere! tăcere! vorbeam despre femei, de unde ai scos aurul? Înțeleg, tu ești de partea dușmanilor. Niciodată, nici măcar odată să nu mai zici asta. Ne putem cumva descurca fără femei, dar ce s-ar întâmpla cu Viswabharati fără aur? ... chiar mă amuză să citesc articolele femeilor cu vederi progresiste – mă amuză când văd că-și asumă că se pot descurca fără bărbați – ce aroganță! Sclavele bărbaților, dreptul maternității ... vorbe, numai vorbe! Zi-mi, cine vă înrobește? Voi însăși vă faceți sclave și vă bucurați de asta; și asta nici nu-i sclavie măcar. Admit că femeile din țara noastră nu șansa de a lucra pe scară largă, dar vă ridicați deasupra sorții prin iubire și afecțiune. Uită-te la tine. Noaptea, nu dormi în pace gândindu-te să vii să vezi de eu dorm ca lumea. La ce-ți asumi grija asta fără rost? Și chiar de n-aș putea dormi toată noaptea, la ce ar trebui toată casa să stea trează pentru asta? Numai voi femeile știți care-i logica unei astfel de comportări. Dar îi învinuiți pe bieții bărbați pentru asta. De asta sunt mereu suspicios în legătură cu motivele tale – îmi pare că mereu faci ceva doar pentru a mă băga în ceva încurcătură. Stai acolo cu paharul de suc pentru mine! Și eu scriu și tot scriu și nu-mi arăt deloc recunoștința, ca și cum mi s-ar cuveni totul și tu trebuie să stai acolo cu sucul meu. După aia, când îmi convine, pot să încep să te cert. Ah! voi bombăni, și apoi, arătând mai multă amabilitate, o să-l bea și tu o să-mi fii recunoscătoare. Acum spune-mi, te rog, de ce trebuie să fie astfel? Ai putea să-mi zici: “Mergeți să vă faceți singur suc și beți-l. N-am vreme să vă servesc, mai degrabă vreau să scriu un articol despre ‘situația politică prezentă’ ”. Dar cu tine nu-i deloc ușor. Ce argument mi-ai dat ieri! Mă câștigi de partea ta.

<sup>33</sup> Expresie folosită pentru a face referință la viața monahală.

<sup>34</sup> Mod de adresare în India antică folosind numele locului de unde provine persoana.

Încerc să mă dau de partea ta, așa că devin anti-Rusia și pro-Anglia.

- Ce-i asta? Eu sunt pro-Anglia? ... așa mi se duce vorba și nu mai scap cu fața curată printre cei din înalta societate.

- Deci nu ești pro-Anglia? Ah, ce ușurare! ... fiecă secundă mă așteptam cu un poem de la tine pentru 'cel ce poartă umbrela'<sup>35</sup>.

Odată în Santiniketan, a venit la Poet o doamnă cu vederi progresiste. Și a vorbit vreme îndelungată despre vederile ei. Poetul tăcea, iar la urmă i-a spus:

- Nu sunt de acord cu vederile tale. Adevărata natură feminină e de a servi și de a îngriji. Și femeia n-o face pentru că bărbatul o păcălește prin cuvinte goale de laudă. Este adevărat că bărbatului îi place să fie servit, dar este și mai adevărat că femeii îi place s-o facă, să se ofere.

A fost o discuție lungă și nu mi-o amintesc. A doua zi, când am venit și m-am așezat la picioarele lui, a pretins să fie foarte încurcat: "Iar stai pe jos. Dacă doamna R. ar vedea, n-aș putea să-mi mai arăt fața. Văd că discuția aia lungă de ieri nu ți-a crescut defel respectul față de tine însăși".

Chiar în acea clipă d-na Bhandra Devi intră cu un pahar de lapte de cocos.

- Ce-i aia? Lapte de cocos? Ce încurcături am cu voi. Ei bine, spune-mi, de ce mi-l aduci? Foarte simplu îmi puteai spune: "Nu vă pot servi. Uitați acolo copacul de cocos, cățărați-vă în el, dacă vreți să beți ..." Dacă te-ar vedea d-na R. aducându-mi-l, ce-o să mă fac?

- Cum sunteți?

- Supa aceea ce mi-ai pregătit-o mi-a dat o energie îngrijorătoare. Simt c-ar trebui să mă înrolez în armată.

- Ați văzut pictura lui Rathida?

- Da, am văzut-o. Picturile lui cu flori sunt bune. S-a specializat în flori. Și Mashî mi-a arătat una din picturile ei – un buchet de orhidee. E bine făcută.

- În casa asta toată lumea pictează ... toți stau într-un colț cu vopsele și pensule.

- Așa e? Doar Doctorul nostru și Potato sunt doi nătăfleți printre artiști. Mashî și Rathî sunt artiști, în timp ce

tu și cu mine nu suntem. Ar trebui să semnăm chiar azi un pact al non-artiștilor. Azi am să pictez ceva de care nu se va îndoi nimeni că n-a fost pictat de un non-artist. Pe pictura aceea ne vom semna pactul... Ce-i, Mashî? Doar ce-ai ieșit din meditație? Te cam întreci cu măsura!

Apoi cântă: "Iubite prietene, cum aș putea uita o astfel de iubire, o astfel de speranță, o astfel de împunsătură a inimii? Noaptea cu lună plină nu zâmbește oare pe cer, fluierul nu cântă oare în ținutul acela? ... "

Apoi s-a oprit din cântat și i-a zis lui Mashî, după ce prietenește i-a făcut cu ochiul:

- Și astfel îți spun, ah! iubită prietenă, cel ce poate uita o astfel de iubire, nu mai trebuie implorat. În schimb ...

Apoi continuă cântecul ce nu-l terminase mai înainte:

"Nu voi spune nimic, în durerea mea o să rămân tăcută ... ah! prietene iubit, o astfel de iubire, o astfel de speranță"

S-a oprit și zise cu o violență prefăcută:

- De ce să-ți pese? La ce atâta suferință? Nu mai e altcineva pe lumea asta?

- De ce mă luați peste picior? zise Mashî bosumflată. Râdeți de mine? Mai bine ne-ați cânta un cântec.

- Ce să cânt?

Cântă unul din cântecele lui vechi.

*Îmi amintesc în vis și la trezire fața aceea dulce,  
Poate știi sau poate nu știi  
Dar în mintea mea fluierul cântă  
Doar pentru că tu ești acolo.*

A continuat să cânte, repetând același vers de mai multe ori. E inutil să încerc să scriu ceva despre seara aceea, nu pot să prind melodia aceea în paginile cărții mele. L-am întrebat mai târziu:

- De ce oare mintea tânjește atâta ascultând o muzică bună?

- Ce întrebare! zise zâmbind puțin. Prea multă minte! Ce întrebare de la cea care întotdeauna tânjește la ceva!

Tăcu o vreme și iar spuse:

- Lumea muzicii e o lume diferită; un sălaș îndepărtat și o altă treaptă ... nu trăim adesea acolo. Muzica

<sup>35</sup> Șamberlan, autoritate engleză, mereu purtând o umbrelă.

ne scapă de lumea asta mică, unde ne-a fost dat să trăim, înotând în mici plăceri și dureri; ne poartă spre sfere dintr-o regiune mai înaltă, spre o altă lume. Ambianța vieții de zi cu zi e total diferită de experiența ce o avem în acea regiune, pe tărâmul artei. Simțim în sufletele noastre acea atingere greu de descris, dar nu aparținem acelei lumi și de acolo și sentimentul ăsta de tristețe. Muzica ne întinde mintea spre o regiune unde aceasta nu poate pași și rămâne atârând în mod riscant, gata în orice moment să cadă înapoi la locul ei originar de dedesubt. Așa cum valurile oceanului se întind spre țărm pentru o clipă ca mai apoi să se întoarcă spre hotarul lor, la fel și mințile noastre își depășesc hotarul care le îngrădește și plutesc în muzică ... dar ajung la țărm, unde nu se pot ține de nimic și trebuie să se întoarcă la lumea noastră de dedesubt. Mintea nu se poate adapta acestei intrări momentane în lumea frumosului și astfel fericirea de care se bucură este amestecată cu durere.

- Să vă spun o poveste haioasă. A venit aici odată un englez, un tip vânjos, înalt și lat. Eram la masa de dimineață și la radio era un recital de *sitar*. Domnul acela a vorbit tot felul de lucruri fără să-i pese de muzica aceea. Chiar mă deranja. Mi-am zis, nu poate auzi muzica asta, oricât de vânjos e, dincolo de toate e și el om! Așa că l-am întrebat:

- Când auziți muzica asta nu simțiți nimic, nici o diferență?

A fost surprins.

- Diferență? Ce fel de diferență?

Eu am fost și mai surprinsă și i-am răspuns:

- Nu simțiți ceva ciudat în lăuntru dvs.? Ceva precum plâns?

Și mai surprins a zis foarte amuzat:

- Plâns? Ceva nu-i în regulă cu dvs. N-am mai plâns de cinsprezece ani!

Poetul râdea.

- A pus punctul pe i. Ceva chiar că era în neregulă cu tine, altfel cum s-ar putea întâmpla așa ceva. "De mintea-mi tânjește, de ce ochii-mi sunt scăldați în lacrimi, lacrimi de neînțeles?"

Continuă să fredoneze de mai multe ori cântecul său preferat, ca răspuns poate la întrebarea mea.

De data asta, de-a lungul ultimelor zile ale șederii sale în Mongpu, ne citea din *Chira Kumar Sabhā, Adunarea burlacilor* – o comedie, cântându-ne cu însuflețire fiecare cântec din ea. Când nu-și putea aduce aminte melodiile, le improviză pe loc. Piesa era foarte hazlie. Astfel, în fiecare seară, răsetele se împleteau cu ritmul melodios al vocii sale. Oricum, a trebuit să părăsească Mongpu mai înainte de a termina piesa. Dar până în ultima clipă, chiar și așteptând lângă portiera mașinii, recita din ea cu voce răsunătoare... dar timpul era scurt și n-a putut-o termina. A pus un semn cărții acolo unde a rămas.

- Păstrează cartea undeva, o voi termina data viitoare. Prozele scurte cred că le-am terminat pe toate – nu, cred că *Două surori* a fost omisă. E foarte scurtă. Ți-o amintești?

- Da, dar nu-mi place prea mult. Ceva, nu știu ce anume, nu mă atrage.

- De ce? Ah! draga mea idealistă! Ce ideal anume al tău este rănit? Ei, nu avem timp, dar data viitoare te voi face să plângi citindu-ți-o. Hai Mashi, vino și ascultă-ți nepoata. Ce inimă împietrită are! În ziua despărțirii se spun vorbe dulci chiar de nu sunt adevărate. Mai degrabă ea lasă să-i scape vorbe de genul: "Nu-mi plac scrierile dv. Mai mult îmi plac scrierile d-nului X. Ce stil, ce calități morale, ce sfaturi bune se pot primi doar citindu-l, cum îți poți îmbunătăți caracterul ..."

- Când am spus asta?

- Nu mai ai mult și-o vei face.

Era o seară întunecată. Cu toții coboram spre Calcutta. Urcându-se în mașină spuse:

- Doctore, nu uita să ridici coliba aceea din butuci acolo pe gazon. Imediat ce aflu că-i gata, mă și pornesc spre voi.

Noaptea creștea și mașina noastră își croia drum pe potecile înguste ale pădurii dense. Umbrele se deslușeau pe drum, împeștrite de lumina lunii, ce abia răzbea printre nori.

- N-ar trebui să călătoriți pe drumul ăsta în timpul nopții, zise cu convingere. Ispitiți soarta.

Ajungând la Siliguri, i-am așezat bagajele în micul lui compartiment și luând loc am i-am ascultat pe cei ce



veneau să-l vadă. Dacă cineva ar fi notat toate convorbirile pe care le-a avut cu diverși oameni, ca și scrisorile pe care le primea și felul în care reacționa la fiecare, ar fi ieșit un studiu interesant, într-un anumit aspect al psihologiei umane. Am mai putea dezvălui pe deplin generozitatea sa, personalitatea sa radioasă și afectuoasă, înțelegerea sa asupra firii omenești. Indiferent cât de neînsemnat era cineva, el avea răbdare pentru toți. Cine-ar fi putut însă aduna toate aceste însemnări? Cine ar fi putut aduna apa într-un ciur din curgerea torențială a vieții? Mai mult, cine-și poate imagina că ceea ce azi e atât de aproape mâine poate fi foarte îndepărtat?

Stătea tăcut pe locul lui și noi îi aranjam bagajele, când în mare grabă a intrat un domn. Era un scriitor bine cunoscut. Poetul l-a privit, mirat de graba lui și l-a întrebat: “Da? Ce urmează?” Omul, și mai grăbit, îi răspunse:

- Știți ce! trenul e aproape de ora de plecare; trebuie să merg repede să mănânc ceva.

- Sigur, sigur, e importat să mănânci; o astfel de faptă nu trebuie niciodată amânată, zise Poetul pe voce solemnă și sclipire în ochii.

Domnul a plecat cu aceeași viteză cu care intrase. Poetul a râs și ne-a spus:

- O fi gândit că trebuie să-i dau permisiunea mea înainte de a mânca.

Dimineața devreme am venit la el în compartiment. Trenul, oprindu-se în diferite stații, oamenii din alte trenuri îl vedeau și surprinși se străduiau să-l vadă pe respectabilul și iubitul poet al Bengalului.

A început să vorbească de zilele copilăriei lui.

- Am călătorit prin multe țări și am întâlnit mulți oameni, mulți au intrat în viața mea și au și ieșit, aducându-mi multă fericire. Dar nu-mi amintesc nimic mai bine ca acoperișul de la etajul trei, unde mi-am început viața. Îmi pare că nimic nu și-a lăsat o amprentă mai puternică ca aceasta în mintea mea. Mai ales acum, când îmi trece vremea cu repeziciune, zilele acelea de departe devin din ce în ce mai luminoase. Mintea mea se îndepărtează de tot ce o înconjoară și călătorește în urmă la acel început al vieții. Când scriu ceva, gândurile mele se învârt în jurul locului

acela. În cartea mea *Versuri și Picturi*<sup>36</sup> am scris doar despre zilele copilăriei mele. Presupun că zilele astea nu mai există relații precum noi frații am avut unul cu altul – mai ales Jyotidada, obișnuia să-mi arate atâta indulgență de parcă am fi fost egali. Îmi amintesc cum el cânta la pian și eu compuneam pe loc câte-un cântec. Simt că viața mea e legată cu zilele acelea ale mele de început. De atunci multe s-au întâmplat, dar nimic nu-i mai vivid în mintea mea ca zilele acelea. Pasiunea cumnatei mele era să adăpostească păsări. Reușise să facă rost de o *Shyāmā*<sup>37</sup> chinezească – cineva venea și îi dădea zilnic să mănânce greieri și țărățe. N-am fost niciodată de acord să țin o pasăre în colivie dar ea mi-a ignorat insistențele spunând: “Nu fi obraznic!”

Toate aceste întâmplări au fost mai târziu descrise de Poet în *Zilele copilăriei mele* și în *Versuri și Picturi*, precum și în multe alte poezii.

*Fratele meu stă pe acoperiș  
Cu vioara-i înclinându-i-se peste umăr.  
Cântă, ținând ritm luceafărului de noapte.  
Am venit lângă Boudidi<sup>38</sup>,  
Lăsând de-o parte ora de engleză.  
Fața-i este înrămată de bordura roșie a sariului.*

Am fost uimită auzindu-l vorbind cu atâta voiciune despre zilele copilăriei lui. În zilele acelea, când viața i se apropia de sfârșit, anii aceia atârnavă mai mult decât orice altă experiență pe care o avusese mai târziu. Nu-mi pot aduce aminte de câte ori l-am auzit vorbind despre zilele acelea în care viața i-a înflorit sub afecțiunea fratelui său, Jyotidada, și a soției acestuia. În legătură cu asta vreau să citez un fragment dintr-o scrisoare publicată în *Prabasi*, adresată soției lui Sir Jagadish Chandra Bose<sup>39</sup>.

“Trebuie să încetezi să mă cinstești, venerezi, etc. Dacă ai afecțiune pentru mine e destul; îmi va aminti de zilele copilăriei mele. În adolescența mea am avut o cumnată

<sup>36</sup> Colecție de poezie populară pentru copii. [n.tr.]

<sup>37</sup> Un fel de pasăre mică. [n.tr.]

<sup>38</sup> Lit. cumnată; soția fratelui său.

<sup>39</sup> Sir Jagadish Chandra Bose (1858-1937), bengalez, fizician, biolog, botanist, arheolog și scriitor, de proză fantastică [n.tr.].

– îi cerșeam afecțiunea ... după ce am pierdut-o, timpul a început să fugă pentru mine, și îmbătrânesc și-am obosit de atâta cinstire și venerație.”

Afecțiunea acesta a fost o experiență atât de adevărată pentru el încât era convins de dulceața acestei relații. Îmi amintesc cum odată l-a întrebat pe neașteptate pe soțul meu:

- Ai cumnată? Cine nu are cumnată pierde cele mai de preț daruri ale vieții.

Sunt surprinsă să văd cum amintirea unei afecțiuni care n-a durat decât câțiva ani, i-a rămas atât de adânc întipărită în minte, cum îi îndulcea continuu viața și îi devenise inspirație pentru multe din poemele sale. Cu câtă dogoare trebuie să fii strălucit! Sau, poate, mintea unui poet îți crează propria-i lume prin propria-i lumină, iar lucrurile din jurul lui sunt doar un pretext pentru a le lăsa să se desfășoare. Nu se poate decât să o venerăm pe cea care a fost capabilă să aibă o astfel de influență trainică asupra unei minți nobile și sublime a unui mare geniu precum a fost el. Trebuie să fii fost o personalitate radiantă. Reverența și uimirea noastră se ridică către ea în mirare. Ce fel de persoană a fost? “Ești poetul din inima unui poet”<sup>40</sup>.

Trenul a ajuns gara Sealdah. Gara era plină de oameni așteptându-l. Imediat ce a ieșit din compartiment și s-a așezat în scaunul cu roțile a fost acoperit de valul mulțimii, aparținând tuturor claselor sociale – toți l-au înconjurat și îl purtau din ce în ce mai departe de noi. M-am oprit privind distanța dintre noi, care creștea din ce în ce mai mult și inima mi s-a umplut de un sentiment ciudat. Acesta este Rabindranath, persoana care, precum floarea de lotus, a înflorit în inima lumii, întruparea omului ce s-a străduit să devină. Aparține tuturor, neputând aparține cuiva anume. Și totuși, câteodată, cât de intim putea fi! Doar câteva minute înainte fusese prietenul de acasă; acum nu mai pot gândi despre el la fel de aproape. Într-o singură clipă s-a îndepărtat foarte mult de noi. Apoi, de la distanța aceea, alăturându-mă mulțimii compatrioților mei, mi-am oferit plecăciunea.

---

<sup>40</sup> Vers din *Pictură*.

## Capitolul patru

Pe 21 aprilie 1940, Poetul a ajuns în Mongpu, pentru a patra oară. După sărbătorirea Anului Nou, care este asociată și cu ziua de naștere a Poetului, am primit o scrisoare de la Sudhakantababu care spunea că se pregătesc de călătorie. Pe data fixată, am plecat spre Siliguri – cu oarece îndoială – neștiind de s-a răzgândit sau nu. Din zare am auzit șuieratul trenului și am pregătit cu scaunul cu roțile. L-am putut vedea pe Shudhakantababu aplecat în afara vagonului, făcându-ne vesel cu mâna. Curând eram în compartimentul Poetului – bagajele, sticlutele cu doctorii ayurvedice, hârtii și multe alte ciudățenii, toate erau claie peste grămadă, răspândite prin tot compartimentul. Cum m-am apucat să le adun, mi-a spus:

- Sunteți norocoși că nu puteți primi telegrame aici. Am vrut să mă răzgândesc – a început ploaia și m-am gândit: „La ce să-mi bat capul? Mai bine stau unde sunt”.

Stând în scaunul cu roțile a fost purtat de partea cealaltă a liniilor ferate. Intrând în mașină a zis:

- De data aceasta l-am adus cu mine pe Amiya. Sunt sigur că n-o să vă păgubească prea tare<sup>1</sup>.

Mașina noastră a luat-o înainte ca mai apoi să trebuiască să le aștepte și pe celelalte care ne însoțeau. Nu mai apăreau și când am început să fiu vizil neliniștită mi-a spus:

- De ce te îngrijorezi? Nu ne-am pierdut. La ce te agiți atât? Fii calmă – ce-o fi o fi.

Mașina și-a continuat drumul fără piedici pentru o vreme apoi s-a oprit în fața unui drum unde avusese loc o alunecare de teren. În timpul verii în zona aceasta de munte drumurile se blocau prin alunecările de teren ce aveau loc din cauza ploilor. Drumul era blocat cu bolovani și argilă deasă. Se formase în fața noastră o coadă mare de mașini care nu îndrăzneau să treacă punctul acela. Era chiar la o curbă. Când o mașină din fața noastră a încercat să treacă, motorul s-a

ambalat și roțile i s-au înfundat în argilă. Am luat hotărârea că mașina în care se afla Poetul nu putea risca să meargă pe drumul acela. Ne-am adunat cu toții în jurul mașinii să ne hotărâm ce să facem. Aveam scaunul cu roțile și unii spuneau să-l transportăm cu el. Dar nici asta nu era treabă ușoară. Cel mai greu era faptul că fiecare dintre noi își susținea punctul lui de vedere și nu puteam ajunge la nici o înțelegere. În jur de o oră a fost mare freamăt. Tot timpul acesta Poetul a stat în mașină tăcut și calm; nici măcar nu ne-a întrebat care era problema. Știa că nu avea rost să se amestece acolo unde nu era treaba lui și i-a lăsat pe ceilalți să-și facă treaba. Pentru o oră a stat calm, neîntrebându-ne nici dacă vom ajunge la destinație în ziua aceea. Povestesc aceste mici incidente pentru că ele nu sunt lipsite de importanță. Ele ne dezvăluie un aspect al personalității sale care era în același timp simplă și sublimă. Stăpânirea de sine în mijlocul oricărei neliniști e trăsătura de bază a caracterului său. În cele din urmă, în ciuda tuturor părerilor diferite, mașina a fost condusă spre drumul deteriorat. Motorul a huruit cu o mânie violentă și mașina și-a luat vânt din șant cu o smucitură puternică. Sudhakantababu a zis:

- Asta-i nimic, e obișnuit cu smucituri și mai puternice pe drumul din Bolpur.

Noi ceilalți am mers pe jos pe porțiunea aceea. Când am ajuns la mașină l-am găsit zâmbind

- Doamne Sfinte! ai reușit să duci la bun sfârșit o faptă vitejească! Ce agitație – din lac în puț. Te-am privit tăcut și mă întrebam: “Oare nu-i deloc nici o tărie în mâinile ei-precum-lotusul?”

- Ei, sigur c-am fost supărată! Ce treabă!

- De ce? ce motiv ai avut să te superi? Am știut de la început că nimic nu se poate întâmpla, sau s-ar putea întâmpla. Te-ai gândit că o să se răstoarne mașina și o să cad în prăpastie? Ei, nu m-am gândit nicicum c-ar fi posibil. N-o să am o moarte nenaturală; am pierdut deja multe șanse. De pildă, dăunăzi în Beghoria, în baie, mi-a alunecat piciorul și ce căzătură am tras! Dar nu s-a întâmplat nimic ... nu-s chiar așa fragil cum crezi tu.

- Ah, Mongpabi, vino și rezolvă o problemă. Am luat un săpun, foarte bun săpun... m-am hotărât să folosesc doar

<sup>1</sup> Amiyababu era vestit că abia se atinge de mâncare.

săpun din acela, dar ei<sup>2</sup>, după multe consfătuiri, au hotărât că n-ar trebui și nu mi l-au adus ... ce crezi despre asta?

Kanu și Banamali au protestat violent și amândoi au dat vina pe Potato, care nu era de față.

- Zău! de multă vreme observ conflictul acesta de opinii dintre noi... a devenit un obicei. Eu zic că ei nu aduc ceea ce am nevoie și ei zic că eu întotdeauna cer ceea ce nu s-a adus. Zi-mi acum, cum să rezolv misterul acesta.

- Se va rezolva imediat. Vă voi da un săpun mai bun decât acela.

- Îmi vei da? O să îmi albească culoarea pielii? Câte mângâieri primesc aici de la tine! Tu-mi știi soarta, jumătate din viață mi-o petrec în căutarea comorii pierdute! Îmi poți da săpun, dar în bocceaua aceea erau multe cărți. Era un manuscris al cărții doctorului Pashupati. I-am promis că mă voi uita peste el în timpul vacanței și dacă e pierdut va fi rușinea mea, și nu a gardei mele. Toate erau bune și frumoase în grija lui Banamali, dar de-odată s-a avântat Potato asupra boccelei și a plecat cu ea, din te miri ce motiv.

Iritat peste măsură Poetul a luat o bucată de hârtie și i-a scris lui Potato o scrisoare, certându-l. Apoi mi-a arătat-o.

“Trimite-o imediat!”

Eram sigură că se va răzgândi peste o vreme, așa cum o făcea de multe ori. Dacă era supărat pe cineva și scria ceva dur, se răzgândea după câteva ceasuri și nu ezita niciodată să-și ceară scuze. Eram uimiți să vedem cât de ușor își cerea scuze pentru lucruri chiar neînsemnate. Seara m-a întrebat:

- Ai trimis scrisoarea?

- Nu, n-am putut-o trimite azi.

- Și mai bine. De ce să-l cert, el e Potato și nimic mai mult decât Potato ... dacă ceva e de reproșat mai bine-mi reproșez mie însumi.

A scris un poem în proză; s-a citit seara și mai apoi a urmat o discuție despre poeziile moderne.

- Voi nu știți, zise, cum a fost poemul *Iubire Întronată* în forma lui originală. Era o descriere foarte realistă. Dacă s-ar fi păstrat acea parte ați fi văzut că stilul acesta nou n-a fost descoperit de poeții moderni. Descrie viața unui biet funcționar a cărui existență banală este

continuu biciuită de șeful său – *Sahib-ul*. Dar, acasă la el, acolo unde este iubit, încetează a mai fi o persoană neglijabilă. Acolo viața se învârtă în jurul lui. Pe tărâmul iubirii, el domnește ca un Împărat. În prima parte a poemului descriu viața meschină a unui funcționar, plină de banalități, fundalul, din care mai apoi iese la iveală viața sa plină de iubire. Acum cred că povestea a fost bună, dar atunci, Loken a fost scârbit și a vorbit cu dispreț despre ea încât am tăiat-o.

Ne-a citit poemul pe care-l scrisese în dimineața aceea. “Așa a fost copilăria noastră”, zise și începu să citească:

*Un băiat dintr-o familie aleasă –  
Turnată în matriță, familia e lustruită,  
Nimic accidental nu-i de găsit în ea,  
Nimic ce-ar putea cumva stârni mirare –  
Zilele trec ca o coadă lungă  
de animale domestice  
Înlănțuite una după alta.  
Bate ceasul în casa lui Mallick  
Și din lăuntrul casei îmi vine paharul cu lapte.  
Sunt la vârsta când laptele-i nesuferit,  
Dar oricum trebuie să-l beau.  
Dascălul, peste-măsură-de-regulat, vine  
când a bătut de șapte.  
Mă tem de uniformitate,  
Citesc Cartea Întâi,  
Coperta-i neagră e dezlegată.  
În fiecare zi aud aceleași considerații  
Făcute de neuitat prin pleznituri și insulte.  
E nouă.  
Scurtul și negriciosul Govinda ne duce  
să facem baie, aruncându-și  
peste umăr un prosop murdar.  
La nouă jumătate se repetă aceeași mâncare:  
Nu simt gustul mâncării.  
Orologiul crud bate de zece.  
Strigătul vânzătorului de mango  
Se aude din depărtări.  
Vânzătorul de oale trece  
Clopoțelul lui sună dăgănit.  
Sora mai în vârstă din casa vecină*

<sup>2</sup> Servitorii.

Împletește un fular de lână,  
 Cu capul plecat,  
 Iar părul-i ud îi cade peste spate,  
 Fericită la îndurarea sorții.  
 Pe acoperiș, Kusum și Hari  
 Se joacă cu scoici nezăruite.  
 Dar un armăsar bătrân mă trage în caleașcă  
 spre zilnicul meu surghiun.  
 Pe drum,  
 Figura nemiloasă a dascălului ridicată pe pedestal,  
 însoțitorul neliniștii mele.  
 Se-aprinde lampa în camera de studii  
 Flacăra-i ca un deget pedepsitor,  
 cu reguli nesfârșite;  
 Lecția de a doua zi trebuie terminată.  
 Seara, cu un nod puternic  
 Leagă obișnuințele fără culoare ale acestei  
 zile cu cele ale celei ce-i urmează.  
 Cucăi citind,  
 Și din cucăieli mă trezesc tresărind.  
 Mi se dă o fărâma părăginită de tihnă  
 Înainte de a mă trimite la culcare.  
 Ascult și ascult ...  
 Poveste fără sfârșit,  
 Prințul tot trece peste multe ape.  
 Dar într-o zi fluierul a cântat,  
 Pământul arid a fost inundat,  
 Mireasa a fost adusă acasă  
 Grația tinereții ei se răvarsă peste tot,  
 Pe brațele ei shyama<sup>3</sup>, brățări subțiri din aur.  
 Zidurile pătate cu neguri ale șirului de zile  
 veștejite s-au deschis ca prin miracol  
 Și-a apărut  
 Aleasa prințesa dintr-un tărâm neștiut.  
 Seara s-a ivit tremurândă în strălucire necunoscută.  
 Umblu de colo până colo, nu îndrăznesc  
 să mă apropiu;  
 Neimaginatul rămâne acolo și neglijatul  
 rămâne pe loc.

<sup>3</sup> Ușor închise la culoare, culoarea pielii bengalezilor, asemenea culorii aurului topit.

Noaptea se adâncește,  
 Paznicul nopții se aude strigând,  
 Plasa de tânțari ruptă pe alocuri  
 Atârnă prin sfori iar lumea de sub ea  
 E pictată cu roșu aprins,  
 Cu umbra rochiei roșii a miresei.

A doua zi l-am găsit absorbit asupra poemului, corectându-l mereu și mereu.

- Vezi, încă mai pot. Așa se întâmplă cu poemele în proză – pentru că nu ai o formă definită, trebuie corectat mereu și trebuie gândit de ce un cuvânt s-ar potrivi sau nu. Dacă era un poem cu rimă, ar fi trebuit să-l tot schimb de trei zile încoace? Nu-ți pot spune limpede ce cuvinte nu se potrivesc, dar are totuși un ritm.

Apoi mi-a explicat de ce ar trebui schimbat un vers anume.

- Aici, unde zic că sora mai în vârstă e “fericită la îndurarea sorții” cred că nu se înțelege bine. Ea își împletește fularul și nu trebuie să meargă la școală – aici o compar cu mine. Eu trebuie să merg la școală – ce perspectivă întunecată era! Câteodată mă întorceam imediat cu aceeași caleașcă. Dacă porțile școlii erau închise, mă întorceam și-i spuneam că școala era închisă. El nu mă întreba nimic, deși știa adevărul în mintea lui. O vedeam pe sora mea sărind peste tot, fluturându-și codițele – ea nu trebuia să meargă la școală – și de multe ori îmi părea rău că nu mă născusem fată! Ce tragedie ar fi fost însă; noroc că Făcătorul nu mi-a auzit rugăciunea!

- De ce? Ce problemă e în a te naște femeie?

- Trebuie să fii dornic să fii femeie când ai avut rara șansă de a fi născut bărbat? Să tai toată viața nuca de *supuri*<sup>4</sup>? Ei, zilele acestea nimeni nu mai trece prin suferințele acelea în școală.

- Da, zilele astea școala e dorită ... copiii se joacă, nu mai sunt pedepsiți și ca rezultat iubesc școala.

- Da, chiar și în școlile de băieți s-a schimbat treaba acum. Noi, imediat ce intram trebuia să ne aliniem și să țipăm: “Sclipește, sclipește, micuță stea”. Obișnuiam să

<sup>4</sup> O specie de nucă, care se amestecă cu o foaie de betel. O îndeletnicire constantă a femeilor acelor timpuri [n.tr.].

tipăm din toți plămânii. Nimeni nu știa unde erau stelele dis de dimineață, nimeni nu înțelegea ce înseamnă ... dar tipam ... câtă prostie! După aceea eram împinși în camera *Pandit*-ului. Imediat ce-i vedeam fața scoateam din buzunar pasta de mango uscat ... cumva aceea îi dădea bună dispoziție.

- Cereți pasta de la mama dvs.?

- Ah! nu. Ce, mi-ar fi dat-o de-i ceream? Mi-ar fi pus prea multe întrebări: “ce faci cu ea, cui o dai?” În schimb o furam. Îl puneam pe Satya să se îndoia de spate, mă urcam pe el și coboram borcanul. Așa îl țineam pe *Pandit* bine dispus. Pe urmă zicea: “Am auzit că la voi în casă se prepară un betel foarte parfumat”. Obişnuiam să adun betel pentru el – și pe acela îl furam – și așa îl mai linişteam pe *Pandit*.

Banamali a adus micul dejun. Poetul continua să povestească din copilăria lui. Stereotipul vieții zilnice, programul regulat de la școală, lecțiile neinteresante, au fost o mare povară pentru mintea lui poetică de-a lungul copilăriei. Îi plăceau nu numai regulile stricte, ci și copiii cu care trebuia să se întovărășească. Gusturile lor, educația, manierele nu se potriveau cu temperamentul lui distins. Spuse:

- Subiectele pe care băieții le plăceau erau vulgare și josnice, încât nu puteam sta în compania lor. Simțea că mă îmbolnăvesc. Odată, am fost la un colegiu pentru niște ore. M-am dus plin de entuziasm. Dar părul meu era mai lung și vocea cam subțire – imediat ce am intrat băieții au strigat: “Ah, uite-l pe *Baiji*”<sup>5</sup>. Imediat mi-am dat seama că locul acela nu era pentru mine, n-aș fi putut să stau într-un astfel de grup. Așa că am plecat și n-am mai călcat pe acolo ... ei, nu contează, hai să continuăm cu poemul. Uite, versul acesta: “grația tinereții ei se revărsa peste tot” l-am schimbat cu “trupul neted al tinereții ...”

- De ce? Era frumos înainte.

- Bine, atunci lasă-l așa, dar m-am gândit la cuvântul “neted” cum mi-am amintit că văzusem lanțul de aur strălucindu-i pe gâtul neted și *shyama*!

- Ce înseamnă *shyama*? În sanscrită are alt sens decât în bengali.

- În bengali ar însemna culoare pielii fetelor obișnuite.

<sup>5</sup> Dansatoare de reputație proastă.

- Dar cum e în sanscrită?

- Nu, în sanscrită ar fi culoarea aurului topit. Ah, de vreme ce îmi dai mâncare așa de bună ar trebui să folosesc sensul sanskrit când vorbesc despre tine, chiar dacă nu-i adevărat!

Trecea peste versurile cărții lui *Chitra*, trebuind să scrie o introducere pentru o ediție viitoare. Citind din ea își aduse aminte de vremea când o scria. Simțeam cum șerpuia printre amintirile acelor zile. Îl ascultam vorbind cu Amiyababu care ținea în mână noua sa carte – *Nou născut* – abia ieșită de sub tipar.

- Câteodată, poeziile dintr-o carte pot părea a nu avea nici o legătură una cu alta, dar există o legătură lăuntrică, subliniindu-le diferențele, care se poate vedea numai dacă o cauți cu atenție. Zilele trecute, trecând prin *Chitra* i-am înțeles legătura. Cei ce consideră că poeziile acestea sunt doar imaginație sau filosofări, greșesc mult. Nu sunt decât experiențele mele. Poeziile acestea s-au născut dintr-o mare înțelegere, ca și cum cineva ar fi creat o lume în jurul meu. Creația se întrupa prin suferințele mele și rețelele mele, prin munca și joaca mea. Instrument am fost în mâinile unui artist, care, prin corzile sale, scotea la iveală o lume a sunetelor. Nu m-am văzut pe mine ca pe o persoană individuală, ci mai degrabă mă priveam în mod obiectiv. Sunt creat de el, iar acea facere, acea creație, este opera de artă a unui artist. În nenumărate rânduri am întrebat: “Ești mulțumit?” Aceasta este întrebarea ce-am pus-o mereu divinității vieții mele.

*S-a împlinit oare ce-ai vrut să creezi prin mine?*

*Muzica ce-ai vrut s-o cânti, fost-a oare cântată?*

*Ești oare mulțumit de propria-ți facere?*

*Strădaniile tale toate te-au mulțumit prin viața mea?*

- Nu e nimic retoric în asta, e trăire adevărată și profundă – Ah, Stăpân al vieții mele, ești mulțumit? Cum aș putea însă explica o astfel de trăire? Îmi amintesc *Balāka*<sup>6</sup>. Stăteam gândindu-mă, pe acoperișul unei case din Allahabad

<sup>6</sup> *Balāka*, lit. cârd de lebede. Carte de poeme, din care un poem cu titlul *Râul* descrie curgerea timpului.

– noaptea lungă era pe sfârșite – timpul se scurgea ca un râu; deasupra mea stelele traversaseră bolta dintr-o parte în cealaltă. Am stat acolo simțindu-i scurgerea, forța mișcării, a veșnicei mișcări a timpului. N-am putut explica trăirea aceea în poem. A fost o experiență directă și nu se poate pune în cuvinte. Am tot încercat, comparând-o cu fluxul curgerii de apă, cu un râu, care curge mereu; obiectele adunate ici și colo precum spuma acestei ape învolburate. Am putut să exprim ceea ce am simțit în noaptea aceea? Cei ce-l citesc și-l analizează vor fi capabili să-i vadă ritmul, comparațiile, filosofia, etc., dar poemul nu poate fi înțeles doar din acestea – încă ceva trebuie adăugat în mintea cititorului. Dacă e în cititor ceva care îl va face capabil să răspundă la o astfel de trăire, numai atunci va putea avea o asemenea experiență. E nevoie de o viziune autentică pentru a putea fi capabil să ai trăirea unui poem. Știi, profesorii aceia care au idei fixe și vor să pună orice într-o anumită formă, ei distrug poeziile. Pe de altă parte, am văzut cum oamenii simpli, nerafinați, înțeleg poeziile mult mai bine. Ei zic: “Îmi place, dar n-aș putea zice de ce; poate nu înțeleg sensul, dar simt cum îmi dă o anumită plăcere”. A atins coarda sensibilă a inimii ... uite; când discutăm literatură, ea aduce cafea!

Ridicând cana cu lapte zise:

- Am zis că azi o să beau cafea cu mai mult lapte și uite cât de puțin a adus ... văd că Banamali te ajută să faci economie...

Banamali a fugit și s-a întors cu mai mult lapte; apoi zise:

- Mâncăți și un biscuit.

- De ce, dacă vreau să beau lapte mai degrabă, de ce te împotrivesți?

- Nu, nu, beți laptele, dar mâncăți și biscuit. Nu-mi place dacă beți doar lapte.

- Aha, nu-ți place; dar mie îmi place!

- Stai liniștită, nu te mișca atât. Da, o să te pictez, dar când o să-l vadă, nimeni n-o să creadă că e portretul tău ... poate o să arate ca Sudhakanta.

Picta. Stăpânul casei apăru.

- Uite, Doctore, ce zgârcită e soția ta ... am vrut un stilou<sup>7</sup> să desenez cu el, dar ea știe că desenatul strică stiloul și imediat l-a luat pe al ei înapoi și mi l-a dat pe al meu - “fie ca dușmanii să se îndrepte către ceilalți!”<sup>8</sup>.

Doctorul i-a oferit imediat propriul stilou.

- N-am fost deloc zgârcită. N-ați fi fost în stare să schițați nimic cu stiloul meu cu penița subțire.

Nici stiloul cel nou nu mergea ca lumea. I-am zis:

- Îl țineți într-o parte, dacă-l țineți drept o să puteți trage linii mai groase. Spunând aceasta i-am întors stiloul. S-a uitat la mine strâmbându-se și zise:

- Doamne Sfinte! Folosesc stilou de șaptezeci și cinci de ani; crezi că e nevoie să mă înveți tu? Nu-i prea târziu acum?

Ne-am pus toți pe râs. I-am zis:

- Nu la asta m-am gândit când v-am întors stiloul. Asta e bună de dat la ziar.

A râs mult.

- Da, da, strigă cât te țin plămânii: “Lume, lume, locuitori ai lumii, uite ce treabă am făcut – îl învăț pe Rabindranath cum să folosească stiloul”.

Am venit în camera lui spre seară și l-am găsit vorbind cu Mashi. Avea în mână un buchet de orhidee de un galben palid.

- Ce zici de florile acestea?

- Uimitor de frumoase.

- Chiar așa, e ceva de mirare în frumusețea lor. Creatorul le-a creat pentru propria sa bucurie și a fost fericit de lucrarea sa. Și în om există o chemare puternică de a crea. Din zori până-n noapte omul a cioplit piatra, s-a trudit neobosit, a creat monumente – nimeni nu știe cum oamenii au putut realiza astfel de monumente, și nici ce i-a îndemnat s-o facă. Care-i motivul acestei străduințe neobosite, a dorinței invincibile de a crea frumosul? Ai văzut templul de la Konarak? Ce realizare de neînchipuit! Ce au putut face fără ajutorul vreunei mașinării! Ce muncă de neimaginat au depus pentru a crea un astfel de templu! Și Creatorul lumii încearcă, cu multă grijă, cu răbdare nelimitată, să creeze să-și

<sup>7</sup> Poetul câteodată desena și folosea un stilou pentru a schița.

<sup>8</sup> Proverb.

înfrumusețeze propria-i creație – și i-au trebuit veacuri de răbdare înainte de a reuși s-a facă. Gândește-te la animalele acelea preistorice cât de urâte erau. În lumea preistorică, mai înainte ca viața să înceapă, ce frământare se dezlănțuise! Ce prefacere, câtă străduință! Toate se încăierau – munții, oceanele, pământul, focul! Apoi animale au început să apară unele după altele și-au fost eliminate tot unele după altele: “Nu, nu!” El zice: “N-ar trebui să fie așa, și nici așa”. Și dacă Cineva, îi poți zice Natură, ori poți să-i spui Dumnezeu, s-a străduit și trudit să facă ceva ... și când nu i-a plăcut ce-a ieșit, a exterminat cu propriile-i mâini – încercând continuu, prin metoda învățării din greșeli, s-a silit să facă totul perfect. I-a luat secole după secole de penitență spre a face buchetul ăsta să înflorească!

A ridicat orhideele în mâinile sale cu formă perfectă și o ușoară mireasmă s-a răspândit.

Am zis:

- În Purabi ați zis: “Prin strădanie primordială s-au înălțat munții, dar primul boboc a înflorit prin visul a milioane de ani”.

Într-o seară au venit câțiva prieteni să ne viziteze. Sudhakantababu i-a desfătat cu o conversație amuzantă și după aceea am mers cu toții în camera Poetului.

- Ei, v-am tot ascultat pălăvrăgeala, poate că Sudha Samudra v-a amuzat.

- Da domnule, ne-a jucat un rol.

- A interpretat? Ce rol?

Cutezător, Sudhakantababu, a început să repete rolul. Mima doi foarte cunoscuți erudiți, cum explicau ei pasajele dificile și cum le cântau.

Poetul a zâmbit puțin.

- Cum vă simțiți zilele acestea? a întrebat unul din oaspeți.

- Cred că sunt bine ... febra mi-a dispărut imediat ce am ajuns aici ... dar nu sunt totuși prea “entuziast”.

- Putem sta cu dvs. pentru o vreme?

- Cu siguranță că puteți. Nu-mi va face rău. Îmi place să întâlnesc oameni. Câte feluri de oameni am văzut în viața asta e mea, dar acum m-am îndepărat. Pentru a ajunge la mine acum oamenii trebuie să treacă prin multe obstacole. Vorbind, arată spre Sudhakantababu. Pe vremea noastră era

foarte simplu, ușa era deschisă oricui. Unii stăteau oricât le convenea. Îmi amintesc pe când eram editor la *Sadhana*, stăteam la primul etaj, aplecat peste un birou mic, absorbit în scris; un necunoscut a intrat în cameră și fără nici o ezitare și-a tras un scaun, a luat un ziar și s-a adâncit în el. Ce puteam să-i zic? Sunt om bun și n-am îndrăznit să-i zic ceva, am continuat să lucrez. După o vreme, străinul s-a uitat la ceas, a pus de-o parte ziarul și mi-a zis:

- Vai! s-a făcut târziu, dar compania dvs. este atât de interesantă pe cât e de amuzantă.

Încă mai tăceam; probabil mă gândeam la ceva în mintea mea – cum a putut să simtă compania mea amuzantă când n-am scos nici un cuvânt? După o vreme mi-a zis iar:

- Aveți nucă de betel?

Eram și mai uimit. L-am întrebat:

- Nucă de betel? Adică Supari? Probabil este. Vă dau.

Apoi zise:

- Uitați, vreau s-o țin pe soția mea în casa dvs., în compania dvs. Ea nu vrea să vină, dar eu zic că i-ar fi foarte folositoare compania dvs.

În cele din urmă am îndrăznit să zic:

- La ce vă străduiți s-o convingeți? Nu cred că se cuvine s-o faceți împotriva voinței ei.

- Nu, nu, protestă el, e absolut necesar.

După o vreme “Nuca de Betel” a plecat, dar am fost speriat multă vreme la gândul că ar trebui să-i țin companie soției lui. Aveam motive să fiu speriat pentru că mai avusesem o experiență similară în trecut. Odată, demult, luasem o văduvă să-i dea o mână de ajutor mamei lui Rathi. La vremea aceea trăiam pe barcă. Cu noi mai era și nepotul meu B. Mulți veneau să ne viziteze, chiar acolo pe barcă, iar femeia aceea a fost mereu o sursă de încurcături. Era speriată de bărbați: “Ah! uite un bărbat. Cine-i cel care vine? ... Ah, aceea-i umbra unui bărbat...” Ce pacoste era! Am rugat-o să fie rezonabilă: “Uite, nu avem cum să facem să dispară toți bărbații din lume!” Un singur om era, pentru ea, excepție și acela era B. Dar B. o detesta. Venise să o ajute la treabă pe mama lui Rathi, dar nu-i plăcea să facă nimic. Dacă-i ceream să facă ceva zicea: “N-am venit aici să lucrez, ci să-mi îmbunătățesc situația.” Oamenii erau prea buni, însă nu știam cum să scăpăm de ea. După o vreme am venit la *Jorasanko*.



Ea se temea groaznic de stafii și B. a spus: “Acum o să scăpăm de ea!” Ea trăia la etajul doi. B. și alții făceau tot felul de zgomote. iar câteodată se acundeau în întuneric cu mâști pe față. Ah, femeia făcea atâta tărahoată! Zicea: “Asta e casă bântuită”. I-am zis: “O fi, dar noi nu putem să renunțăm la casa strămoșească pentru așa ceva”. În cele din urmă ne-a părăsit.

- Extraordinar! a zis. De ce nu i-ați spus în față să plece?

- Nu ți-am zis că noi eram oameni uluitori de amabili?

Îmi aduc aminte de un incident care s-a întâmplat anul următor, în 1941, pe când Poetul era bolnav în Santiniketan. Stăteam pe terasă privind grădina. Era ultima zi din *Chaitra*<sup>9</sup>, ajunul Anului Nou<sup>10</sup>. Cu toții plecaseră la templu pentru slujba de seară. Casa era tăcută. Briza verii trecea prin noaptea liniștită, iar Poetul se odihnea obosit în scaunul lui. Deodată, parcă din pământ, a apărut, din întuneric, în spatele meu o siluetă înaltă. Poetul mi-a făcut un semn întrebându-mă cine era. Necunoscutul mi-a vorbit în engleză, exprimându-și dorința de a sta pentru o vreme cu noi. Gurudev era chiar bolnav; cu o voce pierdută mi-a zis:

- Întrebă-l dacă nu-i mai bine să vină mâine dimineață, când vor fi cu toții aici. De ce stă în întuneric? Sunt foarte bolnav ... mă odihnesc puțin...

S-a oprit, obosit peste măsură. Dar omul a continuat cu îndărătnicie să rămână pe loc. După o vreme și-a tras singur un scaun și s-a așezat confortabil. N-a scos o vorbă timp de mai bine de-o oră, dar nici Poetul n-a zis nimic. Era foarte enervant pentru că Poetul era bolnav și avea nevoie de îngrijire. Îi dis plăcea grozav să-și ia medicamentele în fața alcuiva. În cele din urmă, necunoscutul m-a rugat: “Aprinde lumina, te rog; roagă-l să-mi dea un autograf; convinge-l să-mi vorbească”. După ce i-am ignorat rugămintele pentru încă o oră, ne-a părăsit. Imediat după ce a plecat, Poetul și-a ridicat mâna într-un gest de ușurare și-a spus:

- Ei bine, cineva mai teribil ca “Nuca de Betel”!

<sup>9</sup> *Chaitra*: a doua lună a anotimpului primăverii, aprox. 16 martie - 13 aprilie [n.tr.].

<sup>10</sup> Anul Nou bengalez [n.tr.].

- Roagă-l, te rog, pe “Cazul tău Nominativ” să de-a drumul la radio ... să auzim câte vase s-au mai scufundat. Cel ce citește știrile în bengali o face bine, nu? Traducerile lui ies chiar bine. Oare le face pe loc? ... hei, acum de ce n-ai astâmpar cu butoanele alea? ... o să-l strici ca și Potato ... cheamă-i pe cei ce se pricep.

Amiyababu a intrat. Amiyababu, care cunoștea lumea din vest destul de bine călătorind mereu cu Poetul, era întotdeauna bine informat cu știrile despre război.

- Hai Amiya, care-s știrile? Vestul e pe muchia ruinării. Ce crime crude, canibalism. Ți amintești țările astea, fețele zâmbitoare ale oamenilor? Danemarca, țara soției tale, a dispărut zilele trecute ... ce țară frumoasă! Îmi amintesc procesiunea lor cu lanternele<sup>11</sup>. Veselia lor zgomotoasă a durat aproape întreaga noapte. Și cine eram eu pentru ei? Doar un fragment din opera mea s-a tradus – o bucată ... mă știu doar din aceea ... neînsemnat! Și totuși, ce prețuire sinceră mi-au arătat. Mă mir câteodată cum de a fost posibil. În Bavaria, îmi amintesc cum intrând într-un restaurant, toți cei ce erau acolo s-au ridicat să mă salute. Am fost impresionat peste măsură. Eram un străin – cine eram eu pentru ei? N-am să pot niciodată înțelege ce au văzut ei în mine.

În această ordine de idei îmi amintesc un alt incident. Câteva zile mai târziu, Poetul a plecat din Mongpu la Kalimpong. Cum nu se simțea prea bine ne-am dus și noi cu el. Toți eram adunați în jurul radioului spre a asculta știrile, iar ziarele erau scrutate cu grijă și comentate cu mare tulburare. De vreme ce domnișoara Bossenec, o franțuzoaică, stătea cu noi, ascultam îndeosebi veștile despre Franța. Era în ziua în care Parisul fusese declarat oraș liber. Poetul era în camera lui, rezemându-se obosit pe o grămadă de perne. Lampa cu abajur din colțul camerei arunca o lumină palidă dedesubtul ei, lăsând restul camerei era în întuneric. Era bolnav. Deodată am auzit pe cineva umblând de colo până colo în jurul ușii. Domnișoara Bossenec a șoptit: “Gurudev” și a intrat încet în cameră. S-a lăsat în genunchi lângă pat și a șoptit:

<sup>11</sup> La vizita Poetului în Danemarca, studenții de la universitate au organizat pentru el o procesiune cu lanterne.

- Gurudev, la radio în Paris se joacă azi *Oficiul Poștal* al dvs.

El s-a ridicat:

- Azi? Se joacă chiar azi?

A tăcut, controlându-și emoțiile. Doar piciorul i se mișca, ca de obicei, indicându-i tulburarea. Apoi s-a lăsat iar pe spate și a spus:

- În timpul războiului trecut din Rusia s-a jucat de nenumărate ori *Regele și Camera Întunecată*, în zilele acelea de suferință fără sfârșit.

A tăcut iar pentru multă vreme, și vorbi parcă cu sine însuși:

- Asta e, într-adevăr, o recompensă!

Întâmpinarea darnică și regească primită în străinătate nu a fost niciodată consemnată. Oamenii care nu avuseseră șansa de a-i citi operele, erau însă fermecați de fascinația emanată de personalitatea sa magnetică, de geniul său. În Germania a fost purtat pe străzi pavate cu flori. Înaintea lui nici un indian n-a primit o astfel de onoare. De la un prieten ungar am aflat că atunci când Poetul le-a vizitat țara, ungurii au fost atât de impresionați de măreția geniului său încât au găsit de cuviință doar să se adune să-l vadă; nu și-au permis să-i ia nici un interviu. La marginea drumului l-au așteptat cu orele doar ca să-l vadă.

Un poet este un căutător al iubirii – Aceasta este ceea ce Poetul a primit și acasă și peste hotare de la oameni din toate păturile sociale. Oamenii l-au pizmuit cu inimile arzându-le de invidie, de multe ori l-au ponegrit, încercând să-l rănească, însă l-au iubit. Chiar dacă mulți dintre ei n-au reușit să-i înțeleagă mesajul, ei i-au acordat acel loc în inima lor pe care-l păstrează pentru erou, pentru cel mareț.

Dimineață l-am găsit stând tăcut, cum îi era obiceiul. Razele Soarelui cădeau înclinare către picioare lui. Mi-a vorbit cum o făcuse de multe ori:

- Dimineața devreme, pe când prietenul meu din cer mă scaldă în șuvoiul său de lumină, încerc să mă îndepărtez de mine însumi. Avem în noi două "eu"-ri, două persoane: una mereu învățată de lăcomie, nemulțumire, chin, suferință, fericire și sute de alte emoții; iar cealaltă, "eu"-l grandios, dincolo de toate acestea, stăpân pe sine și desăvârșit prin sine – și totuși acesta din urmă e cel ce rămâne ascuns. Am scris

despre aceasta ca două fracțiuni ale omului – una e sinele său individual, iar cealaltă sinele universal – în aspectul său universal omul este unul și același cu Infinitul. Mi-am început călătoria spre a ieși din acest mărunț sine individual, altminteri măzgălit de dureri și bucurii meschine, învăluit de sute de afaceri mărunte, sinele invincibil și nemuritor din mine tinde să se ascundă – ce pierdere teribilă ... Dacă cineva se poate statornici cu adevărat în acel aspect mai mare al sinelui, devine neînfricat. Ori de câte ori încep să mă neliniștesc de ceva îmi dau seama că penitența mea nu e pe de-a întregul. Așa că în fiecare zi, în lumina din zori a dimineții, încerc să mă îndepărtez de micul "eu". Nu-mi pot crea nici un Dumnezeu căruia să mă rog. Doar încerc să mă eliberez de mine ... și asta, pentru mine, e mântuirea. Trebuie să ne stăduim zilnic a o face altminteri zilele ne sunt mânjite cu nimicuri. Nu mai am mult timp, așa-i? Dar înainte de a pleca trebuie să reușesc ca acel mareț "eu" să fie mai mare ca micul "eu", și asta mi-e mie *închinare*.

L-am auzit vorbind adesea de aspectul acesta al lui de *Sadhana* – penitență pentru mântuire. Chiar dacă nu i-am putut probabil înțelege pe deplin semnificația, totuși am văzut cât de ușor putea să se îndepărteze de toate suferințele; cu câtă stăpânire de sine accepta clipa morții, încercând să descopere în ea ceva bun; când am văzut cu câtă dibăcie putea într-o clipă să-și controleze emoțiile în fața pierderilor grele pe care le-a suferit, când l-am văzut întinzându-și mâna spre cei mai dezgustători inamici, iertându-le toate fărădelegile într-o clipă, sau păstrând în inima sa loc pentru cei mai nevrednici, atunci am înțeles doar că toate acestea erau lucrătura acelui mareț "eu".

- De ce Mongpabi, de ce stai acolo nemișcată? Ce ai de anunțat – mâncare ori vești?

- E vremea mesei.

- Ah, deci vești despre mâncare. Dar am o veste mai importantă ca asta – am scris un poem. Dacă tu, cu scrisul tău de mână frumos, cu literele ca perlele, și cu ortografie fără cusur, l-ai putea copia acum pentru mine, l-aș putea trimite chiar azi la *Prabasi*. Dar, te rog, nu-mi considera flatarea drept adevăr, tot ce am rostit acum e pentru a te face să lucrezi pentru mine! Asta e problema ta. Nu pot fi darnic cu complimente că tu imediat le accepți ca pe adevărul scripturii.

- Chiar credeți că mai am încredere în complimentele dvs.? Nu m-am învățat minte destul?

- Perfect! Încet, încet devii capabilă a-mi fi pe aproape. Vei refuza orice spun.

- Ei, bine, dați-mi poemul să-l copiez...

L-a citit cu voce tare și privindu-mă spuse:

- Sună rigid? Îl înțelegi?

- E un pic cam greu pentru mine. Explicați-mi-l, vă rog.

- Nu, nu, nu se poate, zise cu convingere, fără a-și lua ochii din pagina caietului. Mă mai uit o dată. Și eu am simțit că sensul nu-i e prea clar. Pot să ți-l explic, dar la câți îl voi putea explica? ... nu, nu, trebuie modificat.

- De ce trebuie s-o faceți? Ce contează dacă eu nu-l înțeleg?

- Și eu am avut îndoieli dacă e clar sau nu. Ideea este că noi ne ridicăm și plutim ca bulele unei clipe pe marea curgerea a timpului etern. De unde venim? E ca și cum marele Infinit, forța lumii, se înnoadă clipă de clipă în mici cercuri. Dar toate gândurile acestea sunt mult prea abstracte pentru a le putea pune în cuvinte! Indiferent cât aș încerca tot nu iese. Ei, fugi, trebuie să mă mai străduiesc.

M-am întors la amiază și am găsit poemul foarte schimbat; îl numise *Prathama Praiti*. Este o frază din *Kena Upanishad*, care înseamnă *Primul Impuls*. "De unde și-a primit viața primul impuls?" se întreba înțeleptul autor al *Upanishad*-ei.

*Ca un ciorchine de spumă în apă*

*Prinsă în sălbaticul vârtej al timpului*

*Iluzia aceasta s-a ivit din lumină și întuneric.*

*Neîntruparea prinde formă.*

*Nu știu cum sinele acesta din lăuntru meu*

*A fost ridicat în curgerea de-a pururi,*

*De-odată, nesperat.*

*Într-un început nebănuit,*

*un cerc al vieții se naște,*

*Și sinele cosmic se ivește prin el.*

*Nu știu cine joacă farsa asta.*

*Timpul fără hotar se joacă cu clipele.*

*Amestecând în orice creație o fărâmă de moarte.*

*Toba timpului, bătută de lumina focului,*

*Acoperă fețele ca de mireasă ale*

*Clipelor trecătoare ce se ivesc*

*Înzorzonate cu bijuterii înspumate*

*Spre a-și afla locul în sânul creației.*

- Acum e clar? Înțelegi?

- Da, înțeleg. Dar ce contează atât de mult dacă eu înțeleg sau nu?

- A cui părere contează atunci? Încă n-am reușit să aflu care ar fi criteriul unui poem. Scriu pentru tine, căreia îi place literatura. Dar soarta poezilor și a artiștilor nu e atât de simplă, ei trebuie să răspundă chiar și celor ce nu au nici o înțelegere asupra artei. În orice altă sferă, filosofie, matematică, gramatică sau știință, neinvitații n-au drept la a spune ceva, dar în literatură e altceva, ca și cum este aruncată în stradă pentru ca oricine să o critice, ca și cum nu e nevoie de nici o educație spre a o înțelege. Oricine are dreptul să-și dea cu părerea. La fel cu pictura. Cei ce n-au învățat cum trebuie să privească o pictură n-au ochi s-o vadă, dar, fără nici o rușine, își exprimă vehement opiniile. În orice alt subiect începătorul trebuie să intre cu capul plecat, dar cu noi toți își țin capul sus, oricine devine judecător și părerea sa trebuie prețuită. Mi-am dăruit întreaga viață literaturii dar orice om de pe stradă poate spune și are curajul să spună: "Ei, Rabibabu n-a reușit să descrie ca lumea asta sau în scrierile lui Rabibabu etc. etc. ...".

- Cei de la revista *Jayashree* m-a rugat să vă conving să scrieți ceva pentru ei. Bieții! N-au ei habar că, dacă vă rog eu, rezultatul o să fie chiar invers!

- Doamnă, nerecunoștință personificată! Numai tu poți spune așa ceva! Când trec peste munți și văi doar la rugămintea ta! Mai degrabă citește poemul acesta – e un model de poezie post-Tagore – sau poezie jos-Tagore.

- Scuzați-mă, vă rog, nu-s destul de învățată pentru ei.

- Nu, nu, de ce să nu încerci? Ei bine, eu m-am străduit zece minute ... Am reușit oarecum să-mi imaginez ce-ar vrea să spună fiecare vers, însă doar poetul, sau Creatorul lui știe cum să lege un vers de altul! Dacă o poți face îți dăruiesc cutia stiloului meu împreună cu cele cinci *ānā*!

M-am uitat la numele poetului – un poet modern foarte bine cunoscut.

- Nu i-ați lăudat odată poemul?

- Cum nu? A. a spus că-i foarte bun și m-am gândit că-i astfel.

- Și ce m-ați mai contrazis! Aici e problema – oricine-i lângă dvs. și zice ceva ...

- Doamnă, aceleași vorbe defăimătoare sunt spuse despre tine din tabăra dușmană!

- În legătură cu mine atitudinea dvs. este alta, cu totul alta. Dacă vă rugam să scrieți ceva în favoarea lui ați fi făcut exact invers.

- Uite, azi ești posedată de ideea asta fixă. Fața cui am văzut-o întâi azi la răsărit? Trebuie să fii fost cea a nefericitului de Banamali<sup>12</sup>.

Apoi o strigă pe Mashi.

- Mashi, unde ești? ... Te doctoricesc atâta, hai vino și ajută-mă să închei cearta asta!

Dimineața aceea nu s-a simțit bine ... l-am găsit în scaunul lui dormind. I-am zis:

- Nu-s de acord cu un lucru.

- Care? Chiar dacă nu-s prea curios să aflu, de vreme ce văd că ce eu aprob tu dezaprobi. Oricum, zi-mi!

- Nu cred că-i bine că nu stă nimeni lângă dvs. de-a lungul nopții.

- Imaginează-ți! Exact ce ți-am spus! După mine chiar asta e perfect. Ți-am zis că n-am nevoie de nimic. Chiar dacă cineva-i cu mine n-am să-l trezesc niciodată; pe de altă parte, ar trebui să mă mișc cu mare grijă să nu-l trezesc din somn.

- De ce vă opuneți să cereți ajutor?

- Nu-mi stă în fire. Voi sunteți bucuroși să mă ajutați și sunt fericit să accept. Dar să forțez un servitor să facă ceva pentru mine doar pentru că-l plătesc, mă dezgustă; mai mult, noaptea-i pentru somn și dacă cineva care nu poate dormi îi ține și pe alții treji, nu crezi că-i foarte egoistă treaba asta?

Chiar dacă sănătatea i se deteriorează din ce în ce mai mult și devenise aproape incapabil să se mai deplaseze, se

<sup>12</sup> Superstiție, ziua decurge rău sau bine în funcție de caracterul persoanei pe care o întâlnești prima dată dimineața [n.tr.].

împotriva să fie dădăcit sau chiar să aducă vorba de vreo durere fizică ... Mergea în vârful picioarelor ca să nu deranjeze somnul servitorilor. Acest obicei al lui e chiar neobișnuit în țara noastră, unde bărbații, stăpânii casei, sunt, de obicei, o povară pentru toți ceilalți ai casei. Întreaga familie trebuie să le stea la dispoziție. Lui însă un astfel de obicei îi era ostil. Devenind din ce în ce mai dependent de alții a suferit mult. Era deosebit de recunoscător celor ce-i purtau de grijă, chiar dacă era o mare cinste a face ceva pentru el, iar amintirea acelei șanse va fi păstrată multă vreme de cei ce au făcut-o. Nu putea accepta grija noastră ca și cum i s-ar fi cuvenit. Se bucura cu toată ființa sa de afecțiunea care i se oferea și se revanșa înzecit – “cineva care nu vrea să rămână nimănui dator sau să lase datorii în urma sa”.

Nu mă abat prea tare dacă menționez aici un alt episod. În 1941 Poetul, bolnav și inconștient, a fost dus din Kalimpong în Calcutta. *Jorasanko*, casa din Calcutta, era plină de oameni.

Rathida, grav, ne-a spus:

- Doctorii ne-au impus să aducem o infirmieră englezoaică bine calificată; îngrijirea trebuie să fie făcută de cineva cu experiență și competent. Trebuie să i se administreze doar lichide – nu-i treaba ta.

Așa a fost adusă o infirmieră străină, îmbrăcată în uniformă.

Toată ziua a fost inconștient. Și-a revenit pe la miezul nopții. Stăteam pe un taburet lângă patul lui. Îmi amintesc perfect scena – cu spatele spre noi, infirmiera, în uniformă ei albă strălucitoare, aplecată peste lampa cu abajur încercând să citească termometrul. Poetul făcu un gest ridicându-și mâinile pe lângă cap, imitând boneta infirmierei și se uită la mine întrebător:

- Bonetă? zise pe voce scăzută, vrând să mă întrebe cine-i persoana.

- Infirmiera.

Un zâmbet s-a străduit pe fața lui obosită.

- La ce bun atâtea moffuri? Ah, înțeleg, un om mare e bolnav și totul trebuie făcut ca la carte. Formalități! Ei bine, nu-mi pasă de formalități.

A tăcut apoi pentru o vreme. Camera era în semiîntuneric. Învăluită într-un giulgiu de întuneric, străduța,

de obicei plină de forfotă, era acum liniștită. Pe perete atârna portretul “Marelui Înțelept” – tatăl Poetului – cu ochii străpungând în zare, privind la drama timpului; dedesubtul acestuia un ceas de masă, bătându-și regulat ritmul – tic, tac, tic, tac.

Soptind, Poetul zise:

- E prea mult efort pentru tine?

- Nu, nu, nu-i asta, o să fim aici, dar n-o să putem face nimic.

- Atunci o să-mi fac și eu rău treaba mea.

- Dar nu vreți să beți apă de la noi, nu ne ascultați.

- Și crezi că dacă nu beau apă din mâna ta o să o beau din mâna unei paria? glumi zâmbind stins. Și așa trebuie să îndur înțepăturile astea fără sfârșit, la ce să mai adun și alte necazuri? Cheamă-ți șeful, te rog.

Suren Kar, cel care avea grijă de tot ce se întâmpla în camera Poetului, a fost chemat. Poetul a insistat cu succes pe lângă el și s-a hotărât ca infirmiera să plece dimineața următoare. Ușurat să vadă că i s-a acceptat dorința, începuse să gândească și din perspectiva cealaltă – dacă infirmiera se va simți jignită. Dimineața, i-a luat mâinile într-ale lui și și-a cerut scuze:

- Nu mi-o lua în nume de rău, te rog. Acum sunt aproape vindecată și nu mai am mare nevoie de supraveghere. Oricum, ei sunt aici, zise uitându-se spre noi. Altfel ei ar rămâne fără nimic de făcut; trebuie antrenați în ceva, altfel fac mare tăraiboi.

- Cum sunteți?

- Îmi pare rău că sunt încă în viață. Mai înainte “Cazul tău Nominativ” mi-a spus știrile. Țările acestea în care acum se omoară unii pe alții nu-mi sunt străine – am petrecut multe zile frumoase acolo. Mă doare inima când îmi amintesc fețele lor zâmbitoare, primirile și întâmpinările lor. De ce atâta tiranie? De ce? În viața noastră totul pare nesemnificativ în comparație cu suferințele astea. Și totuși, indiferent cât simt toate acestea, indiferent cât mă doare inima, nu voi putea mișca un deget măcar pentru a ajuta pe cineva. Suferința asta tăcută a noastră e oare complet inutilă? Cine știe? Într-o parte omul poartă o sulă ascuțită, mistuit de ură crâncenă, în cealaltă parte, pricinuind o durere nespūsă, se acumulează chinul; simpatia și durerea erup – emoțiile astea ale noastre n-au nici o valoare? Atunci la ce le

mai simțim? Dacă ne imaginăm un suflet al lumii atotcuprinzător – care distruge pe o parte, iar pe cealaltă dă naștere, care-și nimicește propria creație, spre a-i corecta greșelile! Nu e atotputernic, că de-ar fi fost ar fi creat “Perfecțiunea”, dar cum am tot văzut din vremea antică, nimicirea asta continuă, încercând să îmbunătățească de la bine la mai bine, de la mai bine la cel mai bine ... animalele din timpurile de altădată n-au fost acceptate, nu și-au găsit locul în perfecțiunea cugetată de Creator în mintea sa. La fel și cu strădaniile morale ale omului. Istoria omenirii se schimbă des. Iar în schimbare întotdeauna e suferință. Azi dimineață mă gândeam la mantra aceea din *Upanishad*: “S-a adâncit în penitență – a creat tot ceea ce există prin penitență.” În marea lucrare a creației există și mare suferință, dar mai mare peste acestea dăinuiește idealul Binelui. De n-ar fi fost astfel, nu l-am fi gândit niciodată – nu l-am fi simțit niciodată:

*Dacă n-ai dăruit iubire inimii  
De ce-ai fi umplut cerul dimineții  
cu cântece, cu astfel de cântece ...*

Sudhakantababu intră cu cafea dimineții.

- Ascultă, *Sudha Samudra*<sup>13</sup>, fă ceva cu articolul acela al lui B. ... Nu pot să-ți zic cum simt când văd că cineva îmi scrie biografia. Cine știe ceva despre viața mea? Cum mi-am petrecut viața aceasta lungă, ce am gândit, ce am simțit, ce suferințe, ce bucurii, ce mozaic de simțiri, cum am călătorit pe căile ca firele de păianjen, în diferite direcții? Unii m-au văzut puțin, alții mai mult, dar cea mai mare parte din mine n-a fost văzută. Când văd că cineva scrie “Rabindranth ca Om” sau “Personalitatea lui Rabindranath”, sau ceva în genul acesta, îmi displace tare. Cine-l știe pe omul Rabindranath? Ce puțin ați văzut din el!

- De ce nu scrieți dvs?

- Nu, asta nu pot, nu se poate. Am scris cât de mult s-a putut, atâta vreme cât a fost doar o poză, dar când viața a început cu adevărat n-am mai putut scrie nimic. Dacă-aș face-o ar trebui să mai trec încă o dată prin aceleași simțiri, iar aceasta e prea dureros ... cât despre un jurnal, n-am putut

<sup>13</sup> Ocean de Nectar.

niciodată scrie așa ceva. În fiecare simțire există o taină, care nu se poate striga în gura mare în piață.

- De ce nu? Trebuie să fie o cale de a o face. Dacă evenimentele se păstrează atunci se poate mai târziu scrie despre ele.

- Dar moartea? Moartea vine neanunțată și apoi oamenii îți află viața așa cum tu poate nu ți-o dorești.

- Concetățenii dvs. vor fi însă întotdeauna curioși să vă cunoască viața. N-ar trebui să dați și posterității șansa de a v-o cunoaște?

- Chiar așa, draga mea, chiar așa. Ca și cum mi-aș arunca viața în stradă, de unde toți ar avea dreptul s-o ridice. Acesta e handicapul măreției! Nu se termină oare în viața asta? Ei bine, pedeapsa continuă – scrie scrisori una după alta, ține cuvântări, dă nume tuturor pruncilor născuți prin toată țara, scrie poezii pentru căsătoriile altora – și colac peste pupăză, mai scrie și o autobiografie! Ceea ce tu faci, nu-i atât de rău; țeși o ghirlandă de conversații ... dar e prea târziu acum ... multe s-au pierdut prin țări străine, unde am avut șansa să vorbesc cu oameni extraordinari. Nimeni n-a notat nimic. Prețuirea pe care mi-au arătat-o, întâmpinările lor – nici o istorie a acelor zile nu s-a păstrat. Dacă veneai mai înainte ai fi fost de folos ... Dar ai permis clipei preafericite să se depărteze de acea vreme și ai venit la un moment nepotrivit.

- Toate laudele tale, draga mea, nu sunt adevărate! Ne putem oare aștepta ca ceva să dăinuiască pentru totdeauna? Nu sunt sigur de asta. În scrierile mele sunt multe lucruri trecătoare. Toate acelea vor fi îndepărtate, tăiate, și Eternul Timp va accepta doar dacă mai rămâne ceva. Am adunat poveri mari – pot oare să le iau pe toate cu mine? Acum apare încă un factor tulburător – stăpânii mei sunt posedați de ideea de a conserva trecutul – scot la iveală scrieri de mult îngropate, în nu știu ce gropi. Când le citesc, mor de rușine. Vreau să le zic că nu sunt ale mele, ci ale lor; dar nu se poate. Odată ce mângălești cerneala pe hârtie, nici o pată nu mai poate fi îndepărtată. Istorie! De ce-ar avea literatura nevoie de istorie? Își are propria ei valoare. Trebuie să scoți din rădăcină floarea pentru a te bucura de ea? Și Creatorul își îndepărtează propria-i creație, corectându-și greșelile muncii. Fără milă își aruncă cât colo și lucrările

încă neterminate. Omul, așa cum e azi, s-a putut naște numai după multe experimente. Am început să scriu când eram foarte tânăr, și multe din scrierile mele sunt slabe și neclare – multe sunt doar deșeuri – pe astea vreau să le elimin. Vreau să finisez imaginea prin a da de-o parte orice parte doresc. Nu mă lași? Când desenezi ceva, nu te folosești și de radieră? Ceva care șterge? Gardienii mei sunt neînduplecați – vor istorie. Asta e mintea profesorală! Ce o să dispară, va dispărea; indiferent dacă le păzești sau nu, vor dispărea, cu siguranță.

- O! femeie-cu-vermillon-pe-cărarea-părului, înțeleg că Mashî e tot bolnavă – e doctoria mea inefectivă ori nici măcar n-o ia?

- În obiceiurile ei e foarte dezordonată, zise Sudhakantababu.

- Așa? Unde e? Trebuie să mă duc s-o conving.

- Nu, nu, nu-i nevoie. O să vină ea.

Mashî a venit.

- Uite, sora-mamei, e bine ce faci? Am înțeles că ești foarte dezordonată în tratament.

- E același lucru, dacă mănânci sau nu - e același lucru dacă te ții de el la timp sau nu.

- Auzi! Noi încercăm o anumită doctorie și dacă nu te ții de regulile de administrare e nedrept pentru doctor – nu-i așa? Mai mult, nepoata ta e nerăbdătoare să nu-mi dea crezare. I-am dat cartea ... pentru ea am adus doctoria – nici n-ar citi cartea și nici n-ar lua doctoria. Sunt așa cum le-am adus, neatinsă – câtă indiferență!

- Ei bine, de ce-ar trebui eu să iau doctoria? Nu sunt bolnavă defel.

- Te invidiez! Într-o vreme aceasta era și problema mea. Încercam să mă îmbolnăvesc stând în ploaie până ce hainele și pantofii îmi erau uzi leorcă; dar ce sănătate bună aveam – neascultător de bună!

Mishtu intră țopăind și-i sări în poală.

- Bunicule, cântă ceva. Știi cântecul acela?

- Care, Mithua?

- “Deschide, deschide ușa” și “Azi e ziua mea liberă”.

- Cred că le știam odată, stai să văd de mi le aduc aminte.

Le-a cântat pe amândouă. Mishtu îl ascultă.

- Ei, n-am văzut fete la vârsta ei să fie așa dornice să audă vreun cântec. Aici nu-i nici o șansă pentru ea să învețe să cânte ... dar cumva trebuie să învețe ... să-i potolești setea, altminteri greșești față de ea. Când tu ești prisă în treabă vine la mine câteodată și zice: “Bunicule, ciocolată.” Iar câteodată zice “cântec”. Nu e puțin că amândouă îi sunt la fel de dragi!

- De ce nu mănânci *Chatu*<sup>14</sup>? *Chatu* e bun și e foarte gustos dacă-i amestecat ca lumea. Într-o vreme eram vestit ca mixer de *chatu*. Amestecam *chatu* cu marmeladă, în casa lui *Mejda*<sup>15</sup>.

- *Chatu* cu marmeladă?

- De ce nu? O mâncare foarte gustoasă. De ce nu faci rost de *chatu*?

Dar în Mongpu nu găseam *chatu*, unde alimentele de bază erau porumbul și orezul. Am sfărâmat niște pufuleț de orez și am pregătit *chatu* din orez. Ne gândeam că o să meargă. Am luat marmeladă. Am adăugat esență de ginger, lapte, banane și unt – toate le-am pus peste *chatu* și el le-a amestecat pentru o jumătate de oră.

- De ce nu pui puțin usturoi, că tot îți place ție, sau suc de ceapă zdrobită.

- Mă luați peste picior? Ia gustați-l.

Spre seară, ne-am adunat cu toții și s-a adus capodopera – s-a împărțit fiecăruia și am început să mâncăm. Ghinionul a făcut ca eu să stau chiar în fața lui. O poziție penibilă de vreme ce se uita direct la mine ...

- Cum îți place?

Sinceră să fiu, nu era gustoasă, dar fără nici o ezitare i-am răspuns:

- Foarte bună – am putea-o mânca zilnic.

- Sora mamei, cum îți place?

- Să fiu sinceră?

- Sigur.

- E chiar atât de bună?

- Vezi, nepoata ta gândește la fel, dar cu viclenia ei de femeie, reușește să iasă față curată. Am văzut-o cum se strâmbă cum o bagă în gură, dar zice în gura mare cât de bună e! Cu cât ar fi mai rea, cu atât ar lăuda-o mai tare: “să mâncăm mai mult”. Asta e loialitatea femeii, asta e ...

- Bine, bine! Dacă trebuie să certați atât pe cineva care a zis că e bună, atunci mai bine zic că nu e bună deloc !

- Draga mea, e vina ta cu improvizatul acesta de *chatu*, că altfel n-are cum să fie decât bună. La masa lui *Mejda*, toți erau nerăbdători s-o mănânce și ei erau mai puțin sofisticăți ca tine. Vai! o să mai încerce mâine o dată. Trebuie s-o fac pe Mashi să-i spună că-i bună. Dar nici ea nu trebuia să spună cu aroganță: “E chiar așa de bună?” – trebuie *Viswakavi* să suporte o astfel de jignire?

- De ce *Viswakavi* s-ar supăra? Nu pierdeți nimic. Nu sunteți vestit pentru că preparați *chatu* ?

- Dar am fost odată și trebuie să i-o dovedesc lui Mashi.

Am încercat să pisăm orz prăjit și să-l facem ca lumea. Arăta bine. Seara, când toți erau ieșiți la plimbare, îmi zise:

- Hai să amestecăm *chatu*.

Și iar ne-am apucat să adăugăm toate dichisurile și să le amestecăm cu coca de *chatu*.

- Gustă-l!

Mi-am dat seama că *chatu* nu era chiar bine pisat și că bucățile mici nepisate îmi dădeau dureri de dinți. L-a gustat și Poetul și râzând spuse:

- Nu-i bai, o să reușim să o punem pe Mashi în încurcătură. Ieri a crezut că m-a jignit cu remarcă ei critică. Azi n-o să îndrăznească să spună că nu-i bună. O să vezi că indiferent de cât o să-i scrâșnească printre dinți n-o să spună decât că-i “excelentă”.

După o vreme, pe când Poetul își lua masa, intră și Mashi, înapoiindu-se de la plimbare.

- Sora mamei, unde-ai fost? Te-am așteptat cu *chatu*.

- Așa? unde-i?

- Acolo, acoperită cu farfurie.

Mashi a dat la o parte farfuria și cu lăcomie și-a băgat o linguriță în gură. A înghițit-o cumva și-a exclamat dintr-o suflare:

<sup>14</sup> O făină făcută din năut prăjit sau orz; mâncarea săracilor în India.

<sup>15</sup> *Mejda*, frate de-al doilea, vărul Poetului, Satyendranath Tagore. Primul specialist indian în drept civil.

- Excelentă! chiar că-i excelentă! Mult mai bună ca ieri.

Noi am izbucnit în râs. Lui Mashî, rușinată, i-a căzut lingurița din mână.

- Sora mamei, ieri te-ai comportat împotriva firii tale de femeie, azi ai făcut ce se cuvine. În lucrurile acestea adevărul și neadevărul au aceeași valoare – de neprețuit e faptul că nu vrei să rănești pe nimeni.

Se apropia a 25-a zi de Baisakh – ziua de naștere a Poetului. Era o mare cinste pentru noi că era printre noi în ziua aceea. Eram însă într-un sat de munte, cu oameni simpli. Ne-am căznit să găsim o calea de a-i sărbători ziua cum se cuvine. În cele din urmă ne-am hotărât să invităm lucrătorii – pe toți cei ce locuiau pe deal – și vom avea o sărbătoare așa cum erau ei obișnuiți să sărbătorească. Amiyababu ne spuse:

- Știu că o să-i placă. Au fost prea multe sărbătoriri cu snobi, o să fie mult farmec acum cu oameni simpli.

Poetul aștepta sărbătorirea cu nerăbdare. Nu era niciodată prea bătrân pentru o experiență nouă. Dimineața, în jur de ora 10, se îmbrăcase deja în *jobba* lui neagră, cu pantofi negri și s-a așezat pe terasă. Am glumit spunându-i că nu era nici un motiv să fie în doliu, dar mi-a zis că e ceea ce avea mai bun. Cel mai în vârstă din sat, un buddhist, s-a aplecat în fața lui, a aprins bețișoare parfumate și a cântat un imn pentru Buddha. Poetul i-a răspuns citând din *Upanishade*, ceea ce buddhistul nu cred să fi înțeles. În după-amiaza aceea, Poetul a compus trei poeme, toate cu titlul *Janmadin, Zi de naștere*. Într-unul din ele îl menționează pe bătrânul buddhist. Seara oamenii au început să apară – oamenii simpli ai muntelui, vecinii noștri. Pe muzică de Sanai toți au stat ascultând în timp ce Poetul a fost adus printre ei în scaunul cu roțile, îmbrăcat în galben, cu o ghirlandă de flori la gât, împodobit cu pastă de sandal, arăta divin. Scaunul a fost încet împins pe potecă iar oamenii veneau spre el unul după altul, făcându-i plecăciune și oferindu-i flori. Tibetanii i-au oferit *Kharda*<sup>16</sup> în locul ghirlandelor. Spre sfârșit era aproape de nevăzut de dinapoia florilor ce-l acopereau. Apoi a fost ajutat să se așeze sub castan și bhutanezii au început să danseze un dans energetic.

<sup>16</sup> Eșarfă oferită, de obicei, unui Lama (preot buddhist).

Sute de oameni prezenți se așezaseră la rând – li se oferea mâncare pe frunză de palmier. Poetul mi-a spus:

- Tu să-i servești pe oameni.

Când totul s-a terminat m-a întrebat:

- Cum te simți? Obosită?

- De ce-aș fi obosită?

- N-ar trebui? Ai început înainte de a se lumina de zi, acum du-te să dormi.

- Nu ne-am imaginat niciodată că o să fiți cu noi în ziua aceasta.

- Asta e ceea ce s-ar putea numi 'lipsa imaginației'!

A doua zi eram cu toții adunați în jurul lui. Avea să ne citească poemele scrise cu o zi în urmă. Dar Sudhakantababu a apărut cu o veste rea; va trebui să-i dăm vestea morții nepotului său drag.

- Ascultați poemele – aici e un memoriu pentru Mongpu.

*Intrând în al optzecilea an al vieții mele,  
sunt uimit să văd*

*Viitura tăcutei străluciri scurgându-se*

*Din focul milioanelor de stele*

*Ce aleargă cu iuțeală greu de crezut*

*În toate colțurile potopind*

*golul fără margini.*

*Prin întunecimea densă*

*A bolții nesfârșite*

*De-odată m-am ivit –*

*O scânteie din fără-de-sfârșitul*

*Foc de sacrificiu al creației.*

*Am venit în lumea*

*Unde din negura vremii,*

*Din pântecul mării, viața dintâi s-a ivit*

*În poala imensă a celui inert.*

*Ramificându-se în forme felurite*

*Își dezvăluie povestea sa de taină.*

*În risipita lumină tenebroasă*

*a simțirii nedesăvârșite*

*Lumea animalelor s-a abandonat pe sine în stupoare*

*Ca și cum era în așteptarea cuiva.*

*După nesfârșite zile și nopți*



*Omul apăru lent  
În arena vieții.  
Felinarele se aprind unul după altul  
Cuvintele-și primesc înțelesuri noi  
Într-o lumină fără precedent  
omul văzu ce avea să vină.  
Pe scena vieții  
Conștiința se desfășoară act după act,  
Sunt unul dintre actori  
Așa am venit pregătit.  
Mă mistuie mirarea c-am fost pus  
Să dau la iveală cortina.  
Acesta e pământul solar  
Sălașul muritor al sufletului  
Ce ce-nvârte împrejurul soarelui  
Rotindu-se pe sine prin eter, luminează și aer.  
Umplut de-o hotărâre tainică  
Legat de ea printr-un lanț nedivulgat  
Am venit acum optzeci de ani  
Și voi pleca după alți câțiva ani.*

A mai citit încă două poeme, din care ultimul a fost:

*La amiază vin sătenii dealurilor  
Invitați la ospățul zilei de naștere.  
Unul după altul îmi dăruiesc flori și plecăciunile lor.  
Când oare și-a primit pământul darul acesta  
Așezat de veacuri în scaunul împietrit al penitenței  
sale pătimase –  
Darul de flori  
Ce-a primit călduros sosirea omului?  
Același dar, plecăciunea frumuseții făcută omului  
Mi-a fost azi mie dăruit.  
Aceasta este împlinirea nașterii mele  
Pe steaua aceea ce împodobește bolta  
Printre abundentele luminătoare  
Apărut-a oare o astfel de minune  
ca astă întâmpinare fără seamăn?*

Sudhakantababu, după o vreme, zise:  
- Avem o veste rea.  
- Veste rea? Starea lui Suren s-a agravat?

- Nu mai e printre noi. Vestea ne-a sosit ieri, când erați înconjurat de oameni; de asta nu v-am spus.

- Dacă-o făceai n-aș mai fi putut să-mi ridic capul din pământ.

L-am lăsat singur – tăcut, cu ochii închiși. L-am privit din spate cum încerca să-și stăpânească emoțiile. Tot restul zilei n-a scos nici un cuvânt, deși și-a continuat același program ca de obicei. Seara a scris un poem cu titlul *Moarte*. Mi l-a dat spunându-mi:

- Să-l trimiți la *Prabasi* împreună cu *Zi de Naștere*.

S-a așezat în pridvor, în întuneric. I-am putut simți durerea pe care o suporta răbdător. Îmi spuse:

- Nimeni nu va ști ce om extraordinar a fost. Atât de mare, atât de bun, unul dintre cei mai buni dintre oameni. Doar cei ce l-au cunoscut știu cât de greu e să afli un om ca el.

Într-o zi am vorbit despre Andrew Sahib. Murise cu câteva zile în urmă. Sudhakantababu scrisese un articol despre el care a fost publicat în *Jurnal*. Poetul îmi oferă *Jurnalul* și spuse cu o voce copleșită de amintiri:

- Citește-l. A scris bine – portretul omului a ieșit la iveală bine ... Citindu-l mi l-am amintit cum venea în fiecare dimineață și mă îmbrățișa ca Gurudev! Ce iubire pură minunată avea! Ce multe a făcut pentru noi, trudă neîncetată, absolut dezinteresat, fără a cere nimic în schimb – nu era deloc mândru de ceea ce a făcut – un creștin adevărat. Și totuși, la început, erau printre noi oameni care l-au suspectat de intenții rele și spuneau lucruri nemiloase despre el. Când a auzit unele dintre ele, umbla pe câmpurile din Santiniketan cu lacrimi în ochii.

Vorbind, vocea parcă i se înăbușea de emoție; privea tăcut gazonul.

- Îmi amintesc de nenumărate ori hainele lui erau pătate de pământul roșu al Santiniketanului și cum *dhoti*<sup>17</sup>-ul i se tot desfăcea, îl prindea cu stângăcie și continua să meargă ca un călugăr cerșetor.

<sup>17</sup> O bucată lungă de pânză purtată de bărbați.

- Sora mamei mi-a dăruit o cutie de creioane – dar nu-i un dar neinteresat – a venit cu o condiție drept atașament – va trebui să-i desenez ceva.

- Dacă trebuie, trebuie, dar acum nu-i momentul; nu pictați seara, haideți afară un pic.

- O să-i spun lui Mashî că mă oprești de la o astfel de treabă bună. Deschide fereastra aceea. Voi picta copacul acela uriaș. M-am săturat să-ți tot fac portretul.

- Asta pentru că nici unul din ele nu-mi seamănă.

- Tocmai pentru că sunt un pictor bun nici unul nu-ți seamănă. Ce distracție ar mai fi în a picta dacă uitându-te la portretul tău nu-ți amintește de Potato?

- Arăt ca domnul Potato? Chiar așa?

- Nu, nu, nu chiar atât de rău. Ar trebui să ezit a spune asta. E prea mult să te compar cu Potato sau Sudhakantababu.

A început să schițeze castanul uriaș. Eu îi ascuteam creioanele. Obişnuia să le frece pe hârtie cu atâta violență încât se terminau într-o clipă.

- Fată bună de nimic! Nu ştii cum să ascuți creioanele ... repede, repede, dă-mi altă culoare.

- Ce culoare?

- Vai! Ce folos mai ai dacă trebuie să-ți spun toate astea?

Pe când desena au apărut câțiva oaspeți. L-au întrebat:

- Măine plecați?

- Mă voi întoarce după câteva zile – Rathî și ceilalți au venit în Kalimpong. Mă duc să-i văd și mă întorc.

- Veți mai veni aici?

- Da, după șapte, opt zile cel mult. Îmi las aici toate lucrurile, chiar și hainele. Vă rog să nu le scăpați din ochi că ea s-ar putea să mi le vândă până mă întorc!

După ce a terminat desenul a scris numele lui Mashî pe el. Apoi m-a întrebat:

- Nu ești invidioasă?

- Aș fi, dacă era pentru altcineva. Nu sunt invidioasă pe Mashî.

- E anormal când femeile nu sunt invidioase.

- Ei bine, toate suntem rele, pline de invidie și ură.

- Haida de, de ce nu înțelegi, invidia e bună. Faptul că desenez și le distribui în toate părțile și că ție nici nu-ți pasă – poate asta fi o veste bună pentru mine?

- Fac pilule mergătoare, doamnă, pilule mergătoare! Nu înțelegi? Toate lucrurile în forma lor prescurtată există ca pilule. Astfel, stând pe scaunul ăsta, îmi mișc piciorul care își face datoria de a se mișca. Pe când erai ocupată domnind peste bucătăria ta, m-am plimbat cam trei, patru mile, stând aici pe scaun – asta se numește “pilule mergătoare”. Ei, lasă asta, am ceva de-ți spus:

*Câtă vreme încă, ah! Mongpabi*

*Vei mai rămâne*

*Zbenguind printre stânci,*

*Lăsând întinderea din câmpie*

*Să deseneze un cuplu, împerecheat*

*precum poezia se împreună cu proza*

*Printre copacii verzi de chinină*

*Voi doi vă răspundeți unul altuia*

*Printre munții singuratici*

*ca într-o dramă în Champu<sup>18</sup>.*

*Acestuia i-ai dat numele de Mongpu?*

- Cel mai bine ar fi ca tu să vii la Kalimpong cu noi. O să trebuiască să vorbesc cu “Cazul tău Nominativ” despre asta. Altfel *Bouma* va spune: “Dacă ei nu vin niciodată, nu vă mai duceți acolo” – trebuie să avem și noi mândria noastră, nu-i așa? Ea e stăpâna casei și noi toți ne subordonăm ei. Dacă îmi dă o astfel de poruncă nu voi putea să mai vin!

Pe la amiază o mașină trebuia să vină să-l ia spre a-l duce la Kalimpong. Dar el era gata de plecare de dimineată.

- Ei, cu siguranță că plecați, dar de ce o astfel de nerăbdare? l-am întrebat. Chiar de sunteți atât de nerăbdător să plecați, ar trebui să ascundeți nerăbdarea asta, măcar așa, de decor.

<sup>18</sup> *Champu* – formă de stil a poeziei sanskrite, scrisă parțial în versuri, parțial în proză.

- Ah, doamnă dulce, încerc s-o ascund dar nu-mi prea iese, atât de mare mi-e bucuria ... unde pleci ... stai aici...

Și-a început să-mi fredoneze:

*De ce nu-l oprești  
Pe cel ce trebuie să plece ...*

- De ce te întristezi atâta? Trebuie să plec ... Deunăzi vorbeam cu mama ta și îi ziceam că așa cum Abimanyu a învățat numai să intre în formația de luptă, dar n-a mai știut cum să iasă din ea, tot astfel în Mongpu, nu e decât o singură cale – aceea de intrare. Dacă nu apare vreo telegramă să te salveze, nu mai poți scăpa.

- Cine vă oprește?

- Adevărat, ce ușurare va fi când voi pleca ... nu mai cheltui atâta.

A început iar să fredoneze:

*Termină atunci cântecul, cântecul de sfârșit  
și lasă-mă să zbor,  
Uită noaptea asta, când ea va pieri.*

- Chiar nu-i nevoie să cântați cu atâta cruzime, zise Mashî bosumflată.

- Asta e cruzime? Tu ești crudă față de tine însăși. De ce trebuie să suferi? Asta-i regula – să pleci și să vii. Trebuie să accepți inevitabilul. Când vine timpul, se pleacă ... Ce-aș putea face?

Stăpânul casei intră:

- Un program special pentru ziua dvs.

I-am tras un scaun lângă radio. S. citea un articol, plin de citate, despre activitatea Poetului. Poetul ascultă pentru o vreme și apoi zise:

- Văd că limba bengali s-a îmbunătățit ... sunt câțiva scriitori buni ... dar asta, mai mult jumătate din ce zice e al meu, e aproape scris de însăși Rabi Thakur.

A sosit și mașina – lucrurile lui au fost trimise mai înainte, dar Poetul a fost reținut de venirea Prof. Tan și a unui artist chinez de la Santiniketan care au vrut să-l viziteze. La plecarea lor ziua era deja pe sfârșite. Deasupra noastră

cerul se aprinsese într-o nuanță de siena – în depărtări, zăpada părea să fi luat foc prin ea. Eram cu toții în pridvor – tăcuți – pradă disperării. Îmi amintesc cântecul: “Uită noaptea asta, când ea va pieri”. Vom putea oare uita? Și e de mirare totuși cât de ușor ne putem uita pierderea dureroasă, acum când el nu va mai păși niciodată în viețile noastre, radiind binecuvântare și fericire. Fără el, viața merge înainte; dar cu el, în compania lui, viața dansează prin scurgerea sa plicticoasă, veselă ca un pârau de munte. Iar toate acestea nu vor fi știute de cei ce nu l-au cunoscut. Cu trecerea vremii nici noi nu ni-l vom aminti la fel ca azi. Zilele acelea însă, radiind de prezența lui, vor fi mereu comoara noastră, sprijinindu-ne viața. Mi-l amintesc explicându-i unei fetei poemul *Pictură*. Spunea:

- Odată în Allahabad, printre hârtii învechite am găsit pictura. Ce minune! M-am gândit: “Doar cu câteva zile în urmă, cea care ne era atât de reală, care însemna atât de mult pentru noi – unde este acum? Ieșind din viețile noastre – atât de departe! Viețile noastre continuă – dar ea s-a oprit acolo. Cât de puțin este adusă aminte!”

- Și totuși, “te-am uitat oare”, zise citând un vers. Da, te-am uitat. Ce e uitarea aceea? Pentru că exiști adânc în mine, nu trebuie să mi te amintesc pe din afară. Ne aducem aminte oare că avem ochii și ne tot repetăm: “avem ochii, avem ochii”? Dar suntem capabili să vedem tocmai pentru că îi avem. La fel, poate nu mi te amintesc: “erai, erai” dar tocmai pentru că ești la rădăcina vieții mele, pentru că odată ai intrat în viața mea, lumea mea e plină de bucurie, viața mea e umplută de nectar.

*Te-am uitat oare?*

*Te-ai așezat la  
rădăcina vieții mele.*

*De aceea uit.*

*Mergând nepăsători, nu uităm oare de  
florile de la marginea drumului?*

*Nu uităm oare stelele?*

*Totuși ele ne umplu suflarea vieții de farmec  
Umplând cu cântec goliciunea uitării.*

### Personaje menționate în carte

Cartof, Alu,	Sachchidananda Roy	însoțitorul personal al
Potato		Poetului
Amiya	Dr. Amiya	Secretarul Poetului
	Chakravarty	
Andrews	C. F. Andrews	
Anilbabu,	Anil Kumar Chandra	secretarul Poetului
Primul Stăpân		
Baldwin	Sukanta Roy	Secretarul personal al
	Choudhury	Poetului
Banamali		bătrânul servitor al Poetului
Bauma	Pratima Tagore	nora Poetului
Bauthan,	Kadambini Devi	soția fratelui mai mare al
Natun Bauthan		Poetului – Jyotirindranath
		Tagore
Barda	Dwijendranath Tagore	fratele mai mare al Poetului
Biharilal	Biharilal Chakravarty	poet
Chotobau,	Mrinalini Devi	soția Poetului
mama lui		
Rathi		
Doctorul,	Manmohan Sen	soțul lui Maitreyi Devi
Stăpânul casei,		
Manmohan		
Dwipu	Dwipendranath Tagore	nepotul Poetului
Ganguly	Dr. S.N. Ganguly	funcționar la fabrica de
		chinină
Jyotibabu	Dr. Jyotiprakash Sircar	

Jyotirindranath	Jyotirindranath Tagore	fratele mai mare al Poetului
Kanu		servitor al Poetului
Khuku, Mistu,	Madhusree Sen	fiica lui Maitreyi Devi
Mithua		
Loken Palit	Lokendranath Palit	prietenul Poetului
Mahadev		servitorul Poetului
Mongpabi,	Maitreyi Devi	autoarea
Mitra, Sumitra		
Mashi	Subrata Devi	mătușa lui Maitreyi Devi
Mejda	Satyendranath Tagore	fratele mai mare al Poetului
Mama	Himani Das Gupta	mama lui Maitreyi Devi
nepotul meu	Abanindranath Tagore	nepotul Poetului
Nandababu	Nandalal Bose	pictor din Santiniketan
Nandini	Nandini Devi	nepoata Poetului
Nandi-Vringis	Anil Kumar Chandra și	
	Sudhakanta Roy	
	Choudhury	
Nilratanbabu	Dr. Nilratan Sircar	medic
Nivedita	Sister Nivedita	
de la Oxford	Anil Kumar Chandra	
Prosanta	Prosanta Ch.	
	Mahalanobis	
Papu	Nandini Devi	
Ramananda-	Ramananda Chatterjee	editor, “Modern Review”
babu		
Rathida	Rathindranath Tagore	fiul Poetului

Rothenstein	.	William Rothenstein	.
Satya	.	Satyaprosad Ganguly	.
Suchitra Devi	.	Chitrita Devi	.
Sudhakanta	.	Sudhakanta Roy	.
Suren	.	Choudhury	.
Suren Kar	.	Surendranath Tagore	.
Umacharan	.	Surendranath Kar	.
Vivekananda	.		.
Yeats	.	Swami Vivekananda	.
tatăl tău	.	W.B. Yeats	.
	.	Dr. Surendranath Das	.
	.	Gupta	.

## Cuprins

Introducere .....	v
Nota traducătoarei .....	xix
Mongpu.....	1
Prefață .....	7
Capitolul 1 .....	9
Capitolul 2 .....	43
Capitolul 3 .....	117
Capitolul 4 .....	161
Personaje .....	195
Cuprins .....	199